

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการโรฮ์นจา : ความเข้าใจและการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน

ชุดโครงการวิจัย

การเงินอิสลามกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย

โดย

นายชานินทร์ สาละม

กันยายน 2559

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการ โรฮีนจา :ความเข้าใจและการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน

คณะผู้วิจัย

1. นายชานินทร์ สาตาม	หัวหน้าโครงการ
2. Ms. Janina Straif	Research Assistant
3. นายอัสรี มาหะมะ	นักวิจัย
4. นางสาวพัชรชัยรัศม์ สะละหมัด	นักวิจัย

ชุดโครงการ “การเงินอิสลามกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย”

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

ปี พ.ศ. 2556 ถึงต้นปี พ.ศ. 2557 กระแส โรฮิงจา ได้รับความสนใจจากผู้คนทั่วโลก ทั้งในประเทศไทย และประเทศต่างๆในกลุ่มอาเซียน มีหลายประเด็นที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ มีคำถามมากมายเกี่ยวกับกลุ่มชนนี้ ในฐานะนักวิจัยที่ติดตามเรื่องนี้มาอย่างยาวนานและศึกษาวิจัยผ่านทางกรอบคิดทางมนุษยวิทยา ได้เห็นการเชื่อมต่อ และความสัมพันธ์ในเกือบทุกมิติของชีวิตพวกเขา เราเลยมีความคิดว่าอยากจะศึกษาพวกเขาทั้งระบบ ในหลากหลายพื้นที่ชีวิต เพื่อจะได้ทำความเข้าใจกลุ่มคนเหล่านี้ผ่านงานวิจัยอย่างเป็นระบบ

สำนักงานกองทุนวิจัยแห่งประเทศไทย (สกว.) ได้เป็นผู้สนับสนุนทุนการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูงที่ทำให้ความสนใจของผู้วิจัยได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น จากการลงพื้นที่วิจัยใน 4 พื้นที่ ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย ประเทศพม่า ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศไทย ได้ค้นพบเจอความจริงหลายด้านที่เราได้เข้าไปปฏิสัมพันธ์ รับทราบในข้อมูลเชิงประจักษ์

รายงานฉบับนี้ จึงเป็นการอธิบายให้เห็นถึงการเดินทางของชีวิตมุสลิมโรฮิงจา จากเส้นทางกลางทาง และปลายทาง เช่น ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศไทย จากข้อมูลเชิงประจักษ์ในการลงพื้นที่นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ผ่านแนวคิดหลัก ตามความศรัทธาของอิสลามที่กล่าวไว้ว่า

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ (الحجرات: 10) ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นพี่น้องกัน” (อัล-หุญรอต: 10) คงจะทำให้เราได้ “เรียนรู้และทำความเข้าใจ พี่น้องโรฮิงจาในประชาคมอาเซียน” ได้ดียิ่งขึ้น

นายธานี นรินทร์ สาตาม
หัวหน้าโครงการวิจัย

บทคัดย่อ

ปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2012) เกิดปรากฏการณ์เคลื่อนย้ายอพยพทางทะเลครั้งใหญ่ของกลุ่มชนที่ถูกนิยามชื่อว่า โรฮิงจา เป็นกลุ่มที่มีผิวสี หน้าตาละหม้ายคล้ายชาวบังกลาเทศ ล่องเรือมาตามเส้นทางในเขตน่านน้ำไทยฝั่งทะเลอันดามัน มีเป้าหมายเพื่อลงสู่ชายฝั่งของจังหวัดระนองและจังหวัดสตูล และบางกลุ่มก็ถูกจับและให้ที่พักพิงในจังหวัดสงขลาตามชายแดนประเทศมาเลเซีย ภาพเหล่านี้ถูกนำเสนอตามสื่อกระแสหลักต่าง ๆ ทั้งสื่อโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์รายวัน และกลายเป็นข้อถกเถียงในสังคมไทยต่อกลุ่มผู้อพยพรอฮิงจาเหล่านี้

ภาพของผู้อพยพเหล่านี้สะท้อนถึงการบีบคั้นทางการเมืองและประวัติศาสตร์ที่ผลักดันให้พวกเขาต้องทยอยออกมาดินแดนที่อยู่อาศัยมาผจญอยู่กลางทะเล ไม่ว่าการเดินทางของพวกเขจะถูกปฏิเสธจากประเทศต่าง ๆ ที่เรือของเขาเข้าไปถึง เขาคือผู้ลี้ภัยที่ไม่มีใครต้องการ เขาหรือเธอเหล่านั้นอาจจะเรียกร้องหรืออ้างสิทธิของความเป็นมนุษยธรรมได้ เพียงแต่ว่าจะมีใครยอมรับหรือให้ความช่วยเหลือกลับคืน และยังเมื่อผู้พลัดถิ่นเหล่านี้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือการทำมาหากินในดินแดนใหม่เหล่านั้น พวกเขาจะถูกกล่าวหาว่าแย่งงานและกีดกันทางเศรษฐกิจ หรืออาจกล่าวหาว่าก่อความยุ่งยากและอาจมองว่าเป็นภาระของสังคม

การอพยพเข้าสู่ดินแดนใหม่ของชาวโรฮิงจา พวกเขาเหล่านี้ต้องเผชิญกับความเสี่ยงภัยและจัดว่าเป็นการตัดสินใจครั้งยิ่งใหญ่ เพราะการตัดสินใจของเขาหมายถึงการตัดขาดจากชีวิตประจำวันที่เคยเป็น ไปสู่ความพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ที่ยังไม่มีใครรู้

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งหมายศึกษา ตัวคน ผู้คน ชาวโรฮิงจาในกลุ่มประเทศประชาคมอาเซียนที่พวกเขาได้มุ่งหน้าเดินทางเข้าไปพักพิง อาศัยอยู่ด้วย โดยใช้ข้อมูลจากการลงพื้นที่พบปะพูดคุย ทำความเข้าใจ มุสลิมโรฮิงจาในฐานะพี่น้องร่วมศาสนาเดียวกัน ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้ถูกนำมาเรียบเรียงด้วยภาษาของงานวิจัยทางมนุษยวิทยา ทำให้เห็นสภาพชีวิตของกลุ่มพวกเขาในประเทศปลายทาง ที่ต่างสถานภาพกันอย่างเห็นได้ชัด แต่สิ่งที่เราพบเจอ ทุกคนคือคนพลัดถิ่นที่ยังไม่ได้รับการยอมรับจากประเทศที่พำนักอาศัย เขายังเป็น ผู้เข้าเมืองผิดกฎหมาย ผู้ลี้ภัยภายใต้การกำกับดูแลของ UNHCR และหลายร้อยคนยังรอคอยความหวังจะได้ส่งตัวไปยังประเทศที่สาม กลุ่มประชาคมอาเซียน เช่น ประเทศไทย ประเทศมาเลเซียและประเทศอินโดนีเซีย ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่แต่ละประเทศต้องทบทวนทำความเข้าใจเพื่อวางแผนทางแก้ปัญหาาร่วมกันและกำลังเป็นปัญหาในระดับภูมิภาคอาเซียน

Abstract

In 2015, there were huge boat migration waves of Rohingya people who are physically looked like Bangladesh. They sailed boats to the Andaman Sea in southwestern part of Thailand, targeting on Ranong and Satul provinces. Some groups of them were arrested and sheltered in Songkla province, along the border of Thai-Malaysia. Images of these incidences were disseminated via different sources, such as television and daily newspapers. Consequently, there are debates in Thailand, concerning those Rohingya migrants.

The migration of Rohingya people reflects political and historical pressures that affect them to gradually move from homeland and facing risk in the sea. Wherever destination they reach, they are denied by state authorities. No country wants refugees. Although refugees ask for and refer to human rights, it doesn't mean that they would be easily recognized and helped, neither to settle in the destination country nor repatriate to home land. In case they success on making a living in destination country, they would be blamed on taking over local people's occupations. Also, they are excluded in the economic context and being viewed as people who cause burden to the country.

On moving to new country, the Rohingya refugees have to confront with risk. Migration is an important decision-making for them, since they have to leave their normal daily practices and attempt to adapt to new circumstance that they haven't known before.

This study attempts to examine the Rohingya asylums in ASEAN countries where they seek for help and reside. Data had been collected based on discussion in field sites, as Rohingya Muslims are people who share the same religion as the researcher. Empirical data gathered have been rewritten in the language of the researcher. The researcher finds that there are variety of status and life-styles among the Rohingya in destination countries. One common issue discovered is that they haven't been legally recognized by destination countries. They are still illegal immigrants under the control of UNHCR. Hundreds of them are still waiting to be settled in third countries. Government of ASEAN countries like Thailand, Malaysia, and Indonesia needs to carefully rethink and make a better understanding, in order to solve the problems faced by Rohingya people in the region.

สารบัญ

บทที่

หน้า

1. บทนำ

ภูมิหลัง.....	1
วัตถุประสงค์การศึกษา.....	4
คำถามในการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
ทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	5
กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	11
ระยะเวลาในการศึกษา.....	33
วิธีการดำเนินการศึกษา.....	33
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	33

2. ภูมิบุตร : อารกัน..... 34

จากอารกันสู่ยะไข่ ประวัติศาสตร์นิพนธ์.....	35
ไม่มี “โรฮิงจา” ในประเทศเมียนมา.....	42
เรื่องเล่าของคนพลัดถิ่นที่มีความทรงจำต่อบ้านเกิด.....	46
บ้านโรฮิงจาภายใต้การปกครองของพม่า.....	48
บ้านหลังที่สองของชาวโรฮิงจา.....	49
เมียนมา : ย่างกุ้งในวันที่เราไปเยือน.....	65

3. บริบททางด้านเศรษฐกิจของโรฮิงจาในประเทศไทย..... 66

โรดี : กับชีวิตและการสร้างอัตลักษณ์ชาวโรฮิงจา.....	71
--	----

4. โรฮิงจา : ชีวิตในดินแดนอื่น..... 76

จากแผ่นดินเดียวกันแต่ต้นทุนไม่เท่ากัน.....	76
ชะตากรรมบนเส้นทางแห่งการเคลื่อนย้าย.....	76
การเดินทางเคลื่อนที่และกลยุทธ์การต่อรองของชาวโรฮิงจา.....	77
ชีวิตผู้รอคอย กระบวนการส่งต่อสู่ประเทศที่สาม.....	93

5. การสร้างเครือข่ายของชาวโรฮีนจา.....	98
เครือข่ายโรฮีนจาในประเทศไทย.....	98
เครือข่ายโรฮีนจาในประเทศมาเลเซีย.....	105
การศึกษาของโรฮีนจาในต่างแดน.....	117
5. สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	123
สรุปผล.....	123
อภิปรายผล.....	124
ข้อเสนอแนะ.....	126
บรรณานุกรม.....	127
ภาคผนวก	130
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	212

บทที่ 1

บทนำ

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษามุสลิมโรฮิงจา กลุ่มคนที่อพยพลี้ภัย จากรัฐอารกันประเทศเมียนมา ไปอาศัยอยู่ในประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน หลายประเทศด้วยกัน เช่น ประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย และมีจำนวนมากที่สุดคือประเทศซาอุดีอาระเบีย ฉะนั้นในงานวิจัยนี้จึงมุ่งประเด็นไปที่ บริบททางสังคม เศรษฐกิจ ของคนโรฮิงจาพลัดถิ่น ในประเทศต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และอีกประเด็นหนึ่งผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาการยอมรับของผู้คนในประเทศปลายทางที่กลุ่มคนเหล่านี้ได้เดินทางไปร่วมอาศัยอยู่ด้วย พหุสังคมที่ได้รับการกล่าวถึงในสังคมปัจจุบันได้ตอบรับชาวโรฮิงจาได้มากน้อยแค่ไหน อย่างไร และด้วยเพราะประเทศปลายทางส่วนใหญ่เป็นประเทศที่มีประชากรหลักเป็นมุสลิม

[10] إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ (الحجرات: 10) ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นพี่น้องกัน” (อัล-หุญรอต: 10) ด้วยคำสอนของศาสนาอิสลามในประโยคนี้ เป็นเสมือนเข็มทิศนำทางให้ พี่น้องมุสลิมโรฮิงจาในประเทศเมียนมาได้เดินทางดั้นด้น ไปยังประเทศเป้าหมายที่เป็นมุสลิมด้วยกัน ในยามที่พวกเขาทนการถูกกดขี่ในด้านต่างๆ ชาวมุสลิมโรฮิงจาหลายคนตัดสินใจละทิ้งบ้านเกิดมายาวนานกว่า 30 ปี ด้วยเหตุนี้จึงมีประชากรโรฮิงจาพลัดถิ่นอยู่หลายประเทศในกลุ่มอาเซียน (เช่น ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย) และในประเทศอาหรับ (ซาอุดีอาระเบีย) แต่ในขณะเดียวกัน ประเทศมุสลิมเหล่านี้ก็มีโครงสร้างทางกฎหมายสมัยใหม่ ที่ดูเหมือนว่าจะเป็นการยากที่ผู้อพยพชาวมุสลิมโรฮิงจาจะเข้ามาอยู่อาศัยได้อย่างสะดวกสบาย อุดมคติและหลักศรัทธาทางศาสนา กับระบบการปกครองของแต่ละประเทศปลายทาง ได้จัดวางชีวิตพวกเขาไว้อย่างไร

ภูมิหลัง

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปลายปีพ.ศ.2558 ที่เพิ่งผ่านมานี้ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะผนึก รวมกันเป็นประชาคมสังคม ภายใต้คำขวัญที่ว่า One Vision, One Identity, One Community ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างยิ่งเนื่องจากภูมิภาคนี้เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายในด้านชีวภาพ ภาษา วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ โดยผู้คนที่หลากหลายภาษาและชาติพันธุ์เหล่านี้พึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีการแลกเปลี่ยนสินค้าและพึ่งพาอาศัยกัน เรียนรู้และหิบบัณฑิตวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม การแพร่ขยายอำนาจตะวันตกที่เข้าสู่ภูมิภาคนี้ในช่วงศตวรรษที่ 19 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศูนย์กลางที่มีอำนาจอยู่เดิม กับเมืองบริวารไปสู่ความสัมพันธ์แบบใหม่ที่รัฐมีอำนาจเหนือดินแดน

¹ งานวิจัยฉบับนี้ใช้คำว่า “โรฮิงจา” แทนคำว่า “โรฮิงญา” จากสำนวนการขบถตติยสภาซึ่งแจ้งโดยสรุปว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งชาวไทยและชาวพม่าในคณะกรรมการจัดทำหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาพม่าสำนักงานราชบัณฑิตยสภา เห็นว่าคำที่เขียนกันเป็นภาษาไทยว่า “โรฮิงญา” / “โรฮิงยา” ให้เขียนทับศัพท์ด้วยอักษรไทยว่า โรฮิงจา (รายละเอียดหนังสือสำนวนการขบถตติยสภา ในภาคผนวก)

ประชาชนเหล่านี้ถูกแบ่งแยกหรือผนวกรวมเข้ากับอาณาเขตของรัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่ แต่ก็พบว่า บางประเทศรัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่ก็ไม่สามารถมีอำนาจควบคุมได้อย่างเด็ดขาด ยังคงมีชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่พยายามหลบหนีจากการควบคุมจากอำนาจรัฐชาติ

พัฒนาการของแนวคิดเรื่องรัฐชาติ (Nation State) ในฐานะทางการเมืองที่ถูกจินตนาการขึ้น (Imagined Political Communities) (Anderson, 1990: 15 อ้างถึงใน; วาสนา ละอองปลิว 2546: 1) ในยุโรปสมัยใหม่เริ่มขยายเข้ามายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ก่อให้เกิดการจัดการในเชิงพื้นที่ภายใต้อาณาเขตของรัฐที่ถูกจินตนาการขึ้น (Thongchai, 1994) โดยมีการกำหนดเส้นแบ่งพรมแดนที่แน่นอนตายตัว (fixed boundary) ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินไปภายใต้ระบอบอาณานิคมตะวันตกที่มีอิทธิพลในเวลานั้น (Key, 1994) แผนที่ซึ่งเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่เคยอยู่ในความรับรู้ของผู้คนในภูมิภาคนี้จึงถูกนำมาใช้ในฐานะเครื่องมือของการกำหนดขอบเขตของรัฐ ก่อนหน้าที่แนวคิดเรื่องเส้นพรมแดนสมัยใหม่ที่มีลักษณะแน่นอนตายตัวจะถูกนำมาใช้แทนการยึดหลักความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในภูมิภาคนี้มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบ tributary state relation มีความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์อันหลากหลายและสลับซับซ้อน ซึ่งไม่ได้มีการกำหนดเขตแดนที่แน่นอน หากยังมีการซ้อนทับกันของอธิปไตยในพื้นที่เดียวกันด้วย (Grundy – Warr, 2001) ความมั่นคงปลอดภัยของรัฐต่าง จึงขึ้นอยู่กับการจัดความสัมพันธ์ของตนเองกับรัฐอื่นที่แวดล้อม ดังเช่นกรณีของรัฐ Karenni ซึ่งไม่มีกลุ่มอำนาจใดไม่ว่าจะเป็นเชียงใหม่ สยาม พม่า หรืออังกฤษเพียงกลุ่มเดียวสามารถอ้างอำนาจอธิปไตยของตนเองเหนือดินแดนของ Karenni แม้ในช่วงศตวรรษที่ 19 พรมแดนของ Karenni ก็ยังมีความยืดหยุ่น และไม่มีอธิปไตยที่แน่นอน (fixed sovereignty) (Renard, 1987 อ้างใน Grun-Warr, 2001)

การเกิดขึ้นของรัฐสมัยใหม่ ที่มีดินแดน อาณาเขตที่แน่นอน ได้นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองทั้งความขัดแย้งระหว่างรัฐ และความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ภายในรัฐเอง โดยเฉพาะในรัฐที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ไม่ได้รับการยอมรับ ในกรณีของพม่า ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างหลากหลาย ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ยิ่งปรากฏเด่นชัดมากขึ้น ภายหลังจากได้รับเอกราชอาณานิคมของอังกฤษ พรมแดนของรัฐพม่าที่ถูกสร้างขึ้นได้ครอบคลุมพื้นที่ซึ่งเป็นอาณาบริเวณของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งที่เคยอยู่ใต้การปกครองของพม่าและสยาม และกลุ่มชาติพันธุ์ที่เคยมีอิสระในการปกครองตนเองภายใต้อาณาบริเวณดังกล่าว แม้ผู้นำเชื้อสายพม่าได้พยายามสร้างจิตสำนึกร่วมในความเป็นพม่า ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชากรต่างชาติพันธุ์ ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม แต่ความพยายามดังกล่าวไม่ได้ประสบผลสำเร็จนัก เมื่อประชากรส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจินตนาการร่วมในความเป็นชุมชนพม่า หากปรากฏจินตนาการของชุมชนที่มีฐานอยู่บนความเป็นชาติพันธุ์ (ยศ สันตสมบัติ, 2543: 227) เช่น กะเหรี่ยง ม้ง คะฉิ่น ไทยใหญ่

เส้นพรมแดนของรัฐสมัยใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นได้ละเลยมิติทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของผู้คนในดินแดนนั้น ทำให้การดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการคำนึงถึง (silenced) “เสียงของ

พวกเขากลายเป็นสิ่งที่ไม่มีความหมาย มันราวกับว่าพวกเขารอบครองพื้นที่ที่ตายแล้วโดยปราศจากชีวิต ปราศจากความคิด ปราศจากเสียงและเหมือนพวกเขาไม่มีประวัติศาสตร์ของตน” (Thongchai, 1994)

มุสลิมโรฮิงจา เป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากแนวคิด ชาตินิยมใหม่และแนวคิดประชานิยมที่กำลังจะเกิดขึ้น พวกเขาอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของรัฐอารกันหรือรัฐยะไข่ในประเทศพม่า กลุ่มคนเหล่านี้นับถือศาสนาอิสลามและมีการสื่อสารด้วยภาษาของตนเองคือภาษาโรฮิงจาในการสำรวจของนักวิชาการหลายคนสันนิษฐานว่า ชาวโรฮิงจาส่วนมากสืบเชื้อสายมาจากชาวอาหรับและชาวเปอร์เซีย สำหรับชาวโรฮิงจาที่อยู่ในประเทศพม่าถือว่าเป็นบ้านเกิดของตนเองก็ยังได้ประสบปัญหาที่เกิดขึ้นมากมายจากรัฐบาลพม่า กลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้ยอมรับให้เป็นพลเมืองของประเทศพม่า จึงถูกละเมิดในเรื่องของสิทธิมนุษยชนทำให้ไม่ได้รับสิทธิในด้านต่างๆ ไม่ว่าสิทธิในการศึกษา สิทธิการรักษาพยาบาลแม้แต่สิทธิการเป็นเมืองและชาวโรฮิงจายังถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ลี้ภัยที่ผิดกฎหมาย

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2512 ปัญหาชาวโรฮิงจาได้มีมากขึ้น รัฐบาลพม่าได้สั่งให้กองกำลังติดอาวุธกวาดล้างชาวโรฮิงจา ทำทุกอย่างที่เป็นการกดดันให้ชาวโรฮิงจาออกจากประเทศ หมู่บ้านหลายๆร้อยแห่งได้ถูกเผาและคนหลายๆพันคนได้ถูกฆ่าตายจากฝีมือของทหาร พวกเขาได้ถูกทำร้ายร่างกายจากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ไม่สามารถไปทำงานได้ และยังถูกกีดกันในเรื่องของการเดินทางโดยเฉพาะการเดินทางข้ามแดนที่ไม่สามารถทำได้เลย นอกจากนี้ทหารยังสั่งไม่ให้ทำการเกษตรในพื้นที่ต่างๆ และได้สั่งไม่ให้แม่ค้าพ่อค้าชาวพม่าขายของให้กลุ่มโรฮิงจา ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกลงโทษ ชาวโรฮิงจาได้ถูกกดดันมากขึ้นเรื่อยๆ ถูกกีดกันในการทำมาหากิน ทำให้พวกเขาได้อยู่ในสภาพที่แร้นแค้นไร้อนาคต จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวโรฮิงจาต้องอพยพออกจากประเทศพม่าไปอยู่ในประเทศต่างๆ เช่นประเทศบังกลาเทศ ประเทศซาอุดีอาระเบีย และประเทศมาเลเซีย รวมถึงในประเทศไทยที่มีการอพยพมาเป็นระยะๆ

สำหรับในประเทศไทยแล้วสังคมไทยอาจรู้จักชาวโรฮิงจาเมื่อไม่นานมานี้ โดยเฉพาะในช่วงปี ค.ศ. 2012 ที่ผ่านมามีผู้อพยพชาวโรฮิงจาได้ข้ามแดนมาเป็นจำนวนมากโดยเดินทางด้วยทางเรือและขึ้นฝั่งทางภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งบางส่วนได้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์และบางส่วนก็ได้ข้ามแดนไปทำงานยังประเทศมาเลเซีย แต่ที่จริงแล้วชาวโรฮิงจาได้ข้ามแดนเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นเวลานานประมาณ 20 ปีมาแล้ว กลุ่มคนเหล่านี้กระจายอยู่ตามชุมชนหรือตามจังหวัดต่างๆ ทั้งอยู่ในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน เมื่อมาอยู่ในประเทศไทยกลุ่มคนเหล่านี้ได้ประกอบอาชีพต่างๆแต่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพขายโรตีสี นอกจากนี้แล้วในการข้ามแดนเข้ามาในประเทศไทย ชาวโรฮิงจาได้ตั้งสมาคมของตนเองขึ้นมา โดยมีชื่อว่า สมาคมชาวโรฮิงจาแห่งประเทศไทย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวโรฮิงจาก็ยังได้ข้ามแดนไปอยู่ในหลายๆประเทศซึ่งไม่ได้เข้ามาในประเทศไทยเป็นที่แรก เช่น โรฮิงจาบางคนก็เคยไปอยู่ในประเทศจีนถึง 2 ปี ก่อนที่จะมาอยู่ในประเทศไทย

ประเด็นสำคัญที่เป็นปัญหาที่ทำให้คนข้ามแดนชาวโรฮิงจาต้องแฝงตัวอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ไม่เปิดเผยตัวตนเพราะคนข้ามแดนชาวโรฮิงจาได้ถูกมองจากภาครัฐไทยและเกือบทุกรัฐบาลทางอย่างไม่ไว้วางใจ ซึ่งรัฐไทยมองกลุ่มคนเหล่านี้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้อพยพผิดกฎหมาย 3 จังหวัดชายแดน

ภาคใต้ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นจากสื่อต่างๆ เช่น เฟสบุ๊ก ได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเป็นกลุ่มไมเอชาวโรฮิงจา และฝ่ายความมั่นคงมองว่าชาวโรฮิงจาเป็นกลุ่มคนข้ามแดนที่ผิดกฎหมายเป็นปัญหาความมั่นคงของชาติ รวมไปถึงเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจในประเทศไทย เรากำลังมองหาข้อมูลที่เรายังไม่ทราบเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์และกระบวนการการย้ายถิ่นจากรัฐอาร์กันไปยังประเทศอื่น ๆ รวมทั้ง สถานการณ์การอยู่อาศัย (ทางเศรษฐกิจและสังคม) ของผู้อพยพโรฮิงจาในประเทศมุสลิมปลายทาง การรวมกลุ่มกันเป็น สังคมโรฮิงจาท่าได้เครือข่ายของผู้อพยพ ตลอดจนความร่วมมือกับรัฐบาลในประเทศปลายทาง ทำให้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตและมีคำถามในการวิจัยดังนี้

ประการแรก เห็นได้อย่างชัดเจนว่าคนพลัดถิ่นชาวโรฮิงจาในประเทศไทยได้มีการกระจายอยู่ในหลายๆจังหวัดแต่พวกเขาก็มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมทั้งคนที่ข้ามแดนในประเทศไทยและต่างประเทศทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่าเมื่อเข้ามาทำงานชาวโรฮิงจามีการสร้างฐานทางเศรษฐกิจผ่านเครือข่ายทางสังคมอย่างไร

ประการสอง ชาวโรฮิงจามีวิถีชีวิตแบบคนพลัดถิ่น ซึ่งจะไปอยู่ในประเทศไทยและประเทศต่างๆกลุ่มคนเหล่านี้ถูกมองจากภาครัฐแบบไม่ไว้วางใจ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่าวิถีชีวิตของคนพลัดถิ่นชาวโรฮิงจา และในสังคมพหุวัฒนธรรม คนกลุ่มนี้ได้รับการยอมรับกับผู้คนในประเทศปลายทางที่เขาไปอาศัยอยู่ด้วยอย่างไร ฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษา วิจัยและทำความเข้าใจ เรียนรู้กับชาวโรฮิงจาให้มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การศึกษา

- (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา แนวโน้มพัฒนาการทางเศรษฐกิจของชาวโรฮิงจา การสร้างตัวตนทางเศรษฐกิจภายใต้บริบทรัฐไทย และเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศอาเซียน
- (2) เพื่อสื่อสารกับสังคมให้มีความตระหนักรู้ การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรมอย่างเข้าใจ วัฒนธรรม และระบบคุณค่าของกลุ่มชาติพันธุ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบความเป็นมาพัฒนาการทางเศรษฐกิจ แรงงานของชาวโรฮิงจา การสร้างตัวตนทางเศรษฐกิจบริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมืองภายใต้รัฐไทยและเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศอาเซียน
2. ได้เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำหรับหน่วยงานต่างๆทั้งของรัฐและเอกชน ได้นำองค์ความรู้กลุ่มชาติพันธุ์โรฮิงจา ในระดับนโยบายและนำไปปฏิบัติต่อไป
3. สังคมมีความเข้าใจในความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในประชาคมอาเซียน

บททวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โรฮินจา: ประวัติศาสตร์ ความขัดแย้งและการอพยพ

ในรอบปี 2558 เกิดปรากฏการณ์เคลื่อนอพยพทางทะเลครั้งใหญ่ของกลุ่มชนที่ถูกนิยามชื่อว่า โรฮินจา เป็นกลุ่มที่มีผิวสี หน้าตาละหม้ายคล้ายชาวบังกลาเทศ ล่องเรือมาตามเส้นทางในเขตน่านน้ำไทยฝั่งทะเลอันดามัน มีเป้าหมายเพื่อลงสู่ชายฝั่งของจังหวัดระนองและจังหวัดสตูล และบางกลุ่มก็ถูกจับและให้ที่พักพิงในจังหวัดสงขลาตามชายแดนประเทศมาเลเซีย ภาพเหล่านี้ถูกนำเสนอตามสื่อกระแสหลักต่าง ๆ ทั้งสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน และกลายเป็นข้อถกเถียงในสังคมไทยต่อกลุ่มอพยพโรฮินจาเหล่านี้

ภาพของผู้อพยพเหล่านี้สะท้อนถึงการบีบคั้นทางการเมืองและประวัติศาสตร์ที่ผลักดันให้พวกเขาต้องทยอยออกมาดินแดนที่อยู่อาศัยมาผจญอยู่กลางทะเล ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางของเขาจะถูกปฏิเสธจากประเทศต่าง ๆ ที่เรือของเขาเข้าไปถึง ผู้ลี้ภัยก็คือคนที่ไม่มีใครต้องการ เขาหรือเธอเหล่านั้นอาจจะเรียกร้องหรืออ้างสิทธิของความเป็นมนุษยธรรมได้ เพียงแต่ว่าจะมีใครยอมรับหรือให้ความช่วยเหลือกลับคืน และยังเมื่อผู้พลัดถิ่นเหล่านี้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือการทำมาหากินในดินแดนใหม่เหล่านั้น พวกเขาจะถูกกล่าวหาว่าแย่งงานและกีดกันทางเศรษฐกิจ หรืออาจกล่าวหาว่าก่อความยุ่งยากและอาจมองว่าเป็นภาระของสังคม

การอพยพเข้าสู่ดินแดนใหม่ของชาวโรฮินจา พวกเขาเหล่านี้ต้องเผชิญกับความเสี่ยงภัยและจัดว่าเป็นการตัดสินใจครั้งยิ่งใหญ่ เพราะการตัดสินใจของเขาหมายถึงการตัดขาดจากชีวิตประจำวันที่เคยเป็นไปสู่ความพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ที่ยังไม่มีใครรู้

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งหมายศึกษาภาพรวมเกี่ยวกับชาวโรฮินจาในประชาคมอาเซียน โดยทำความเข้าใจในมิติของการข้ามพรมแดน และมิติทางชาติพันธุ์ เนื่องจากการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มโรฮินจาเข้าสู่ประเทศในกลุ่มอาเซียน ดังเช่น ประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่แต่ละประเทศต้องทบทวนทำความเข้าใจเพื่อวางแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกันและเป็นปัญหาระดับภูมิภาคอาเซียน

ในที่นี้ผู้วิจัยจึงทำการทบทวนเบื้องต้นเกี่ยวกับทำความเข้าใจต่อชาวโรฮินจา ในมิติทางประวัติศาสตร์ มิติความขัดแย้งและการเคลื่อนย้ายอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ยังรวมถึงมุมมองเสี่ยงของชาวโรฮินจาต่อการอพยพและการใช้ชีวิตในดินแดนใหม่ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นการปูความเข้าใจเบื้องต้น เพื่อทำความเข้าใจวิถีความเป็นอยู่ของกลุ่มโรฮินจาในอาเซียน

มิติทางประวัติศาสตร์

ประเด็นปัญหาการอพยพของกลุ่มชาวโรฮีนจาในอาเซียน จึงกลายเป็นประเด็นที่ทำให้ต้องหันมาศึกษาทำความเข้าใจ เนื่องจากว่ากลุ่มคนเหล่านี้ไม่เป็นที่รู้จักในประชาคมโลกหรือแม้แต่ในแถบอาเซียนเอง ในที่นี้ผู้วิจัยจึงทบทวนที่มาของกลุ่มเหล่านี้ว่า “เขาเป็นใคร มาจากไหน”

ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ Jacques Leidere (2012) กล่าวว่า มีการใช้คำว่า “Rooinga” ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในบทความของ Francis Buchanan ที่ชื่อ “A comparative vocabulary of some of the languages spoken in the Burma Empire” โดยในบทความชี้ว่าในในบริเวณรัฐอารกันมีชาวมุหัมมีดาน “Mohamedans” ซึ่งอาศัยในดินแดนแห่งนี้เป็นเวลาานานและเรียกตนเองว่า “Rooinga”

รัฐอารกัน เป็นดินแดนที่เป็นรอยต่อระหว่างรัฐมุสลิมเบงกอลกับอาณาจักรพม่า ในงานของ Zul Nurian (2009) ได้ให้ภาพของกลุ่มมุสลิมและได้อธิบายการก่อตัวของอาณาจักรที่ชื่อว่า มร็อกอู (Mruk U) เป็นอาณาจักรพุทธที่ก่อตัวขึ้นในช่วงปี พ.ศ.1973 ถึง พ.ศ. 2328 แต่เมื่อมีการค้าขายกับกลุ่มมุสลิมทางอินเดียอาหรับ จนกษัตริย์มร็อกอู ได้เปลี่ยนเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามตามสุลต่านของอาณาจักรเบงกอล ทำให้อาณาจักรเบงกอลเข้ามามีบทบาทอย่างมากนับตั้งแต่มีการเชื่อมความสัมพันธ์ ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรม ภาษา และผู้คนได้ล้นไหลเข้าสู่ดินแดนอารกัน (Yunus,2012 อ้างในคุณวุฒิ)

ด้วยเหตุที่ดินแดนอารกันเป็นพื้นที่เชื่อมระหว่างรัฐมุสลิมทางเอเชียใต้กับรัฐพุทธในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และระหว่างเผ่าพันธุ์อินโดอารยันกับเผ่ามองโกลอยด์ ยิ่งหากพิจารณาทางภูมิศาสตร์ ชาวโรฮีนจาแล้วจึงมีลักษณะทางชาติพันธุ์ที่ผสมผสานระหว่างเบงกาลี ปาตาน มองโกลอยด์ เปอร์เซีย ด้วยระยะเวลาทางประวัติศาสตร์จึงพัฒนาการทางภาษา ชาติพันธุ์วัฒนธรรม ที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างเป็นของตนเอง

ความเปลี่ยนแปลงในทางประวัติศาสตร์ เริ่มต้นเมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองดินแดนในแถบอินเดียและต่อด้วยเข้ายึดครองอาณาจักรพม่า ภายใต้บริติชอินเดียโดยใช้นโยบายแบ่งแยกและปกครอง (divide and rule) ซึ่งการจัดการการปกครองที่อังกฤษใช้กับกลุ่มต่าง ๆ ในดินแดนอาณานิคมของตน เพื่อไม่ให้กลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ ไม่สามารถรวมตัวเรียกร้องต่อรองได้

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การรุกของทหารญี่ปุ่นและสนับสนุนนายทหารพม่าในการต่อต้านอังกฤษ ทำให้อังกฤษได้ติดอาวุธให้กับกลุ่มมุสลิมในอารกันเพื่อสกัดกองทัพญี่ปุ่นและทหารพม่าในการบุกอินเดีย จึงอาจเป็นปัจจัยด้านหนึ่งที่ชาวพมามีปัญหากับกลุ่มมุสลิมในอารกัน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เหล่าประเทศเจ้าอาณานิคม ต่างต้องทยอยปล่อยรัฐอาณานิคมต่าง ๆ จึงเกิดรัฐชาติและประเทศใหม่ ๆ อย่างกรณีประเทศพม่า ซึ่งได้รับเอกราชในปี พ.ศ. 2491 จากอังกฤษ แต่ด้วยมรดกการปกครองของอังกฤษและความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ กลับกลายเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กับรัฐบาลพม่า เมื่อทางรัฐบาลพม่าไม่ทำตามและฉีกสนธิสัญญาปางโหลง ที่มอบอำนาจในการปกครองตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

คุณวุฒิ (2557) ได้กล่าวว่า ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลพม่าและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ยังคงตื้อกันจนถึงปัจจุบัน อย่างเช่น กลุ่มกองทัพรัฐฉาน กองทัพแห่งชาติกะเหรี่ยง และกลุ่มมุสลิมจากฮิซบุดดีนแดนอารกัน ชาวโรฮิงจาบางกลุ่มเข้าร่วมกับมุจาฮิดีนเพื่อต่อสู้กับรัฐบาลพม่า ที่ปฏิเสธแม้แต่สถานะสิทธิความเป็นพลเมืองพม่า

การปฏิเสธความเป็นพลเมืองพม่าของชาวโรฮิงจา **ประชาไท** กล่าวว่า เริ่มขึ้นเมื่อนายพลเนวินทำการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1982 เมื่อนายพลเนวินมองว่าการประนีประนอมของรัฐบาลอูนุ อาจจะทำให้ประเทศถูกแบ่งแยกและมีทัศนคติต่อชาวโรฮิงจาว่าเป็นตัวก่อปัญหาและความมั่นคงของพม่า เนื่องจากกลุ่มโรฮิงจาที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกมุจาฮิดีนมีเป้าหมายเพื่อแบ่งแยกดินแดน จึงทำให้รัฐบาลทหารของนายพลเนวิน วางนโยบายสกัดกั้นอย่างเป็นระบบ นั่นคือ ยกเลิกเขตปกครองพิเศษ ยกเลิกความเป็นพลเมือง ออกกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองใหม่ ยกเลิกการวิทยุจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ (Sophie Ansel 2556) ได้กล่าวว่านับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาชาวโรฮิงจาถูกเลือกปฏิบัติและขจัดสิทธิอย่างเป็นระบบ คือ มีการจับกุมโดยพลการ การใช้แรงงานทาส ถูกเวนคืนที่ดิน และถูกข่มขืน

มิติความขัดแย้งและการกดขี่ชาวโรฮิงจา

Tin Soe (2556) ได้กล่าวว่า ชาวโรฮิงจาเป็นกลุ่มคนที่ได้รับการปราบปรามมากที่สุดในโลก นับตั้งแต่สมัยรัฐบาลเนวินปฏิเสธความเป็นพลเมืองในปี พ.ศ. 2525 ทำให้ชาวโรฮิงจากลายเป็น “คนไร้รัฐ” นอกจากนี้ Tin Soe ได้ชี้ว่า รัฐบาลต่อมาได้ดำเนินนโยบายปฏิบัติการชำระล้างเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะเหตุการณ์ความรุนแรงในปี พ.ศ. 2521 และ พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นการขับไล่กดดันให้ชาวโรฮิงจาออกจากประเทศ ทำให้มีชาวโรฮิงจาเสียชีวิตหลายราย

การกดขี่ชาวโรฮิงจา กระทำผ่านเช่น การปราบปรามทางความเชื่อทางศาสนา การห้ามประกอบศาสนากิจ กิจกรรมทางศาสนา การปฏิเสธการแสดงออกทางวัฒนธรรม มีการสังหารนอกระบบกฎหมาย การเกณฑ์แรงงานบังคับ และการยึดทรัพย์สินการเก็บภาษีที่แพง การไม่ให้เข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานและการค้า การไม่ให้พื้นที่ทำกิน การจำกัดสิทธิของการแต่งงานและครอบครัว และการปฏิเสธการให้อาหาร ซึ่ง Tin soe สรุปว่าเป็นการ สังหารล้างเผ่าพันธุ์อย่างช้า ๆ และเป็นให้กลุ่มโรฮิงจาต้องอพยพหนีจากดินแดนแห่งนี้

เช่นเดียวกันกับ ในงานของคุณวุฒิ (2557) ที่ชี้ว่า ด้วยชาวโรฮิงจาไม่สามารถถือครองที่ดิน ต้องเสียภาษีรูปแบบพิเศษที่หลากหลาย ถูกยึดที่ดิน ถูกขับไล่และถูกทำลายบ้านเรือน (Amnesty International 2004) อาจกล่าวได้ว่าชาวโรฮิงจาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกลืนสิทธิทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม มากที่สุดในพม่า (Yegar 1972, Berlie 2008)

ทั้งนี้เมื่อมีข่าวเกี่ยวกับการข่มขืนและฆาตกรรมของหนุ่มชาวโรฮิงจา ในวันที่ 28 พฤษภาคม 2012 จนกลายเป็นฉนวนความขัดแย้งระหว่างชาวพุทธกับมุสลิมโรฮิงจา ซึ่งในที่สุดกลายเป็นประเด็นความ

เกลียดชังทางศาสนา และยิ่งเพิ่มการกดขี่ต่อชาวโรฮิงจา หลังจากที่มีการไล่ล่าสังหารและเผ่าบ้านเรือนของชาวโรฮิงจา (ประเทศไทย)

เช่นเดียวกัน ในรายงานของ Human Right Watch (2014) นอกจากการที่รัฐบาลพม่าไม่ให้การยอมรับสถานภาพการเป็นพลเมืองของชาวโรฮิงจาแล้วนั้น ความแตกต่างทางด้านศาสนาก็นับเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ความขัดแย้งระหว่างชาวโรฮิงจา และรัฐบาลพม่ารวมทั้งประชาชนชาวพุทธในพม่ามีแนวโน้มรุนแรงมากยิ่งขึ้น เหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างชาวโรฮิงจา และชาวยะไข่ที่นับถือศาสนาพุทธในรัฐอารกันได้ทำให้ความขัดแย้งทางด้านศาสนาและชนชาติรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2555 รัฐบาลพม่าได้เข้าปราบปรามขับไล่ชาวโรฮิงจา ให้ออกไปจากประเทศพม่าด้วยวิธีการต่างๆ อาทิ การถูกขูดรีดภาษีอากร และการเผาผลาญบ้านเรือนของชาวโรฮิงจา นอกจากการถูกขับไล่จากรัฐบาลพม่าแล้ว ชาวพม่าที่นับถือศาสนาพุทธและมีพระสงฆ์เป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญ ยังได้มีการเดินขบวนประท้วงขับไล่ให้ชาวโรฮิงจาออกจากประเทศพม่าอีกด้วย ซึ่งเห็นเด่นชัดจากในกรณีของกลุ่ม 969 ที่นำโดยกลุ่มพระสงฆ์ในพม่า ที่กล่าวถ้อยคำต่อต้านชาวมุสลิมที่อาศัยในประเทศพม่า เพื่อสร้างความเกลียดชังชาวมุสลิมให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวพุทธพม่า (Irrawaddy 2013) ด้วยเหตุการณ์ความรุนแรงและความขัดแย้งทางศาสนาและชาติพันธุ์ระหว่างชาวพุทธในพม่ากับชาวมุสลิมที่เกิดขึ้น ทำชาวโรฮิงจาจำนวนมากต้องลี้ภัย ไปยังประเทศข้างเคียงต่างๆ เช่น ประเทศบังกลาเทศ ประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย ประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น

ชาวโรฮิงจาหลายพันคนต้องหนีจากความจริงที่โหดร้ายในพม่า ทั้งความอดอยาก การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เพื่อเสี่ยงชีวิตออกเรือมายังประเทศไทยหรือมาเลเซีย หลังจากเดินทางมาถึงประเทศไทย ก็ยังถูกกักตัวอยู่ในด่านตรวจคนเข้าเมือง หรือสถานกักกันที่ทางรัฐจัดไว้ ที่ผ่านมารัฐบาลไทยได้ปฏิเสธการตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวให้แก่ชาวโรฮิงจาในฐานะผู้ลี้ภัย ในขณะที่รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายที่มุ่งไปสู่การส่งกลับ เพื่อเตรียมให้ชาวโรฮิงจาเดินทางกลับประเทศพม่า โรฮิงจาที่อพยพออกมาแล้วก็กลัวการถูกลงโทษจากรัฐบาลพม่า เนื่องด้วยการหนีออกประเทศอย่างผิดกฎหมาย และพยายามทำวิถีทางเพื่อจะอยู่ในประเทศไทย แม้ต้องเป็นผู้อพยพที่ผิดกฎหมายก็ตาม (Human Rights Watch, 2009)

ทั้งนี้ คุณวุฒิ (2557) ยังได้กล่าวว่า จากการสัมภาษณ์ชาวโรฮิงจาในไทยที่รอดพ้นจากหลบหนีจากพม่า ว่า เขามีต้องการอพยพไปสู่ ประเทศมาเลเซีย และอีกหลายคนก็มีเป้าหมายเดียวกันกับเขา เนื่องด้วยมาเลเซียเป็นประเทศมุสลิมแล้ว ยังเป็นประเทศที่มีข้อตกลงร่วมกับ UNHCR ที่ให้การรับรองสิทธิ์ต่อการเป็นผู้ลี้ภัยแก่ชาวโรฮิงจา ทำให้ชาวโรฮิงจาสามารถหางานทำได้อย่างอิสระด้วยสถานะการเป็นผู้ลี้ภัย นอกจากประเทศมาเลเซียแล้ว ทั้งนี้ประเทศไทยเป็นเส้นทางผ่านในการพักพิงชั่วคราวของการเดินทางต่อไปยังโลกที่สาม และมีชาวโรฮิงจาที่กระจ่ายใช้ชีวิตตามพื้นที่ชายแดนของไทยด้วย

ปัจจุบัน Human Rights Watch (2009) เผยข้อมูลว่ามีชาวโรฮิงจาอยู่ประมาณ 800,000 คนในพม่า ประมาณ 200,000 คนในบังกลาเทศ ประมาณ 500,000 คนในประเทศแถบตะวันออกกลาง และประมาณ 50,000 คนในประเทศมาเลเซีย ที่เหลือกระจัดกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ อย่างไรก็ตามยังไม่มีการบันทึกจำนวนโรฮิงจาในประเทศไทยอย่างเป็นทางการ (สัมภาษณ์นายอับดุลบาซาร์ 20 ธันวาคม 2556)

เส้นทางการเดินทางของชาวโรฮิงจาสู่ประเทศไทย สามารถแบ่งออกเป็น 2 ทางด้วยกัน คือ 1. ชายแดนประเทศพม่ากับบังกลาเทศ ที่เมืองค็อกซ์บาซาร์ และเดินทางเข้าสู่ทะเลอันดามัน โดยมีเป้าหมายที่จังหวัดระนอง 2. จากชายแดนอำเภอเมองคอง จังหวัดชัตตอ รัฐอารกัน เข้าสู่เมืองอิรวดี และสู่จังหวัดระนอง

การเดินทางทางทะเลของชาวโรฮิงจา ใช้เรือประมงเก่า ๆ เป็นพาหนะในการเดินทาง โดยเพิ่มทิศในการหาเส้นทาง บางทีผ่านหมู่เกาะนิโคบาและมุ่งหน้าสู่น่านน้ำไทย โดยที่เรือประมงเหล่านี้สามารถบรรทุกผู้คนประมาณ 60-70 กว่าคน และมีการเก็บเงินค่าเดินทางและเสบียงอาหาร ประมาณคนละ 1 พันบาท (2 หมื่นจัต) เมื่อเข้าสู่ประเทศไทยจะมีกลุ่มนายหน้าที่มีลักษณะเป็นขบวนการเพื่อจัดหาที่พัก อาหาร และหาช่องทางเข้าสู่ประเทศมาเลเซียอีกทอดหนึ่ง โดยที่กลุ่มนายหน้าเหล่านี้ จะได้เงินค่านายหน้าประมาณ 60,000-80,000 บาท ต่อหัวต่อคน (สราวุธ อินค้าย ศูนย์ข่าวอิศรา 30/5/58)

ข้อมูลจากสำนักข่าวประชาไทชี้ให้เห็นว่า เมื่อชาวโรฮิงจาเดินทางมาถึงประเทศไทย อาจต้องเผชิญสถานการณ์สองอย่างคือ หนึ่งถูกจับตัวโดยรัฐไทยและโดนกักขัง อีกหนึ่งสถานการณ์คือ สามารถหลบหนีการจับกุมของรัฐไทยและเข้าหลบหนีเข้าซ่อนในป่า (เกศริน เตียวสกุล 2556) ในขณะที่รัฐบาลใช้นโยบายผลักดันชาวโรฮิงจากลับไปยังประเทศพม่า ชาวโรฮิงจาส่วนหนึ่งในอำเภอแม่สอดที่อพยพมาในช่วงราวปี พ.ศ. 2553 – 2555 ได้เข้ามาอาศัยอยู่ใน “ชุมชนคอกควาย” ซึ่งเป็นสลัมห่างจากชุมชนอิสลามแม่สอด ประกอบด้วยบ้านเรือนชั่วคราวที่สร้างด้วยสังกะสี ประมาณ 100 หลังคาเรือน ซึ่งปัจจุบันได้รับการช่วยเหลือจากองค์กร International Organization for Migration (IOM) ในเรื่องสิทธิมนุษยชน ในขณะที่ผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงจายังคงอยู่ที่ชุมชนดังกล่าวเพื่อดิ้นรนเอาชีวิตรอดวันต่อวันด้วยค่าแรงขั้นต่ำที่ได้ในแต่ละวัน

ทั้งนี้ในงานของคุณวุฒิ (2557) ได้กล่าวว่า การเข้ามาของชาวโรฮิงจาจากพม่าสู่ประเทศไทย ไม่ได้เกิดขึ้นแค่ระลอกเดียว มีชาวโรฮิงจาจำนวนหนึ่งที่เข้ามาอาศัยในเมืองแม่สอดมาแล้วกว่าทศวรรษ บางส่วนเข้ามาประเทศไทยช่วงที่เกิดการเคลื่อนไหวครั้งสำคัญในพม่าในปีพ.ศ. 2531 ที่นำโดยกลุ่มนักศึกษา และยังคงอยู่ต่อมาจนถึงปัจจุบันและผสมผสานกลมกลืนกับสังคมและวัฒนธรรมไทย จนบางคนได้รับสัญชาติไทย อาจกล่าวได้ว่า ชาวโรฮิงจาจากกลุ่มนี้เป็น “ชุมชนพลัดถิ่นทางการค้า” (trade diaspora) ที่ดำเนินธุรกิจระดับข้ามพรมแดนไม่ว่าจะเป็นการจำหน่ายจักรยานมือสองจากญี่ปุ่น อะไหล่รถยนต์ และไม่มีสองประเภทต่างๆ ในขณะที่ในทางการเมือง พ่อค้าชาวโรฮิงจายังคงรักษาความสัมพันธ์กับองค์กรมุสลิมในตะวันออกกลางเพื่อจะเข้าถึงเครือข่ายศาสนาข้ามชาติ ในขณะที่เรื่องราว กลุ่มผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงจาที่เพิ่งอพยพเข้ามาในประเทศไทยโดยลอบเรือมากลางทะเลได้รับความสนใจอย่างมากจากสื่อมวลชนทั้งไทยและต่างประเทศ แต่ในขณะเดียวกันคุณวุฒิ ให้ข้อสังเกตว่า ชาวโรฮิงจาในแม่สอดที่อพยพมาก่อนแล้ว ไม่ค่อยให้ความสนใจและไม่อยากปฏิสัมพันธ์กลับกลุ่มโรฮิงจาที่เข้ามาใหม่

เสียงและวิถีชีวิตของผู้อพยพโรฮิงจา

สำนักข่าวอิศรา นำเสนอเสียงของของตัวแทนชาวโรฮิงจาในประเทศไทย นายฮาจิ กล่าวว่า การที่ชาวโรฮิงจาต้องทิ้งบ้าน พ่อแม่ พี่เมีย และหนีออกจากบ้าน เป็นเพราะในหมู่บ้านของเขามีการล้างเผ่าพันธุ์ (genocide) และการเข้ามาในไทยเพื่อต้องการพักพิงชั่วคราว แต่เมื่อได้อยู่ในไทยก็มีปัญหา ความยากลำบากเนื่องจากเข้ามาผ่านนายหน้าคนไทย ที่ชาวโรฮิงจาต้องจ่ายเงินหรือค่านายหน้าจำนวนหนึ่ง หากใครขึ้นเรือโดยไม่มีเงินจ่าย ก็จะต้องขังในสวนปาล์มน้ำมัน และถูกทรมาน ใครหาเงินมาจ่ายได้ ก็จะรอดชีวิตไปได้ สิ่งเหล่านี้คือเสียงส่วนหนึ่งของความเจ็บปวด ทั้งนี้ ฮาจิ ได้ย้ำว่า สิ่งที่เขาต้องการคือ สิทธิความเป็นพลเมืองในพม่า เช่นเดียวกับ นายอารี อำมหัด กรรมการชมรมโรฮิงจาแห่งประเทศไทย ได้เรียกร้องสิทธิพลเมืองให้กับโรฮิงจาเพื่อสิทธิต่างๆ (ศูนย์ข่าวอิศรา 29/5/2558)

นอกจากนี้ เสียงโรฮิงจาคนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในประเทศไทย อาบู กาลาม ได้ชี้ว่า มีชาวโรฮิงจาจำนวนหนึ่งที่ติดอยู่ในแม่สอด จังหวัดตาก เขาเหล่านั้นต้องทำงานหาเลี้ยงตนเองและเก็บเงินเพื่อเป้าหมายสู่มาเลเซีย ดังที่ข้อมูลของคริส ลีวา กล่าวว่าคนที่จะเดินทางไปยังมาเลเซียต้องจ่ายเงิน 700-1000 เหรียญสหรัฐให้กับนายหน้า แต่ถ้าต้องการไปภาคใต้ของไทยต้องจ่าย 300 เหรียญสหรัฐ การอพยพหนีภัยเหล่านี้เพื่อมุ่งหมายชีวิตใหม่ ดังที่ จอแบ (นามสมมุติ) อายุ 18 ปี เขาฝันจะได้ไปมาเลเซียละมีชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้ที่จะเลี้ยงดูพ่อแม่ซึ่งอาศัยอยู่ในเมืองบุดิดาวในรัฐยะไข่ของพม่า

ทั้งนี้ในงานของ Sophie Ansel (2556) เขาได้กล่าวถึงโรฮิงจาในมาเลเซียได้อย่างน่าสนใจ ถึงแม้ว่าชาวโรฮิงจาจะได้รับบัตรสิทธิว่าด้วยผู้ลี้ภัยของสหประชาชาติ UNHCR ที่สามารถจะเข้าทำงาน อาชีพและได้รับการคุ้มครองในสิทธิขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม Sophie Ansel ได้นำมุมมองและเสียงของชาวโรฮิงจาคนหนึ่งว่า เขามักจะถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจมาเลเซียจับกุมบ่อยครั้ง และกล่าวว่าบัตรผู้ลี้ภัยเหล่านี้ไม่ได้แตกต่างไปจากเศษขยะ แม้องค์การสหประชาชาติจะยอมรับในฐานะผู้ลี้ภัย แต่พวกเขาก็ถูกปฏิบัติเสมือนคนเถื่อนในมาเลเซียและยังมีปัญหาในเรื่องความยากจนอยู่ แม้ว่าพวกเขาจะได้รับอนุญาตในการทำงาน แต่ในทางปฏิบัติก็ถูกเอร็ดเอาเปรียบในค่าแรงที่ต่ำ และมักทำงานเกี่ยวกับสิ่งสกปรกและมีความเสี่ยง

ทั้งนี้ Sophie ได้อธิบายถึงเปราะบางของชาวโรฮิงจาว่า กลุ่มเหล่านี้ถูกจับกุมบ่อยครั้งและมีความตึงเครียดสูง จากการที่ตรวจค้นและบางครั้งต้องจ่ายสินบนเพื่อจะไม่ถูกจับ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในมาเลเซียเองก็เหมือนกับในพม่าที่เขาไม่เข้าใจถึงความรู้สึกและสถานะของผู้ลี้ภัย พวกเขาไม่สนใจต่อเอกสารที่ออกโดย UNHCR และมีการจับกุมอยู่เนื่อง ๆ

ความรู้สึกของผู้ลี้ภัยโรฮิงจาคนหนึ่ง สะท้อนออกมาว่า บางครั้งก็ได้นอน เพราะกลัวแต่สังเกตว่าเจ้าหน้าที่จะมาตรวจจับเมื่อไร และส่งข่าวคราวการเคลื่อนไหวของเจ้าหน้าที่ให้ชาวโรฮิงจาอื่นรับรู้เพื่อหลบหลีกการจับกุม ทุกวันเราต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด และชีวิตมีความอยากลำบากมาก เราต้องกระเสือกกระสนค้นหาเลี้ยงครอบครัว คนมาเลเซียไม่มีวันเข้าใจ ต้องเปิดโอกาสให้กับเราบ้าง เราไม่มีที่จะไป จะกลับพม่าก็ไม่ได้ จะไปประเทศที่สามที่ถาวรก็ต้องรอ UNHCR หาทางออกอย่างถาวร เราต้องอยู่ที่นี่ชั่วคราว เฝ้ารอการแก้ปัญหา (Sophie Ansel, 2556)

ในขณะที่ข้อเสนอแนวทางการศึกษาชาวโรฮิงจาในไทย ของธานี นาสลาม (2558) ได้อธิบายให้เห็นชีวิตของชาวโรฮิงจาในไทย รวมทั้งยุทธวิธีในการเอาตัวรอดเลี้ยงดูตัวเองผ่านมุมการขายโรติได้อย่างน่าสนใจ อาจารย์ธานีได้กล่าวกลุ่มคนเหล่านี้มีการสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะการขายโรติ ที่ต้องมีการสมัครเข้า และฝึกฝนทั้งกระบวนการทำโรติ และมารยาทและกลยุทธ์การขาย เช่น มีการให้ชิมฟรีก่อน หน้าตายิ้มแย้ม สร้างสัมพันธ์ไมตรีกับคนรอบข้าง ทั้งนี้ยังอธิบายถึงศิลปะของการต่อรองของคนไร้สัญชาติ ไร้บัตร โดยกลุ่มโรฮิงจาขายโรติเหล่านี้ มีวิธีการต่อรอง หลบหลีก ตัวอย่างเช่น แม่ค้าที่ขายของข้าง ๆ มักจะได้กินโรติฟรีทุกครั้ง ทำให้เกิดความสนิทสนมกัน และเมื่อมีการข่มขู่จากบุคคลที่สาม แม่ค้าที่ได้กินโรติเป็นประจำจะเป็นผู้ปกป้องและดูแลชาวโรฮิงจาขายโรติ

ในขณะที่งานของ Kazi Fahmida Farzana (2011) เป็นงานชิ้นสำคัญที่กล่าวถึงชาวโรฮิงจาที่เป็นผู้ลี้ภัยจากพม่า ซึ่งขยายขอบเขตงานเก่าๆ นอกเหนือไปจากรากความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ในรัฐอารกัน โดย Farzana ชี้ให้เห็นการถูกบังคับให้อพยพออกจากมาตุภูมิของชาวโรฮิงจา โดยหน่วยงานรักษาความปลอดภัยตามชายแดนของรัฐบาลพม่า (Border Security Force or Nasaka) ซึ่งปัญหาของผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงจาที่ชายแดนบังกลาเทศ-พม่า คือการที่อัตลักษณ์ของกลุ่มไม่ถูกยอมรับ เพราะทางการพม่าและบังกลาเทศต่างก็ปฏิเสธผู้ลี้ภัยเหล่านี้ในแง่ของสัญชาติ ทำให้ชาวโรฮิงจาจากกลุ่มนี้กลายเป็นบุคคลไร้สัญชาติ (stateless people) และถูกเอาเปรียบได้ง่ายเพราะไม่ได้รับการป้องกันสิทธิขั้นพื้นฐานเท่ากับคนที่มิมีสัญชาติตามปกติ ซึ่งในยุคของความเป็นรัฐชาติ คนจำนวนมากเหล่านี้ไม่สามารถจะกลายเป็นคนไร้สัญชาติตลอดไปได้ ฉะนั้น สิ่งที่เป็นสำหรับชาวโรฮิงจาพลัดถิ่นคือการค้นหาลักษณะที่จะสามารถยืนยันอัตลักษณ์ของผู้ลี้ภัยไร้สัญชาติของเขาได้ การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในดินแดนพลัดถิ่นของชาวโรฮิงจาในค่ายผู้ลี้ภัยของประเทศบังกลาเทศ เป็นสิ่งที่ Farzana มุ่งทำความเข้าใจ

สำหรับประเด็นการมองหาอัตลักษณ์เพื่อยืนยัน “ความมีอยู่” หรือ “มีชาติ” ของชาวโรฮิงจานั้น Farzana เสนอว่า อัตลักษณ์โดยธรรมชาติ ของชาวโรฮิงจานั้นมีอยู่จริง และถูกซุกซ่อนอยู่ในความทรงจำทางสังคม ในอดีตทั้งในระดับปัจเจกและส่วนรวม และอยู่ในเหตุการณ์ก่อนที่เขาจะกลายเป็นคนไร้สัญชาติ ชาวโรฮิงจามองว่าอัตลักษณ์ของตัวเองมาจากมาตุภูมิของบรรพบุรุษที่อยู่ในรัฐอารกัน และเป็นที่ๆ รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่ง โดยที่อัตลักษณ์ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาษาวิถีชีวิต และประวัติศาสตร์ไม่ได้ถูกลดทอนหรือเปลี่ยนแปลงในระหว่างที่ชาวโรฮิงจาเป็นคนไร้สัญชาติ ซึ่งชุมชนของชาวโรฮิงจาพลัดถิ่นกลุ่มนี้ก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้ทั้งๆ ที่ไม่ได้อยู่ที่รัฐอารกัน แต่อัตลักษณ์ในหลายๆ ด้านก็ยังคงถูกรักษาอยู่ในความทรงจำและวิถีทางวัฒนธรรมในแบบคนพลัดถิ่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การทบทวนงานศึกษาและบทความ ที่ได้กล่าวถึงข้างต้นเกี่ยวกับชาวโรฮิงจา ตั้งแต่แง่มุมประวัติศาสตร์ ความขัดแย้ง และการอพยพเข้าสู่ดินแดนต่าง ๆ ในอาเซียน ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่

อาจกล่าวว่าเป็นทางผ่านและที่พักพิงชั่วคราวหรืออาจกลายเป็นการถาวรของการเข้ามาปักหลักของชาวโรฮิงจา เพื่อจะรู้จักว่าเขาเป็นใคร เป็นมาอย่างไร แล้วเขาจะมีชีวิตอยู่บนแผ่นดินไทยหรือรัฐไทยได้อย่างไร

ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ต้องทำความเข้าใจและแสวงหาความรู้เกี่ยวกับชาวโรฮิงจาทั้งในประเทศไทย และจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาภาคสนามตามแนวทางมานุษยวิทยาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดในการพิจารณาบนฐานแนวคิดกว้างๆ 2 แนวคิดด้วยกัน คือ 1.แนวคิดเครือข่ายข้ามแดน (Transnationalism) 2. แนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity)

1. แนวคิดสถานะการข้ามชาติ (Transnationalism)

Arjun Appadurai(1996) เสนอว่าในกระแสของโลกาภิวัตน์ ผู้คนต้องเผชิญชีวิตกับ “ภาวะไร้ถิ่นฐาน” เป็นสถานะที่ถิ่นฐานต่าง ๆ ถูกคุกคามแทรกซึมจากถิ่นฐานอื่น ๆ ทั้งการเคลื่อนไหวของผู้คนข้ามถิ่นฐาน โดยเฉพาะการอพยพของผู้คนแรงงาน การเคลื่อนย้ายของทุนเงิน สื่อ และเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการไหลเวียนของผู้คน เงินทุน อุดมการณ์เป็นเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ที่ Aihwa Ong (1999) เสนอว่าเป็น “สถานะข้ามชาติ” (Transnationality)

สถานะการข้ามชาติ เป็นผลมาจากหลากหลายสาเหตุ ดังที่ กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ (2540) ได้กล่าวว่าการข้ามแดนและการอพยพของผู้คนมีผลมาจาก ปัจจัยดังนี้

1. ความแตกต่างของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
2. ความแตกต่างของโครงสร้างประชากร
3. ความขัดแย้งทางการเมือง
4. เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ
5. นโยบายของรัฐที่สนับสนุนหรือไม่สนับสนุนการย้ายถิ่นข้ามชาติ
6. ปัจจัยส่งเสริมการย้ายถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน
7. ขบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ที่มีส่วนผลักดันให้มีการย้ายถิ่นเกิดขึ้นจำนวนมาก

เช่นเดียวกันนี้ Akhil Gupta และ James Ferguson (1996) เสนอว่า ปัจจุบันคือการโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม (Culture Globalization) ที่ส่งผลให้พรมแดนถูกตัดขาดและสลายไปพร้อม ๆ กัน กระทั่งเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมแบบใหม่ขึ้นมา โลกมนุษย์ปัจจุบันจึงกลายเป็นยุคสมัยที่เต็มไปด้วย “สถานะการไร้ถิ่นฐาน” (deteritorialisation) สถานะเช่นนี้ ทำให้นักมานุษยวิทยาเชื่อว่า กระบวนการไหลบ่าของทุน ผู้คน และการติดต่อสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ในที่สุดแล้ว จะนำไปสู่กระบวนการประกอบสร้างเขตแดน หรือ “ความเป็นภาวะถิ่นฐานใหม่” (reterritorialisation) ซึ่งในที่นี้คือ การกลายเป็นพรมแดนแบบใหม่ที่ประกอบสร้างขึ้นมาตามมาที่เป็นชุดของ “ความสัมพันธ์แบบใหม่”

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับการข้ามชาติ พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับการต่อรอง การปะทะกันของการไหลเวียนของผู้คน สิ่งของและวัฒนธรรมข้ามพรมแดนกับรัฐชาติ นโยบายของรัฐและอุดมการณ์ชาตินิยม ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป (Kearney อ้างใน อัมพร จิรัฐติกร 2550)

ถิ่นฐานของผู้อพยพ ตลอดจนจินตนาการหรือสำนักต่อสถานที่ใหม่ ในบริบทของสภาวะข้ามชาติ (Transnationality) จึงถือว่าเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมอีกด้านหนึ่ง ที่นักมานุษยวิทยาได้หันมาพิจารณาและพยายามค้นหาวิธีวิทยาที่จะอธิบายทำความเข้าใจ (Gupta and Ferguson 1996, Feuchtwang 2004 อ้างใน วสันต์ ปัญญาแก้ว 2555)

นักมานุษยวิทยาอย่าง Leo Chavez (1992, 2007) เป็นผู้คลุกคลีกับการศึกษา “คนข้ามแดนศึกษา” เสนอว่าการศึกษาทางด้านนี้ คือ การพยายามตีแผ่และพยายามทำความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นผ่านประสบการณ์หรือมุมมองต่าง ๆ ของผู้อพยพ คนต่างด้าว ผู้ลักลอบเข้าเมืองเหล่านั้น ดังที่กรณี งานของ Shadow Lives (1992) เขาเสนอเรื่องราวของผู้อพยพชาวเม็กซิกันในสหรัฐอเมริกา ผ่านประสบการณ์พลัดถิ่น การต่อสู้ดิ้นรนกระเสือกกระสนอยู่ในสังคมอเมริกา ที่อย่างน้อยยังนโยบายเปิดกว้างต่อผู้อพยพหลากหลายเชื้อชาติ แม้กลุ่มอพยพเหล่านั้นจะถูกมองจะถูกมองว่าเป็น “คนต่างด้าว” ที่มีสถานะทางสังคมต่ำกว่าคนอเมริกาผิวขาว หรือพลเมืองชาวอเมริกาทั่ว ๆ ไป ปรากฏการณ์คนข้ามแดน หรือ การอพยพโยกย้ายถิ่นฐานข้ามชาติผู้คน จึงเป็นประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนสำหรับนักมานุษยวิทยา กล่าวคือ เรื่องของการเคลื่อนคนข้ามชาติของผู้คน จึงเป็นประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนสำหรับนักมานุษยวิทยา กล่าวคือ เรื่องของการเคลื่อนคนข้ามชาตินั้นเป็นทั้ง 1. ที่มาของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมชุดใหม่ ๆ 2. ระบบสังคมการเมืองที่จะถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากสัดส่วนของจำนวนประชากรที่แตกต่างหลากหลาย ตลอดจนประวัติศาสตร์และความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับที่มาที่ไปของสิ่งที่เรียกว่า “ชาติ” ตลอดจนการตั้งถิ่นฐานที่เป็นมาในอดีต และ 3. การเดินทางอพยพข้ามชาติ ดังกล่าว ยังเกี่ยวข้องพัวพันกับเรื่องของประชากรศาสตร์โดยตรง (รัตน 2548 อ้างใน วสันต์ ปัญญาแก้ว 2555)

เช่นเดียวกันนี้ งานศึกษาเกี่ยวกับการข้ามพรมแดน ส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นไปที่การศึกษาแรงงานอพยพ (Migrant labor) หรือการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์คนข้ามแดนที่เน้นคนพลัดถิ่น (diaspora) เช่น งานศึกษาชุมชนพลัดถิ่นของชาวลาวในสหรัฐอเมริกา หรืองานของขวัญชีวัน บัวแดงและคณะ (2555) ที่ศึกษาพื้นที่ชายแดน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนาแต่เดิม เนื่องจากเป็นพื้นที่การค้าเมืองชายแดน เป็นพื้นที่ที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ยังเป็นพื้นที่ของกลุ่มไทใหญ่ กะเหรี่ยง คนเมือง และภายหลังมีคนไทยเชื้อสายจีนและคนจากจังหวัดอื่น ๆ เข้ามาทำการค้า ในความหลากหลายเหล่านี้ จึงเห็นถึงการปรับตัวเข้าหากัน โดยเฉพาะการสื่อสาร ดังที่จะเห็นได้ว่าพ่อค้ามุสลิมที่ข้ามฝั่งจากพม่า พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษา ทั้งคำเมือง ไทยกลาง อาหรับ พม่าและกะเหรี่ยง

อย่างไรก็ตาม แนวทางการศึกษาคนพลัดถิ่น จีรวุฒิ (2547) ได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มที่ศึกษา “ตัวแบบคนพลัดถิ่น” (diaspora as typological tool) และกลุ่มที่ศึกษา “เงื่อนไขของการเป็นคนพลัดถิ่น” (diaspora as social condition)

กลุ่มแรก เป็นงานศึกษาลักษณะแต่ละอย่าง ของคนพลัดถิ่นที่ไม่เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นผู้ที่ถูกทำให้ต้องออกจากมาตุภูมิ หรือผู้ที่เป็ “เหยื่อ” แต่แนวทางแรกนี้หมายถึงรวมการพลัดถิ่นในแง่ต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยความสมัครใจด้วย ออกจากมาตุภูมิ โดยที่กลุ่มคนเหล่านี้มีความทรงจำเกี่ยวกับมาตุภูมิ และพันธะสัญญาร่วมในการฟื้นฟู รักษา สร้างความปลอดภัย และความมั่งคั่งแก่มาตุภูมิ มีสำนึกร่วมความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้มข้นและมีกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อกลับมามตุภูมิ มีความสัมพันธ์ทั้งราบรื่นหรือไม่ราบรื่นกับสังคมของประเทศที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน

กลุ่มที่สอง จะให้ความสำคัญกับบริบทมากกว่า คือตั้งคำถามว่า ภายใต้เงื่อนไขอะไรที่ทำให้เกิดการพลัดถิ่นหรือคนพลัดถิ่นขึ้นมา และการมาปะทะกับจิตสำนึกแบบอื่นๆ นั้นจะทำให้ก่อรูปจิตสำนึกต่างๆ อย่างไร โดยใช้งานศึกษาของ Stuart Hall (1990) เป็นตัวอย่าง ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นเป็นหลัก ที่มองว่า หากทำความเข้าใจคนพลัดถิ่นที่อัตลักษณ์จะพบว่า คนพลัดถิ่นไม่มีบ้านเกิดและมาตุภูมิศักดิ์สิทธิ์ แต่บ้านถูกเปลี่ยนและเล่าใหม่ โดยที่บ้านอาจมีหลายบ้านและไม่จำเป็นต้องมีจุดเริ่มต้น ดังนั้น อัตลักษณ์คนพลัดถิ่นจึงเป็นอัตลักษณ์ผสมหรือพันธุ์ทาง เป็นเรื่องเล่า ไม่มีแก่นแกน แต่กลับเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม การเมือง และวาทกรรม ภายใต้ความเหมือนที่กำลังเปลี่ยนแปลง นั่นคือ แม้ว่าคนพลัดถิ่นจะมีประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมร่วม แต่คนพลัดถิ่นมีความแตกต่างกัน (จีรวุฒิ เสนาคำ 2547)

ประเด็นของชาวโรฮิงจาที่ข้ามชาติและพลัดถิ่น อีกประการหนึ่งคือประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ เพราะอัตลักษณ์ของคนข้ามชาติหรือพลัดถิ่น คือ อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นหรือผลิตใหม่ภายใต้เงื่อนไขของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นยุคที่สังคมโลกตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ในงานของ Stuart Hall (1992) ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์นี้เอง ที่ทำให้ผู้คนยิ่งเกิดความตระหนักถึงอัตลักษณ์ และศักยภาพภายในพรมแดนอันหลากหลายที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์จะถูกแสดงออกอย่างชัดเจนเมื่อต้องปะทะกับผู้อื่นหรืออยู่ท่ามกลางความเป็นอื่น โดยเฉพาะการเป็น “คนพลัดถิ่น” ซึ่งเป็นที่ที่เราอยู่ในฐานะคนอื่น ยิ่งทำให้การแสดงอัตลักษณ์ความเป็นเราจำเป็นต้องชัดเจนขึ้นเพื่อที่จะบ่งบอกและแยกแยะว่า เราเป็นใคร เราเหมือนหรือต่างจากสังคมที่อยู่รอบข้างเราอย่างไร

Hall เห็นว่า แก่นกลางของปัญหา “คนพลัดถิ่น” อยู่ในบริบทของเชื้อชาติและชาติพันธุ์ เขาได้ใช้ตัวแบบคนพลัดถิ่นมาเรียบเรียงในอังกฤษเพื่อนำเสนอมุมมองที่ต่างออกไป โดยใช้ให้เห็นว่าแอฟริกาหรือโลกใหม่เป็นภาพที่นำเสนอถึงความไร้อำนาจ “โลกใหม่” จึงเป็นเพียงสถานที่หรือดินแดนว่างเปล่าที่ผู้บุกเบิกอาณานิคมชาวยุโรปต้องการทำให้มีน่าน และกลายมาเป็นจุดปะทะประสานทางวัฒนธรรมของคนแปลกหน้าจากทุกมุมโลก เป็นผลให้เกิดการพลัดถิ่นจากระบบทาส การยึดครองอาณานิคม และผู้บุกเบิกอาณานิคมใหม่ “โลกใหม่” จึงไม่ได้เป็นภูมิลาเนาดั้งเดิมที่แท้จริง และเป็นสถานที่ที่มีการพลัดถิ่นเกิดขึ้น

อย่างต่อเนื่องในหลายวิถีทาง มุมมองอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นที่ Hall นำเสนอจึงดูเหมือนว่า “ผู้อพยพ” ทั้งหลายถูกจัดอยู่ในตัวแบบของ ผู้เร่ร่อน ที่มีการเคลื่อนย้ายอย่างต่อเนื่อง Hall เห็นว่าประสบการณ์ของคนพลัดถิ่นไม่สามารถนิยามถึงความเป็นแก่นสารหรือความบริสุทธิ์ได้ การมองว่าคนพลัดถิ่นมีอัตลักษณ์แบบลูกผสม (hybridity) และไร้ราก (rootless) เพราะว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกผลิตและผลิตซ้ำตัวมันเอง ขึ้นมาใหม่อย่างต่อเนื่อง มันจึงอยู่ในกระบวนการสร้างตลอดเวลาไม่เคยเสร็จสมบูรณ์ และเป็นการสร้างภาพตัวแทนจากภายในไม่ใช่ภายนอก (Hall 1990 อ้างใน จีรวุฒิ เสนาคำ 2547)

การอพยพของชาวโรฮิงจา ไม่ว่าด้วยปัจจัยทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจวัฒนธรรม สูดินแดนใหม่ เหล่านั้น ทำให้เกิดการปะทะกับวัฒนธรรมใหม่ ผู้คนอย่างหลากหลาย ทำให้ไม่อาจละเลยที่จะต้องพูดถึงแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่จะช่วยอธิบายภาพปรากฏการณ์ทางชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

2. แนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity)

รากศัพท์และที่มาของคำว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” Ethnicity มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก Ethnikos ซึ่งแปลว่า พวกนอกศาสนา (สุเทพ 2548: 14-17) โดยคำว่า Ethnics เริ่มใช้แพร่หลายในอเมริกา ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ใช้เพื่อเป็นคำสุภาพไว้เรียกขานผู้อพยพชาวยิว อิตาลี เยอรมัน และกลุ่มอื่นๆ ที่มีสถานะทางสังคมต่ำกว่ากลุ่มคนที่มาจากอังกฤษซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่

จะสังเกตได้ว่า Ethnics ถูกใช้เป็นคำสุภาพ แม้ความหมายรากศัพท์จะมีนัยยะของการกีดกันเขา กับเราก็คงตาม ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเป็นภาษากรีกที่มีฐานันดรเชิงภาษาศาสตร์ค่อนข้างสูง และข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ เหตุที่ Ethnics ถูกใช้เป็นคำเรียกขานกลุ่มคนต่างๆ ขึ้นใหม่ ทั้งที่มีคำศัพท์อื่นที่ใช้อยู่แล้ว ดังเช่นคำว่า “Race” “Tribe” หรือ “Nation” ย่อมแสดงว่าถ้อยคำเดิมที่ใช้อยู่เหล่านั้นมีปัญหาหรือไม่สามารถสนองเจตนารมณ์ของการเรียกขานกลุ่มคนต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์ ดังเช่นคำว่า Race (เชื้อชาติ) มักมีนัยยะของการเหยียดผิว ในช่วงที่ชาวแอฟริกาเข้าไปเป็นแรงงานทาสในอเมริกา คำว่า Tribe (ชนเผ่า) ก็เป็นคำเรียกขานชนดั้งเดิมของดินแดนที่ประเทศเจ้าอาณานิคมไปยึดครอง ซึ่งมีนัยยะของความป่าเถื่อน บรรพการ (จึงอ้างเป็นเหตุอันชอบในการปกครอง) และคำว่า Nation (เชื้อชาติ) ก็มีลักษณะบรรยายถึงชนกลุ่มเดียว ทั้งมีนัยยะของการรังเกียจชนกลุ่มอื่นอันนำไปสู่ความรุนแรง ดังนั้นถ้อยคำทั้งสามจึงมีทั้งนัยยะของปัญหา และนิยามกลุ่มคนอย่างโดดเดี่ยว ไม่สามารถอธิบายให้เห็นว่ากลุ่มคนต่างๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่การใช้คำว่า Ethnicity หรือ ชาติพันธุ์สัมพันธ์ ในการอธิบายถึงกลุ่มคนต่างๆ แทน

สุเทพ (2548: 8) ยังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” เป็นปรากฏการณ์จริงทางสังคม (Sociological Realities) ซึ่งการที่จะลดทอนให้เป็นเพียงคำศัพท์หนึ่งหรือแนวคิดทฤษฎีหนึ่งก็คงเป็นการง่ายเกินไป ดังนั้นในทฤษฎีของข้าพเจ้า การจะหาความหมายของคำว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” จึงไม่ใช่

แค่คำแปลในพจนานุกรมหรือหาคำอธิบายจากมโนทัศน์ใดมโนทัศน์หนึ่งเท่านั้น หากแต่ต้องสืบค้นให้ทราบว่ามันเป็นปรากฏการณ์จริงทางสังคมได้อย่างไร

โดยทั่วไปแล้วคำว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” หมายถึง ความสัมพันธ์ของ “กลุ่มชาติพันธุ์” หรือความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มคน หรือกลุ่มทางสังคม โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจอันเลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียมกันอยู่ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการสร้าง “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” หรือลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นมา (ส่วนใหญ่จะเลือกหยิบเอาวัฒนธรรมที่โดดเด่นของกลุ่มขึ้นมาเป็นอัตลักษณ์) เพื่อจุดประสงค์บอกว่าตนเป็นใคร แสดงความเป็นเจ้าของผลประโยชน์ของตน หรือต่อรองช่วงชิงผลประโยชน์จากผู้อื่น โดยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่ม เป็นสิ่งที่ถูกสร้างอย่างต่อเนื่อง ชับซ้อน ทั้งปัจจัยภายนอก การตั้งชื่อและนิยามให้ และโครงสร้างภายในที่พยายามสร้างภาพลักษณ์ตัวเองขึ้นมา

จะเห็นได้ว่าในตัวของความหมายของ “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” มีความเป็นพลวัต ลื่นไหล อยู่ตลอดเวลา มีการปะทะสังสรรค์ระหว่างผู้คน ทั้งภายในภายนอก บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่มีการรักษาหรือเรียกร้องผลประโยชน์อยู่เสมอ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” เป็นปรากฏการณ์จริงทางสังคมมากกว่าที่จะเป็นคำอธิบายสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างตายตัว

มโนทัศน์ในการศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์สัมพันธ์

การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ในระยะที่ผ่านมาอยู่ในกรอบชุดความรู้ (Episteme) หรือกระบวนทัศน์ (Paradigm) 3 กระบวนด้วยกัน กล่าวคือแต่ละกระบวนทัศน์มอง ชาติพันธุ์สัมพันธ์ในฐานะที่เป็น 1) ความจงรักภักดีพื้นฐาน (Primordial Royalty) 2) เป็นเครื่องมือ (Instrumentalist) และ 3) เป็นการสร้างหรือนิยาม (Constructionism)

โดยมีมโนทัศน์ในการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์มากมายแตกต่างกันไปตามกรอบชุดความรู้ของแต่ละกระบวนทัศน์ ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะยกมโนทัศน์บางส่วนมาอภิปรายดังนี้

หากจะกล่าวถึงมโนทัศน์ในการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ในระยะที่ผ่านมาแล้ว อย่างน้อยที่สุดอาจจะเริ่มจากปราชญ์ทางสังคมศาสตร์อย่าง Max Weber (1864-1920) ที่ได้อธิบายว่า *กลุ่มชาติพันธุ์* คือกลุ่มคนที่เชื่อว่าพวกตนมีเชื้อสายด้วยกัน (Common descent) มีรูปร่างหน้าตาคล้ายกัน เป็นเครือญาติเดียวกัน มีสำนึกในความรู้สึกที่เหมือนกัน (sentiments of likeness) เช่นภาษาเหมือนกัน ผ่านประวัติศาสตร์ที่ยกย่องร่วมกัน มีอัตลักษณ์แบบเหมารวม (presumed identity) ที่ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ และอัตลักษณ์ในความหมายของ Weber ก็เป็นเกียรติยศ (Honor) ร่วมกันของกลุ่ม ที่กลุ่มอื่นไม่มี (Weber, อ้างใน สุริยาและ พัฒนา 2544: 18-30) กล่าวได้ว่าทัศนะของ Weber มองว่า ชาติพันธุ์ เป็นลักษณะที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด หรือเป็นความจงรักภักดีพื้นฐาน (Primordial Royalty)

อย่างไรก็ตาม Tanabe (บรรยายในชั้นเรียน, 2555) ได้ให้ทรรศนะเพิ่มเติมว่า คำจำกัดความกลุ่มชาติพันธุ์ของ Weber ก่อนข้างครอบคลุมและกระชับเพียงพอในยุคสมัยนั้น ทว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการสิ้นสุดลงของลัทธิอาณานิคมในทศวรรษ 1950 ทำให้เกิดรัฐชาติสมัยใหม่ขึ้นมากมายในโลก ผู้คนหลากหลายเกิดการพลัดถิ่น อพยพ โยกย้าย มากกว่าเดิม และรัฐของประเทศเกิดใหม่ก็มีส่วนสำคัญมากในการจำแนกแยกแยะกลุ่มคนต่างๆ ตามนโยบายของแต่ละรัฐ ก่อเกิดความคลุมเครือและซับซ้อนจนมโนทัศน์ของ Weber ไม่สามารถอธิบายได้ดีอีกต่อไป

ความคลุมเครือและความซับซ้อนทางชาติพันธุ์ดังกล่าว ทำให้มโนทัศน์เดิมที่ใช้จำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ด้วยลักษณะทางวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง (Culture Trait) และพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Area Profile) ไม่สามารถจำแนกได้อย่างชัดเจนอีกต่อไป สอดคล้องกับข้อโต้แย้งของ Edmund Leach (1954) ข้าราชการชาวอังกฤษที่เข้ามาทำงานในพม่า ได้ข้อค้นพบสำคัญว่า การจะจำแนกชาวคะฉิ่นบริเวณเทือกเขาคะฉิ่นนั้น การใช้วัฒนธรรมเฉพาะอย่าง เช่น เครื่องแต่งกาย ประเพณี ภาษา หรือใช้อาณาบริเวณที่ตั้งนั้น ไม่สามารถจำแนกความหลากหลายซับซ้อนของชาวคะฉิ่นได้เลย จึงมีความจำเป็นที่จะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งที่สุด Leach สรุปได้ว่าบทบาทความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือความสัมพันธ์ทางการเมือง (ที่มีอิทธิพลมาจากชาวนานในฐานะกลุ่มคนที่มีเสถียรภาพทางสังคมการเมืองสูงบริเวณพื้นราบ) มีผลต่อการจำแนกกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายของชาวคะฉิ่นเป็นอย่างยิ่ง

คุณูปการที่ Leach ได้ทิ้งไว้ให้กับการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ก็คือ การมองเห็นแบ่งทางชาติพันธุ์อย่างยืดหยุ่น ไม่ตายตัว มีความสัมพันธ์กับบริบทต่างๆ ซึ่ง Fredrik Barth (1969) ก็ได้สานต่อแนวคิดของ Leach โดยย้ายจุดสนใจกลุ่มชาติพันธุ์ไปที่ “พรมแดนทางชาติพันธุ์ (Ethnic Boundary)” เพื่อให้เห็นความพยายามรักษามรดกของแต่ละกลุ่มไว้ด้วยการนิยามตนเองและผู้อื่น (การสร้างอัตลักษณ์) ขณะเดียวกันก็สามารถข้ามพรมแดนนั้นตามโอกาสและบางบริบท

ด้วยมโนทัศน์ของ Leach และ Barth ทำให้กำเนิดกลุ่มชาติพันธุ์มิได้เกิดจากความรู้สึกพื้นฐานดั้งเดิมอีกต่อไป หากแต่เกิดจากความพยายามใช้มันเป็น**เครื่องมือ (Instrumentalist)** ในการแสดงบทบาทและสถานะตามสภาพแวดล้อมและบริบทต่างๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นบริบทในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ยกตัวอย่างกรณีบทความ *ลือคือใคร ?* ของ Micheal Moerman (1965) ทำให้ทราบว่า ชาวลือที่เชื่อกำนิยามตัวเองว่าเป็น คนเมือง (คนยวน) หรือคนไทย ตามบริบทที่เห็นควรว่าจะเป็นประโยชน์ หรือไม่เป็นอันตรายต่อตนเองและกลุ่ม ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนอย่างชัดเจนว่า ชาติพันธุ์ ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งนั่นเอง

ถึงกระนั้น แม้กระบวนทัศน์ในการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ในฐานะที่มันเป็นเครื่องมือ (Instrumentalist) จะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ครอบคลุมกว่า แต่ก็มิได้หมายความว่ากระบวนทัศน์ที่ว่า**ความเป็นชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด (Primordial Royalty)** จะใช้ไม่ได้เลย ประเด็นนี้ Charles Keyes ได้เชื่อมโยงกระบวนทัศน์ทั้งสองด้วยการอธิบายผ่านความหมายของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีนัยของความสัมพันธ์ที่ผูกพันมาตั้งแต่กำเนิด ขณะเดียวกันก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนทางสังคม เช่น การแต่งงาน การแลกเปลี่ยนสินค้า ข้อมูล

ข่าวสาร ดังนั้นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงเป็นทั้งมรดกและสิ่งประดิษฐ์ที่ผู้คนทั้งสร้างสรรค์ คัดแปลง ยอมรับ หรือปฏิเสธ ให้สอดคล้องกับปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต (Keyes, อ้างใน สุริยาและพัฒนา 2544: 24-25)

ทั้งนี้ คายส์ ได้อธิบายการปรับเปลี่ยนชาติพันธุ์ โดยอธิบายจากงานภาคสนามเกี่ยวกับชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในบริเวณชายแดนไทย-พม่าหลายแห่ง คายส์อธิบายว่าบุคคลหนึ่งสามารถแสดงอัตลักษณ์ได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของบริบท และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้โดยการเพิ่มหรือลดข้อตรงข้ามทางโครงสร้าง (Structural Opposition) ซึ่งเป็นกำหนดกรรมแดนชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่ม เช่น ความเชื่อทางศาสนา ระบบเครือญาติ ภาษา ระบบการผลิต ฯลฯ

เช่นตัวอย่าง กรณีชาวลัวะหรือละว้าที่บ้านปิง ในพื้นที่สูงทางตอนเหนือของไทย สำหรับลัวะ ข้อตรงข้ามทางโครงสร้างที่สำคัญของกลุ่มเขา คือ คนไทยเหนือ เห็นได้จากระบบการทำนาที่ลัวะทำเกษตรแบบหมุนเวียนในพื้นที่สูง ส่วนคนไทยเหนือทำเกษตรแบบนาดำในที่ราบ ถึงแม้ว่าลัวะและคนไทยเหนือจะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม (ลัวะพูดภาษาไตตระกูลมอญ-เขมร และไทยพูดภาษาในตระกูลไท และลัวะนับถือผี คนไทยเหนือ นับถือศาสนาพุทธ) แต่หากคนลัวะเคลื่อนย้ายจากภูเขามาอาศัยที่ราบลุ่มพื้นที่ราบ ก็สามารถสลัดทิ้งอัตลักษณ์ของความเป็นลัวะได้เพียงชั่วข้ามคืน เนื่องจากการสลัดทิ้งข้อตรงข้ามทางโครงสร้างระหว่างคนลัวะกับคนไทยเหนือ ส่งผลทำให้คนลัวะที่ย้ายถิ่นมาสู่ที่ราบประสบความสำเร็จกับการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Keyes Charles 1979 อ้างใน คมลักษณ์ ไชยยะ 2551)

อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อมาปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างประเด็นชาติพันธุ์สัมพันธ์กลับมีปัญหามากกว่าความคลุมเครือดังก่อน เช่นการกีดกันกลุ่มชาติพันธุ์อื่นนอกจากการเข้าถึงทรัพยากร บนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม จึงนำไปสู่การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ภายใต้กระบวนการทัศน์ การสร้างหรือนิยาม (Constructionism) ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อแสดงตนตอบโต้อัตลักษณ์ที่ถูกครอบงำ ป้ายสี หรือประทับตราจากผู้อื่น อันประสงค์เบียดขับ กีดกัน ไม่ให้เข้าถึงอำนาจหรือทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

ตัวอย่างมโนทัศน์การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ตามกระบวนการทัศน์การสร้างหรือนิยาม (Constructionism) คือบทความ “คนเมือง”: ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่ และพื้นที่ทางสังคมของคนเมืองของชยันต์ (2549) ที่ได้แสดงให้เห็นว่า คำว่า “คนเมือง” ถูก “ชาวไถยวน” สร้างหรือนิยามขึ้นมาเพื่อจุดประสงค์ที่จะบ่งบอกตัวตนที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นในบริบทพื้นที่อาณาจักรล้านนามีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เช่น ลัวะ ขมุ ยาง ข่า โดยเชื่อมโยงกับจักรวาลวิทยาของเหล่าชาวไต ที่เชื่อว่า “เมือง” คือสิ่งสื่อถึงความเจริญรุ่งเรือง จากนั้นเมื่อล้านนาต้องตกเป็นส่วนหนึ่งของสยาม “คนเมือง” ก็ได้ทำหน้าที่ตอบได้ว่า “ชาวไถยวน” ไม่ใช่ “ลาวเฉียง” ตามคำเรียกขานเชิงดูหมิ่นของชาวสยาม และเมื่อเข้าสู่ยุคการพัฒนาเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 “คนเมือง” ถูกผลิตซ้ำอีกครั้งเพื่อรองรับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย จะเห็นได้ว่า “คนเมือง” ไม่ได้เป็นอัตลักษณ์ที่มีความหมายตายตัวและติดตัวชาวไถยวนมาแต่เดิม หรือเป็นเครื่องมือในบริบทเดียว หากแต่เป็น “พื้นที่” ที่มีการสร้างหรือนิยามความหมาย (Constructionism) อยู่ตลอดเวลาตามบริบทอันแตกต่างกันไป

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ตามแนวทางกระบวนทัศน์การสร้างหรือนิยาม (Constructionism) สามารถสะท้อนให้เห็นว่าชาติพันธุ์สัมพันธ์ในฐานะที่เป็นปัญหาทางสังคมด้วย นอกเหนือจากเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง

การทบทวนงานศึกษาและบทความ ที่ได้กล่าวถึงข้างต้นเกี่ยวกับชาวโรฮิงจา ตั้งแต่แง่มุมประวัติศาสตร์ ความขัดแย้ง และการอพยพเข้าสู่ดินแดนต่าง ๆ ในอาเซียน ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่อาจกล่าวว่าเป็นทางผ่านและที่พักพิงชั่วคราวหรืออาจกลายเป็นการถาวรของการเข้ามาปักหลักของชาวโรฮิงจา เพื่อจะรู้จักว่าเขาเป็นใคร เป็นมาอย่างไร แล้วเขาจะมีชีวิตอยู่บนแผ่นดินไทยหรือรัฐไทยได้อย่างไร

ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ต้องทำความเข้าใจและแสวงหาความรู้เกี่ยวกับชาวโรฮิงจาทั้งในประเทศไทย และจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาภาคสนามตามแนวทางมานุษยวิทยาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดในการพิจารณาบนฐานแนวคิดกว้างๆ 2 แนวคิดด้วยกัน คือ 1.แนวคิดเครือข่ายข้ามแดน (Transnationalism) 2. แนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity)

Arjun Appadurai (1996) เสนอว่าในกระแสของโลกาภิวัตน์ ผู้คนต้องเผชิญชีวิตกับ “ภาวะไร้ถิ่นฐาน” เป็นสภาวะที่ถิ่นฐานต่าง ๆ ถูกคุกคามแทรกซึมจากถิ่นฐานอื่น ๆ ทั้งการเคลื่อนไหวของผู้คนข้ามถิ่นฐาน โดยเฉพาะการอพยพของผู้คนแรงงาน การเคลื่อนย้ายของทุนเงิน สื่อ และเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการไหลเวียนของผู้คน เงินทุน อุดมการณ์เป็นเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ที่ Aihwa Ong (1999) เสนอว่าเป็น “สภาวะข้ามชาติ” (Transnationality)

สภาวะการข้ามชาติ เป็นผลมาจากหลากหลายสาเหตุ ดังที่ กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ (2540) ได้กล่าวว่าการข้ามแดนและการอพยพของผู้คนมีผลมาจาก ปัจจัยดังนี้

1. ความแตกต่างของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
2. ความแตกต่างของโครงสร้างประชากร
3. ความขัดแย้งทางการเมือง
4. เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ
5. นโยบายของรัฐที่สนับสนุนหรือไม่สนับสนุนการย้ายถิ่นข้ามชาติ
6. ปัจจัยส่งเสริมการย้ายถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน
7. ขบวนการค้ำชูข้ามชาติ ที่มีส่วนผลักดันให้มีการย้ายถิ่นเกิดขึ้นจำนวนมาก

ทั้งนี้ Robin Cohen ได้อธิบายแนวทางการอธิบายการพลัดถิ่นหรือแนวคิดการพลัดถิ่นได้อย่างน่าสนใจ คือเสนอว่า ในอดีตนั้นแนวคิดคนพลัดถิ่น มักถูกศึกษาและมีความเข้าใจจำกัดวงอยู่ในประสบการณ์ของคนบางกลุ่มที่ถูกบังคับหรือถูกขับออกจากดินแดนเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วแนวคิดพลัดถิ่นไม่ได้จำกัดหรือให้ความหมายเฉพาะกลุ่มที่ถูกขับออกจากดินแดนเท่านั้น หากแต่หมายรวมถึง ผู้คน

ที่ออกจากถิ่นดินแดนสู่มาตุภูมิอื่น ด้วยเหตุด้วยหลายประการ เช่น การขยายตัวของอาณานิคม การค้า การแสวงหางานทำ เป็นต้น ซึ่งการอธิบายของ Cohen ทำให้เกิดมุมมองในการอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับการพลัดถิ่นของผู้คนได้กว้างและหลากหลายมากขึ้น ดังที่การอธิบายต่อความเป็นชุมชนของคนพลัดถิ่น เช่น ชุมชนพลัดถิ่นทางการค้า ชุมชนของกลุ่มแรงงาน ชุมชนทางวัฒนธรรม และชุมชนที่เกิดขึ้นจากอาณานิคม ซึ่งทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของผู้คนนอกพื้นที่หรือดินแดนตนเองตามพื้นที่หรือเมืองต่าง ที่ปรากฏ เช่น ชุมชนชาวจีน ไชนาทาวน์ตามเมืองใหญ่ต่าง ๆ ในอเมริกา ยุโรป เอเชีย ซึ่งการปรากฏตัวของชุมชนเหล่านี้ ไม่ว่าด้วยสาเหตุของการถูกบังคับ การแสวงหาแหล่งทำกิน แรงงานหรือนโยบายของเจ้าอาณานิคม อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจอีกด้านหนึ่งของชุมชนพลัดถิ่น ก็คือ คนเหล่านี้มีความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับมาตุภูมิดินแดนต้นกำเนิด และมีความพยายามในการฟื้นฟู ห่วงเหวนรักษาและมีความเคลื่อนไหวติดตามเพื่อกลับสู่มาตุภูมิ ด้วยเหตุนี้ แนวคิดพลัดถิ่นที่ Cohen นำเสนอ สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายข้ามแดนหรือการพลัดถิ่นของผู้คนหลากหลายภายใต้สังคมยุคโลกาภิวัตน์

เช่นเดียวกันนี้ Akhil Gupta และ James Ferguson (1996) เสนอว่า ปัจจุบันคือการโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม (Culture Globalization) ที่ส่งผลให้พรมแดนถูกตัดขาดและสลายไปพร้อม ๆ กัน กระทั่งเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมแบบใหม่ขึ้นมา โลกมนุษย์ปัจจุบันจึงกลายเป็นยุคสมัยที่เต็มไปด้วย “สภาวะการไร้ถิ่นฐาน” (deteritorialisation) สภาวะเช่นนี้ ทำให้นักมานุษยวิทยาเชื่อว่า กระบวนการไหลบ่าของทุน ผู้คนและการติดต่อสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ในที่สุดแล้ว จะนำไปสู่กระบวนการประกอบสร้างเขตแดน หรือ “ความเป็นภาวะถิ่นฐานใหม่” (reterritorialisation) ซึ่งในที่นี้คือ การกลายเป็นพรมแดนแบบใหม่ที่ประกอบสร้างขึ้นตามมาที่เป็นชุดของ “ความสัมพันธ์แบบใหม่”

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับการข้ามชาติ พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับการต่อรอง การปะทะกันของการไหลเวียนของผู้คน สิ่งของและวัฒนธรรมข้ามพรมแดนกับรัฐชาติ นโยบายของรัฐและอุดมการณ์ชาตินิยม ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป (Kearney อ้างใน อัมพร จิรัฐติกร 2550)

ถิ่นฐานของผู้อพยพ ตลอดจนจินตนาการหรือนักต่อสู้สนทนاتیใหม่ ในบริบทของสภาวะข้ามชาติ (Transnationality) จึงถือว่าเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมอีกด้านหนึ่ง ที่นักมานุษยวิทยาได้หันมาพิจารณาและพยายามค้นหาวิธีวิทยาที่จะอธิบายทำความเข้าใจ (Gupta and Ferguson 1996, Feuchtwang 2004 อ้างใน วสันต์ ปัญญาแก้ว 2555)

นักมานุษยวิทยาอย่าง Leo Chavez (1992, 2007) เป็นผู้คลุกคลีกับการศึกษา “คนข้ามแดนศึกษา” เสนอว่าการศึกษาทางด้านนี้ คือ การพยายามตีแผ่และพยายามทำความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นผ่านประสบการณ์หรือมุมมองต่าง ๆ ของผู้อพยพ คนต่างด้าว ผู้ลักลอบเข้าเมืองเหล่านั้น ดังที่กรณี งานของ Shadow Lives (1992) เขาเสนอเรื่องราวของผู้อพยพชาวเม็กซิกันในสหรัฐอเมริกา ผ่านประสบการณ์พลัดถิ่น การต่อสู้ดิ้นรนกระเสือกกระสนอยู่ในสังคมอเมริกา ที่อย่างน้อยยังนโยบายเปิดกว้างต่อผู้อพยพหลากหลายเชื้อชาติ แม้กลุ่มอพยพเหล่านั้นจะถูกมองจะถูกมองว่าเป็น “คนต่างด้าว” ที่มีสถานะทางสังคมต่ำกว่าคน

อเมริกาผิวขาว หรือพลเมืองชาวอเมริกาทั่ว ๆ ไป ปรากฏการณ์คนข้ามแดน หรือ การอพยพโยกย้ายถิ่นฐานข้ามชาติผู้คน จึงเป็นประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนสำหรับนักมานุษยวิทยา กล่าวคือ เรื่องของการเคลื่อนคนข้ามชาติของผู้คน จึงเป็นประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนสำหรับนักมานุษยวิทยา กล่าวคือ เรื่องของการเคลื่อนคนข้ามชาตินั้นเป็นทั้ง 1. ที่มาของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมชุดใหม่ ๆ 2. ระบบสังคมการเมืองที่จะถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากสัดส่วนของจำนวนประชากรที่แตกต่างหลากหลาย ตลอดจนประวัติศาสตร์และความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับที่มาที่ไปของสิ่งที่เรียกว่า “ชาติ” ตลอดจนการตั้งถิ่นฐานที่เป็นมาในอดีต และ 3. การเดินทางอพยพข้ามชาติ ดังกล่าว ยังเกี่ยวข้องพัวพันกับเรื่องของประชากรศาสตร์โดยตรง (รัตน 2548 อ้างใน วสันต์ ปัญญาแก้ว 2555)

เช่นเดียวกันนี้ งานศึกษาเกี่ยวกับการข้ามพรมแดน ส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นไปที่การศึกษาแรงงานอพยพ (Migrant labor) หรือการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์คนข้ามแดนที่เน้นคนพลัดถิ่น (diasporas) เช่น งานศึกษาชุมชนพลัดถิ่นของชาวลาวในสหรัฐอเมริกา หรืองานของขวัญชีวัน บัวแดงและคณะ (2555) ที่ศึกษาพื้นที่ชายแดน อำเภอมะนัง จ.ตาก ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนาแต่เดิม เนื่องจากเป็นพื้นที่การค้าเมืองชายแดน เป็นพื้นที่ที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ยังเป็นพื้นที่ของกลุ่มไทใหญ่กะเหรี่ยง คนเมือง และภายหลังมีคนไทยเชื้อสายจีนและคนจากจังหวัดอื่น ๆ เข้ามาทำการค้า ในความหลากหลายเหล่านี้ จึงเห็นถึงการปรับตัวเข้าหากัน โดยเฉพาะการสื่อสาร ดังที่จะเห็นได้ว่าพ่อค้ามุสลิมที่ข้ามฝั่งจากพม่า พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษา ทั้งคำเมือง ไทยกกลาง อาหรับ พม่าและกะเหรี่ยง

อย่างไรก็ตาม แนวทางการศึกษาคนพลัดถิ่น จีรวุฒิ (2547) ได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มที่ศึกษา “ตัวแบบคนพลัดถิ่น” (diaspora as typological tool) และกลุ่มที่ศึกษา “เงื่อนไขของการเป็นคนพลัดถิ่น” (diaspora as social condition)

กลุ่มแรก เป็นงานศึกษาลักษณะแต่ละอย่าง ของคนพลัดถิ่นที่ไม่เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นผู้ที่ถูกทำให้ต้องออกจากมาตุภูมิ หรือผู้ที่เป็น “เหยื่อ” แต่แนวทางแรกนี้หมายถึงรวมการพลัดถิ่นในแง่ต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยความสมัครใจด้วย ออกจากมาตุภูมิ โดยที่กลุ่มคนเหล่านี้มีความทรงจำเกี่ยวกับมาตุภูมิ และพันธะสัญญาร่วมในการฟื้นฟู รักษา สร้างความปลอดภัย และความมั่นคงแก่มาตุภูมิ มีสำนึกร่วมความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้มข้นและมีกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อกลับมาตุภูมิ มีความสัมพันธ์ทั้งราบรื่นหรือไม่ราบรื่นกับสังคมของประเทศที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน

กลุ่มที่สอง จะให้ความสำคัญกับบริบทมากกว่า คือตั้งคำถามว่า ภายใต้เงื่อนไขอะไรที่ทำให้เกิดภาวะการพลัดถิ่นหรือคนพลัดถิ่นขึ้นมา และการมาปะทะกับจิตสำนึกแบบอื่นๆ นั้นจะทำให้ก่อรูปจิตสำนึกต่างๆ อย่างไร โดยใช้งานศึกษาของ Stuart Hall (1990) เป็นตัวอย่าง ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นเป็นหลัก ที่มองว่า หากทำความเข้าใจคนพลัดถิ่นที่อัตลักษณ์จะพบว่า คนพลัดถิ่นไม่มีบ้านเกิดและมาตุภูมิศักดิ์สิทธิ์ แต่บ้านถูกเปลี่ยนและเล่าใหม่ โดยที่บ้านอาจมีหลายบ้านและไม่จำเป็นต้องมีจุดเริ่มต้น ดังนั้นอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นจึงเป็นอัตลักษณ์ผสมหรือพันธุ์ทาง เป็นเรื่องเล่า ไม่มีแก่นแกน แต่กลับเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม การเมือง และวาทกรรม ภายใต้ความเหมือนที่กำลังเปลี่ยนแปลง

นั่นคือ แม้ว่าคนพลัดถิ่นจะมีประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมร่วม แต่คนพลัดถิ่นมีความแตกต่างกัน (จิรวุฒิ เสนาคำ 2547)

ประเด็นของชาวโรฮีนจาที่ข้ามชาติและพลัดถิ่น อีกประการหนึ่งคือประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ เพราะ อัตลักษณ์ของคนข้ามชาติหรือพลัดถิ่น คือ อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นหรือผลิตใหม่ภายใต้เงื่อนไขของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นยุคที่สังคมโลกตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ในงานของ Stuart Hall (1992) ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์นี้เอง ที่ทำให้ผู้คนยังเกิดความตระหนักถึงอัตลักษณ์ และศักยภาพภายในพรมแดนอันหลากหลายที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์จะถูกแสดงออกอย่างชัดเจนเมื่อต้องปะทะกับผู้อื่นหรืออยู่ท่ามกลางความเป็นอื่น โดยเฉพาะการเป็น “คนพลัดถิ่น” ซึ่งเป็นที่ที่เราอยู่ในฐานะคนอื่น ยิ่งทำให้การแสดงอัตลักษณ์ความเป็นเราจำเป็นต้องชัดเจนขึ้นเพื่อที่จะบ่งบอกและแยกแยะว่า เราเป็นใคร เราเหมือนหรือต่างจากสังคมที่อยู่รอบข้างเราอย่างไร

Hall เห็นว่า แก่นกลางของปัญหา “คนพลัดถิ่น” อยู่ในบริบทของเชื้อชาติและชาติพันธุ์ เขาได้ใช้ตัวแบบคนพลัดถิ่นคาริบเบียนในอังกฤษเพื่อนำเสนอมุมมองที่ต่างออกไป โดยชี้ให้เห็นว่าแอฟริกาหรือโลกใหม่เป็นภาพที่นำเสนอถึงความไร้อำนาจ “โลกใหม่” จึงเป็นเพียงสถานที่หรือดินแดนว่างเปล่าที่ผู้บุกเบิกอาณานิคมชาวยุโรปต้องการทำให้มีน่าน และกลายมาเป็นจุดปะทะประสานทางวัฒนธรรมของคนแปลกหน้าจากทุกมุมโลก เป็นผลให้เกิดการพลัดถิ่นจากระบบทาส การยึดครองอาณานิคม และผู้บุกเบิกอาณานิคมใหม่ “โลกใหม่” จึงไม่ได้เป็นภูมิลาเนาดั้งเดิมที่แท้จริง และเป็นสถานที่ที่มีการพลัดถิ่นเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในหลายวิถีทาง มุมมองอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นที่ Hall นำเสนอจึงดูเหมือนว่า “ผู้อพยพ”ทั้งหลายถูกจัดอยู่ในตัวแบบของ ผู้เร่ร่อน ที่มีการเคลื่อนย้ายอย่างต่อเนื่อง Hall เห็นว่าประสบการณ์ของคนพลัดถิ่นไม่สามารถนิยามถึงความเป็นแก่นสารหรือความบริสุทธิ์ได้ การมองว่าคนพลัดถิ่นมีอัตลักษณ์แบบลูกผสม (hybridity) และไร้ราก (rootless) เพราะอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกผลิตและผลิตซ้ำด้วยมันเอง ขึ้นมาใหม่อย่างต่อเนื่อง มันจึงอยู่ในกระบวนการสร้างตลอดเวลาไม่เคยเสร็จสมบูรณ์ และเป็นการสร้างภาพตัวแทนจากภายในไม่ใช่ภายนอก (Hall 1990 อ้างใน จิรวุฒิ เสนาคำ 2547)

งานศึกษาที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายถ่ายเทของผู้คน สินค้า ทรัพยากรและแนวคิดทางสังคมข้ามแดน เช่น งานศึกษาของรัตนา โตสกุล ว่าด้วย “วัฒนธรรมข้ามพรมแดน” โดยพิจารณาประสบการณ์เป็นคนข้ามแดนของผู้ลี้ภัยชาวลาวในสหรัฐอเมริกา ในประเด็นที่เกี่ยวกับประสบการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับ “วัฒนธรรมข้ามแดน” ซึ่งได้สะท้อนถึงการผลิตวัฒนธรรมใหม่ที่มีลักษณะผสมผสานทางวัฒนธรรม (Culture Hybridity) จากวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์ในแบบอเมริกา ซึ่งแปรเปลี่ยนไปตามบริบทของวัย เพศ การศึกษา อาชีพ ชนชั้น สถานการณ์ และประสบการณ์ก่อนและหลังการอพยพเข้าสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีทั้งผสมผสาน ต่อรอง และท้าทายความหมายจากวัฒนธรรมลาว อย่างไรก็ดีตามด้วยโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาใหญ่โตและซับซ้อนเกินกว่าที่ชาวลาวอพยพจะต่อรองได้ จึงถูกครอบงำและถูกกำหนดในความสัมพันธ์เชิงอำนาจในฐานะที่เป็นคนชายขอบในสังคมอเมริกา (รัตนา โต

สกุล, “วัฒนธรรมข้ามพรมแดน เอื้อนเคยอยู่ อยู่เคยนอน ต้องจรจำลา ชาวลาวัลย์ในสหรัฐอเมริกา” ความไกลหลของวัฒนธรรมศึกษา ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 2552 : 178-365))

รากศัพท์และที่มาของคำว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” Ethnicity มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก Ethnikos ซึ่งแปลว่า พวกนอกศาสนา (สุเทพ 2548: 14-17) โดยคำว่า Ethnicity เริ่มใช้แพร่หลายในอเมริกา ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ใช้เพื่อเป็นคำสุภาพไว้เรียกขานผู้อพยพชาวฮิว อิตาลี เยอรมัน และกลุ่มอื่นๆ ที่มีสถานะทางสังคมต่ำกว่ากลุ่มคนที่มาจากอังกฤษซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่

จะสังเกตได้ว่า Ethnicity ถูกใช้เป็นคำสุภาพ แม้ความหมายรากศัพท์จะมีนัยยะของการกีดกันเข้ากับเราก็คตาม ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเป็นภาษากรีกที่มีฐานันดรเชิงภาษาศาสตร์ค่อนข้างสูง และข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ เหตุที่ Ethnicity ถูกใช้เป็นคำเรียกขานกลุ่มคนต่างๆ ขึ้นใหม่ ทั้งที่มีคำศัพท์อื่นที่ใช้อยู่แล้ว ดังเช่นคำว่า “Race” “Tribe” หรือ “Nation” ย่อมแสดงว่าถ้อยคำเดิมที่ใช้อยู่เหล่านี้มีปัญหาหรือไม่สามารถสนองเจตนารมณ์ของการเรียกขานกลุ่มคนต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์ ดังเช่นคำว่า Race (เชื้อชาติ) มักมีนัยยะของการเหยียดผิว ในช่วงที่ชาวแอฟริกาเข้าไปเป็นแรงงานทาสในอเมริกา คำว่า Tribe (ชนเผ่า) ก็เป็นคำเรียกขานชนดั้งเดิมของดินแดนที่ประเทศเจ้าอาณานิคมไปยึดครอง ซึ่งมีนัยยะของความป่าเถื่อน บรรพการ (จึงอ้างเป็นเหตุอันชอบในการปกครอง) และคำว่า Nation (เชื้อชาติ) ก็มีลักษณะบรรยายถึงชนกลุ่มเดียว ทั้งมีนัยยะของการรังเกียจชนกลุ่มอื่นอันนำไปสู่ความรุนแรง

ดังนั้นถ้อยคำทั้งสามจึงมีทั้งนัยยะของปัญหา และนิยามกลุ่มคนอย่างโดดเดี่ยว ไม่สามารถอธิบายให้เห็นว่ากลุ่มคนต่างๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่การใช้คำว่า Ethnicity หรือ ชาติพันธุ์สัมพันธ์ ในการอธิบายถึงกลุ่มคนต่าง ๆ แทน

แนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปฏิสัมพันธ์กันเมื่อคนหลายกลุ่มซึ่งต่างชาติพันธุ์มาอยู่ร่วมกันในช่วงเวลาหนึ่งก็จะเกิดความรู้สึกหรือสำนึกในชาติพันธุ์ของตน และแสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแบ่งแยกตนเองออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น อาจด้วยสาเหตุที่ถูกบีบคั้นทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือเป็นความต้องการทางวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจแนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ Ethnicity จำเป็นต้องเข้าใจพลวัตร และพัฒนาการเบื้องต้นของการศึกษาชาติพันธุ์เพื่อเป็นกรอบในการอธิบายความเป็นชาติพันธุ์สัมพันธ์ได้อย่างครอบคลุม ดังนี้

แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์สัมพันธ์

กระบวนการศึกษาว่าด้วยแนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ Ethnicity นั้นมีพัฒนาการในการศึกษาทางชาติพันธุ์ อยู่ 3 กระบวนทัศน์ด้วยกัน

1.ช่วงแรก ของการศึกษาชาติพันธุ์นั้นได้ใช้แนวคิด Primordial Loyalty เริ่มจากปราชญ์ทางสังคมศาสตร์อย่าง Max Weber (1864-1920) ที่ได้อธิบายว่า *กลุ่มชาติพันธุ์* คือกลุ่มคนที่เชื่อว่าพวกตนมีเชื้อสายด้วยกัน

(Common descent) มีรูปร่างหน้าตาคล้ายกัน เป็นเครือญาติเดียวกัน มีสำนึกในความรู้สึกที่เหมือนกัน (sentiments of likeness) เช่น ภาษาเหมือนกัน ผ่านประวัติศาสตร์ที่มักยากลำบากร่วมกัน มีอัตลักษณ์แบบเหมารวม (presumed identity) ที่ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ และอัตลักษณ์ในความหมายของ Weber คือเป็นเกียรติยศ (Honor) ร่วมกันของกลุ่ม ที่กลุ่มอื่นไม่มี (Weber, อ้างใน สุริยาและพัฒนา 2544: 18-30) กล่าวได้ว่าทฤษฎีของ Weber มองว่า ชาตินิพนธ์ เป็นลักษณะที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด หรือเป็นความจงรักภักดีพื้นฐาน (Primordial Royalty)

ดังนั้น การศึกษาแนวแรก เป็นการศึกษาในลักษณะความเป็นแก่นแกน ความเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมที่เป็น สาระตถะนิยม (essentialism) โดยเน้นศึกษาลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรม เช่น ชาวเขาอยู่บนดอย ทำไร่เลื่อนลอย นับถือผี ใส่ชุดประจำเผ่า ถ้าเป็นคนจีนฮ่อ ก็เป็นพ่อค้า นับถือศาสนาอิสลาม มีระบบแซ่ตระกูล ฯลฯ ซึ่งการใช้แนวคิดนี้อธิบายวัฒนธรรมของชาตินิพนธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความนิ่งตายตัว ไม่มีการเคลื่อนไหวไปในทางอื่นที่เป็นปรากฏการณ์ในสถานการณ์ปัจจุบัน แนวคิด Primordial Loyalty ได้พบในงานเขียนทางด้านชาตินิพนธ์วรรณกรรมของ คลิฟฟอร์ด เกียร์ตซ์ ที่ให้ความสำคัญในความผูกพันที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ศาสนาความเชื่อ ภาษาพูด และจารีตประเพณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกียร์ตซ์ได้อธิบายในงานเขียนที่ชื่อ “ การปฏิวัติเชิงบูรณาการ : อารมณ์ความรู้สึกพื้นฐานดั้งเดิมของการเมืองประชาชนในรัฐที่เกิดใหม่”(สุเทพ, 2548:23)

อย่างไรก็ตาม Tanabe (บรรยายในชั้นเรียน, 2555) ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า คำจำกัดความกลุ่มชาตินิพนธ์ของ Weber ก่อนข้างครอบคลุมและกระชับเพียงพอในยุคสมัยนั้น ทว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการสิ้นสุดลงของลัทธิอาณานิคมในทศวรรษ 1950 ทำให้เกิดรัฐชาติสมัยใหม่ขึ้นมากมายในโลก ผู้คนหลากหลายเกิดการพลัดถิ่น อพยพ โยกย้าย มากกว่าเดิม และรัฐของประเทศเกิดใหม่ก็มีส่วนสำคัญมากในการจำแนกแยกแยะกลุ่มคนต่างๆ ตามนโยบายของแต่ละรัฐ ก่อเกิดความคลุมเครือและซับซ้อนจนมโนทัศน์ของ Weber ไม่สามารถอธิบายได้ดีอีกต่อไป

2.ประเภทที่สอง เป็นเครื่องมือ (Instrumentalist) ได้มีการเพิ่มเติมกระบวนการศึกษาจากวิธีคิดในช่วงแรก โดยได้ทำการศึกษาชาตินิพนธ์ในด้านความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการกระทำบางอย่างเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยไม่ได้มองชาตินิพนธ์อย่างโดด ๆ แต่มองว่าความเป็นชาตินิพนธ์นั้นเป็น “เครื่องมือ” ในการแสดงบทบาทและสถานภาพในแต่ละบริบทที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในและคนนอก ดังเช่นตัวอย่างงานศึกษาของ Edmund Leach (1954) ศึกษาความเป็น “กะฉิ่น” กับ “ฉาน”, Michel Moerman (1965) ศึกษาชาวลื้อที่เชียงคำ และ Fredrik Barth (1969) ศึกษา Ethnic Groups and Boundaries ซึ่งงานศึกษาของนักคิดที่ยกมานี้ เป็นงานเขียนที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มชาตินิพนธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยน หยิบยืม และเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งบางครั้งก็มีความขัดแย้งและการยอมรับ มีการต่อรองระหว่างกัน ดังนั้นความเป็นชาตินิพนธ์จึงได้ถูกเรียกว่าเป็นเครื่องมือ ในการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังเช่นในงานเขียนของ Edmund Leach (1954) ศึกษาความเป็น “กะฉิ่น” กับ “ฉาน” ซึ่งได้เห็นชัดถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวฉานกับชาวกะฉิ่น ที่คนฉานนั้นมีสถานะที่สูงกว่าชาวกะ

ฉันทรงที่ คนฉันทรงอศัยอยู่ใต้อำบ ทำนาคำน่า น้บถือพุทธ สืบเชื้อสายฝ่ายหญิง มีระบบชนชั้น ส่วนคะฉันทรงอศัยอยู่บนคอย ทำไร้หมุนเวียน น้บถือผี ไม่มีระบบชนชั้น

ใงานเขียนของ Leach ได้กล่าวถึงการกลายเป็นฉันทรงของชาวคะฉันทรง โดยชาวคะฉันทรงได้ลงสู่พื้นราบมารับวัฒนธรรมของชาวฉันทรง เช่น การน้บถือพุทธ การทำนาคำน่า และที่สำคัญคือการแต่งงานกับหญิงชาวฉันทรงทำให้ได้รับสถานะภาพที่สูงขึ้น เพราะวัฒนธรรมของฉันทรงนั้น ในสายตาของคะฉันทรงนั้นมีสถานะที่สูงกว่าวัฒนธรรมของตน ซึ่งที่สุด Leach สรุปได้ว่า บทบาทความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือความสัมพันธ์ทางการเมือง (ที่มีอิทธิพลมาจากชาวฉันทรงในฐานะกลุ่มคนที่มีเสถียรภาพทางสังคมการเมืองสูงบริเวณพื้นราบ) มีผลต่อการจำแนกกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายของชาวคะฉันทรงเป็นอย่างยิ่ง

คณูปการที่ Leach ได้ทิ้งไว้ให้กับการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ก็คือ การมองเส้นแบ่งทางชาติพันธุ์อย่างยืดหยุ่น ไม่ตายตัว มีความสัมพันธ์กับบริบทต่างๆ ซึ่ง Fredrik Barth (1969) ก็ได้สานต่อแนวคิดของ Leach โดยย้ายจุดสนใจกลุ่มชาติพันธุ์ไปที่ “พรมแดนทางชาติพันธุ์ (Ethnic Boundary)” เพื่อให้เห็นความพยายามรักษามพรมแดนของแต่ละกลุ่มไว้ด้วยการนิยามตนเองและผู้อื่น (การสร้างอัตลักษณ์) ขณะเดียวกันก็สามารถข้ามพรมแดนนั้นตามโอกาสและบางบริบท

งานศึกษาที่อธิบายเกี่ยวกับการเลื่อนไหลทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ โดยเฉพาะ บทความ ลือคือใคร ของ Michel Moerman (1965) ศึกษาชาวลือที่เชียงค้ำ ซึ่งงานศึกษาได้พบว่าชาวลือที่เชียงค้ำ นิยามตัวเองว่าเป็น คนเมือง (คนขวน) หรือคนไทย ตามบริบทที่เห็นควรว่าจะเป็ประโยชน์ หรือไม่เป็นอันตรายต่อตนเองและกลุ่ม ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนอย่างชัดเจนว่า ชาติพันธุ์ ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งนั่นเอง ชาวลือที่เชียงค้ำสามารถปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เมื่อปฏิสัมพันธ์กับคนเมืองคนลือก็พูดค้ำเมือง เมื่อปฏิสัมพันธ์กับคนไทยเขาก็เป็นคนไทย เมื่ออยู่ในชุมชนชาวลือเขาก็เป็นคนลือ

ดังนั้น สรุปว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์สามารถเลื่อนไหลไปตามบริบทหรือการปฏิสัมพันธ์เพื่อเป็นประโยชน์กับตัวเอง เช่น การใช้ชื่อแบบไทยของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสะดวกในการติดต่อใงานราชการกับชาวหน้าทึของรัฐเพื่อจะได้ไม่ผิดสังเกตจากเจ้าหน้าที่รัฐ

3.ประเภทที่สามคือ Constructonism (การสร้างนิยาม) ซึ่งเป็นการพัฒนาต่อออกจากแนวคิดประเภทที่สอง เพื่อทำความเข้าใจใหม่และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทที่เป็นกระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ที่พบเห็นเป็นอย่างมากในปัจจุบัน คือ การสร้างนิยามตัวตนของตัวเองขึ้นมาใหม่ภายหลังจากถูกกดทับในช่วงกระแสของการสร้างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ต่างพยายามรื้อฟื้นความเป็นชาติพันธุ์ของตน

การอธิบายใประเภทที่สาม เป็นการนำทั้งแนวทางการศึกษาประเภทที่หนึ่งและประเภทที่สองมาอธิบายร่วมกัน เพื่อสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้ครอบคลุม ดังที่ Charles Keyes ได้เชื่อมโยงกระบวนการทศน์ทั้งสองด้วยการอธิบายผ่านความหมายของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีนัยของความสัมพันธ์ที่ผูกพันมาตั้งแต่กำเนิด ขณะเดียวกันก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนทางสังคม เช่น การแต่งงาน การแลกเปลี่ยนสินค้า ข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น อัต

ลักษณะทางชาติพันธุ์จึงเป็นทั้งมรดกและสิ่งประดิษฐ์ที่ผู้คนทั้งสร้างสรรค์ คัดแปลง ขอมรับหรือปฏิเสธ ให้สอดคล้องกับปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต (Keyes, อ้างใน สุริยาและพัฒนา 2544: 24-25)

ทั้งนี้ คาย์ส ได้พัฒนาและอธิบายการปรับเปลี่ยนชาติพันธุ์ โดยอธิบายจากงานภาคสนามเกี่ยวกับชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในบริเวณชายแดนไทย-พม่าหลายแห่ง คาย์ส อธิบายว่าบุคคลหนึ่งสามารถแสดงอัตลักษณ์ได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของบริบท และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ โดยการเพิ่มหรือลดข้อตรงข้ามทางโครงสร้าง (Structural Opposition) ซึ่งเป็นกำหนดพรแดนชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่ม เช่น ความเชื่อทางศาสนา ระบบเครือญาติ ภาษา ระบบการผลิต ฯลฯ

เช่นตัวอย่างงานศึกษา กรณีชาวลัวะหรือละว้าที่บ้านปิง ในพื้นที่สูงทางตอนเหนือของไทย สำหรับลัวะข้อตรงข้ามทางโครงสร้างที่สำคัญของกลุ่มเขา คือ คนไทยเหนือ เห็นได้จากระบบการทานาที่ลัวะทำเกษตรแบบหมุนเวียนในพื้นที่สูง ส่วนคนไทยเหนือทำเกษตรแบบนาดำในที่ราบ ถึงแม้ว่าลัวะและคนไทยเหนือจะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม (ลัวะพูดภาษาในตระกูลมอญ-เขมร และไทยพูดภาษาในตระกูลไท และลัวะนับถือผี คนไทยเหนือนับถือศาสนาพุทธ) แต่หากคนลัวะเคลื่อนย้ายจากภูเขามาอาศัยที่ราบลุ่มพื้นที่ราบ ก็สามารถสลัดทิ้งอัตลักษณ์ของความเป็นลัวะได้เพียงชั่วข้ามคืน เนื่องจากการสลัดทิ้งข้อตรงข้ามทางโครงสร้างระหว่างคนลัวะกับคนไทยเหนือ ส่งผลทำให้คนลัวะที่ย้ายถิ่นมาสู่ที่ราบประสบกับความสำเร็จกับการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เครื่องหมายในวัฒนธรรมที่แตกต่างของสองกลุ่มสามารถเปลี่ยนให้เหมือนกันได้มากขึ้น และยังคงเหลือลักษณะทางชาติพันธุ์เอาไว้ ถ้าหากว่าข้อโครงสร้างทางโครงสร้างที่แยกพวกเขาออกมายังเหลืออยู่ ดังนั้นอย่างกรณีชาวบ้านบ้านปิงยังคงเหลือความเป็นลัวะ แม้ว่าวัฒนธรรมของพวกเขาก็จะมีความแตกต่างไม่มากจากคนไทยเหนือ ชาวบ้านปิงยังเหลือความเป็นลัวะที่แตกต่างจากคนไทยเหนืออย่างคาดได้ เพราะว่าการทำให้เกิดความแตกต่างทางชาติพันธุ์นั้นเป็นประโยชน์กว่า (Keyes Charles 1979 อ้างใน คมลักษณ์ ไชยยะ 2551)

ยังมีงานที่น่าสนใจ ที่อธิบายความเป็นชาติพันธุ์สัมพันธ์ ภายใต้กรอบการสร้างหรือการนิยาม (Construction) ของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อต่อรอง ให้ความหมายและตอบโต้ ต่อกระแสสังคมที่กีดกันการเข้าถึงทรัพยากร การครอบงำ ป้ายสี หรือการประทุพตรจากผู้อื่น อันประสงค์เบียดขับ กีดกัน ไม่ให้เข้าถึงอำนาจหรือทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

ตัวอย่างงานที่อธิบายแนวนี้ เช่น บทความ “คนเมือง”: ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่ และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง ของชยันต์ วรรธนะภูติ (2549) ที่ได้แสดงให้เห็นว่า คำว่า “คนเมือง” ถูก “ชาวไถยวน” สร้างหรือนิยามขึ้นมาเพื่อจุดประสงค์ที่จะบ่งบอกตัวตนที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นในบริบทพื้นที่อาณาจักรล้านนามีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เช่น ลัวะ ขมุ ยาง ข่า โดยเชื่อมโยงกับจักรวาลวิทยาของเหล่าชาวไถยวนที่เชื่อว่า “เมือง” คือสิ่งสื่อถึงความเจริญรุ่งเรือง จากนั้นเมื่อล้านนาต้องตกเป็นส่วนหนึ่งของสยาม “คนเมือง” ก็ได้ทำหน้าที่ตอบได้ว่า “ชาวไถยวน” ไม่ใช่ “ลาวเถียง” ตามคำเรียกขานเชิงดูหมิ่นของชาวสยาม และเมื่อเข้าสู่ยุคการพัฒนาเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 “คนเมือง” ถูกผลิตซ้ำอีกครั้งเพื่อรองรับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย จะเห็นได้ว่า “คนเมือง”

ไม่ได้เป็นอัตลักษณ์ที่มีความหมายตายตัวและติดตัวชาวไทยวนมาแต่เดิม หรือเป็นเครื่องมือในบริบทเดียว หากแต่เป็น “พื้นที่” ที่มีการสร้างหรือนิยามความหมาย (Constructionism) อยู่ตลอดเวลาตามบริบทอันแตกต่างกันไป

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์ตามแนวทางกระบวนการทัศน์การสร้างหรือนิยาม (Constructionism) สามารถสะท้อนให้เห็นว่าชาติพันธุ์สัมพันธ์ในฐานะที่เป็นปัญหาทางสังคมด้วย นอกเหนือจากเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์มาอธิบายการศึกษาเกี่ยวกับชาวโรฮิงจา โดยได้ยึดหลักการอธิบายของชาลส์ เอฟ คายส์ (Charles F. Keyes) ที่ได้ประสานแนวคิดในการอธิบายของประเภทที่หนึ่งและที่สองและต่อขยายการอธิบายออกมาในประเภทที่สามที่อธิบายความเป็นชาติพันธุ์เกิดขึ้นจากการให้ความหมาย การนิยามตนเองตามสถานการณ์ที่เหมาะสมและใช้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ดังเช่น จะเห็นถึงความถี่ไหล การต่อรอง การกลืนกลาย การนิยามหรือให้ความหมายกับตนเองหรือชาติพันธุ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้บริบทต่าง ๆ ที่ผู้คน กลุ่มคน หยิบมาเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยของสรุปความเข้าใจต่อแนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ ดังที่ ชาลส์ เอฟ คายส์ (Charles F. Keyes) มองว่าเงื่อนไขทางสังคมมีส่วนในการกำหนดอัตลักษณ์ (Ethnic identity) ของกลุ่มหรือของบุคคลก็อาจถูกกลืนกลาย (Assimilation) ให้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกได้ด้วย และอัตลักษณ์ (Ethnic identity) ก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่นำมาใช้เพื่อการดำรงชาติพันธุ์

ตามทัศนะของ Charles F. Keyes จากการศึกษาทางชาติพันธุ์พิสูจน์ให้เห็นว่า สำนักทางชาติพันธุ์ ชาติพันธุ์สัมพันธ์ คือ ปัจจัยของความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relation) สำนักทางชาติพันธุ์จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับทั้งเรื่องของการสืบสายเลือดจากบรรพบุรุษ การนับรวมในระบบเครือญาติ การรับเอาและร่วมกันรักษามรดกทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา ศาสนา สำนักทางชาติพันธุ์เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดองค์กรทางสังคม และยังกล่าวอีกว่า บุคคลอาจไม่ยึดติดกับกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งตลอดเวลา เมื่ออยู่ในสิ่งแวดล้อมหนึ่งจะมีความสำนึกในกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง แต่เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปก็จะเปลี่ยนไปมีสำนึกในอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ตัวอย่างเช่นคนจีนที่เกิดในประเทศ เรียนในโรงเรียนไทย เมื่ออยู่ท่ามกลางเพื่อนๆ ที่เป็นไทยก็จะมองว่าตนเองเป็นคนไทย แต่เมื่อกลับไปอยู่กับญาติพี่น้องที่บ้านและพูดภาษาจีนกัน ก็จะมองว่าตนเองเป็นคนจีน อย่างไรก็ตาม การที่บุคคลหนึ่งมีความรู้สึกถึงกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มในตนเองมิใช่เรื่องแปลก และมิใช่เป็นเรื่องผิดหรือถูก แต่เป็นการชี้ให้เห็นว่าความสำนึกในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ไม่ถาวรและสามารถเปลี่ยนแปลงได้

ทั้งนี้ นอกจากการอธิบายของ Keyes แล้วผู้วิจัยได้หยิบการอธิบายที่คล้าย ๆ กันของนักมานุษยวิทยาไทยรุ่นแรก ๆ อย่าง สุเทพ สุนทรเกสัช (2548: 8) ที่กล่าวว่าไว้อย่างน่าสนใจว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” เป็นปรากฏการณ์จริงทางสังคม (Sociological Realities) ซึ่งการที่จะลดทอนให้เป็นเพียงคำศัพท์หนึ่งหรือแนวคิดทฤษฎีหนึ่งก็คงเป็นการง่ายเกินไป ดังนั้น การจะหาความหมายของคำว่า “ชาติพันธุ์

สัมพันธ์” จึงไม่ใช่แค่หา คำแปลในพจนานุกรมหรือหาคำอธิบายจากมโนทัศน์ใดมโนทัศน์หนึ่งเท่านั้น หากแต่ต้องสืบค้นให้ทราบว่า มันเป็นปรากฏการณ์จริงทางสังคมได้อย่างไร

โดยทั่วไปแล้วคำว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” หมายถึง ความสัมพันธ์ของ “กลุ่มชาติพันธุ์” หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มคน หรือกลุ่มทางสังคม โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม อย่างหนึ่งที่มีภูมิความสัมพันธ์เชิงอำนาจอันเลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียมกันอยู่ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการสร้าง “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” หรือลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นมา (ส่วนใหญ่จะเลือกหยิบเอาวัฒนธรรมที่โดดเด่นของกลุ่มขึ้นมาเป็นอัตลักษณ์) เพื่อจุดประสงค์บอกว่าตนเป็นใคร แสดงความเป็นเจ้าของผลประโยชน์ของตน หรือต่อรองช่วงชิงผลประโยชน์จากผู้อื่น โดยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่ม เป็นสิ่งที่ถูกสร้างอย่างต่อเนื่อง ซับซ้อน ทั้งปัจจัยภายนอก การตั้งชื่อและนิยามให้ และโครงสร้างภายในที่พยายามสร้างภาพลักษณ์ตัวเองขึ้นมา

จะเห็นได้ว่าในข้อความหมายของ “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” มีความเป็นพลวัต ลื่นไหล อยู่ตลอดเวลา มีการปะทะสังสรรค์ระหว่างผู้คน ทั้งภายในภายนอก บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่มีการรักษาหรือเรียกร้องผลประโยชน์อยู่เสมอ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” เป็นปรากฏการณ์จริงทางสังคมมากกว่าที่จะเป็นคำอธิบายสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างตายตัว

Conrad Phillip Kottak² ได้อธิบายความหมายของชาติพันธุ์สัมพันธ์ หมายถึง การแสดงเอกลักษณ์และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ และการแบ่งแยกออกจากกลุ่มอื่นๆ เพราะเป็นสมาชิกของกลุ่มหนึ่ง ความรู้สึกทางชาติพันธุ์และพฤติกรรมร่วมจะหลากหลายไปตามความเข้มข้น (degree) ภายในกลุ่มชาติพันธุ์และช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงในระดับความสำคัญของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ซึ่งอาจจะสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือการเปลี่ยนแปลงวงจรชีวิตของบุคคล

สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์จะมีความเชื่อ ค่านิยม อุปนิสัย ขนบธรรมเนียม และแบบแผนการปฏิบัติที่สอดคล้องกัน อันเนื่องมาจากมีภูมิหลังร่วมกัน สมาชิกจะนิยามตนเองว่ามีความแตกต่างและมีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เพราะลักษณะทางวัฒนธรรม ตัวบ่งชี้กลุ่มชาติพันธุ์อาจรวมถึงชื่อกลุ่ม ความเชื่อเรื่องการสืบเชื้อสายร่วมกัน ลำดับของความเป็นหนึ่งเดียวกันและการอยู่ร่วมในอาณาเขตเดียวกัน

ชาติพันธุ์สัมพันธ์อยู่บนพื้นฐานของความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม ระหว่างสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน และความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ การแสดงความแตกต่างนี้อาจเกิดขึ้นจากภาษา ศาสนา ประเพณีทางประวัติศาสตร์ ความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์ เครือญาติ หรือเชื้อชาติ ตัวบ่งชี้กลุ่มชาติพันธุ์อาจรวมถึงชื่อกลุ่ม ความเชื่อ เรื่องการสืบเชื้อสายร่วมกัน ลำดับของความเป็นหนึ่งเดียวกัน และการอยู่ร่วมกันในอาณาเขตเดียวกัน

จากนิยามข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรม

² Conrad phillip kottak, “Ethnicity and ethnic Relations cultural Anthropology” In Cultural Anthropology 8th ed.(New York : McGraw-Hill, 1994), 52-53
ใน รุ่งภา พรหมวงศ์. 2544. 9.

ร่วมกัน เช่น ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา สมาชิกของกลุ่มจะได้รับการปลูกฝังความรู้สึกภาคภูมิใจในกลุ่มของตน จากกระบวนการจัดเกลาทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรม

เมื่อคนต่างกลุ่มต่างชาติพันธุ์ต้องมาอยู่ร่วมกัน และมีปฏิสัมพันธ์กันในช่วงเวลาหนึ่ง กลุ่มชาติพันธุ์จะมองเห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่ม และสำนึกได้ว่าตนเป็นใคร มีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร ความแตกต่างนี้เป็นความแตกต่างที่พัฒนาขึ้นมาจากภายใน มิใช่เพียงแค่ความแตกต่างทางวัฒนธรรมภายนอก แต่สำนึกทางชาติพันธุ์นี้จะไม่แสดงออกมา トラバิดที่กลุ่มชาติพันธุ์ไม่เสียประโยชน์จากสถานการณ์นั้น ๆ

การสร้างพรมแดนทางชาติพันธุ์ (ethnic boundary) เพื่อแบ่งแยกกลุ่มตนออกจากกลุ่มอื่น จะเกิดขึ้นต่อเมื่อเกิดแรงบีบคั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมือง ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต้องตอบโต้หรือต่อสู้โดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการปกป้องสิทธิหรือยึดกุมสิทธิของตนไว้ เพื่อรักษาสมดุลทางสังคม กลุ่มชาติพันธุ์จะแสดงสถานะของตนเพื่อตอบโต้สังคม สำนึกทางชาติพันธุ์จึงเกี่ยวโยงกับอำนาจทางการเมืองในสังคมด้วย

ในบางกรณีสำนึกทางชาติพันธุ์เป็นกระบวนการตอกย้ำอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เพื่อสร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่มให้ชัดเจนขึ้น โดยเพิ่มระดับความเข้มข้นทางวัฒนธรรมให้เป็นที่รับรู้กัน ก่อให้เกิดความผูกพันกับตัวตนทางชาติพันธุ์ กรณีเช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อมีลักษณะทางวัฒนธรรมถูกใช้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์

การธำรงชาติพันธุ์จะเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์มีความรู้สึกร่วม หรือสำนึกในความเป็นกลุ่มของตน ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์จะมีการติดต่อสื่อสารกันเพื่อรับรู้ความเป็นไปของกลุ่ม และสามารถรวมกันได้ตามสถานการณ์ นอกจากนั้นยังต้องมีการถ่ายทอดและตอกย้ำลักษณะทางชาติพันธุ์ ซึ่งกระทำการผ่านการอบรมสั่งสอน การเลี้ยงดู และพิธีกรรม

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงมีนัยของความสัมพันธ์ที่ผูกพันมาตั้งแต่กำเนิด ขณะเดียวกันก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนทางสังคม เช่น การแต่งงาน การแลกเปลี่ยนสินค้า ข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงเป็นทั้งมรดกและสิ่งประดิษฐ์ที่ผู้คนทั้งสร้างสรรค์ คัดแปลง ยอมรับหรือปฏิเสธ ให้สอดคล้องกับปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต (Keyes, อ้างใน สุริยาและพัฒนา 2544: 24-25)

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกของสุเทพ สุนทรเกสัช เป็นการศึกษาชุมชนมุสลิมปาเกีสถาน และชุมชนมุสลิมยูนนานในเมืองเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบประวัติศาสตร์และโครงสร้างของการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในชุมชนมุสลิมทั้งสองแห่ง นอกจากนี้ยังต้องการแสดงให้เห็นว่าการธำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไม่จำเป็นต้องเป็นผลมาจากการตอบสนองต่อความกดดันทางเศรษฐกิจและการเมือง การปกครองที่มาจากภายนอก แต่เป็นผลมาจากการถูกกระตุ้นโดยปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างสังคมของเมืองเชียงใหม่ซึ่งมีความเป็นพหุทางชาติพันธุ์ (ethnic pluralism) อยู่ในระดับสูง
2. การพัฒนาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ก่อให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์รูปแบบต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชนชั้น กลุ่มอุดมการณ์ กลุ่มอาชีพ กลุ่มภูมิภาค เป็นต้น
3. สมาชิกในชุมชนมุสลิมต้องการสถานภาพและการยอมรับในสังคม
4. การแข่งขันระหว่างผู้นำชุมชนมุสลิมเพื่อยืนยันถึงคุณสมบัติของการเป็นผู้นำ
5. การเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในโลกอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายตัวของแนวคิดการปฏิรูปอิสลาม และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอิสลาม (Islamic reformation and unification)

นอกจากนี้แล้ว ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทำให้ผู้เทศน์เห็นว่า การธำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของมุสลิมเชียงใหม่ทั้งสองกลุ่มมีประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองต่อพวกเขา

นักมานุษยวิทยาอีกท่านที่สนใจศึกษาในประเด็นการธำรงชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมก็ คือ ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (chavivan 1980;1989) โดยเสนอว่า มุสลิมภาคใต้ของประเทศไทยจะธำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านองค์ทางสังคมต่างๆ ทั้งที่องค์กรที่เป็นทางการ เช่น คณะกรรมการมัสยิด คณะกรรมการอิสลาม การชุมนุมกันในวันศุกร์ที่มัสยิด โรงเรียนสอนศาสนา และองค์กรที่ไม่เป็นทางการ เช่น ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และเพื่อนบ้าน เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรที่ไม่เป็นทางการซึ่งเป็นกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่ในการธำรงรักษาและพัฒนการธำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมขึ้นมา กลไกทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวทำหน้าที่ใน 2 มิติ คือ (Chavivun 1989:142)

1. การเป็นกลไกในการสร้าง (form) เชื่อมโยง (link) หรือบูรณาการ (integration) สมาชิกเข้าด้วยกันและ
2. การเป็นกลไกในการอบรมขัดเกลาทางสังคม (socialization) และการถ่ายทอดเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ในทัศนะของฉวีวรรณนั้น ถึงแม้ว่าผู้หญิงจะไม่มีบทบาทในองค์กรที่เป็นทางการแต่พวกเขาก็มีบทบาทสำคัญในองค์กรที่ไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของการเป็นแม่ที่มีโอกาสให้การอบรมขัดเกลาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์แก่บุตรหลานในขณะที่พ่อกลับใช้เวลาส่วนใหญ่นอกบ้าน และมีความสัมพันธ์แบบหลีกเลี่ยง (avoidant relationship) กับลูกๆ โดยเฉพาะลูกชายดังนั้น เด็กผู้ชายจึงหันไปรวมกลุ่มกันภายนอกบ้าน ส่วนเด็กผู้หญิงยังคงมีความผูกพันอยู่กับแม่ ผลของกระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคมดังกล่าว จึงปรากฏว่าผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะธำรงรักษาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมมุสลิม เช่น ภาษา และการแต่งกายเอาไว้ได้ ในขณะที่ผู้ชายมีโอกาที่จะเปลี่ยนเอกลักษณ์มุสลิมและรับเอาเอกลักษณ์ของกลุ่มครอบงำ (dominate group) ได้โดยง่าย

ด้วยเหตุนี้ตัวของผู้หญิงเอง จึงเป็นสัญลักษณ์ของพรมแดนทางชาติพันธุ์ เพราะผู้หญิงถูกคาดหวังให้รักษาข้อห้ามเรื่องการแต่งงานข้ามกลุ่มมากกว่าผู้ชาย ดังนั้น ระยะห่างทางสังคม (social distance) ระหว่างผู้หญิงกับบุคคลภายนอกจึงยังคงถูกรักษาเอาไว้ได้ ในขณะที่ผู้หญิงทำหน้าที่รักษาระยะห่างกับคน

ภายนอก พวกเธอก็เสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ของผู้หญิง (เรื่องเดียวกัน: 143) อย่างไรก็ดี ถึงแม้งานชิ้นนี้จะสรุปว่า ทั้งผู้ชายและผู้หญิงมีส่วนในการสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้มากกว่าผู้ชาย และองค์กรที่ไม่เป็นทางการอาจมีความสำคัญมากกว่าองค์กรที่เป็นทางการในการสร้างเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์มุสลิม (จักรพันธ์, 2543:29-30)

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย-พม่า สัมพันธภาพระหว่างพหุสังคม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ และการสร้างชาติพันธุ์” โดย จักรพันธ์ จัดหุ่มแสง (2543) ที่ศึกษาชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย-พม่า ในประเด็นการสร้างชาติพันธุ์ แม้จะให้ความสนใจในวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจด้วยก็ตาม หากแต่จุดที่น่าสนใจที่นำมาศึกษาเปรียบเทียบกับอยู่ที่สัมพันธภาพระหว่างพหุสังคม ซึ่งที่ทำวิทยานิพนธ์ได้เชื่อมโยงประเด็นสำคัญทั้งสามประเด็นเข้าด้วยกัน ได้แก่ พหุสังคม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ และการสร้างชาติพันธุ์

ในบทที่ 5 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญเรื่องการสร้างชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมในเมืองตลาดชายแดน และเสนอว่าทอรรณ “กะลา” กับกลุ่มมุสลิมนี้ว่า ชาวแม่สอดมักเรียกมุสลิมว่า “กะลา” และเรียกถนนศรีพานิชซึ่งเป็นบริเวณที่มุสลิมอาศัยกันอยู่หนาแน่นว่า “ตรอกกะลา” รวมทั้งเรียกเทศกาลอิดิ้ลฟิตรี (id al-fitr) ว่า “ปีใหม่กะลา” ด้วย ไม่ว่าอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับมุสลิม ดูเหมือนจะต้องมีคำว่า “กะลา” เข้ามาเป็นส่วนร่วมด้วยเสมอ ชาวมุสลิมเองก็ไม่ค่อยพอใจกับคำเรียกนี้มากนัก เพราะมันที่แฝงอยู่เหมือนกับดูถูกดูแคลน ลบหลู่ดูหมิ่น หรือเป็นการตีตรา (labeling) ให้กับพวกเขาโดยมีอาจปฏิเสธได้เช่นเดียวกับที่เราเรียกคนจีนว่า “เจ๊ก” เรียกคนอีสานว่า “ลาว” หรือเรียกชนกลุ่มที่เดินทางมาจากดินแดนแถบเอเชียได้ว่า “แขก” เป็นต้น

จากการที่ชาวแม่สอดเรียกมุสลิมที่อยู่แม่สอดว่า “กะลา” และรวมถึงคนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนกลุ่มนี้ว่า “กะลา” ดังที่กล่าวมา คำว่า “กะลา” ที่ใช้เรียกชาวมุสลิมเป็นการตีตราทางชาติพันธุ์ ที่ถูกหยิบยกมาใช้เพื่อจำแนกแยกแยะผู้คนกลุ่มต่างๆ ออกจากกัน ยังสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับว่าโดยพื้นฐานแล้วผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกัน เนื่องจากเขามีบรรพบุรุษและมีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสร้างนิยามและกลืนกลายทางชาติพันธุ์ เป็นงานศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่มชาวกะเหรี่ยงสองกลุ่มที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ชุมชนชายแดนบึงฉลือ กลุ่มแรก คือ กลุ่มกะเหรี่ยงใน เป็นกะเหรี่ยงท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพรมแดนฝั่งไทยมาดั้งเดิม ส่วนกลุ่มที่สอง คือ กะเหรี่ยงนอก ที่อพยพเคลื่อนย้ายจากพม่า โดยสมัครใจและการถูกบังคับพลัดถิ่นจากการสู้รบ งานศึกษานี้ได้สรุปว่า จากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของทั้งสองกะเหรี่ยงมาตั้งแต่อดีตที่ยังไม่มีพรมแดนรัฐชาติ ทำให้กะเหรี่ยงนอกได้โอกาสจากเข้ามาอาศัยในพื้นที่กะเหรี่ยงในและปรับตัวเข้าสู่บริบทของรัฐไทย ทั้งนี้ เกี่ยวกับการสร้างทางชาติพันธุ์ของกะเหรี่ยงทั้งสอง กลับมีแนวโน้มที่แตกต่างกัน ซึ่งพบว่ากะเหรี่ยงในกลับมีแนวโน้มที่จะละทิ้งสำนึกทางชาติพันธุ์ความเป็นกะเหรี่ยงและนิยามกลืนกลายเป็นไทย ในขณะที่ กะเหรี่ยงนอกหรือกะเหรี่ยงพม่าที่อพยพเข้ามา กลับเข้ามาแทนที่ตำแหน่งของกะเหรี่ยงใน และที่

น่าสนใจ คือ อัตลักษณ์กะเหรี่ยงในกลับถูกนำเสนอผ่านความเป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์ที่มีความเป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ทำให้พวกเขามีพรมแดนทางชาติพันธุ์หรือมีความแตกต่างไปจากกะเหรี่ยงที่อยู่เดิมหรือกะเหรี่ยงใน ทำให้เห็นว่า ความเป็นชาติพันธุ์ ที่ลื่นไหล ละทิ้ง และการอ้างอิงนิยามเพื่อผลประโยชน์จะได้รับในสังคมที่ตนดำรงอยู่ (คมลักษณ์ ไชยยะ 2551, กะเหรี่ยงใน/นอก : ปฏิสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ณ อาณาบริเวณชายแดน วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปกร)

ขวัญชีวัน บัวแดง ได้อาศัยวิธีการศึกษาแบบเดียวกับคาสส์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มาใช้ในการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมาในกะเหรี่ยงไทยกับพม่า ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการสร้างที่เกิดขึ้นในยุคสมัยอาณานิคมและการสร้างรัฐชาติ อิทธิพลของการนับศาสนา และกระแสนิยมในบริบทของรัฐชาติที่แตกต่างกัน ทำให้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของกะเหรี่ยงแตกต่างไปด้วย ขณะที่กะเหรี่ยงในพมามีความรู้สึกชาตินิยมและต่อต้านพม่าอย่างรุนแรง ในทางตรงกันข้าม ไทยหรือสยามในช่วงนั้น กะเหรี่ยงในภาคกลางหรือกะเหรี่ยงในภาคเหนือกลับถูกกลืนกลายสู่ความเป็นพลเมืองไทย

โดยสรุปแล้ว วิธีการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าความเป็นชาติพันธุ์ถูกสร้างจากกระบวนการทางสังคมในแต่ละช่วงเวลา เป็นผลมาจากเทคโนโลยีแห่งอำนาจหรือวาทกรรมไม่ใช่สิ่งที่จะถืออย่างมีสารัตถะเฉพาะหรือคุณลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ความเป็นชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่ลื่นไหลไม่แน่นอนต่อเนื่อง ดังนั้นสิ่งที่ควรพิจารณามากกว่าในประณูการณ์ทางชาติพันธุ์โดยตรง คือ บริบททางสังคมหรือกาลเทศะหนึ่งนั้น ๆ ได้มีกระบวนการสร้างความเป็นชาติพันธุ์ขึ้นมาอย่างไร

ความลื่นไหลทางชาติพันธุ์ที่ปรากฏ ดังเช่น ในงานวิจัยของ วาสนา ละอองปลิว ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เชิงแสน ได้ส่งผลต่อการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มีความลื่นไหลระหว่างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และอัตลักษณ์แห่งชาติ ในบริบทการค้า และการท่องเที่ยว หรือเส้นทางการเข้าสู่แรงงานข้ามชาติ การนำเสนอตัวตนในฐานะสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ถูกเลือกมาใช้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจอื่น เช่น รัฐ อัตลักษณ์แห่งชาติกลับถูกเลือกใช้มากกว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มักถูกทำให้เลือนรางลง (วาสนา ละอองปลิว “เชิงแสน การค้า การท่องเที่ยวและความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดน” รายงานการวิจัยภายใต้โครงการอำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548))

ในวิทยานิพนธ์ของจักรพันธ์ ชัดชุมแสง เรื่อง “ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย-พม่า : สัมพันธภาพระหว่าง พหุสังคม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและการธำรงชาติพันธุ์ งานชิ้นนี้ได้ชี้ว่า ชุมชนมุสลิมแม่สอด มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชุมชนแม่สอด ทั้งนี้ชุมชนมุสลิมเองก็มีหลากหลายกลุ่ม และมีอำนาจต่อรองที่แตกต่างกัน ในจำนวนนี้กลุ่มมุสลิมพม่าและมุสลิมอาร์กันอยู่ในระดับต่ำสุดและเป็นชายของในสังคมแม่สอด อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสนใจคือ กลุ่มมุสลิมมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับบริบททางเศรษฐกิจในสังคมพหุสังคมแม่สอดได้เป็นอย่างดี ด้วยการเป็นเจ้าของกิจการเล็ก ๆ และกลายเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่มมุสลิมในแม่สอด

นอกจากพฤติกรรมเชิงเศรษฐกิจซึ่งเสนอเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์มุสลิมแล้ว เอกลักษณ์เด่นอีกประการหนึ่ง คือ การสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ กลุ่มมุสลิมแม่สอดมีความเป็นอิสระในการแสดงออกทางอัตลักษณ์ ตัวตนทางชาติพันธุ์ เนื่องจากพื้นที่แม่สอดเป็นพื้นที่พหุสังคมที่นโยบายรัฐค่อนข้างผ่อนปรนและประนีประนอม ไม่ต้องตกอยู่ในภาวะถูกบีบบังคับให้ละทิ้งอัตลักษณ์ของตนเองแต่มีโอกาสดำเนินอัตลักษณ์เดิมของกลุ่มด้วย ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ทางกายภาพ พิธีกรรมแนวทางปฏิบัติทางศาสนา และระบบสัญลักษณ์ กลุ่มมุสลิมแม่สอดจึงภาคภูมิใจที่จะแสดงตัวตนในการเป็นมุสลิม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ศาสนา และอีกด้านหนึ่งก็แสดงตัวตนในการเป็นคนไทยที่มีสิทธิเท่าเทียมกับสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในสังคมไทย

ระยะเวลาในการศึกษา

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิจัยภาคสนามควบคู่กับการวิจัยเอกสารในลักษณะของการศึกษาแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากพื้นที่ที่เป็นแหล่งชุมชนชาวโรฮิงญา และสถานประกอบการค้า ด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลจากกลุ่มต่างๆ ทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชนเจ้าของธุรกิจ แรงงาน นักวิจัย ตลอดจนนักวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ กลุ่มชาติพันธุ์โรฮิงญา และลักษณะความสัมพันธ์กับการประกอบธุรกิจ ระบบสังคมเศรษฐกิจ ระบบสิทธิและกฎหมาย ระบบความเชื่อ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ระบบธุรกิจและลักษณะการจัดการทางธุรกิจ ระบบสังคมการเมืองในพื้นที่ประเทศไทย ประเทศเมียนมาประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย และประเทศซาอุดีอาระเบียซึ่งเป็นประเทศที่ชาวมุสลิมโรฮิงญาอาศัยอยู่มากที่สุด
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออินเทอร์เน็ต เอกสารทางการ เอกสารของบริษัทธุรกิจ ระเบียบกฎหมาย งานศิลปวรรณกรรม ที่มีเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์โรฮิงญา ในพื้นที่ประเทศที่ได้กำหนดไว้แล้ว
3. เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ โรฮิงญา หมายถึง ชาวมุสลิมทั้งหมดจากรัฐอารกันที่เดินทางอพยพลี้ภัยไปอาศัยในประเทศปลายทางต่างๆ เช่น ประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศซาอุดีอาระเบีย

บทที่ 2

ภูมิบุตร: อารกัน¹

การอพยพครั้งใหญ่ของชาวโรฮิงจาเกิดขึ้นครั้งแรกในช่วง ค.ศ.1991-1992 เมื่อรัฐบาลทหาร (SLORC) ยึดอำนาจในปี 1988 ในช่วงดังกล่าวนโยบายของพม่าที่มีต่อชาวโรฮิงจาแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงใดๆ ชาวโรฮิงจายังคงถูกปราบปรามอย่างรุนแรง ถูกฆ่า ข่มขืน ทรมาณโดยทหาร และถูกบังคับให้ทำงาน ทำให้ชาวโรฮิงจาต้องหลบหนีเข้าไปลี้ภัยในค่ายผู้อพยพชายแดนในประเทศบังคลาเทศ ถึง 26,000 คน ซึ่งในเวลาต่อมารัฐบาลพม่าและบังคลาเทศได้ลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมทวิภาคีที่จะยอมรับการกลับมาของผู้ลี้ภัยทั้งหมดที่สามารถสร้าง “ที่อยู่อาศัยโดยสุจริต” ในพม่าและสมัครใจที่จะกลับ และในปี 1993 บังคลาเทศและพม่าร่วมกับ UNHCR ได้ลงนามข้อตกลงในการส่งกลับผู้ลี้ภัยกว่า 50,000 คน (เกสริน,2556) จากเหตุการณ์ครั้งนี้เป็นปฐมบทแห่งการกลายเป็นผู้อพยพลี้ภัย และพลัดถิ่นจากบ้านเกิดของตนเอง

ด้วยเหตุการณ์ความรุนแรงและความขัดแย้งทางศาสนาและชาติพันธุ์ทำให้ชาวโรฮิงจาจำนวนมากต้องลี้ภัยไปอยู่ประเทศใกล้เคียงเช่น ประเทศบังคลาเทศ ประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย ประเทศออสเตรเลีย และประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น โดยเฉพาะเพศชายเลือกที่จะหลบหนีออกจากบ้านเกิด และยอมที่จะพลัดพรากจากครอบครัวเพื่อไปตายเอาดาบหน้าโดยไม่สามารถรับรู้ได้ว่าจะต้องเผชิญอะไรบ้างในอนาคต

แนวทางการศึกษาและอธิบายคนพลัดถิ่นพอจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ด้วยกันคือ กลุ่มที่ศึกษา “ตัวแบบคนพลัดถิ่น” (diaspora as typological tool) และกลุ่มที่ศึกษา “เงื่อนไขของการเป็นคนพลัดถิ่น” (diaspora as social condition) ซึ่งในกลุ่มแรกจะเป็นงานศึกษาลักษณะแต่ละอย่างของคนพลัดถิ่นที่ไม่เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นผู้ที่ถูกทำให้ต้องออกมาจากมาตุภูมิหรือผู้ที่เป็น”เหยื่อ” แต่แนวทางแรกนี้หมายถึงรวมการพลัดถิ่นในแง่ต่างๆที่เกิดขึ้นโดยความสมัครใจด้วย นอกจากนี้ก็ยังเหมารวมถึงคนของประเทศอาณานิคมที่เข้าไปตั้งรกรากในประเทศปลายทาง กลุ่มคนเหล่านี้มีลักษณะแบบต่างๆไป คือกระจายออกมาจากมาตุภูมิโดยที่กลุ่มคนเหล่านี้มีความทรงจำเกี่ยวกับมาตุภูมิ และพันธะสัญญาร่วมในการฟื้นฟู รักษา สร้างความปลอดภัย และความมั่งคั่งแก่มาตุภูมิ มีความสัมพันธ์ที่ราบรื่นหรือไม่ราบรื่นกับสังคมของประเทศที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน ขณะที่แนวคิดแบบหลังจะให้ความสำคัญกับบริบทมากกว่า คือตั้งคำถามว่าภายใต้เงื่อนไขอะไรที่ทำให้เกิดการพลัดถิ่นหรือคนพลัดถิ่นขึ้นมาและการปะทะกับจิตสำนึกแบบอื่นๆนั้นจะทำให้ก่อรูปจิตสำนึกต่างๆอย่างไร โดยใช้งานศึกษาของ Stuart Hall (1990) ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็น

¹ ชื่อรัฐอารกันถูกใช้ในช่วงที่ตกอยู่ในอาณานิคมของอังกฤษ ต่อมารัฐบาลพม่าในปี พ.ศ. 2517(1974) ที่นำโดยนายพลเนวิน ได้เปลี่ยนชื่อเป็นรัฐยะไข่ (Rakhine State) เพื่อบ่งบอกว่าชาวยะไข่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งตามมาด้วยการที่ชาวพุทธในพม่าอ้างถึงคำว่า “ยะไข่” นั้นหมายถึงชาวพุทธในรัฐยะไข่เพียงกลุ่มเดียวไม่นับรวมกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

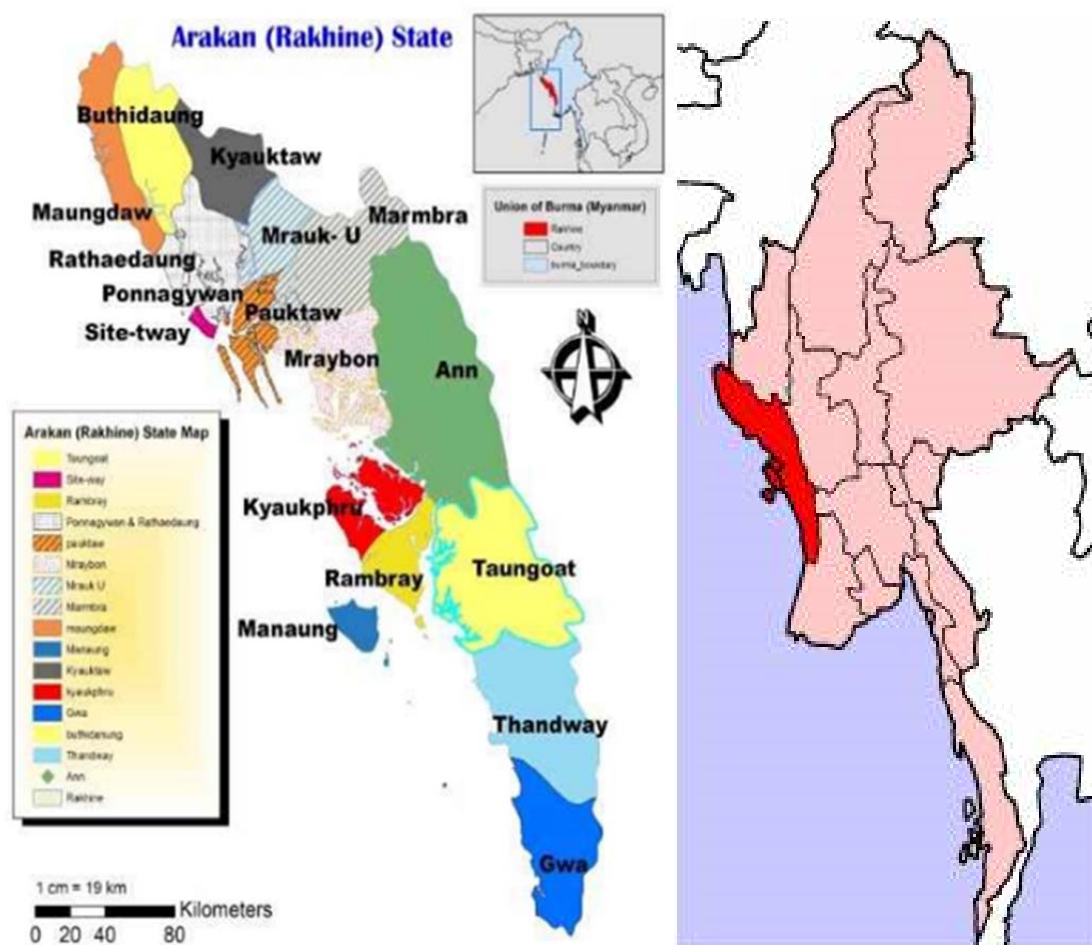
อัตลักษณ์คนพลัดถิ่นเป็นหลัก โดยมองว่า หากทำความเข้าใจคนพลัดถิ่นที่อัตลักษณ์จะพบว่า คนพลัดถิ่นไม่มีบ้านเกิดและมาตุภูมิศักดิ์สิทธิ์ แต่บ้านถูกเปลี่ยนเป็นอัตลักษณ์ ผสมหรือพันทางเป็นเรื่องเล่า ไม่มีแก่นแต่กลับเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การเมืองและวาทกรรม ภายใต้ความเหมือนที่กำลังเปลี่ยนแปลง (changing same) นั่นคือ แม้ว่าคนพลัดถิ่นจะมีประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมร่วม แต่คนพลัดถิ่นมีความแตกต่างกัน

บริบทชุมชนของชาวโรฮีนจา ซึ่งจะมีความแตกต่างจากบริบทชุมชนอื่น แบ่งเป็นสองลักษณะใหญ่ๆ ด้วยกัน อันแรกจะเป็นการรวบรวมข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ของดินแดนอาร์กัน ผู้คนในดินแดนในยุคต่างๆและที่สำคัญชาวมุสลิมโรฮีนจาจาก แผ่นดินแม่ ลูกของแผ่นดิน กลายมาเป็น ดินแดนอื่นที่ตัวเองไม่มีสิทธิใดๆมันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ส่วนลักษณะที่สองเป็น ชุมชนที่พวกเขาได้ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อตอนที่ต้องออกจากแผ่นดินแม่ สภาพของลูกแห่งแผ่นดินเกิดได้สูญหายไป หากแต่พวกเขาได้ก่อตั้งชุมชนใหม่ของคนพลัดถิ่นขึ้นมา เป็นลักษณะชุมชนที่ไม่ได้มีโครงสร้างตายตัวไม่มีที่ตั้งและไม่มีลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจนคือ ชุมชนในจินตนาการของคนพลัดถิ่นที่จากบ้านเกิดของตนเองมาด้วยเหตุผลต่างๆไม่ว่าจะเป็นการถูกกดขี่หรือถูกทำร้ายก็ตามแต่เขามีความสำนึกรักบ้านเกิดอยู่ตลอดเวลาและมีความคิดความรู้สึกที่จะกลับบ้านเกิด แต่กลับไม่ได้ทำให้ “บ้าน” ในความหมายของคนพลัดถิ่นคือการเดินทางเพื่อหาสิ่งดีๆและประสบการณ์เพื่อเป็นการหาพื้นที่ทางสังคมให้ตนเอง การแสดงให้เห็นชุมชนในจินตนาการของคนพลัดถิ่นที่มีความรู้สึกกับบ้านเกิดของตนเอง และความรู้สึกที่มีต่อบ้านที่พักอาศัยที่จริงแล้วสิ่งที่เรียกว่าบ้านสำหรับกลุ่มคนเหล่านี้คือที่ไหนกันแน่กับคำว่าบ้านในความหมายของคนพลัดถิ่นชาวโรฮีนจา

จากอาร์กันสู่ยะไข่ ประวัติศาสตร์นิพนธ์

รัฐอาร์กันหรือรัฐยะไข่ ซึ่งในอาร์กันจะประกอบไปด้วยหลายๆเมือง ก็มีชาวโรฮีนจา กระจายอยู่ตามเมืองต่างๆ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ก็นับถือศาสนาอิสลามและมีภาษาพูดเป็นของตนเอง คือภาษาโรฮีนจา ศาสนาและความเชื่อก็จะเป็นลักษณะเหมือนมุสลิมโดยทั่วไป ส่วนในเรื่องของวัฒนธรรมก็จะมีแตกต่างกันบ้างในเรื่องของอาหารการกิน ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวโรฮีนจา

รัฐอาร์กันหรือรัฐยะไข่เป็นรัฐหนึ่งที่อยู่ในประเทศพม่า มีลักษณะเป็นหมู่เกาะมีทะเลล้อมรอบแต่ละทิศจะติดกับประเทศชายแดนต่างๆ โดยฝั่งตะวันตกจะติดกับประเทศบังคลาเทศ จะประกอบไปด้วยเมืองหลายๆเมือง ชาวโรฮีนจาส่วนใหญ่ก็จะกระจายไปตามเมืองต่างๆแต่ที่อาศัยอยู่นานแน่ที่สุดคือ เมืองมอญดอร์ ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆที่ติดกับทะเลอันดามัน ชุมชนส่วนใหญ่ที่อยู่ในอาร์กันก็จะมีหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์และหลากหลายทางศาสนา มีศาสนาพุทธ ฮินดู อิสลาม

ภาพประกอบ 1 แผนที่ทางภูมิศาสตร์ของรัฐอารกันในประเทศพม่า

นายโฮเซ มาติเนส โคโบ ผู้รายงานพิเศษ ของคณะอนุกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันการเลือกปฏิบัติและการคุ้มครองชนกลุ่มน้อย ได้ให้คำนิยามถึงความเป็นชุมชนหรือชนชาติพื้นเมืองไว้ว่า หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนหนึ่งๆต่อเนื่องมาตั้งแต่ก่อนสังคมยุคการค้าอาณานิคมหรือความเป็นรัฐชาติ (nation state) จะอุบัติขึ้นเหนือดินแดนนั้นๆ ชนพื้นเมืองจึงมองว่าพวกตนมีความแปลกแยกแตกต่างจากส่วนอื่นของชุมชนสังคมต่างๆ ที่กำลังแพร่หลายอยู่ในดินแดนแถบนั้นทั้งหมดหรือบางส่วน ปัจจุบันแม้ต้องกลายเป็นกลุ่มชนที่ไม่มีบทบาทอิทธิพลในสังคม หากแต่ยังยึดมั่นที่จะรับช่วงรักษา พัฒนา และสืบทอดอัตลักษณ์ วัฒนธรรม สถาบันทางสังคม ตลอดจนระบบกฎหมายและผืนแผ่นดินของบรรพบุรุษให้คงอยู่สู่รุ่นลูกหลานในอนาคตต่อไป (อ้างถึงใน The Secretariat of the Permanent Forum on Indigenous Issues, The Concept Of Indigenous Peoples, Workshop On Data Collection And Disaggregation For Indigenous Peoples, New York, 19-21 January 2004)

ปัญญสาทกล่าวว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของชนเผ่าพื้นเมือง ซึ่งสหประชาชาติลงมติรับรองเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2550 (โดยมีสมาชิกสหประชาชาติลงนามรับรองทั้งสิ้น 143 ประเทศ และลงนามไม่

รับรอง 4 ประเทศ งดออกเสียง 11 ประเทศ และประเทศที่ไม่รับรองปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของชนเผ่าพื้นเมือง 4 ประเทศนั้น ได้แก่ สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย และแคนาดา) มีสาระสำคัญคือสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง หรือ Self-determination ซึ่งถือเป็นสิทธิมนุษยชนที่ทำให้ชนเผ่าพื้นเมืองสามารถดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนเอง สามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และเลือกวิถีทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ชนเผ่าพื้นเมืองยังต้องได้รับการปรึกษาหารือ มีส่วนร่วมและให้ความยินยอม ก่อนที่จะมีการดำเนินกิจกรรมใดที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชนเผ่า ต่อชุมชนชนเผ่า ต่อทรัพย์สิน ทรัพยากร หรือดินแดนของชนเผ่า ทั้งยังได้กำหนดให้ต้องได้รับคำขออนุญาตจากที่พอเพียงถ้าสิทธิเหล่านี้ถูกละเมิด และที่สำคัญ ปฎิญญานี้รับรองว่า จะกระทำทุกวิถีทางที่จะต่อต้านการล้างเผ่าพันธุ์ให้ได้

ในรายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง *Equal Only in Name: The Human Rights of Stateless Rohingya in Malaysia* ซึ่งออกโดย The Equal Rights Trust in Partnership with the Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University ในปี ค.ศ. 2014 ได้กล่าวถึง โรฮิงจา ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์-ศาสนา ที่เป็นชนกลุ่มน้อยจากรัฐยะไข่ ซึ่งมีเขตแดนด้านทิศเหนือติดกับภาคใต้ของบังกลาเทศและปัจจุบันถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศเมียนมา

ชนกลุ่มน้อยชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเมืองมอญเดว (Maungdaw) บุดีคอง (Buthidaung) และ รัตคอง (Rathedaung) ทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ และถือเป็นชนกลุ่มใหญ่ของสามเมืองนี้มาช้านาน ดังปรากฏหลักฐานบันทึกในสารานุกรมฉบับทางการเมียนมา(พม่า-ขณะนั้น) ปีคริสต์ศักราช 1964 ซึ่งใช้คำว่า โรฮิงจา เรียกชนกลุ่มน้อยกลุ่มนี้อย่างชัดเจน ส่วนชาวโรฮิงจา กลุ่มอื่นๆที่เหลือจะอาศัยกระจัดกระจายทั่วรัฐยะไข่ และชนกลุ่มน้อยส่วนนี้เองที่ต้องถูกขับออกจากถิ่นที่อยู่เข้าสู่ค่ายพักพิงต่างๆภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงในปี ค.ศ. 2012

ชาวโรฮิงจามีประวัติความเป็นมา ภาษา และ วัฒนธรรม คล้ายคลึงกับทั้งชนพื้นถิ่นในรัฐยะไข่ และกับชาวจิตตะกองทางฝั่งบังกลาเทศ พวกเขาได้รับมรดกทางวัฒนธรรมมาจากชาวอาหรับและเปอร์เซียมุสลิม ที่เข้ามาแวะพักหรือตั้งรกรากในละแวกเมืองท่าสำคัญตลอดชายฝั่งรัฐยะไข่ตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 7 ชาวโรฮิงจาจึงสืบสายบรรพบุรุษอยู่ในรัฐยะไข่มาเนิ่นนานหลายศตวรรษ ก่อนที่เมียนมาจะกลายเป็นรัฐชาติยุคหลังปลดแอกอาณานิคมและมีการกำหนดกลุ่มชาติพันธุ์ตามกฎหมาย (ซึ่งไม่นับรวมโรฮิงจา) อย่างเช่นปัจจุบัน

คำว่า โรฮิงจา มีรากศัพท์มาจากคำว่า โรฮัง (Rohang) ซึ่งเป็นชื่อเก่าของรัฐยะไข่ โรฮิงจา จึงหมายถึง มุสลิมจากรัฐยะไข่ แต่ทั้งรัฐบาลและชาวเมียนมาส่วนใหญ่ (ในปัจจุบัน เพราะสารานุกรมฉบับทางการปี 1964 ก็ยังคงปรากฏใช้คำนี้อยู่ ดังได้กล่าวแล้ว) ไม่ยอมรับคำนี้และอ้างว่าโรฮิงจาไม่ได้มาจากเมียนมา หากแต่เป็นผู้อพยพชาวบังกลาเทศ จึงเลี่ยงไปเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “เบงกาลี” เพื่อบ่งบอกว่าพวกเขา

เป็นผู้อพยพจากบังกลาเทศแทน เพื่อกันไม่ให้มีการกล่าวอ้างถึงความเป็นชนพื้นเมือง จนขึ้นชื่อว่าเป็น “กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของชาติ” อันจะนำไปสู่การได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองในที่สุด

อย่างไรก็ดี กระบวนการปฏิเสฐซึ่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และรากเหง้าของชาวโรฮิงจาแห่งรัฐยะไข่ ที่ดำเนินต่อเนื่องมาหลายทศวรรษ นับตั้งแต่เมียนมามากอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการทหารในปี ค.ศ. 1962 ทำให้ปัจจุบัน ชาวโรฮิงจาในเมียนมาส่วนใหญ่ต้องถูกตัดสิทธิความเป็นพลเมือง สิทธิตามกฎหมาย และไร้ซึ่งสัญชาติ แม้ว่าภายหลังได้รับเอกราชจากสหราชอาณาจักรในปี ค.ศ. 1948 พวกเขาจะเคยเข้ามามีส่วนร่วม และมีคุณูปการทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรมในกระบวนการสร้างชาติ เฉกเช่นพลเมืองกลุ่มอื่นๆ ของเมียนมาก็ตาม

ตามรายงานประจำปี ค.ศ. 2014 ของสำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ประจำเมียนมา ท่ามกลางกระบวนการลิดรอนสิทธิที่ดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง เหตุการณ์สำคัญๆซึ่งส่งผลให้ชาวโรฮิงจาในเมียนมาอย่างน้อย 800,000 คนต้องกลายเป็นบุคคลไร้สัญชาติ ได้แก่ ปฏิบัติการ Nagamin (Operation Dragon King) ในปี ค.ศ. 1978 ที่รัฐบาลอ้างว่า เป็นปฏิบัติการตามกฎหมายเพื่อคัดแยกพลเมืองออกจากชาวต่างชาติที่เข้าเมืองมาโดยผิดกฎหมาย ผลจากปฏิบัติการนี้ทำให้ชาวโรฮิงจาจำนวนมากถูกบังคับยัดเอกสารสิทธิต่างๆ เมื่อข่าวแพร่ออกไป ชาวโรฮิงจากว่า 200,000 คน จึงหนีข้ามไปลี้ภัยในฝั่งบังกลาเทศ หากแต่เมื่อย้อนกลับบ้านเกิดในเวลาต่อมา ทั้งทรัพย์สินที่ดินและสถานภาพทางกฎหมายของพวกเขา ล้วนสูญสิ้นอย่างไม่มีวันเรียกคืน

หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1982 รัฐบาลทหารของนายพลเนวิน ก็ประกาศบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยสัญชาติพลเมือง (Citizenship Law) ที่ระบุว่าผู้ที่ถือสัญชาติเป็นพลเมืองเมียนมาได้ จะต้องเป็นสมาชิกของ 135 ชนเผ่าหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่รัฐบาลให้การรับรอง ซึ่งโรฮิงจา(และชนกลุ่มน้อยอื่นๆอีกบางกลุ่มที่มีเชื้อสายอินเดียหรือจีน) ได้ถูกตัดออกจากสารบบโดยสิ้นเชิงและส่งผลให้พวกเขาส่วนใหญ่ต้องกลายเป็นคนไร้สัญชาติในทันที และแม้ว่าภายใต้มาตรา 6 แห่งกฎหมายฉบับดังกล่าวจะระบุให้บุคคลซึ่งได้ถือสัญชาติอยู่เมื่อกฎหมายบังคับใช้ จะยังคงถือสัญชาติได้ต่อไป อีกทั้งกฎหมายฉบับนี้ ก็ยังมีข้อผ่อนปรนครอบคลุมไปถึงผู้ที่การยื่นขอสัญชาติกำลังอยู่ในกระบวนการ และผู้ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ว่ามีบรรพบุรุษอาศัยอยู่ในประเทศมาก่อนได้รับเอกราช หากแต่ชาวโรฮิงจา กลับไม่สามารถใช้เกณฑ์ข้อใดได้เลย เนื่องจากเอกสารรับรองสิทธิต่างๆล้วนถูกยึดไปตั้งแต่การอพยพเพราะถูกกดขี่และเลือกปฏิบัติก่อนหน้านี้ ยิ่งไปกว่านั้น ระหว่างที่มีการคัดกรองพลเมืองอย่างเข้มงวดในปี ค.ศ. 1989 ชาวโรฮิงจาที่นำบัตรประจำตัว (National Registration Cards – NRC) ซึ่งออกให้ตามกฎหมายทะเบียนราษฎร (Residents of Myanmar Registration Act) ปี ค.ศ. 1949 ไปยื่นแก่เจ้าหน้าที่รัฐเพื่อจะขอรับบัตรประจำตัวชั่วคราว (Citizenship Scrutiny Cards – CSC) ทดแทนไม่เพียงถูกปฏิเสฐการออกบัตรใหม่ กระทั่งบัตรเก่าก็ถูกริบไม่ได้รับคืน

ต่อมาในปี ค.ศ. 1992 เมื่อกระทรวงกลาโหมจัดตั้ง NaSaKa ซึ่งเป็นกองกำลังผสมตามแนวชายแดนภายใต้การกำกับดูแลของนายพลจิน ยุ้นต์ (Khin Nyunt) ขึ้นมา ปฏิบัติการกดขี่ บีบบังคับและจำกัด

สิทธิชาวโรฮิงจาทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ ก็ยิ่งทวีขึ้นเป็นระลอก สถานะไร้สัญชาติของชาวโรฮิงจาในเมียนมา ได้กลายเป็นหลักหมุดสำคัญของการวางกรอบกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติ ที่เปี่ยมไปด้วยอคติแบ่งแยกทางชาติพันธุ์-ศาสนา ตลอดหลายทศวรรษแห่งการกดขี่ทารุณกรรมที่ผ่านมา ชาวโรฮิงจาไม่เพียงถูกข่มขู่ ริดไถ ถูกเรียกเก็บภาษีที่ไม่เป็นธรรม ถูกยึดที่ดินทำกิน ถูกทำลายล้างบ้านเรือน ศาสนสถานและโรงเรียนสอนศาสนา ถูกสังหาร ถูกข่มขืนและทารุณกรรมถูกกดขี่บังคับใช้แรงงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างทั้งในโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆ รวมไปถึงการทำงานในค่ายทหาร หากยังถูกปฏิเสธสิทธิขั้นพื้นฐาน ตลอดจนการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษา สิทธิทางการแพทย์พยาบาลและสาธารณสุข และเสรีภาพอื่นๆ ด้วย แม้แต่การเดินทางออกจากพื้นที่รัฐยะไข่และการเดินทางไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงภายในรัฐยะไข่ตอนเหนือ ก็จะต้องขออนุญาตและจ่ายเงินแก่รัฐบาล นอกจากนี้ กระทั่งสิทธิในการแต่งงานและมีบุตรก็ถูกจำกัด ผลของปฏิบัติการ NaSaKa ที่ดำเนินทุกมาตรการในการกำจัดและควบคุมประชากรชาวโรฮิงจา ก่อให้เกิดคลื่นผู้ลี้ภัยตามมาอีกหลายระลอก

แม้ชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่จะไร้สัญชาติ แต่พวกเขายังคงรักษาและใช้สิทธิความเป็นพลเมืองมาตั้งแต่ก่อนได้รับเอกราช อีกทั้งยังเคยมีตัวแทนเข้าร่วมลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งผ่านๆ มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1936 จนถึงการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1990 และ 2010 แต่ภายหลังการปฏิรูปการเมืองในปี ค.ศ. 2010 ระดับความเข้มข้นในการจำกัดสิทธิชาวโรฮิงจาก็ยิ่งทวีขึ้น จนถึงขั้นที่พวกเขาไม่อาจมีส่วนร่วมใดๆ ในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 2015

ในปี ค.ศ. 2012 เกิดความรุนแรงที่ปะทุขึ้นมาจากความขัดแย้งทางศาสนาและชาติพันธุ์ซึ่งสะสมมายาวนาน โดยความขัดแย้งที่กลายเป็นชนวนเหตุแห่งความบาดหมางร้ายลึก ระหว่างชาวโรฮิงจาผู้นับถือศาสนาอิสลาม กับ ชาวเมียนมาผู้นับถือศาสนาพุทธ และเป็นเหตุการณ์ที่ถือเป็นจุดหักเหสำคัญ คือการที่มีข่าวชาวโรฮิงจาก่อคดีข่มขืนหญิงชาวพุทธในรัฐยะไข่ ทำให้ชาวบ้านเกิดความโกรธแค้น ก่อปรกับถูกปลุกระดมจากกลุ่ม 969 Movement ที่มีความเชื่อว่าชาวโรฮิงจาที่นับถือศาสนาอิสลามต้องการฆ่าล้างและยึดพื้นที่ชุมชนชาวพุทธในพม่า ดังนั้น แม้เจ้าหน้าที่จะจับตัวผู้กระทำความผิดไปลงโทษได้ (โดยที่หนึ่งในผู้ต้องหาซึ่งฆ่าตัวตายในคุกนั้น พบในภายหลังว่า ไม่ใช่มุสลิมแต่เป็นคนพุทธ) แต่ก็ปรากฏมีชาวเมียนมากลุ่มหนึ่งได้ขึ้นไปบนรถบัสที่มีชาวมุสลิมและนำตัวพวกเขา 10 คน ลงมาสังหาร โดยที่ทั้ง 10 คนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ข่มขืนที่เกิดขึ้น อีกทั้งเมืองที่เกิดเหตุก็อยู่ห่างออกไปนับร้อยกิโลเมตร เหตุการณ์จึงลุกลามใหญ่โต คนนับร้อยต้องเสียชีวิต รัฐบาลทหารเมียนมาไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ เกิดการเดินขบวนประท้วงตามบริเวณต่างๆ แม้กระทั่งพระสงฆ์ก็ได้ออกมาเดินขบวนเรียกร้องให้ขับไล่ชาวโรฮิงจาออกไปจากประเทศ เพราะถือว่าพวกเขาไม่ใช่ชาวเมียนมา โดยที่รัฐบาลทหารเมียนมาก็ไม่แสดงท่าทีใดๆ ต่อการแสดงออกของพระสงฆ์ในกรณีนี้ การปะทะกันครั้งใหญ่ในรัฐยะไข่ระลอกนี้ ได้นำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงในลักษณะการกีดกันทางชนชาติ ระหว่างชาวพุทธกับชาวมุสลิมโรฮิงจา จนทำให้ชาวโรฮิงจาไม่อาจอยู่อาศัยในถิ่นกำเนิด กว่าแสนคนต้องไร้ที่อยู่ และสุดท้ายก็ถูกรัฐบาลเมียนมานำมากัก

เขตให้อยู่รวมกันในค่ายที่ไม่ได้รับการดูแล จนทำให้องค์กรสิทธิมนุษยชนหลายสำนัก จำกัดความสถานการณ์ในพม่าว่าเป็น “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” (Ethnic cleansing / Genocide)

ชาวโรฮีนจาต้องเผชิญกับเหตุการณ์ความรุนแรงถึงขั้นฆ่าทำลายล้างเผ่าพันธุ์ ทั้งจากกองกำลังภาครัฐและพลเรือนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มชาวพุทธในรัฐยะไข่ มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1978 เป็นอย่างซ้ำและนับจากความรุนแรงที่ปะทุขึ้นในรัฐยะไข่เมื่อเดือนมิถุนายนและตุลาคม ค.ศ. 2012 ซึ่งส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ทรัพย์สิน สัตว์เลี้ยง ตลอดจนเคหสถานบ้านเรือนถูกทำลาย และแม้ว่าทั้งชุมชนชาวพุทธและมุสลิม จะล้วนได้รับผลกระทบ แต่เหยื่อและผู้ประสบเหตุจำนวนล้นหลามกว่าก็คือมุสลิมที่ส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮีนจา ทั้งนี้ จากหลักฐานที่องค์กรสิทธิมนุษยชนต่างๆ รวบรวมได้ล้วนบ่งชี้ว่า เจ้าหน้าที่ความมั่นคงเมียนมาไม่เพียงยื่นเยลยจะเกิดเหตุ หากยังเข้าไปมีส่วนร่วมในการกระทำความรุนแรงด้วย

เหตุการณ์ปะทะรุนแรงเหล่านี้ ที่นำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงในลักษณะการกีดกันทางชนชาติระหว่างชาวพุทธกับชาวมุสลิมโรฮีนจา ก่อปรกับความเร้นแค้นทางเศรษฐกิจและการกดขี่ข่มเหงทางสังคมที่ชุมชนมุสลิมและโรฮีนจาในรัฐยะไข่ต้องเผชิญ ส่งผลให้ชาวโรฮีนจากว่า 140,000 คน ไม่อาจอยู่ในบ้านเรือนถิ่นเกิดได้อีกต่อไป ต้องระเห็จไปอยู่ในค่ายผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ (Internally Displaced Person Camps) ในรัฐยะไข่ ก่อนจะถูกบีบให้อพยพโยกย้ายออกนอกประเทศเมียนมา ด้วยการล่องเรือและลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายสู่ประเทศต่างๆ ในที่สุด

จำนวนชาวโรฮีนจาที่ล่องเรืออพยพตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 มีจำนวนเท่าใดไม่แน่ชัด แต่คาดการณ์ว่า ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ค.ศ. 2011 ถึง เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2012 ชาวโรฮีนจาประมาณ 9,000 คน ใช้ช่องทางนี้ และจากเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2012 ถึง เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2013 น่าจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่า 31,000 คน กระทั่งอาจถึงอย่างน้อย 54,000 คน ในช่วงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2013 ถึง 30 มิถุนายน 2014 ทั้งนี้ อาจมีชาวโรฮีนจาถึง 2,000 ราย สูญหายไปไหนเลยในระหว่างเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2012 ถึง พฤษภาคม ค.ศ. 2014

สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของชาวโรฮีนจาและชุมชนมุสลิมในเมียนมา ทั้งที่อยู่ภายในค่ายผู้พลัดถิ่นต่างๆ และในถิ่นฐานบ้านเกิด นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 จัดอยู่ในขั้นวิกฤติ เพราะแม้แต่องค์กรระหว่างประเทศที่นำความช่วยเหลือด้านสิทธิมนุษยชนไปหยิบยื่น ก็ต้องเผชิญทั้งการคุกคามทำร้ายจากคนท้องถิ่นและกฎหมายที่เข้มงวดจากภาครัฐ ยิ่งไปกว่านั้น ภายใต้อาณัติภาวะฉุกเฉินในปี ค.ศ. 2012 มาตรการการจำกัดสิทธิทางการเคลื่อนไหวและการควบคุมจำนวนประชากร ในระดับที่ใกล้เคียงหรือแย่งยิ่งกว่าที่บังคับใช้อยู่ในตอนเหนือของรัฐยะไข่ ก็ได้ถูกนำมาใช้กับชาวโรฮีนจาในส่วนอื่นๆ นอกเหนือจากสามเมืองหลักในรัฐยะไข่ด้วย

ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวโรฮีนจาอย่างกว้างขวางเป็นระบบ และทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้องค์กรระหว่างประเทศ เช่น สมัชชาสหประชาชาติ ต้องจัดประชุมเพื่อวางกรอบกฎหมายอาชญากรรมระหว่างประเทศขึ้นใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา

ตลอด 4 ปีที่ผ่านมา ชนกลุ่มน้อยมุสลิมในเมียนมาจำนวนกว่า 120,000 คน ต้องถูกต่อต้านและข่มเหงอย่างรุนแรงจากชาวพุทธสุดโต่งจำนวนมาก พวกเขาลงเรือเพื่อหนีไปยังประเทศอื่น จนหลายรายต้องพลัดพาศึกเป็นเหยื่อค้ำมนุษย์และต้องจ่ายเงินค่าไถ่ตัวจำนวนมาก

อย่างไรก็ดี การลักลอบหนีเข้าประเทศต่างๆของชาวโรฮิงจาในระยะหลัง ได้เปลี่ยนรูปไปเป็นการถูกหลอกลวงโดยกระบวนการค้ำมนุษย์ ทำให้ผู้อพยพชาวโรฮิงจาจำนวนหลายพันคนต้องติดอยู่บนเรือ โดยไม่รู้ว่าเมื่อไหร่จะถึงฝั่ง เพราะเรือบรรทุกชาวโรฮิงจาหากเข้ามาขึ้นฝั่งในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะถูกผลักดันออกไป ปัจจุบันประเทศมาเลเซียและประเทศอินโดนีเซีย ตกลงให้ความช่วยเหลือชาวโรฮิงจาราว 7,000 คน เป็นเวลา 1 ปี ก่อนส่งต่อไปยังประเทศอื่น

ตามข้อมูลของสหประชาชาติ ไม่มีชาติใดต้องการรับชาวโรฮิงจาเข้าประเทศ เนื่องจากเกรงว่าชาวโรฮิงจาจะหลั่งไหลอพยพเข้ามาในประเทศตนอย่างไม่หยุดหย่อน มีชาวโรฮิงจาจำนวนมากที่หนีเข้าไปในบังกลาเทศ แต่บังกลาเทศก็ไม่ยอมให้เข้าประเทศ จัดให้พักอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยตามแนวชายแดน ครั้นจะกลับเข้าเมียนมา เมียนมาก็ไม่ยอมให้กลับ อีกทั้งยังทำทุกวิถีทางที่จะกำจัดพวกเขาออกไปจากประเทศ ปัญหาการอพยพของชนชาวโรฮิงจา จึงต่างจากปัญหาผู้ลี้ภัยกลุ่มอื่น เพราะผู้ที่ลี้ภัยหรือหนีภัยสงครามจากประเทศลาว เขมร เวียดนาม หรือกระทั่งชาวกะเหรี่ยงและชนกลุ่มน้อยอื่นๆที่เป็นผู้ลี้ภัยชั่วคราว เมื่อภัยนั้นผ่านไป ก็สามารถส่งกลับประเทศได้ การให้ที่พักพิงจึงมีลักษณะชั่วคราว แต่ผู้อพยพชาวโรฮิงจาจะเป็นผู้ลี้ภัยถาวร ไม่ว่าประเทศใดที่รับไว้ ก็หมายความว่าต้องรับไว้ตลอดชีวิตไปจนถึงชั้นลูกหลานที่จะเกิดตามมาในอนาคต ไม่มีทางที่จะส่งกลับไปได้ ยิ่งกว่านั้น ไม่ว่าจะเป็นองค์กรสหประชาชาติหรือแม้แต่อาเซียน ก็ไม่สามารถยื่นมือเข้าไปจัดการกับประเทศเมียนมาให้ลดการกดขี่ชาวโรฮิงจา และรับพวกเขากลับเข้าไปอยู่ร่วมกันด้วยสันติได้

ด้วยเหตุนี้ ทั้งสามประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย จึงไม่กล้าที่จะรับชาวโรฮิงจามาไว้ในประเทศ ที่เข้ามาแล้วก็ผลักดันส่งออกไปทางชายแดนเมียนมา หรือให้ความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม ด้วยการส่งน้ำ อาหาร และปรับปรุงซ่อมแซมเรือให้ ก่อนจะผลักดันออกไปในเขตทะเลสากลหรือในน่านน้ำของต่างประเทศ เพราะไม่มีใครกล้ารับภาระที่ไม่รู้จบนี้

UNHCR ระบุว่า มีชาวโรฮิงจาในค่ายผู้อพยพที่บังกลาเทศทั้งสิ้นประมาณ 2-5 แสนคน แต่มีเพียง 30,000 คน ที่มีเอกสารและสามารถอยู่ในค่ายผู้พลัดถิ่นของทั้งสองประเทศได้ ส่วนที่เหลือเป็นคนไร้สัญชาติ ทั้งนี้ จากเหตุการณ์การปะทะอย่างรุนแรง ระหว่างมุสลิมโรฮิงจาและชาวพุทธในยะไข่ เมื่อปี ค.ศ. 2012 ก็ทำให้ชาวโรฮิงจากว่า 140,000 คน ไร้ที่อยู่อาศัยจนต้องลี้ภัยไปบังกลาเทศ และสถานการณ์ก็มาถึงจุดที่พวกเขาไม่อยากกลับเข้าไปอยู่ในเมียนมาด้วย

ปัญหาชาวโรฮิงจากลายเป็นปัญหาใหญ่ในภูมิภาคอาเซียน ขณะที่ไทยยืนยงเป็นเพียงทางผ่านไปสู่ประเทศที่ 3 และช่วยเหลือชาวโรฮิงจาตามหลักมนุษยธรรมแล้ว ส่วนประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทาง

ที่ชาวโรฮิงจาต้องการเดินทางไปอย่างอินโดนีเซียและมาเลเซีย ก็ปฏิเสธที่จะรับกลุ่มชาติพันธุ์นี้ไว้ ไม่ต้องพูดถึงการกลับสู่แผ่นดินเมียนมา เพราะเมียนมายังคงยืนยันการปฏิเสธว่าไม่ใช่ต้นเหตุของปัญหา

ตามรายงานฉบับปี ค.ศ. 2015 UNHCR ประเมินว่ามีชาวโรฮิงจาอีกกว่า 1 ล้านคนอาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ และในจำนวนนั้น มีมากกว่า 800,000 คนที่ไม่มีสัญชาติ เหตุเพราะเมียนมาไม่ยอมรับว่าชาวโรฮิงจาเป็นหนึ่งในชนกลุ่มน้อยของประเทศ แต่ถือว่าเป็นคนต่างชาติดังถูกจักรวรรดิอังกฤษนำเข้ามาใช้แรงงานเมื่อร้อยกว่าปีก่อน ชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่จึงไม่ได้รับสัญชาติเมียนมา ทำให้ไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในการศึกษา รักษาพยาบาล ไม่สามารถมีส่วนร่วมทางการเมือง และไม่มีโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมเหมือนคนทั่วไป และนโยบายเหล่านี้ก็กลายมาเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพของรัฐบาล ในการผลักดันคนกลุ่มนี้ให้ออกจากประเทศ

ไม่มี “โรฮิงจา” ในประเทศเมียนมา ความเห็นต่างของสองฝ่าย

นิตยสารนิวยอร์ก ไทมส์ รายงานไว้เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2558 ว่าอดีตประธานาธิบดีเต็ง เส่ง กล่าวปฏิเสธ ชาวโรฮิงจา ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 800,000 คนในประเทศ ว่าไม่ได้ถือเป็นชนกลุ่มน้อยของเมียนมา หากแต่เป็นชาวเบงกอลมาจากบังกลาเทศ จึงเป็นเหตุผลให้ต้องเนรเทศออกนอกประเทศ

ประเด็นรากเหง้าที่มาของชนชาวโรฮิงจายังคงเป็นที่ถกเถียงกันในปัจจุบัน นักวิชาการฟากฝั่งหนึ่งบอกว่าพวกเขาเป็นคนพื้นเมืองยะไข่ หรือ มีบรรพบุรุษที่เข้ามาตั้งรกรากในดินแดนนี้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 ในขณะที่อีกฟากฝั่งหนึ่งระบุว่าชาวโรฮิงจาเป็นผู้อพยพมาจากเบงกอล (บังกลาเทศ) ในช่วงที่อังกฤษปกครอง และบางส่วนก็มาในช่วงที่เมียนมาได้รับเอกราชและช่วงสงครามกลางเมืองในบังกลาเทศ

นักวิชาการประวัติศาสตร์กลุ่มนี้ ซึ่งเป็นฝ่ายกระแสหลักของรัฐบาลเมียนมาชี้ว่า มุสลิมอาจเข้ามาอยู่อาศัยในอารกันตั้งแต่ช่วงคริสต์ ศตวรรษที่ 15 ในยุคสมัยอาณาจักร มรัคอุ (Mrauk U) แต่ไม่สามารถระบุจำนวนได้แน่ชัด ต่อมาภายหลังจากสงคราม Anglo-Burmese ในปีคริสต์ศักราช 1826 เมื่ออังกฤษเข้าปกครองอารกันและอพยพผู้คนจากเบงกอลเข้ามาใช้แรงงาน จำนวนประชากรของมุสลิมก็คิดเป็น 5% ของชาวอารกันในขณะนั้น (ค.ศ. 1869) แต่หลังจากนั้นไม่นาน จำนวนประชากรโรฮิงจาได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วบันทึกสำมะโนประชากรของอังกฤษระหว่างปีคริสต์ศักราช 1872 และ 1991 ระบุว่าจำนวนประชากรมุสลิมในยะไข่ เพิ่มขึ้นจาก 58,255 คน เป็น 178,646 คน ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดการปะทะรุนแรงระหว่างกองกำลังมุสลิมที่อังกฤษติดอาวุธให้ กับ กองกำลังชาวพุทธยะไข่ ทำให้ความขัดแย้งเพิ่มทวีขึ้น ครั้นเมื่อนายพลเนวินทำรัฐประหารสำเร็จในปีคริสต์ศักราช 1982 จึงปฏิเสธความเป็นพลเมืองเมียนมาของชาวโรฮิงจาทันที

สมัยอาณาจักร มรฺคอุ (Mrauk U)

ในยุคของกษัตริย์ชาวพุทธแห่งอาณาจักร มรฺคอุ นามว่า นรเมขลา (ค.ศ. 1430-1434) หลังจากที่ถูกกษัตริย์นรเมขลาได้ลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ในเบงกอลเป็นเวลา 24 ปี ก็ได้กลับมาครองบัลลังก์อีกครั้งในปีคริสต์ศักราช 1430 โดยการสนับสนุนด้านกำลังทหารจากสุลต่านเบงกอล ทหารชาวเบงกอลที่มากับกษัตริย์นรเมขลา จึงตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนอารกัน ต่อมาทรงยกดินแดนบางส่วนให้สุลต่านเบงกอล และยอมรับอธิปไตยของสุลต่านเบงกอลเหนือดินแดนเหล่านั้น และเพื่อแสดงถึงความเป็นข้าราชบริพารในสุลต่านเบงกอล กษัตริย์แห่งอารกันจึงได้ใช้ชื่อแบบอิสลาม และนำเงินเหรียญอิสลามมาใช้ในราชอาณาจักร แต่ความเป็นรัฐทาสของอารกันต่อเบงกอลเป็นไปในระยะเวลาสั้นๆ หลังจากทีสุลต่าน Jalaluddin Muhammad Shah เสียชีวิตลงในปีคริสต์ศักราช 1433 ผู้สืบทอดของกษัตริย์นรเมขลาก็เข้ายึดเมืองรามูในปีคริสต์ศักราช 1437 และจัดตั้งกองในปีคริสต์ศักราช 1459 ไปจนถึงปีคริสต์ศักราช 1666

ยุคแห่งชัยชนะของพม่า

เพียงไม่นานหลังจากที่พม่าได้ชัยชนะเหนืออารกันในปีคริสต์ศักราช 1785 ต่อมาในปีคริสต์ศักราช 1799 ชาวอารกันจำนวน 35,000 คนก็ได้หนีเข้าไปในเขตจัดตะกองเพื่อเอาชีวิตรอดและแสวงหาการคุ้มครองจากบริติชอินเดีย ผู้ปกครองพม่าได้ประหารชาวอารกันนับพันคน และขนย้ายประชากรส่วนที่เหลือเข้าไปที่ภาคกลางของเมียนมา ทั้งอารกันให้เป็นดินแดนที่แทบจะร้างผู้คนไปจนถึงช่วงที่อังกฤษเข้ามายึดครอง อย่างไรก็ดี บันทึกของ Sir Henry Yule ระบุว่าในช่วงเวลานี้มีชาวมุสลิมจำนวนมากทำงานรับใช้ราชวงศ์พม่าในฐานะขันที และขันทีมุสลิมเหล่านี้มาจากอารกัน

ยุคการปกครองของจักรวรรดิอังกฤษ

อังกฤษได้ส่งเสริมให้ชาวเบงกอลที่อยู่ในดินแดนใกล้เคียง อพยพเข้าไปตั้งรกรากในดินแดนอารกันในฐานะผู้ใช้แรงงานในฟาร์ม โดยการยกเลิกเขตแดนระหว่างเบงกอลและอารกันทำให้ไม่มีข้อจำกัดในการอพยพระหว่างดินแดน ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชาวเบงกอลนับพันจากจัดตะกองจึงได้เข้ามาตั้งรกรากและหางานทำในอารกัน

สำมะโนประชากรของอังกฤษปีคริสต์ศักราช 1871 รายงานว่ามีมุสลิมอยู่ 58,255 คนในรัฐยะไข่ และในปีคริสต์ศักราช 1911 จำนวนมุสลิมได้เพิ่มขึ้นเป็น 178,647 คน คลื่นของผู้อพยพจากหลังไพลเข้ามาตามความต้องการแรงงานราคาถูกในกิจการขุดเกลือของบริติชอินเดีย ผู้อพยพจากเบงกอล ซึ่งส่วนใหญ่มาจากจัดตะกอง หลังไพลกันเข้ามาสู่เมืองทางตะวันตกของอารกัน คลื่นการอพยพของชาวอินเดีย (ขณะนั้น) ได้กลายเป็นปรากฏการณ์ระดับชาติของเมียนมา ไม่ใช่แค่เพียงในเขตอารกัน

ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีชาวอินเดียเข้าไปตั้งรกรากในเมียนมาไม่ต่ำกว่า 250,000 คน ต่อปี จำนวนผู้อพยพได้เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอจนถึงจุดสูงสุดคือ 480,000 คนในปีคริสต์ศักราช 1927 ทำให้

ย่างกุ้งกลายเป็นปลายทางของผู้อพยพสูงสุดในโลกแซงหน้านิวยอร์ก และผู้อพยพชาวอินเดียก็ได้กลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ในหลายเมืองใหญ่ของเมียนมา เช่น ย่างกุ้ง ยะไข่ (Rakhine) พะสิม (Bassein) และ มะละแหม่ง (Moulmein)

ผลกระทบของการย้ายถิ่นฐานก่อให้เกิดความรุนแรงในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในอารกัน ทำให้ในปีคริสต์ศักราช 1939 เจ้าหน้าที่ของอังกฤษได้แจ้งเตือนถึงความเป็นปรปักษ์กันระหว่างชาวอารกันพื้นเมืองที่นับถือพุทธ กับผู้อพยพชาวมุสลิม และจัดตั้งคณะกรรมการนำโดย James Ester และ Tin Tut เพื่อศึกษาประเด็นการอพยพเข้ามาในอารกันของมุสลิม คณะกรรมการได้แนะนำให้เพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยระหว่างเขตแดนของทั้งสองกลุ่ม

อย่างไรก็ดี ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกเข้าสู่เมียนมา จนทำให้อังกฤษหมดอำนาจและต้องถอนกำลังไปจากดินแดนอารกันนั้น อังกฤษได้มอบอาวุธพร้อมจัดตั้งกองกำลังทหารอาสา (V-Force) ให้แก่ชาวโรฮีนจา โดยในช่วงสามปีที่อังกฤษสู้รบกับกองทัพญี่ปุ่น กองกำลังโรฮีนจาก็ได้ใช้อาวุธที่ได้รับจากอังกฤษเข้าโจมตีชุมชนชาวพุทธอารกัน ทำลายวัด โบสถ์วิหาร เจดีย์ และบ้านเรือนของพวกเขาอย่างโหดเหี้ยม

ในเดือนมีนาคม คริสต์ศักราช 1942 ได้เกิดเหตุความรุนแรงทางตอนเหนือของ อารกัน จนชาวพุทธอารกันถูกสังหารไปราว 20,000 คน มุสลิมในเมือง Minbya และ Mrohaung จึงถูกชาวพุทธอารกันและกะเหรี่ยงฆ่าไปประมาณ 5,000 คน ในขณะที่กองทัพญี่ปุ่นก็ได้กระทำการฆ่า ข่มขืน และทรมานชาวมุสลิมในอารกันด้วยเช่นกัน เป็นเหตุให้มุสลิมอารกันราวๆ 22,000 คน ต้องหลบหนีข้ามพรมแดนไปยังเบงกอล ทว่าเหตุการณ์ความรุนแรงนี้ ไม่ได้ส่งผลจำกัดอยู่แค่มุสลิมในอารกันเท่านั้น หากยังรวมไปถึงชาวอินเดียและอังกฤษ ซึ่งเข้ามาพำนักในช่วงที่เมียนมาตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษด้วย

ในปีคริสต์ศักราช 1940 ระหว่างที่ปากีสถานกำลังต่อสู้ทางการเมืองเพื่อแยกตัวออกจากอินเดีย นั้น ชาวมุสลิมโรฮีนจาก็ได้ก่อตั้งองค์กรเคลื่อนไหวเพื่อแยกดินแดนไปรวมกับปากีสถานตะวันออก ก่อนที่เมียนมาจะได้รับเอกราชในปีคริสต์ศักราช 1948 ผู้นำมุสลิมได้ติดต่อกับ โมฮัมหมัด อาลี จินนาร์ ผู้ก่อตั้งปากีสถาน และขอความช่วยเหลือในการรวบรวมดินแดน Mayu เข้ากับปากีสถาน โดยอ้างความเข้ากันได้ทางศาสนาและสภาพทางภูมิศาสตร์ สองเดือนต่อมา กลุ่มสันนิบาตมุสลิมอารกันตอนเหนือ ก็ถูกจัดตั้งขึ้นในเมืองหลวงของยะไข่ โดยมีเป้าหมายจะรวมดินแดนกับปากีสถาน แต่ข้อเสนอนี้ไม่ได้รับการตอบสนอง เพราะผู้นำปากีสถานปฏิเสธและกล่าวว่าเขาจะไม่แทรกแซงกิจการภายในของเมียนมา

หลังจากที่ถูกผู้นำปากีสถานปฏิเสธ ผู้อาวุโสของโรฮีนจาได้ก่อตั้งกลุ่มนักรบบุญฮิดีน เพื่อดำเนินการญิฮาดในพื้นที่ตอนเหนือของอารกันในปีคริสต์ศักราช 1947 เป้าหมายของกลุ่มบุญฮิดีน คือการสร้างรัฐอิสลามอิสระขึ้นในอารกัน ในช่วงทศวรรษ 1950 พวกเขาเริ่มใช้คำเรียกตัวเองว่า “โรฮีนจา” เพื่อสร้างอัตลักษณ์สำหรับอ้างสิทธิ์เหนือดินแดน ขบวนการนี้มีความก้าวหน้ามาก ในช่วงก่อนปีคริสต์ศักราช 1962 ที่จะมีการปฏิวัติโดยนายพลเนวิน เนวินได้ใช้ปฏิบัติการทางทหารต่อต้านโรฮีนจาตลอดสอง

ทศวรรษ ส่งผลให้มุสลิมในพื้นที่ต้องหนีไปลี้ภัยสงครามในประเทศเพื่อนบ้านอย่างบังกลาเทศ

ยุคหลังได้รับเอกราช และสงครามกลางเมืองบังกลาเทศ

จำนวนของผู้อพยพจากบังกลาเทศ หลังจากที่ได้รับเอกราช ยังไม่แน่ชัดและเป็นที่ถกเถียงกันอยู่

ในปีคริสต์ศักราช 1955 มีการศึกษาที่ตีพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด โดย Virginia Thompson and Richard Adloff ได้ระบุว่า “การอพยพหลังสงครามจากจิตตะกอง เข้าไปดินแดนนั้น เกิดขึ้นในระดับใหญ่มาก โดยในพื้นที่ Maungdaw and Buthidaung นั้น พวกเขาได้เข้าแทนที่ชาวอารกัน”

ในระหว่างปีคริสต์ศักราช 1971 ถึง 1973 ได้เกิดสงครามกลางเมืองและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขึ้นในบังกลาเทศ ทำให้เกิดการอพยพของมุสลิมเบงกาลีราวๆ 10 ล้านคน เข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน ผู้ลี้ภัยจำนวนมากได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานทางตอนเหนือของยะไข่

ในปีคริสต์ศักราช 1975 บังกลาเทศได้ส่งทูตไปเจรจากับเมียนมา เพื่อขอร้องให้ทางการเมียนมาอย่าขับไล่ “มุสลิม” 500,000 คนในอารกันในช่วงที่การเมืองภายในบังกลาเทศกำลังวุ่นวาย ในขณะที่กลุ่มพระสงฆ์ก็ออกมาประท้วงรัฐบาล โดยสรุปประเด็นว่าการอพยพเข้ามาของมุสลิมบังกลาเทศ จะทำให้สัดส่วนประชากรเปลี่ยนแปลงไป นายพล เนวิน จึงได้ร้องขอสหประชาชาติเพื่อส่งคืนผู้ลี้ภัย และใช้กำลังทหารจับคนผู้อพยพ 200,000 คนกลับบังกลาเทศ ในปีคริสต์ศักราช 1978 บังกลาเทศประท้วงรัฐบาลเมียนมาและกล่าวหาว่า ได้ใช้กำลังขับไล่ประชากรมุสลิมเมียนมานับพันเข้าสู่บังกลาเทศ แต่รัฐบาลเมียนมายืนยันว่าคนเหล่านั้นเป็นประชากรของบังกลาเทศ ที่เข้ามาอาศัยในเมียนมาอย่างผิดกฎหมาย หลังจากการเจรจาในเวทีสหประชาชาติ นายพลเนวินตกลงรับผู้ลี้ภัยจำนวน 200,000 คน กลับมาพำนักในอารกัน ในปีคริสต์ศักราช 1982 เมื่อรัฐบาลบังกลาเทศได้แก้ไขกฎหมายพลเมืองและประกาศว่า “โรฮิงจา” ทั้งหมดไม่ใช่คนสัญชาติบังกลาเทศ รัฐบาลเมียนมาก็ตรากฎหมายพลเมืองและประกาศว่า “ชาวเบงกาลี” เป็นชาวต่างชาติในปีเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป ชาวโรฮิงจา คือชนกลุ่มน้อยมุสลิมที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา และแม้ว่ารากเหง้าของชาวโรฮิงจาปัจจุบัน จะเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากชาวมุสลิมอาหรับและเปอร์เซีย ที่มาตั้งรกรากในดินแดนอารกัน ตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7 หรือจะเข้ามาในช่วงรุ่งโรจน์ของจักรวรรดิโมกุล หรือสุลต่านแห่งเบงกอลในคริสต์ศตวรรษที่ 15 หรือกระทั่งจะเพ่งเป็นแรงงานอพยพเข้ามาในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามคำอ้างของรัฐบาลเมียนมาหรือไม่ หากแต่ชาวโรฮิงจาก็ถือกำเนิดและมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศเมียนมาปัจจุบันมาเป็นศตวรรษ แม้จะมีเหตุให้พวกเขาต้องลี้ภัยไป(บังกลาเทศ)และอพยพกลับ(ยะไข่)อยู่บ่อยครั้งก็ตาม ปัจจุบัน พวกเขาไม่เพียงต้องกลายเป็นกลุ่มคนไร้สัญชาติ ไม่ได้ได้รับการรองรับว่า

เป็นพลเมืองหรือเป็นชนกลุ่มน้อยใดๆ หากยังไร้แผ่นดินให้อาศัยด้วย เพราะรัฐบาลเมียนมายังคงยืนยันกรณว่าชาวโรฮิงจาอยู่ในประเทศอย่างผิดกฎหมาย ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านส่วนใหญ่ ก็ปฏิเสธที่จะให้พวกเขาไปพึ่งใบบุญพักพิงเช่นกัน

เรื่องเล่าของคนพลัดถิ่นที่มีความทรงจำต่อบ้านเกิด

Hall ได้เสนอว่า ไม่มีจุดกำเนิด ไม่มีรากเหง้าที่แท้จริงของวัฒนธรรมและบ้านเกิดหรือมาตุภูมิของคนพลัดถิ่น สิ่งที่มีคือเส้นทาง (routes) และแต่ละเส้นทาง “ความเป็นจริง” หรือ “แก่นแท้” ของวัฒนธรรมล้วนแปรเปลี่ยน ความสัมพันธ์ระหว่างคนพลัดถิ่นกับจุดกำเนิดคือ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นหลังการแตกหัก

อารกัน ดินแดนที่โรฮิงจาจากมาก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลและเวลาดังที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น หากชาวโรฮิงจาเองหวดถวิลหาบ้านเกิดจะกลับไปหาความจริงของมาตุภูมิที่ใด หรือว่าจะกลับไปสู่ยุคที่พวกเขาได้จากมาเป็นเวลายาวนาน สิ่งที่เป็นอยู่ของอารกันในวันนี้ได้ “ถูกผลิต” และ “เล่าอดีตใหม่” ผ่านสัญลักษณ์ใหม่ที่ถูกรสร้างในรัฐยะไข่ได้นำเสนออดีตอีกบริบทหนึ่งในดินแดนแห่งนี้ และแท้ที่จริง อารกัน ก็ไม่ได้ถูกแช่แข็งแต่มันก็แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ฉะนั้นการคืนถิ่น การกลับไปหาจุดกำเนิด การกลับมาตุภูมิที่แท้จริงจึงเป็นไปได้เว้นเฉพาะการคืนถิ่นทางจินตนาการ ชีวิตของ “กามาล” ที่จะนำเสนอต่อไปนี้ก็เช่นเดียวกันเขากำลังกลับไปสู่จินตนาการของบ้านเกิด มาตุภูมิที่ได้จากมา

กามาล ผู้รักบ้านเกิดได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับบ้านเกิดในประเทศพม่าตั้งแต่สมัยอายุ 10 ขวบ ที่มีการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขตามประสาเด็ก ซึ่งแต่เดิมในชุมชนบ้านเกิดก็ได้มีบ้านเรือนหลายๆหลังซึ่งในชุมชนจะประกอบไปด้วยชาวพุทธและมุสลิมที่อาศัยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่สมัยอดีตรุ่นปู่ย่า ซึ่งคนส่วนใหญ่ในชุมชนก็จะประกอบอาชีพทำไร่ทำนาและทำการประมงออกทะเล คนพุทธกับคนมุสลิมก็ได้อยู่ด้วยกันแบบฉันพี่น้องน้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยที่ไม่มีความขัดแย้งใดๆ มีการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมความเชื่อ ศาสนา ของกันและกันอยู่ตลอด คนสองกลุ่มนี้ก็จะมีการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ

การสร้างที่อยู่อาศัยก็จะเป็นชุมชนของชาวพุทธที่ปะปนอยู่กับชาวมุสลิมมีชาวมุสลิมที่อยู่อีกด้านหนึ่งของถนน ก็ได้อาศัยอยู่ร่วมกัน ขณะกามาลยังเล็กอยู่ก็ได้ข้ามไปเรียนโรงเรียนที่ฝั่งชุมชนชาวพุทธ เด็กมุสลิมส่วนใหญ่ก็จะไปเรียนที่ชุมชนชาวพุทธ ซึ่งก็มีการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน เช่น การแข่งขันกีฬาที่โรงเรียนร่วมกัน และครูที่สอนส่วนใหญ่ก็จะเป็นชาวพุทธ (มอ) ครูก็สอนเหมือนกันไม่มีการแยกระหว่างชาวพุทธและชาวมุสลิมแต่อย่างใด กามาลบอกว่าตอนสมัยเด็กๆก็มีความสุขกับการเรียนหนังสือมีความสุขกับการเป็นอยู่ที่รัฐอารกันได้เล่นกับคนพุทธและได้ทำไร่ ทำนา ช่วยพ่อ แม่ มีความสุขที่ได้ออกไปหาปลา การประกอบอาชีพเขาก็ได้ทำช่วยพ่อแม่ทุกอย่าง ใช้ชีวิตอย่างสนุกสนานและมีความสุขท่ามกลางคนในครอบครัว

ท่ามกลางความสนุกสนานกามาลก็ได้มีความทรงจำที่แสนเจ็บปวด เมื่อวัยเด็กเหมือนกัน ซึ่งเป็นความทรงจำที่ไม่มีวันลืม “ในสมัยเด็ก แม่ชอบเล่าเรื่องความลำบากของบ้านเกิดและเรื่องราวของครอบครัวให้ฟังอยู่บ่อยๆว่า ในตอนนั้นแม่อายุได้ประมาณ 7 ขวบ วันนั้นแม่ก็ได้ไปเล่นกับเพื่อนอีกบ้านหนึ่ง ซึ่งในขณะนั้นตา ยาย น้ำ ก็ได้อยู่ที่บ้านอยู่ๆก็มีทหารมาจับตัวตา ยาย น้ำ ออกไปพร้อมกับพี่น้องชาวโรฮิงจาที่ถูกจับมารวมกัน แล้วทหารก็ใช้ดาบฟัน ให้ตายไปทั้งหมดพร้อมๆกัน” เป็นเหตุการณ์ที่น่าสลดใจมาก กามาล กล่าวว่าทุกครั้งที่แม่เล่าก็เสียใจ ร้องไห้ทุกครั้ง กามาลถามแม่ว่าทำไมได้มาเจอขนาดนี้ ทำไมไม่หนีหรือไม่สู้เขา ทั้งพูดทั้งร้องไห้ ในความรู้สึกที่เสียใจ แต่เมื่อวันหนึ่งกามาลก็ได้มาเจอกับเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างที่ไม่คาดฝันในอดีตจึงทำให้กามาลรู้สึกได้ว่า ไม่สามารถสู้ได้ชีวิตนี้ จึงจำเป็นต้องหนีและพลัดพรากจากบ้านเกิดของตนเอง

“บ้านเราถูกเผาหมดแล้ว... ไม่เหลืออะไรอีกเลย” เป็นคำพูดของโรฮิงจาที่สูญเสียบ้านเกิดของตนเอง เพราะสาเหตุหลายอย่างที่ทำให้จากบ้าน ชาวโรฮิงจาได้เล่าเรื่องราวตามความรู้สึกของตนให้ฟังว่า ในใจลึกๆแล้วเราก็คอยอยากกลับบ้านเกิดไปทำมาหากิน และอยากที่จะจากแผ่นดินเกิดของเรา แต่เมื่อไปอยู่ไม่ได้พวกเราก็คงต้องจากบ้านเกิดของตนเองเพื่อหาชีวิตที่ดีกว่าของตน ชาวโรฮิงจาคนหนึ่งได้เล่าสาเหตุที่ทำให้พลัดถิ่นจากบ้านเกิดของตนเองมาโดยผ่านเรื่องราวชีวิตของเขาเอง เมื่อนานมาแล้วตอนที่กามาลอายุ 16 ปี ในประเทศพม่ามีการปกครองแบบเผด็จการในขณะนั้น ได้มีนโยบายกวาดล้างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆเพราะในประเทศพม่ามีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ที่โดนกวาดล้างหนักที่สุดคือกลุ่มชาติพันธุ์โรฮิงจาที่ไม่ได้รับการยอมรับในสิทธิการเป็นพลเมืองของพม่า ทั้งที่กลุ่มโรฮิงจาเกิดและอยู่ที่พม่ามานานกว่าร้อยปี ในอดีตชาวโรฮิงจามีการปกครองเมืองด้วยตนเอง กลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มคนมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งแตกต่างจากศาสนาประจำชาติที่พวกเขาอาศัยอยู่ จึงเกิดความแตกต่างทางด้านศาสนา ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งที่รัฐบาลพม่าไม่ยอมรับกลุ่มคนเหล่านี้ ให้เป็นพลเมืองของพม่า นอกจากนี้ยังมีการกดขี่ไม่ให้ทำมาหากินอยู่ในประเทศ ไม่ให้สิทธิในด้านการรักษาพยาบาล ด้านการศึกษา และบัตรต่างๆที่จะสามารถแสดงได้ว่าเป็นพลเมืองของพม่า

การเข้ามาปกครองของทหารพม่าในรัฐอารกันเป็นการกดขี่ให้อยู่อย่างลำบากมากขึ้น มีการสั่งห้ามกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ให้ออกจากหมู่บ้าน แม้แต่การข้ามแดนไปยังหมู่บ้านอื่นจะต้องขออนุญาตเจ้าหน้าที่ก่อน จึงทำให้ชาวโรฮิงจาไม่สามารถทำมาหากินได้อยู่ในสภาพที่แล้งแล้น ยังมีการผลักดันให้ชาวโรฮิงญาออกนอกประเทศ และอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวโรฮิงจาต้องจากบ้านเกิดมาเพราะถูกทำร้ายจากชาวพุทธ กามาลเล่าว่า เมื่อเวลานานมาแล้วมีเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้น ชาวโรฮิงจาในหมู่บ้านได้ออกเรือไปหาปลาที่ทะเล มักจะมีชาวพุทธคอยจ้องที่จะปล้นและฆ่าเพื่อที่จะเอาเครื่องมือการทำมาหากินของชาวโรฮิงจาที่เป็นเครื่องมือหลักในการทำมาหากิน การทำมาหากินของชาวโรฮิงจามีความเสี่ยงและอันตรายมากขึ้นเพราะหากโชคร้ายจะถูกชาวพุทธปล้นด้วยวิธีที่โหดร้าย โดยมีวิธีที่ชาวโรฮิงจาไม่สามารถขัดหรือต่อสู้ได้ วิธีการ

ปล้นของชาวพุทธคือ ถ้ามีชาวโรฮีนจาออกทะเลหาปลา 5 คน ในการปล้นจะเลือกฆ่าแค่ 3 คน เหลือไว้ 2 คน เพื่อให้คนที่เหลือนำศพกลับบ้าน และนำไปแจ้งตำรวจ จากนั้นตำรวจจะส่งศพไปพิสูจน์ที่โรงพยาบาล แต่ทางโรงพยาบาลกลับนำเอาอวัยวะต่างๆของผู้ตายไปไว้รักษาคอนอื่นและส่งศพกลับบ้าน โดยที่ทางโรงพยาบาลไม่ได้ขออนุญาตจากญาติผู้ตายแต่อย่างใด เหตุการณ์การปล้นฆ่าที่เกิดขึ้นกับชาวโรฮีนจาทางเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถจับคนร้ายได้สักครั้ง ทำให้ชาวโรฮีนจามีความหวาดระแวงทุกครั้งในการออกไปทำมาหากิน แต่ชาวโรฮีนจาไม่มีทางเลือกอื่นจึงจำเป็นต้องเสี่ยงเพื่อความอยู่รอดของชีวิตและครอบครัว ในขณะเดียวกันมีชาวโรฮีนจาจำนวนมากที่ตัดสินใจออกจากพื้นที่ที่เปรียบเสมือนนรก ที่ชาวโรฮีนจาเรียกว่าบ้านเกิด เพื่อไปหาชีวิตใหม่ที่ดีกว่า

บ้านโรฮีนจาภายใต้การปกครองของประเทศพม่า

ค.ศ.1942 ช่วงเวลาที่ประเทศพม่าตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศไทยอยู่ในช่วงเวลานั้นก็มีทหารอังกฤษเข้ามาปกครองรัฐอารกันซึ่งเป็นรัฐที่ชาวโรฮีนจาอาศัยอยู่เป็นช่วงสมัยรุ่นตา ยาย ในขณะนั้นก็เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มชาติพันธุ์ รัฐบาลได้มีนโยบายกวาดล้างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่มีความแตกต่างทางด้านศาสนาก็จะมีการฆ่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือศาสนาอิสลามและมีการผลักดันให้กลุ่มคนเหล่านี้ออกนอกประเทศ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างศาสนาทำให้ชาวโรฮีนจาต้องอาศัยอยู่อย่างยากลำบาก ทหารก็จะกวาดล้างฆ่าแต่ถ้าเป็นวัยรุ่นก็จะเกณฑ์เอาไปเป็นแรงงานแบกหามอาวุธถ้าใครไม่ทำตามหรือคัดค้านก็จะฆ่าทิ้งอย่างเดียว

ต่อมาเมื่อประเทศพม่าได้เป็นอิสระจากประเทศไทยซึ่งเป็นช่วงที่นายพลเนวินได้ขึ้นเป็นผู้ปกครองประเทศก็ได้ดำเนินนโยบายการปกครองของประเทศไทยเข้ามาใช้ในการปกครองประเทศ นโยบายนี้จะนำมาใช้ในการปราบปรามกีดกันกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางศาสนาหรือกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลามที่อยู่ในประเทศพม่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นยังทำให้ชาวโรฮีนจาใช้ชีวิตอยู่ลำบากกว่าเดิมมีการเปลี่ยนชื่อจากรัฐอารกันมาเป็นรัฐยะไข่ซึ่งเป็นชื่อเรียกมาเป็นของพม่าเพื่อที่จะง่ายในการปกครอง นโยบายต่างๆทางการเมืองก็ทำให้ชาวโรฮีนจาต้องประสบกับปัญหามากกว่าเดิม เหตุการณ์การก่อความไม่สงบก็เกิดขึ้นตลอดไม่จบไม่สิ้น เมื่อนายพลเนวินได้สั่งให้ทหารเข้าไปปกครองในรัฐอารกัน

เหตุการณ์วันที่ 22 เมษายน 2520 กามาได้เล่าว่าเมื่อเวลาประมาณ 21.00 น ชาวบ้านก็ได้นอนกันหมดแล้วแต่อยู่ก็มีทหารประมาณ 200 คนเข้ามาล้อมรอบหมู่บ้านจนทำให้ชาวโรฮีนจาตกใจและกลัวจนทำอะไรไม่ถูก ทหารเหล่านั้นก็ได้เข้ามาถามหาบัตรประชาชน ใบทะเบียนบ้าน และให้พูดภาษาพม่าถ้าใครไม่มีบัตรและพูดพม่าไม่ได้ก็จะถูกฆ่าทิ้งแล้วก็เกณฑ์กลุ่มวัยรุ่นไปเป็นแรงงานแบกหามอาวุธ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวโรฮีนจาต้องอยู่อย่างยากลำบากในบ้านเกิดของตนเอง ซึ่งนโยบายต่างๆเป็น

เรื่องทางการเมืองเท่านั้น แต่การใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างคนชาวพุทธกับมุสลิม ก็ยังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเหมือนเดิม เพราะชาวบ้านไม่ได้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการปกครองของรัฐบาล

เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวโรฮีนจาต้องประสบกับเคราะห์กรรมมากขึ้นต่อการกดขี่และบังคับจากการปกครองของทหาร ซึ่งจะไม่ยอมรับว่าชาวโรฮีนจาที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือศาสนาอิสลามไม่รับให้เป็นพลเมืองของพม่ายังกล่าวหาว่าเป็นผู้ลี้ภัยผิดกฎหมายจึงกีดกันไม่ให้สิทธิต่างๆ เช่น สิทธิในการรักษาพยาบาล การศึกษา และสิทธิการเป็นพลเมือง นอกจากนี้แล้วยังกีดกันและบังคับไม่ให้แต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและห้ามไม่ให้ชาวพุทธขายของให้ชาวโรฮีนจาถ้าใครไม่เชื่อฟังก็จะจับมาประจานกลางเมืองเพื่อไม่ให้คนอื่นทำตามเป็นตัวอย่างและยิ่งมากไปกว่านั้นคือ ไม่ให้ทำมาหากินและทำอาชีพเป็นของตนเองได้และไม่ให้ทำการเกษตรในพื้นที่ต่างๆ ถ้าใครไม่ฟังยังฝืนทำอยู่เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวอาหารก็จะมาเก็บเกี่ยวผลผลิตเองแล้วก็จะให้เงินในจำนวนที่น้อยมาก จึงทำให้คนเหล่านี้อยู่ในสภาพแร้นแค้น และทหารยังเข้ามาทำร้ายร่างกายจนไม่สามารถไปทำงานได้ หมู่บ้านหลายๆ แห่งได้ถูกเผา ทำให้ผู้คนตายจากฝีมือทหารเป็นจำนวนมากและยังกีดกันในการเดินทางโดยเฉพาะการข้ามแดนที่ไม่สามารถทำได้เลย เหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้ชาวโรฮีนจาต้องประสบกับเคราะห์กรรมที่เกิดขึ้น คนกลุ่มนี้ต้องเจอกับปัญหาจากนโยบายการปกครองทางการเมือง ทำร้ายและกีดกันไม่ให้เป็นพลเมืองในประเทศพม่า จนทำให้ชาวโรฮีนจา บางคนก็ต้องหนีออกจากบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง ทั้งทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตเหลือแต่ความทรงจำเท่านั้นเอง

บ้านหลังที่สองของชาวโรฮีนจา

กรณีตัวอย่างชาวโรฮีนจาที่อยู่ภาคเหนือของประเทศไทยในจังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน ชาวโรฮีนจาจากกลุ่มนี้ได้ข้ามแดนมาทำงานในประเทศไทยนานถึง 20-30 ปี คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่สามารถพูดภาษาไทยได้ และจะเลือกอาศัยอยู่ตามชุมชนที่ติดกับเมืองไม่ไกลจากตลาดที่พวกเขาสามารถทำมาหากินได้โดยเฉพาะอาชีพขายโรตีสี่ที่ถือว่าเป็นอาชีพหลักของชาวโรฮีนจา ลักษณะชุมชนที่อาศัยจะเป็นการเช่าบ้านเพื่ออยู่อาศัย และจะสังเกตเห็นได้ว่าพื้นที่ที่พวกเขาอยู่อาศัยจะไม่ไกลจากมัสยิดที่เป็นสถานที่สำคัญที่เข้าทำกิจกรรมทางศาสนา แต่สำหรับในบางพื้นที่ เช่น อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย บางคนไม่สามารถเลือกที่อยู่ที่ไม่ไกลมัสยิดได้ ก็ต้องปรับตัวโดยการละหมาดที่บ้านกับครอบครัว กลุ่มที่อยู่อำเภอแม่สรวยจะออกมาละหมาดที่มัสยิดเฉพาะในวันสำคัญเท่านั้น

สำหรับในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน ชาวโรฮีนจามีจำนวนไม่มากนัก ดังนั้นพวกเขาจึงสร้างชุมชนข้ามกลุ่มชาติพันธุ์โดยการเข้าไปสัมพันธ์กับกลุ่มบังคลามุสลิมกลุ่มนี้ก็ได้นับถือศาสนาอิสลามเหมือนกันก็สามารถพูดคุยกันรู้เรื่อง ด้วยภาษาพม่า ในขณะที่เดียวกันชาวโรฮีนจาก็ได้ปฏิบัติศาสนกิจที่มัสยิดด้วยกัน ทำให้ชาวโรฮีนจาบางคนได้เข้าไปเป็นสมาชิก สำหรับคนที่อยู่ใกล้กัน ชาวโรฮีนจาจะ

ช่วยเหลือกันหรืออยู่ร่วมกัน เช่น วันสำคัญทางศาสนาก็จะมาทำกับข้าวเพื่อรับประทานร่วมกันและพูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องราวชีวิตของตนเองหรือพูดคุยเกี่ยวกับข่าวคราวที่อยู่ในรัฐอาร์กันรวมถึงญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่า ชาวโรฮีนจาบางคนก็ได้แต่งงานกับผู้หญิงไทยในท้องถิ่น เมื่อแต่งงานแล้วผู้หญิงจะต้องเปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาอิสลามตามสามี ภรรยาก็ต้องมีการปรับตัวตามศาสนาอิสลาม ในบางโอกาสชาวโรฮีนจาก็ได้มาเยี่ยมบ้านของภรรยา รวมถึงมีการส่งเงินกลับบ้านให้กับพี่น้องของภรรยา เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัวของตนเอง ในการที่ชาวโรฮีนจามีภรรยาเป็นคนไทยนั้นก็จะใช้ชีวิตที่สะดวกสบายกว่าคนอื่นๆ นอกจากนี้แล้วชาวโรฮีนจายังมีการสร้างชุมชนที่ข้ามชาติพันธุ์ด้วย

ความรู้สึกที่มีต่อประเทศไทย ชาวโรฮีนจาส่วนใหญ่คิดจะกลับบ้านเกิดที่รัฐอาร์กันอยู่ตลอดเวลา แต่เมื่อมีสิ่งที่เข้ามากดดันทำให้ชาวโรฮีนจาได้แต่คิด แต่ก็กลับไม่ได้และสุดท้ายแล้วบ้านที่ประเทศไทยก็เป็นบ้านที่ดีที่สุดของชาวโรฮีนจาในตอนนี้ จากคำบอกเล่าของชาวโรฮีนจาที่มีต่อประเทศไทย ตอนนี้ประเทศไทยเป็นที่อยู่อาศัยที่ดีที่สุดของพวกเรา ถึงแม้คิดที่อยากจะกลับบ้านก็ไปไม่ได้ สุดท้ายแล้วพวกเราก็ต้องอยู่ในประเทศไทย อีกทั้งยังไม่รู้เลยว่าจะย้ายไปที่ไหนต่อแต่ตอนนี้ก็จะปักหลักอยู่ที่ประเทศไทยก่อนเพราะประเทศไทยสามารถทำมาหากินได้ง่าย ทำให้ชีวิตดีขึ้นกว่าอยู่บ้านเกิด นอกจากการทำมาหากินที่มีความง่ายแล้ว คนไทยก็ยังมีน้ำใจกว่าคนประเทศอื่นๆที่เคยไปอยู่มา คนไทยยังให้ความช่วยเหลือทั้งการสอนภาษาไทยและการเอาตัวรอดในสังคมไทยที่มีบางคนจ้องทำร้ายแล้วเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา สำหรับในความคิดของชาวโรฮีนจานั้น ชาวโรฮีนจามองคนไทยว่าเป็นคนมีน้ำใจถึงแม้จะไม่ทุกคนก็ตาม แต่พวกเราก็คงชอบคนไทยที่ให้ความช่วยเหลือ เช่น การถวญเงินจากลูกหนี้และการดูแลร้านขายของให้เป็นการแลกเปลี่ยนไมตรีซึ่งกันและกันระหว่างชาวโรฮีนจาและคนไทย จากสถานการณ์ดังกล่าวก็จะเห็นได้ว่า คนไทยไม่ได้มีอคติกับกลุ่มคนเหล่านี้ ที่เคยมองว่าเป็นคนป่าเถื่อน มีความโหดร้ายและน่ากลัวแต่คนไทยกลับให้ความช่วยเหลือและมีความไว้วางใจให้ดูแลร้านให้ ซึ่งแตกต่างจากประเทศพม่าที่มีแต่การทำร้าย กดขี่กับชาวโรฮีนจาและไม่ได้ให้ความช่วยเหลือ ไม่มีความปรานีให้กับคนกลุ่มนี้ และยังคงมองว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นปัญหาของประเทศอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้พวกเขารู้สึกดีมีความสุขที่ได้อยู่ในประเทศไทย จึงเปรียบเสมือนว่าประเทศไทยเป็นบ้านหลังที่สองของพวกเขา ทั้งนี้พวกเขาก็ยังไม่รู้ว่าอนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไรและจะได้ย้ายไปอยู่ที่ไหนอีก

ชาวโรฮีนจาที่อยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย แต่พวกเขาก็ยังมีความสัมพันธ์กับบ้านเกิดและญาติพี่น้องที่อยู่ฝั่งพม่า ยังสำนึกว่าบ้านอยู่รัฐอาร์กันตลอดเวลา

เมื่อข้ามแดนเข้ามาทำงานในประเทศไทยชาวโรฮีนจากลุ่มนี้ก็มีทั้งคนที่มิครอบครัวและไม่มีครอบครัว คนที่มีครอบครัวที่อยู่ในเมืองไทยแล้ว แต่ก็ยังส่งเงินกลับบ้านให้กับพ่อแม่และญาติพี่น้องที่อยู่ในรัฐอาร์กัน ถึงแม้ว่าจะมีการโอนเงินยากลำบากแต่ชาวโรฮีนจาก็ยังหาช่องทางในการโอนเงินให้กับญาติพี่น้องที่อยู่ในพม่า โดยจะมีการโอนโดยผ่านเครือข่ายการรับโอนเงินที่ได้และเป็นที่ไว้วางใจได้สำหรับพวกเขา

สำหรับบางคนที่ไม่มีการครอบครัวก็จะส่งเงินกลับบ้านเกือบทั้งหมด จะเหลือไว้แค่พอใช้จ่าย ในการส่งเงินกลับบ้านญาติพี่น้องจะนำเงินไปใช้ในสิ่งที่จำเป็นในชีวิตประจำวันและใช้จ่ายอื่นๆและยังนำเงินส่วนนี้ไปซื้อที่ไว้สำหรับทำมาหากินและซื้อไว้ออกลูกเมื่อกลับรัฐอาร์กัน แต่ในการซื้อสิ่งเหล่านี้สูญเปล่า เมื่อทุกอย่างถูกสั่งเผาจากทหาร

ชาวโรฮิงจาที่อยู่ในประเทศไทยนานกว่า 30 ปี ที่พูดภาษาไทยได้ เมื่อเข้าไปสัมผัสกับคนกลุ่มนี้ สังเกตเห็นได้ว่า กลุ่มคนเหล่านี้ยังดูเกี่ยวข้องกับพี่น้องที่อยู่ในประเทศพม่า เมื่อได้มีโอกาสไปที่บ้านพักชาวโรฮิงจา ก็จะเห็นการติดตั้งจานดาวเทียมซึ่งมีสัญญาณมาจากประเทศพม่า ก็จะมีข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงที่ชาวโรฮิงจาถูกทำร้าย จากทหารและชาวพุทธ และได้เผาบ้านที่อยู่อาศัยของชาวโรฮิงจาต้องล้มตายเป็นจำนวนมากและยังถูกกดขี่ข่มเหงให้ออกจากประเทศ นอกจากการติดตั้งจานดาวเทียมแล้ว ยังสังเกตเห็นการใช้โทรศัพท์มือถือที่สามารถเล่นอินเทอร์เน็ตได้ ชาวโรฮิงจาก็ดูข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพี่น้องผ่านทางอินเทอร์เน็ต จึงทำให้รับรู้และเห็นเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในรัฐอาร์กัน ชาวโรฮิงจาก็มักจะเปิดข้อมูลต่างๆทาง Youtube และทาง TV ให้ดูทุกครั้งและเมื่อถามถึงบ้านเกิดที่โรฮิงจาก็จะรู้สึกพูดไม่ออก และน้ำคอกทุกครั้ง ชาวโรฮิงจารู้สึกเสียใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและสงสารญาติพี่น้องที่อยู่ในรัฐอาร์กันที่ยังไม่รู้ชะตาชีวิตของตนเองว่าจะอยู่หรือตาย

จากเรื่องราวบ้านเกิดที่โรฮิงจาได้เล่าผ่านความรู้สึกห่อหุ้ม โศกเศร้า กระตุ้นให้ผู้วิจัยอยากที่จะได้ไปพบเห็นบ้านเมือง สภาพผู้คนในดินแดนที่ได้รับฟังมา เราได้ไปเยือนผู้คนและเหยียบแผ่นดินที่โรฮิงจาเรียกว่า มาตุภูมิ แผ่นดินแม่ของเขากลับมา

เมียนมา อย่างกว้าง ในวันที่เราไปเยือน

ผู้วิจัยได้เดินทางเพื่อพบปะพูดคุยกับตัวแทนจากองค์กรชุมชนมุสลิมสองท่าน คือ มุฟตี มยิ่น เทียน หรือ อบู สลาม (Mufti Myint Thein or Abu Salaam) และ Chi Ko Ko OO จาก MRF (Myittar Resource Foundation) จึงได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ของมุสลิมเมียนมาทั้งในภาพรวมทั่วไป และที่จำเพาะในรัฐยะไข่ เพราะคุณ Chi Ko Ko OO เป็นกรรมการบริหารของ MRF ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) กิ่งๆมุสลิมที่มีสำนักงานและสมาชิก 40 คนอยู่ที่รัฐยะไข่

ตัวแทนมุสลิมทั้งสองท่านต่างเห็นพ้องกันว่า สถานการณ์ด้านมนุษยธรรมของชาวมุสลิมในรัฐยะไข่ตอนนี้กำลังมีแนวโน้มที่ดีขึ้น พวกเขาไม่ต้องเผชิญกับภาวะขาดแคลนอาหารและน้ำดื่มเหมือนก่อน แต่สถานการณ์ทางการเมืองยังคงย่ำแย่เช่นเดิม มุสลิมโรฮิงจายังคงถูกจำกัดทั้งอิสรภาพทางการเคลื่อนไหว สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และโอกาสทางเศรษฐกิจอย่างมาก เพราะรัฐบาลเจตนาจะใช้สิ่งเหล่านี้ขึ้นมามีการควบคุมชุมชนมุสลิมต่างๆ เช่น โรฮิงจาบางครอบครัวที่เป็นครอบครัวขยายต้องอยู่กันอย่างแออัดรวม 50

ชีวิต ก็เพราะรัฐบาลไม่อนุญาตให้พวกเขาย้ายออกไป แต่ข้อเท็จจริงนี้ถูกนำมาใช้มาโจมตีชาวมุสลิมโรฮิงจาว่า มีจำนวนล้นเกินพอดี และการที่มากับเบียดเสียดอยู่รวมกันในที่คับแคบก็เพื่อปลูกปั่นสร้างกระแสความไม่พอใจชาวพุทธยะไข่ นอกจากนี้ สืบเนื่องจากการถูกจำกัดความเคลื่อนไหว เด็กมุสลิมโรฮิงจาที่ไม่สามารถสื่อสารและใช้ภาษายะไข่หรือภาษาพม่าในชีวิตประจำวัน จึงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และหากเด็กเหล่านี้จะเข้ารับการศึกษาในโรงเรียน ก็จะมีอุปสรรคด้านภาษา เพราะไม่มีครูคนไหนพูดโรฮิงจา มีแต่ครูที่พูดพม่าและยะไข่เท่านั้น รัฐบาลเมียนมายังคงพยายามที่จะผลักดันชาวโรฮิงจา ออกจากประเทศอยู่อย่างแข็งขัน อย่างที่ทราบกันดีคือการอพยพทางเรือ ซึ่งส่วนใหญ่เรียกได้ว่าดำเนินการโดยรัฐบาล เพราะรู้ดีว่าจะมีเรือผู้อพยพออกไปเมื่อไร แต่กลับนิ่งเฉยไม่กระทำการใดๆที่จะหยุดยั้งพวกเขา และเมื่อเดินทางออกไปแล้วก็อย่าหมายว่าจะมีโอกาสกลับเข้ารัฐยะไข่ได้อีก

ตัวแทนมุสลิมทั้งสองท่านยังได้เน้นย้ำว่าความรู้สึกแค้นที่มีต่อมุสลิมโดยทั่วไปนั้น เกิดจากความจงใจของรัฐบาล คนพม่าซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่กลัวที่จะแบ่งปันหรือสูญเสียอำนาจ จึงได้จุดประเด็นโรฮิงจาและมุสลิมขึ้นมาเป็นแพะรับบาป ก่อนหน้าเหตุการณ์ปี ค.ศ. 2012 ทั้งพม่าและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะใส่ใจเรื่องโรฮิงจา เพราะมัวยุ่งกับการสู้รบของตัวเองจนไม่มีเวลาสนใจสิ่งที่เกิดขึ้นในถิ่นทุรกันดารห่างไกลอย่างรัฐยะไข่ แต่หลังจากที่มีกระแสข่าวต่อต้านโจมตีมุสลิมทะลักออกมา ความรู้สึกที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ รวมถึงพม่า(Burman) มีต่อมุสลิมก็แปรเปลี่ยนเป็นความเกลียดชังอย่างมาก แม้แต่ศาสนาพุทธก็ถูกนำมาใช้ในกระบวนการลดทอนความน่าเชื่อถือของมุสลิม เพราะชาวพุทธในเมียนมาถูกสอนให้เชื่อฟังผู้นำศาสนาและพระสงฆ์อย่างไม่ลืมหูลืมตา อยากรู้ดี มุฟตี อับดุลลาห์ ยังแจ้งด้วยว่าทุกวันนี้ชาวยะไข่และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆหลายคน เริ่มจะมองเห็นแล้วว่า การมีอคติต่อต้านมุสลิมนั้นไม่ถูกต้องและการโฆษณาชวนเชื่อได้ทำให้พวกเขาเปลี่ยนไปเช่นไร นอกจากนี้ ชุมชนมุสลิมเมียนมาซึ่งได้พยายามสร้างความร่วมมือและความเข้าใจระหว่างศาสนา ด้วยการเข้าร่วมในกิจกรรมองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) อย่างต่อเนื่อง โดยเงินจากผู้บริจาคมุสลิมสู่ยะไข่ขณะนี้ ไม่เพียงนำไปใช้ช่วยเหลือพี่น้องมุสลิม แต่ยังได้เพื่อแบ่งบางส่วนไปถึงชาวพุทธยะไข่หรือโครงการภาครัฐ เช่น โรงเรียนต่างๆด้วย

ในอดีต ผู้ที่ถูกต่อต้านกีดกันส่วนใหญ่จะเป็นมุสลิมโรฮิงจา แต่ภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงในปี ค.ศ. 2012 รัฐบาลได้ขยายขอบเขตการโฆษณาปลุกปั่น ไปสู่มุสลิมกลุ่มอื่นๆทั่วเมียนมา ตอนนี้มุสลิมเมียนมาจึงถูกต่อต้านกีดกันกันถ้วนหน้าแม้จะไม่รุนแรงเท่าที่โรฮิงจาได้รับในอดีตก็ตาม

มุสลิมเมียนมาทุกคนถูกห้ามเข้ารับราชการหรือเข้าร่วมประจำการในกองทัพ เมื่อรัฐบาลยังคงโหมปลุกเร้ากระแสต่อต้านมุสลิมอย่างหนักหน่วง โอกาสการทำงานในภาคเอกชนของมุสลิมเมียนมาก็ริบหรี่ลงเรื่อยๆ บริษัทส่วนใหญ่ไม่ประสงค์จะรับมุสลิมเข้าทำงาน เพราะไม่ต้องการตกเป็นเป้าความไม่พอใจและการดำเนินประณามจากสาธารณะ ทางเลือกเดียวที่เปิดสำหรับชาวโรฮิงจาและมุสลิมอื่นๆ ก็คืองานค่าจ้างต่ำ ที่มักจะเป็นการใช้แรงงานอย่างไม่เป็นทางการ หรือมีเจตนาที่ทำการกีดกันส่วนตัว ซึ่งไม่เพียงสร้างรายได้ให้ตัวเอง หากยังสามารถสร้างความมั่นคงในการจ้างงานให้กับพี่น้องมุสลิมคนอื่นๆด้วย

มุสลิมโรฮิงจาในย่างกุ้งประมาณ 20% ประกอบธุรกิจส่วนตัว ตั้งแต่ระดับเล็กมาก (เช่นร้านเล็กๆ แผงขายอาหาร หรือบริษัทรับเหมาก่อสร้าง) แต่ก็มีโรฮิงจาบางรายที่จัดว่ามีฐานะมั่งคั่ง (ไม่ว่าจะจากการรับมรดก หรือ จากความช่วยเหลือของญาติในต่างแดน) และสามารถดำเนินธุรกิจขนาดใหญ่จนประสบความสำเร็จได้ผลตอบแทนมหาศาล ชาวโรฮิงจาที่ประสบความสำเร็จและมั่งคั่งเหล่านี้ มักมีเส้นสายความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลและให้ความร่วมมือกับรัฐบาลทหารในหลากหลายระดับ ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็ไม่พ้นมีเงินสินบนเข้ามาเกี่ยวข้อง

ภาพประกอบที่ 2 ชุมชนมุสลิม ในย่างกุ้ง เมียนมา

เงินและสินบนมีบทบาทสำคัญต่อการอพยพโยกย้ายชาวโรฮิงจาในเมียนมา การจะมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงและถูกกฎหมายในย่างกุ้งได้ จำเป็นต้องมีบัตรประจำตัวประชาชนเมียนมา ซึ่งยากมากที่จะได้หากเงินสินบนไม่มากพอ ถ้าปราศจากบัตรใบนี้ ก็จะไม่สามารถทำธุรกิจ จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย และเดินทางภายในหรือเข้าออกเมียนมาได้เลย ระยะเวลาที่ผ่านมาความเป็นไปได้ทางเดียวของการย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ในย่างกุ้งก็คือเงินสินบน มีชาวโรฮิงจาจากจนในแถบย่างกุ้งบางคนก็แม้จะย้ายมาจากยะไข่เนิ่นนานปีแล้ว แต่ส่วนใหญ่ก็ยังไม่สามารถมีบัตรประจำตัวประชาชนได้ เมื่อไม่มีบัตรจึงเสี่ยงที่จะถูกทางการจับและส่งกลับรัฐยะไข่อยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงพยายามทุกวิถีทาง เพื่อให้ได้มาซึ่งบัตรอะไรก็ได้สักใบ เช่น การเอาชื่อเข้าทะเบียนบ้านของญาติหรือเพื่อนแล้วจากนั้นก็ย้ายไปอยู่เมืองอื่น โดยอ้างเมืองแรกเป็นถิ่นฐานเดิมในการขอรับเอกสาร บางรายก็ใช้วิธีนำชื่อและบัตรของคนตายมาสวมสิทธิ์แทน และที่กลอุบายเหล่านี้สามารถนำมาใช้ได้ เพราะบางครั้งเจ้าหน้าที่ของทางการก็เห็นใจกับสถานการณ์ความยากลำบากของมุสลิมเมียนมา จึงได้แก้มองหาหนทางไปเอาตาไปไว้กับพฤติกรรมทำนองนี้

มูฟตี อูม สลาม ยังได้บรรยายถึงการอยู่ร่วมกันของมุสลิมโรฮิงจา กับมุสลิมเมียนมา กลุ่มอื่นๆ ในย่างกุ้งว่า มุสลิมแต่ละกลุ่มแม้จะฝึกฝัฟรรคการเมืองต่างกัน แต่มีความร่วมมืออันดีในทางสังคม พวกเขาทำงานองค์กรพัฒนาเอกชนด้วยกัน พบปะพูดคุยกันที่มีสติ หรือกระทั่งทำธุรกิจร่วมกัน อย่างไรก็ดี บางครั้งพวกเขาก็ขัดแย้งและเข้าใจผิดกัน เพราะชาวโรฮิงจามักไม่ค่อยมีการศึกษาและค่อนข้างใช้ชีวิตสันโดษ โดย ทำให้มี

ความเข้มงวดและถึงขั้นตีความศาสนาตลอดจนแนวคิดทางสังคมแบบสุดโต่งอยู่บ่อยครั้ง ส่วนมุสลิมเมียนมากลุ่มอื่นๆก็กำลังถูกรุ่นด้วยความผิดหวังที่ชาวโลกให้ความสนใจแต่ประเด็นโรฮิงจา โดยที่แทบไม่สนใจพวกเขาผู้เป็นเหยื่อแห่งความ อคติธรรมเช่นกัน

รัฐยะไข่: ชิตตะเว่ และ มรัค อู

การเดินทางเข้ารัฐยะไข่ จะต้องผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองอีกครั้ง และต้องแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ว่าจะพักที่โรงแรมไหน เพราะในบางพื้นที่ยังคงมีปัญหาการสู้รบระหว่างกองกำลังพม่า (Tatmadaw) กับ กองกำลังรัฐยะไข่อยู่ อีกทั้งยังมีสถานที่ที่ห้ามนักท่องเที่ยวเข้ามามากมายแห่ง โดยเฉพาะในจังหวัดที่มีมุสลิมเป็นชนส่วนใหญ่ เช่น ม็องเดาว์ (Maungdaw) และ บูดี้ดอง (Buthidaung) ซึ่งอยู่ใกล้ชายแดนบังกลาเทศ เจ้าหน้าที่จะสอดส่องเป็นพิเศษว่านักท่องเที่ยวที่มาจะเข้าพักที่ไหน และมีแผนจะไปทำอะไรอย่างไร

ภาพประกอบที่ 3 สภาพบ้านเรือนในเมืองชิตเว่ รัฐอรกัน เมียนมา

มัสยิดหลายแห่งทั่วเมืองชิตตะเว่ถูกปิดตาย เพราะชาวมุสลิมในพื้นที่ถูกขับไล่ออกไปหมด พวกเขาไม่สามารถออกมาข้างนอกและนักท่องเที่ยวก็ไม่ได้ได้รับอนุญาตให้เข้าไป หากไม่ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลและ ไม่ใช่ชาวมุสลิมโรฮิงจาทั้งหมดจะต้องไปอาศัยอยู่ในค่ายที่พักทั่วรัฐยะไข่มีเพียงคนพลัดถิ่นจากเหตุการณ์ความรุนแรง หรือผู้ที่ตัดสินใจเข้าไปอยู่เพราะหวังจะมีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่าในค่ายผู้พลัดถิ่นเท่านั้น ยังมีมุสลิมโรฮิงจาอีกมากที่ยังยืนหยัดอาศัยบนที่ดินของตนเองในหมู่บ้านต่างๆ

“พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมแห่งรัฐยะไข่ (Rakhaing State Cultural Museum)” ที่ถือเป็นประหนึ่งห้องสมุดของมหาวิทยาลัยชิตตะเว่ไปพร้อมกันด้วย พิพิธภัณฑ์แห่งนี้จัดแสดงชิ้นงานและเครื่องใช้ในทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม หัตถกรรม สถาปัตยกรรม ศาสนา ตลอดจนรากเหง้าชาติพันธุ์ และที่มาของคนยะไข่กลุ่มต่างๆ แต่ตลอดทั่วทั้งงานนิทรรศการ ไม่มีเอ่ยถึงชาวมุสลิมในพื้นที่แต่อย่างใด ไม่

ว่าจะเป็นในแง่มุมมองทางประวัติศาสตร์ (ซึ่งมีหลักฐานชัดเจนว่าราชวาทกันภายในกาลก่อน ไม่เพียงมีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจักรวรรดิมุสลิมโมกุล แต่ยังรับวัฒนธรรมมุสลิมเข้ามาด้วย) หรือในความขัดแย้งกระทบกระทั่งล่าสุดระหว่างสองกลุ่มศาสนา

เสียงจากคนพุทธะไซ

ใน มรัค อุ เราได้ตระเวนไปตามหมู่บ้านต่างๆและพยายามพูดคุยกับคนในท้องถิ่น เพื่อจะได้รับฟังข้อมูลอีกด้านและไม่จำกัดตัวเองอยู่แค่เรื่องราวจากฝั่งมุสลิมโรฮิงจาฝ่ายเดียว แต่ต้องเผชิญอุปสรรคสำคัญเพราะแทบไม่มีใครที่สามารถสื่อสารได้ตอบด้วยภาษาอังกฤษได้ สุดท้ายจึงต้องลงเอยด้วยการพูดคุยกับไกด์นำเที่ยว พนักงานโรงแรม และภิกษุรูปหนึ่งแทน เพราะพวกเขามีการศึกษาดีกว่าชาวบ้านทั่วไป และถึงแม้กลุ่มคนที่เราพูดคุยด้วยจะมีจำนวนไม่มากพอเอ่ยอ้างว่าเป็นตัวแทนชาวยะไซส่วนใหญ่ แต่ความคิดเห็นของพวกเขาก็น่าสนใจและสมควรรับฟัง

ข้อมูลจากชาวยะไซเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากการสนทนาแบบสัพเพเหระ เพราะเมื่อไรที่เราเอ่ยถึงประเด็นพุทธและมุสลิมขึ้นมา พวกเขาจะระแวงสงสัยทันที เช่น มีครั้งหนึ่งเราถูกถามว่า “พวกคุณมาจากสำนักข่าวหรือเปล่า” สรุปได้ว่า แม้ความคิดเห็นของคนที่เราพูดคุยด้วยจะค่อนข้างผสมปนเปกัน แต่โดยรวมก็ส่อไปในทางรังเกียจเคียดชังที่ชาวมุสลิมโรฮิงจา

คนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตระหนักดีว่าความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มศาสนาไม่ส่งผลดีต่อธุรกิจ และควรแก้ไขให้ลุล่วง มิฉะนั้นจะเป็นอุปสรรคขวางกั้นทั้งการพัฒนาภูมิภาคโดยรวมและการดึงดูดนักท่องเที่ยว ผู้จัดการโรงแรมแห่งหนึ่งใน มรัค อุ เคยไปพำนักอยู่ในต่างประเทศและได้สัมผัสถึงสังคมพหุวัฒนธรรมที่คนต่างชาติพันธุ์และศาสนาอาศัยอยู่ร่วมกันโดยปราศจากปัญหามาแล้ว ยังได้สรุปให้เราฟังว่า ผู้จุดชนวนความขัดแย้งระหว่างศาสนาามาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 ไม่ใช่คนในท้องถิ่น แต่คือรัฐบาลที่หมั่นกระพือข่าวสร้างความเป็นปฏิกิริยากับมุสลิมอยู่ตลอดเวลา ส่วนตัวเขาเองนั้นอยากอยู่ร่วมกับมุสลิมและทุกคนโดยสงบ จะได้ร่วมกันนำพาภูมิภาคนี้ให้เดินหน้าต่อไป ถึงกระนั้นก็ตาม ทั้งเขาและชาวพุทธยะไซคนอื่นๆที่เราพูดคุยด้วย ต่างเห็นพ้องกันว่ามุสลิมโรฮิงจาคือผู้อพยพจากบังกลาเทศ ที่เข้ามาตั้งรกรากในภูมิภาคนี้ช่วงจักรวรรดิอังกฤษยึดครอง จนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ส่วนข้อคิดเห็นที่ว่าควรอนุญาตให้พวกเขาอาศัยในยะไซหรือไม่นั้น ยังผสมก้ำกึ่งกัน

ในขณะที่อีกสามราย รวมถึงพระภิกษุอาวุโสรูปหนึ่งที่เราสนทนาด้วย ก็ล้วนมีทัศนคติแง่ลบต่อชาวมุสลิม พวกเขาเชื่อว่ามุสลิมเป็นคนเลว ฝักใฝ่ความรุนแรง และต้องการขับไล่ชาวพุทธแล้วยึดครองรัฐยะไซ เห็นได้ชัดว่าสารพัดข่าวและข้อมูลเชิงลบเกี่ยวกับมุสลิมถูกฝังตรึงในหัวของพวกเขา นอกเหนือจากเหตุการณ์ความรุนแรงในปี ค.ศ. 2012 แม้แต่วิธีการฆ่าสัตว์ของชาวมุสลิม ก็ถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นว่าสะท้อนให้เห็นถึงการนิยมความรุนแรง เมื่อชีวิตประจำวันในปัจจุบันไม่มีปฏิสัมพันธ์ใดๆต่อกัน แนวคิด

และเหตุการณ์ภายนอกจึงถูกนำมาสร้างความชอบธรรมในการตัดสินคนมุสลิม คนพุทธะไข่ส่วนใหญ่ใช้ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับมุสลิม เช่น การโจมตีกรุงปารีส ตลอดจนการกระทำของกลุ่มอัลกออิดะห์ และ ISIS มาเป็นตัวบ่งชี้ตัดสินว่าทั้งตัวศาสนาและคนที่นับถือล้วนนิยมความรุนแรง

เมื่อสอบถามชายหนุ่มะไข่วัย 20 ปีผู้หนึ่งว่าทำไมเขาถึงรู้จักแต่ด้านเลวร้ายของมุสลิม แล้วตัวเขาเองเคยมีเพื่อนมุสลิมหรือเคยติดต่อมุสลิมทุกๆ ไปบ้างหรือไม่ คำตอบคือไม่เคย แสดงให้เห็นว่าทัศนคติ ความเห็นแง่ลบเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากการมีประสบการณ์ตรง แต่ก่อตัวจากคำร่ำลือและเรื่องราวที่บอกเล่าต่อกันมา ไม่ต่างจากที่รัฐบาลนำมาโหมกระพือ ภาวะเช่นนี้ยิ่งปล่อยไว้นานจะยิ่งอันตราย เพราะสองฝ่ายจะห่างเหินกันมากขึ้นเรื่อยๆ จนยากที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติปรองดองได้ในอนาคต

เหตุผลที่ชาวพุทธะไข่จำนวนมากคล้อยตามคำยุยงของรัฐบาล ส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะพวกเขารู้สึกเหมือนถูกทอดทิ้งและไม่ได้รับการเหลียวแลจากรัฐบาลและเพื่อนร่วมชาติเป็นทุนเดิม ครั้นเมื่อเริ่มมีประเด็นโรฮิงจาขึ้นมา ก็ยิ่งเหมือนถูกโลกลืม ในขณะที่อีกด้าน ความรู้สึกชาตินิยมก็ยังเต็มเปี่ยมและสืบสานต่อเนื่องโดยแรงกระตุ้นจากพรรคการเมืองระดับชาติและกองทัพารกัน เมื่อตอนนี้มีกลุ่มคนที่ดูเหมือนจะเป็นผู้อพยพชาวต่างชาติ ที่เมื่อเทียบกับชาวพุทธแล้ว มีจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นรวดเร็วมหาศาล เข้ามาอ้างสิทธิความเป็นบ้านเกิดเหนือรัฐะไข่ พวกเขาจึงรู้สึกเหมือนโดนคุกคามทั้งการดำรงชีวิตประจำวันและด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ จากผู้เล่นเก่าอย่างรัฐบาลและผู้เล่นรายใหม่ไปพร้อมกัน และความน้อยเนื้อต่ำใจนี้ส่วนหนึ่งยังถูกทับถมโดยหน่วยงานบรรเทาทุกข์ต่างชาติ ที่ทุ่มเทให้ความช่วยเหลือแต่เพียงชาวโรฮิงจา มุสลิมในพื้นที่ ทั้งๆ ที่นอกเหนือจากเรื่องอิสรภาพในการเคลื่อนไหวและสิทธิทางการเมืองแล้ว ชีวิตและโอกาสทางเศรษฐกิจของชาวพุทธะไข่ ก็ไม่ได้ดีไปกว่าชาวมุสลิมสักเท่าไร

ชาวะไข่ส่วนใหญ่ที่เราเสวนาด้วยภูมิใจในการเป็นพลเมืองเมียนมา แต่ขณะเดียวกันก็รู้สึกผิดหวังกับรัฐบาลที่ไม่เพียงทุจริตคอร์รัปชันและไม่ได้ทำคุณประโยชน์ใดต่อชาวะไข่ หากยังเอาเปรียบไม่เหลียวแลพวกเขา(และชนกลุ่มน้อยอื่นๆ)ด้วย เมื่อเทียบกับสิ่งที่ชนกลุ่มใหญ่อย่างพม่า(Burman)ได้รับ ชายชาวะไข่รายหนึ่งถึงกับกล่าวว่า “รัฐบาลคงอยากให้ชาวเมียนมาทั้งหมดร่ำไห้”

สภาพความเป็นอยู่ของชาวะไข่

ะไข่เป็นรัฐที่ยากจนอันดับสองในเมียนมา และจากข้อมูลของโครงการอาหารโลกของสหประชาชาติ (UN World Food Program) ทั้งชาวพุทธและมุสลิมในบางส่วนของภูมิภาคนี้ ยังคงอดอยากและขาดแคลนอาหาร โดยเฉพาะหลังจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี ค.ศ. 2015 แม้แต่น้ำดื่มที่สะอาดก็ไม่มีเพียงพอ จนชาวบ้านต้องเดินไปตักน้ำจากแอ่งเล็กๆ ส่วนโอกาสในการทำงานและการเข้าถึงการศึกษาที่เหมาะสม แม้กระทั่งกับชาวพุทธะไข่ ก็จำกัดมาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ห่างไกล ไม่เพียงโรงเรียนที่ขาดแคลนเงินทุน แต่หลายครอบครัวต้องดิ้นรนหาเงินมาจ่ายค่าตำราและอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ให้บุตรหลาน

นอกจากนี้ยังมีการปัญหาขาดแคลนครูที่มีคุณวุฒิ เพราะครูที่รัฐบาลกลางเมียนมาแต่งตั้งไป มักปฏิเสธที่จะไปสอนในถิ่นทุรกันดารห่างไกล จึงเท่ากับลดทอนโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนไปพร้อมกัน

ภาพประกอบที่ 4 ท่าเทียบเรือโดยสารและขนถ่ายสินค้า ใน เมียว-อุ รัฐยะไข่

ภาพประกอบที่ 5 ตลาดเล็กๆ ที่ Mrauk U, และบนหลังคาเพิงขายของจะมีปลาตากแห้งไว้ขายด้วย

ครอบครัวส่วนใหญ่ยังคงดำรงชีพด้วยการทำประมงหรือเป็นชาวนาชาวสวน และมักปลูกผักตรงสนามหน้าบ้าน บางรายก็เลี้ยงแพะไว้เป็นอาหาร สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ยากจนมาก หมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่มีไฟฟ้าใช้ในตอนกลางวัน บางครั้งจึงต้องพึ่งพลังงานแสงอาทิตย์ และเพื่อจะสร้าง

ความอบอุ่นในยามค่ำคืน พวกเขาจึงต้องก่อกองไฟเล็กๆ ไว้นอกกระท่อม นอกจากนี้ชาวบ้านหลายคนยังต้องออกมาอาบน้ำเย็นข้างนอก เพราะไม่มีห้องอาบน้ำและสุขาอยู่ในบ้าน

ค่ายผู้พลัดถิ่นชิตตะเว

นับเป็นความโชคดียและน่าประหลาดใจที่รัฐบาลเมียนมาอนุญาตให้พวกเราเข้าไปในค่ายผู้อพยพได้ ในวันสุดท้ายของการเยือนรัฐยะไข่ เจ้าหน้าที่ของ MRF สามราย (ล่าม ผู้ประสานงาน และคนขับรถ) ได้มารับและพาพวกเราเข้าไปในค่ายผู้พลัดถิ่นชิตตะเว นักท่องเที่ยวต่างชาติจะไม่สามารถเข้าไปภายในค่ายฯ ได้หากไม่ได้รับอนุญาต และการเดินทางเข้าไปทุกครั้งจะต้องนำโดยองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่เป็นตัวแทนยื่นขออนุมัติจากรัฐบาล กว่าจะเข้าไปในค่ายฯ ได้ พวกเราต้องถูกตรวจสอบเอกสารอย่างละเอียดจากด่านตำรวจและทหารที่ตั้งเรียงรายอยู่หลายด่าน

เจ้าหน้าที่ของ MRF บอกเราว่าในอดีตชาวมุสลิมโรฮิงจาและชาวพุทธยะไข่เคยอยู่ร่วมกันด้วยดี เป็นเพื่อนบ้านกันทั้งในหมู่บ้านและในเมือง ทำธุรกิจร่วมกัน ฯลฯ พวกเขาสรุปเช่นเดียวกับคนอื่นๆ ที่เราเคยคุยด้วย ว่าตัวการสร้างความเกลียดชังและต้นเหตุความรุนแรง คือรัฐบาลเมียนมา

ทั่วทั้งรัฐยะไข่มีค่ายผู้พลัดถิ่นประมาณ 40 ค่าย เฉพาะในชิตตะเวเมืองเดียวมีถึงประมาณ 10 ค่าย และที่ต่างออกไปจากความเชื่อทั่วไปก็คือ คนที่พักในค่ายเหล่านี้ ไม่ได้มีแค่มุสลิม แต่ยังมีชาวพุทธยะไข่บางรายที่บ้านเรือนเสียหายจากเหตุปะทะรุนแรงอยู่ด้วย และหลังจากที่รัฐบาลเริ่มทุ่มเทความพยายามสร้างความแตกแยกทางกายภาพระหว่างสองกลุ่มศาสนา จนลุกลามเป็นเหตุการณ์ความรุนแรงในปี ค.ศ. 2012 ค่ายต่างๆ ก็ยิ่งขยายใหญ่ขึ้น

บริเวณซึ่งตอนนี้เป็นที่ตั้งของค่ายฯ ที่เราเข้าเยี่ยมชม เคยเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยมาก่อน ส่วนภายในค่ายฯ นอกจากจะมีหลายหมู่บ้านที่เป็นเขต “เสรี” ของคนพุทธยะไข่ ระหว่างกลางยังมี “หมู่บ้านชาวกาย” ใหม่ ๆ อีกหลายแห่งถูกสร้างขึ้นบนพื้นที่ว่างเปล่าของรัฐบาล “หมู่บ้านชาวกาย” ที่เพิ่งสร้างขึ้นใหม่เหล่านี้จะตั้งชื่อตามหมู่บ้านเดิมพร้อมข้อมูลจำเพาะ เช่น “Own Taw Gyi North” ส่วนพื้นที่ทำการเกษตรภายในค่ายฯ ก็เป็นของคนพื้นบ้านดั้งเดิม ชาวกายแม้ทำไร่สวนเพาะปลูกเองไม่ได้ แต่บางครั้งก็อาจถูกจ้างไปเป็นคนงานได้โดยทั่วไป ผืนดินในบริเวณที่ตั้งค่ายจะไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก ในช่วงฤดูฝนมักเกิดน้ำท่วม แต่พอถึงฤดูร้อนก็ร้อนจัดแห้งกรังและฝุ่นตลบ

ผู้ที่พักในเขตคนพุทธ “เสรี” จะได้รับอนุญาตให้ออกจากค่ายได้ทุกเมื่อ แต่ชาวมุสลิมจะถูกจำกัดความเคลื่อนไหวอย่างยิ่งยวดและห้ามออกไปภายนอกเด็ดขาด ยกเว้นแค่ยามเจ็บป่วยฉุกเฉิน จึงจะได้รับอนุญาตให้ออกไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลชิตตะเวได้

เมื่อพ้นทางเข้าหมู่บ้านมาแล้ว จะมีตลาดแห่งหนึ่งชื่อ “Thae Chaung” ที่คนพุทธจากภายนอกและมุสลิมที่พำนักในค่ายจะสามารถพบปะ ค้าขาย จีบจ่ายของใช้ประจำวัน และเมล็ดพืชต่างๆ ฯลฯ คนใน

“หมู่บ้านชาวค่าย” หลายรายยังชีพด้วยการทำธุรกิจเล็กๆ เช่น ขายอาหาร น้ำชา จักรยาน และผ้าไหม เป็นต้น บางรายก็เก็บรวบรวมมูลสัตว์มาพอกแห้งไว้เพื่อตากแห้งทำฟืนขาย บางคนหารายได้เพิ่มด้วยการจับรถตุ๊กตุ๊ก ในขณะที่บางคนก็ได้รับการจุนเจือจากญาติพี่น้องที่อยู่ต่างแดน บางครอบครัวมี “เงินเก่า” ที่เก็บสะสมไว้ตั้งแต่ครั้งอยู่ภายนอกค่าย แต่โดยทั่วไป การค้าขายภายในค่ายจะเป็นการซื้อเชื่อมากกว่าจ่ายด้วยตัวเงินจริงซึ่งค่อนข้างหายาก

ภาพประกอบที่ 6 ร้านค้าเล็กๆภายในค่าย

“หมู่บ้านชาวค่าย” แต่ละแห่งจะได้รับการดูแลจากองค์กรพัฒนาเอกชน(NGO)แตกต่างกัน บางแห่งบริหารจัดการโดย UNHCR บางแห่งก็โดยกาชาดสากล บางแห่งโดย MRF และองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆจากทั่วโลก องค์กรเหล่านี้พยายามจัดทำทะเบียนข้อมูลประชากรชาวค่าย แต่ก็ทำได้ยากมาก สุดท้ายก็ไม่มีหน่วยงานไหนทราบถึงจำนวนที่แน่นอน เฉพาะ MRF แห่งเดียวต้องดูแลจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม การศึกษาและสาธารณสุขให้ชาวค่ายถึง 4,000 ครอบครัว องค์กรแต่ละแห่งรับผิดชอบดูแลแต่ละด้านต่างกัน ตามความถนัด บางแห่งเช่น Human Rights Watch ดูแลด้านสิทธิมนุษยชน บางแห่งเน้นเรื่องสภาพความเป็นอยู่ การกระจายรายได้ และบางแห่งก็เน้นเรื่องการศึกษา เป็นต้น ส่วนใหญ่ MRF จะช่วยจัดหาแจกจ่ายอาหาร ในขณะที่องค์กรอื่นๆจัดหาผลิตภัณฑ์ทำความสะอาด และเครื่องอุปโภค เช่น เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และในช่วงการถือศีลอดเดือนรอมฎอน ทาง MRF ก็จะนำน้ำผลไม้ ของหวานและอาหารแห้งมามอบให้เพิ่มเติม เพื่อไม่ให้ร่างกายขาดน้ำและสารอาหาร ปกติจะไม่มีกรมอบเงินให้ชาวค่าย เว้นแต่ยามจำเป็นที่ต้องเดินทางไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล

ภาพประกอบที่ 7 คลินิกเล็กๆ ภายในค่ายที่ต้องรองรับประชากรในค่าย กว่า 12,000

ภายในค่ายมีคลินิกใหญ่เพียงแห่งเดียว เป็นคลินิกที่บริหารจัดการและสนับสนุนเงินทุนโดย MRF แต่ในทุกหมู่บ้านจะมีสถานพยาบาลเล็กๆหนึ่งแห่ง ซึ่งก็บริหารจัดการโดยองค์กรพัฒนาเอกชนเช่นกัน อย่างไรก็ตาม บุคลากรทางการแพทย์และเวชภัณฑ์ที่มี ยังไม่เพียงพอต่อชาวค่ายทั้งหมดรวม 12,000 คน แต่ก่อนหน้านี้ Medecines Sans Frontiers (MSF) เคยเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณสุขแก่ชาวค่าย แต่ถูกรัฐบาลขับไล่ออกไปเมื่อปี ค.ศ. 2013 และยังไม่ได้กลับเข้ามาอีกเลย คลินิกของ MRF มีแพทย์ประจำ 2 คน มีพยาบาลและผู้ช่วยอีก 3 คน ทั้งหมดเป็นคนพม่า ไม่ใช่มุสลิม คลินิกแห่งนี้เปิดให้บริการฟรีแก่ชาวค่ายตั้งแต่วันจันทร์ถึงศุกร์ มีผู้เข้ารับการรักษาพยาบาลเฉลี่ยวันละ 100-200 ราย และถ้าจำเป็น แพทย์อาจไปให้บริการถึงบ้านพัก แต่ถ้าเป็นกรณีฉุกเฉิน ชาวค่ายจะถูกส่งตัวไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลชิตตะเว ซึ่งให้บริการฟรีแก่ชาวยะไข่ทั้งพุทธและมุสลิม โรคทั่วไปที่พบในหมู่ชาวค่ายคือ มาลาเรีย หอบหืด และ ท้องร่วง

ภาพประกอบที่ 8 โรงเรียนประถมภายในค่าย

แต่ละหมู่บ้านภายในค่ายๆจะมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาหนึ่งโรงให้เด็กทุกคนได้เข้าเรียนฟรี แต่เนื่อง จากจำนวนเด็กเพิ่มมากขึ้นทุกปี โรงเรียนที่มีอยู่จึงเริ่มจะเล็กลงเรื่อยๆ และถึงแม้ในค่ายๆจะมีโรงเรียนระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายอีกอย่างละโรง แต่สองแห่งนี้ต้องเสียค่าธรรมเนียมการศึกษา ซึ่งผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอ ครูในโรงเรียนระดับมัธยมปลายมีทั้งชาวยะไข่ มุสลิม และพม่า แต่โรงเรียนประถมตามหมู่บ้านต่างๆมีเฉพาะครูมุสลิม และด้วยภาวะที่กำลังจะมีเด็กล้นโรงเรียน แต่จำนวนครูที่มีคุณวุฒิกลับมีไม่เพียงพอสำหรับทุกโรงเรียน จึงทำให้เกิดข้อก้ำกึ่งไปถึงประสิทธิภาพการศึกษาของเด็กๆ เหล่านี้ ยิ่งกว่านั้น การที่เด็กในค่ายๆมีการศึกษาแค่ระดับประถมเนื่องจากขาดทุนทรัพย์ ก็นับเป็นปัญหาใหญ่ เพราะเท่ากับพวกเขาถูกขัดขวางปิดกั้นโอกาสในการศึกษาขั้นสูงโดยปริยาย นอกจากนี้ ถึงแม้พวกเขาจะได้เรียนรู้ภาษาพม่าเพราะเป็นภาษาเดียวที่ใช้ในตำรา แต่เด็กมุสลิมปัจจุบันจะไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษายะไข่ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในอนาคต ในค่ายๆไม่มีมหาวิทยาลัย และระยะหลังมานี้ชาวมุสลิมก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยซิดตะเว่ออีกแล้ว หากคนหนุ่มสาวมุสลิมยะไข่ รายใดประสงค์จะศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ก็ต้องไปเข้ามหาวิทยาลัยที่อื่น เช่นเดียวกับชายหนุ่มมุสลิมยะไข่ หนึ่งในผู้ให้ข้อมูลของเราในย่างกุ้ง

สภาพที่พักในค่ายๆ มีลักษณะเป็นกระท่อมไม้ไผ่ แต่ละหลังถูกแบ่งซอยเป็นห้องเล็กๆ 8 ห้องหนึ่งห้องสำหรับหนึ่งครอบครัว ความเป็นอยู่จึงหนาแน่นมากจนไม่น่าแปลกใจว่าทำไมสภาพชีวิตเฉกเช่นนี้ถึงไปปรากฏอยู่ภายนอก ทุกค่ายๆจะมีบ่อน้ำสำหรับดื่ม และมีอาคารที่แยกห้องอาบน้ำกับห้องสุขาอยู่สุดริมที่พัก แต่ถึงแม้ภายในค่ายๆจะมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงน้อยนิด ก็ยังนับว่าดีกว่าชาวพุทธยะไข่ที่อยู่ภายนอกค่ายอีกจำนวนมากที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆเลย อย่างไรก็ดี กระท่อมที่พักในค่ายๆนับวันก็ยิ่งทรุดโทรม เพราะไม้ไผ่ไม่ใช่วัสดุที่คงทนและสภาพอากาศในยะไข่ก็ค่อนข้างแปรปรวน ชาวค่ายทำได้แค่ซ่อมแซมตามยถากรรม เพราะรัฐบาลไม่อนุญาตให้นำวัสดุก่อสร้างเข้ามาในค่ายๆ เหตุผลหนึ่งก็เพื่อขัดขวางและลดจำนวนผู้เข้ามาใหม่ แต่ยังไม่แน่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายขับไล่ชาวมุสลิมออกนอกประเทศ หรือมีแผนจะย้ายมุสลิมชาวค่ายกลับไปหมู่บ้านเดิมของแต่ละคน เช่นที่เจ้าหน้าที่ MRF บอกหรือไม่ และเพราะขาดซึ่งระบบบริหารจัดการขยะมูลฝอย ภายในค่ายๆ ดังนั้นไม่ว่าจะเดินไปทางไหนก็เจอขยะถูกทิ้งเกลื่อนพื้นไปทั่ว

ภาพประกอบที่ 9 เด็กมุสลิมโรฮีนจาภายในค่าย

เจ้าหน้าที่ MRF อธิบายให้เราฟังเพิ่มเติมว่าผู้พลัดถิ่นมีอยู่ 2 ประเภท คือแบบปกติกับแบบเศรษฐกิจ ผู้พลัดถิ่นแบบปกติ คือคนที่ต้องสิ้นไร้ที่อยู่อาศัยอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ ส่วนผู้พลัดถิ่นแบบเศรษฐกิจ คือคนที่เต็มใจย้ายเข้ามาอยู่ในค่ายด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจและคาดหวังจะมีโอกาสและชีวิตที่ดีกว่าภายนอก ผู้พลัดถิ่นแบบปกติจะสามารถลงทะเบียนเพื่อขอรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลได้ แต่แบบเศรษฐกิจจะไม่มีสิทธิ์รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ และภายใน “หมู่บ้านชาวค่าย” แห่งที่สองที่เราเข้าไป ก็มีผู้พลัดถิ่นแบบปกติเพียง 300 ครอบครัวจากจำนวนรวมทั้งหมด 1,440 ครอบครัว ซึ่งก็แน่นอนว่าเมื่อมีเพียงคนส่วนหนึ่งที่ได้รับการช่วยเหลือ แต่ส่วนใหญ่ที่เหลือไม่ได้รับการสนับสนุน ก็ย่อมบ่มเพาะความขัดแย้งขึ้นภายในค่ายๆ และถึงแม้จะมีองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆพยายามยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือผู้พลัดถิ่นแบบเศรษฐกิจ แต่ก็มักจะไม่ใช่เพียงพอกับความต้องการสักเท่าไร

ด้วยเหตุนี้จึงเกิดความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ระหว่างหมู่บ้านของผู้พลัดถิ่นแบบปกติ ซึ่งมีทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องนุ่งห่ม การศึกษา และกระท่อมไม้ไผ่ที่ค่อนข้างมั่นคงกว่า กับ หมู่บ้านของผู้พลัดถิ่นแบบเศรษฐกิจที่ต้องอาศัยในเพิงชั่วคราวและไม่ได้รับการช่วยเหลือจุนเจือใดๆจากรัฐ เด็กๆในค่ายผู้พลัดถิ่นทางเศรษฐกิจจึงถูกฝึกให้ขอเงินจากนักท่องเที่ยว แต่ลักษณะเช่นนี้ไม่มีปรากฏในค่ายผู้พลัดถิ่นแบบปกติ นอกจากนี้ แม้แต่ภาวะด้านสุขอนามัยก็ดูจะเลวร้ายกว่า เพราะชาวค่ายๆแบบเศรษฐกิจหลายคนออกมาค้นหาหาให้กันและกันอยู่หน้าที่พัก ความแออัดในค่ายๆ ทำให้ MRF และองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆวางแผนที่จะให้ความช่วยเหลือผู้พลัดถิ่นแบบเศรษฐกิจ ผ่านโครงการศึกษาอบรมด้านวิชาชีพ เพื่อให้พวกเขาสามารถกลับคืนสู่บ้านเกิดแล้วยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตัวเอง โครงการเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากรัฐบาล ซึ่ง(จากคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่ MRF)ไม่ต้องการขยายค่ายๆออกไปอีกแล้ว

ภายใน“หมู่บ้านชาวค่าย” จะมี “ผู้จัดการค่ายชาวโรฮิงจา” ที่ได้รับการคัดเลือกจากชาวค่าย ให้ทำหน้าที่ดูแลดูแลระเบียบในหมู่บ้าน และเป็นสะพานเชื่อมระหว่างชาวค่าย กับ องค์กรพัฒนาเอกชนและเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งรับผิดชอบดูแลค่ายต่างๆ แต่เจ้าหน้าที่เหล่านี้จะแวะมาที่ค่ายทุก 6 เดือน ในขณะที่คนจากองค์กรพัฒนาเอกชนแวะมาทุกสองสัปดาห์

องค์กรพัฒนาเอกชน พยายามนำเสนอกิจกรรมให้ชาวค่ายทำในแต่ละวัน เช่น จัดให้มีห้องเด็กเล่น หรือ กระท่อมพิเศษสำหรับหญิงมีครรภ์ เพื่อใช้เป็นที่อบรมการตั้งครรภ์ คลอดบุตรและอภิบาลเด็กอ่อน เห็นได้ชัดว่าปัญหาความแออัดในค่ายฯ ส่วนหนึ่งมาจากการมีบุตรมากเพราะไม่รู้วิธีคุมกำเนิด โดยทั่วไปคนที่นี้จะแต่งงานและมีบุตรเร็ว บางครั้งพวกเขาแต่งงานกันภายในค่ายฯ แต่ก็อาจเป็นไปได้ที่จะแต่งงานกับคนภายนอกแล้วให้เขาหรือเธอย้ายเข้ามา ถ้าชาวค่ายรายใดมีครอบครัวอยู่ข้างนอก โดยหลักการแล้วจะสามารถออกไปเยี่ยมพวกเขาได้เดือนละครั้ง แต่เราไม่มีข้อมูลว่าในทางปฏิบัติเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน เพราะการออกไปแต่ละครั้งจะต้องมีตำรวจไปด้วย

เจ้าหน้าที่ MRF ยังเล่าด้วยว่าพวกเขาต้องการจะสร้างอาคารที่มีความจุมากขึ้นภายในค่ายฯ เพื่อใช้เป็นที่ฝึกอบรมทักษะและทำกิจกรรมในระหว่างวัน แต่น่าเสียดายที่ยังขาดทั้งทรัพยากรและเวลา ชาวค่ายเองก็ตระหนักถึงปัญหาที่ตนเผชิญอยู่ เมื่อเราถาม “ผู้จัดการค่ายชาวโรฮิงจา” ในหมู่บ้านหนึ่งเกี่ยวกับปัญหาใหญ่สุดของชาวค่าย เขาตอบว่าคือการไม่มีอะไรทำ ไม่มีทั้งงานและวิชาชีพ ความปรารถนาใหญ่สุดของพวกเขาคือการมีอิสรภาพทางการเคลื่อนไหว น่าสนใจว่าเขาไม่ได้เอ่ยถึงสิทธิทางการเมือง เช่น สถานภาพพลเมืองและสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่อย่างไรก็ตามดูเหมือนสิ่งเหล่านี้จะเป็นที่ต้องการก็ต่อเมื่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้รับการเติมเต็มแล้วเท่านั้น

“ผู้จัดการค่ายชาวโรฮิงจา” รายนี้ ยังเล่าให้เราฟังด้วยว่า ในอดีตเคยมีชาวค่ายบางคนในหมู่บ้านของเขา เดินทางออกไปนอกประเทศ และตอนนี้กลายเป็นแรงงานอพยพอยู่ที่อื่น แต่ในปัจจุบันการหนีออกไปเช่นนั้นไม่อาจเป็นไปได้อีกแล้ว ทั้งนี้บรรดาชาวค่ายยังเห็นตรงกันว่า การค้ามนุษย์ได้ปิดฉากลงอย่างสมบูรณ์แล้วเมื่อไม่กี่เดือนที่ผ่านมา ซึ่งเป็นความเห็นที่สวนทางกับผู้ให้ข้อมูลของเราอย่างกุ่ม ที่มองว่าการอพยพของมุสลิม โรฮิงจาจะยังคงดำเนินต่อไปภายใต้การกระตุ้นส่งเสริมจากรัฐบาล ใน “หมู่บ้านชาวค่าย” มีโทรศัพท์สำหรับติดต่อกันอยู่หนึ่งเครื่อง หากสมาชิกในครอบครัวผู้อพยพต้องการส่งเงินภายในค่าย ก็ต้องใช้บริการของนายหน้าชาวพุทธชะไซ่ เพราะในค่ายฯ ไม่มีธนาคารและคนส่วนใหญ่ในนั้นก็ไม่มียุติธนาคารแต่อย่างใด

ภาพประกอบที่ 10 ภายในค่ายผู้อพยพลี้ภัยชาวโรฮิงจาซิตเว อารกัน จากซ้าย ธานีทร (หัวหน้าโครงการวิจัย) translator from MRF, Janina Straif (research assistant) and Rohingya camp manager

มุสลิมชาวค่ายมีการติดต่อสื่อสารกับภายนอกน้อยมาก พวกเขาจึงมักต้องพึ่งแค่ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนหรือจากการคุยโทรศัพท์กับสมาชิกครอบครัว โดยไม่มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลที่เป็นภววิสัยและมีหลักฐานตรวจสอบได้ เช่น หนังสือพิมพ์หรืออินเทอร์เน็ต พวกเขาไม่รู้กระทั่งว่ากำลังเกิดอะไรขึ้นในแวดวงการเมือง พวกเขาไม่เพียงถูกห้ามมีส่วนร่วมในทางการเมืองเช่นการออกเสียงเลือกตั้ง แต่เพราะขาดซึ่งการรับรู้ข้อมูลใดๆ จึงต้องใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความหวุ่นกลัว ไม่มั่นคงและไม่แน่นอน ไม่อาจล่วงรู้ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นในอนาคต พวกเขาอยากกลับไปใช้ชีวิตเหมือนเก่าเช่นที่เคยอาศัยในหมู่บ้านและชุมชนเคียงข้างชาวยะไข่ สามารถออกไปทำงานหรือประกอบธุรกิจได้ ผู้จัดการชาวค่ายเชื่อว่ายังคงมีความเป็นไปได้ที่พวกเขาจะมีปฏิสัมพันธ์และอยู่ร่วมกับชาวยะไข่อย่างสงบสุข ในความเห็นของเขา เฉพาะรัฐบาลเท่านั้นที่เป็นตัวการแยกพวกเขาจากกัน เมื่อถามว่าเหตุใดชาวมุสลิมโรฮิงจาจึงถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองและตกเป็นเป้าการโจมตีของรัฐบาล ก็ได้คำตอบว่าทั้งตัวเขาเองและชาวมุสลิมโรฮิงจาคนอื่นๆ ต่างก็‘ไม่รู้ถึง’ เหตุผลของรัฐบาล

ปกติเมื่อมีคนพูดถึงหรือรายงานเกี่ยวกับอารกัน ชาวมุสลิมโรฮิงจามักเป็นจุดศูนย์กลางความสนใจ ส่วนชาวพุทธยะไข่ถูกกันออกไป ซึ่งก็น่าแปลกที่ในชีวิตประจำวัน ทั้งชาวพุทธยะไข่และมุสลิมโรฮิงจา ต่างต้องเผชิญปัญหาและดิ้นรนต่อสู้ในหลายๆ อย่างคล้ายๆ กัน ทั้งสองกลุ่มต้องทุกข์ทรมานจากความยากจน ขาดการศึกษา ไม่มีงานทำ และยังถูกโจมตีด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์จากรัฐบาลพม่าเหมือนกัน แต่ชนสองกลุ่มนี้ไม่เพียงไม่รวมพลังกันเรียกร้องสิทธิและการสนับสนุนจากรัฐบาล หากกลับหันหน้ามาสู้กันเอง ทั้งๆ ที่เคยอยู่ร่วมกันโดยสันติตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม น่าสนใจที่ผู้ให้ข้อมูลชาวมุสลิมในรัฐยะไข่พรรณนาถึงช่วงชีวิตที่ผ่านมาในรัฐยะไข่ในเชิงบวก ในขณะที่ข้อมูลซึ่งตีพิมพ์ในต่างประเทศส่วนใหญ่กลับเป็นเรื่องความรุนแรงที่ยืดเยื้อมาหลายทศวรรษ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนในการเดินทางครั้งนี้ต่างระบุว่า

ทั้งตัวรัฐบาลและคำโฆษณาโจมตีมุสลิมของรัฐบาล คือยาพิษที่แทรกซึมลึกอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างสองกลุ่มศาสนา

รัฐบาลได้วางหมากแห่งการแบ่งแยกทางโครงสร้างไว้อย่างหนาแน่น จนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสองกลุ่มศาสนาในดินแดนส่วนใหญ่ของรัฐยะไข่ แทบจะไม่มีทางเป็นไปได้อีกเลย และยังตอนนี้เมื่อชาวมุสลิมถูกกักบริเวณและไม่อาจมีส่วนร่วมในทางการเมืองทุกรูปแบบ แล้วไม่ปรากฏเหตุการณ์ความขัดแย้งรุนแรงใดๆ ขึ้นอีก ก็ยิ่งตอกย้ำอคติที่ฝังหัวชาวพุทธยะไข่ ที่มองว่านี่คือบทพิสูจน์ถึงความเป็นคนนิยมความรุนแรงของชาวมุสลิม ที่เป็นฝ่ายจุดประเด็นความขัดแย้งทั้งหมดที่ผ่านมาในอดีต

ถ้าคำถามคือ ในอนาคตคนสองกลุ่มนี้จะสามารถอยู่ร่วมกันโดยสันติได้อย่างไร คำตอบที่ได้จะมีสองด้าน นั่นคือ ทางหนึ่งรัฐบาลต้องพยายามที่จะยุติการแบ่งแยกทางกายภาพและการกักกันชาวมุสลิม (ซึ่งหากเป็นจริงตามข้อมูลจาก MRF ส่วนนี้กำลังมีการดำเนินการอยู่) และหุ้มเทพพัฒนารัฐยะไข่อย่างเต็มที่ แม้แต่องค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานให้ความช่วยเหลือต่างๆ ก็ควรเผื่อแผ่ความช่วยเหลือไปถึงชาวพุทธยะไข่ จะได้ไม่เติมเชื้อแห่งความระแวงชาวมุสลิมให้เพิ่มขึ้นในใจชาวพุทธ ส่วนอีกด้านหนึ่ง ทั้งชาวพุทธและมุสลิมยะไข่ ก็ควรยื่นหัตถ์เคียงข้างกันอีกครั้ง

บทที่ 3

บริบททางด้านเศรษฐกิจของโรฮิงจาในประเทศไทย

ภายใต้บริบทรัฐไทยเริ่มมีชุมชนโรฮิงจาเล็กๆเกิดขึ้นในที่ต่างๆและภายใต้สถานะของการเป็นคนพลัดถิ่น ที่ทำให้ชาวโรฮิงจาต้องอาศัยอยู่ในดินแดนภายใต้การควบคุมของอำนาจรัฐไม่ว่ารัฐไทยหรือรัฐปลายทางที่พวกเขาไปพำนัก ที่ซึ่งไม่ใช่ดินแดนมาตุภูมิของตัวเอง ยังต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นคนจากรัฐที่มีอำนาจ กลุ่มคนในท้องถิ่นที่เขาอยู่ด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ หรือแม้แต่องค์กรต่างๆที่ให้ความช่วยเหลือหรือแม้แต่กลุ่มโรฮิงจาด้วยกันเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนที่จะดำรงชีวิตตนเองให้อยู่รอดได้ และหรือที่สำคัญคือการสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองในสถานคนพลัดถิ่นให้ได้

ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาเก็บข้อมูลอาชีพหลักๆของชาวโรฮิงจาในประเทศไทย สอง อาชีพด้วยกัน คือ อาชีพขายโรตีสี่ซึ่งเป็นอาชีพที่มีมากที่สุด และอาชีพ ขายไม้มือสอง มีอยู่ประมาณ 18 ร้านในอำเภอแม่สอด จังหวัดตากเป็นอาชีพที่ถือว่าใหญ่เป็นลำดับต้นๆของการประกอบอาชีพในกลุ่มโรฮิงจา

ภาพประกอบอาชีพการขายโรตีสี่ริมถนนย่านชุมชนมุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่

ภาพประกอบที่ อาชีพ ค้าไม้มือสอง ของกลุ่มโรฮินจาในอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก

ตารางแสดงสัดส่วนรายได้เฉลี่ยอาชีพของชาวโรฮินจาในประเทศไทย

อาชีพหลัก	รายได้เฉลี่ย ; บาท/ครัวเรือน/ปี
ขายไม้มือสอง	500,000
ขายโรตี่	180,000
รวมทั้งหมด	680,000

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน(รายได้ที่เป็นตัวเงินเฉลี่ยในรอบ 12 เดือน)

อาชีพทั้งสองมีความแตกต่างกันในการหาค่าเฉลี่ยของรายได้จริง อย่างเช่น อาชีพขายโรตี่ สามารถรู้กำไรขาดทุนในหนึ่งวันได้เลย แต่ อาชีพขายไม้มือสอง มีการลงทุนซื้อไม้มือสองมาเก็บไว้แล้วรอการขายไป และซื้อเข้ามาเพิ่มใหม่ ทำให้การหารายได้เฉลี่ยต่อวัน ต่อเดือน และต่อปีได้ยากไม่แน่นอน ในที่นี้ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาและหาค่าเฉลี่ยในแต่ละรายการจากการใช้ชีวิตจริงของโรฮินจาทั้งสองกลุ่ม

ตารางแสดงต้นทุนการประกอบอาชีพขายโรตี่

วัสดุที่ใช้	ปริมาณ;หน่วย	ราคา : บาท
แป้ง	2 กิโลกรัม	30
น้ำมันพืช	1 กิโลกรัม	45
เนย	ครึ่งกิโลกรัม	30
ไข่ไก่	30 ฟอง	100
นมข้นหวาน	5 กระป๋อง	130
น้ำตาลทราย	ครึ่งกิโลกรัม	15
กระดาษห่อโรตี่	1 ห่อ	30
ถุงหิ้ว	1 ห่อ	30
กล้วยหอม	1 หวี	40
อื่นๆ (แยม ชีสต์)	1 กระปุก	30
รวมค่าต้นทุนวัสดุ	480	

จากต้นทุนวัสดุที่ใช้ในรอบหนึ่งวันจะขายได้ประมาณ 800-1000 บาทต่อวัน เริ่มขายเวลา 5 โมงเย็น ถึง ห้าทุ่ม ถ้าวันละ 300-500 บาทต่อวัน แล้วแต่จำนวนลูกค้าในแต่ละวัน

ในส่วนอาชีพ ถ้าไม่มีมือสอง มุฮัมมัด ซากีร์ ชาวโรฮีนจาที่ทำอาชีพนี้มา สองปีกว่าได้บอกขั้นตอนและรายละเอียดเท่าที่จะสามารถบอกได้ว่า ต้องใช้เงินลงทุนในการซื้อบ้านเก้าอี้หลังที่บอกขายในราคา 3-5 แสนบาท จากนั้นต้องจ้างช่างมาถอดส่วนประกอบต่างๆของบ้านให้ได้รับความเสียหายน้อยที่สุด แล้วลำเลียงไม้ด้วยรถกระบะที่ต้องเข้านามาเก็บและคัดแยกไว้ที่โรงเก็บไม้ ต้องจ่ายค่าขนส่งเที่ยวละประมาณ 300-500 บาทแล้วแต่ระยะไกลใกล้ และยังต้องจ่ายให้กับเจ้าหน้าที่ส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายไม้ เหล่านี้อีกจำนวนหนึ่ง(ไม่สามารถบอกสังกัดและจำนวนเงินได้) ไม้ส่วนใหญ่จะมีลูกค้ามาซื้อไปทำเป็นเฟอร์นิเจอร์หรือซ่อมแซมบ้าน ซากีร์ บอกว่า เขาต้องจ่ายภาษีการค้า ปีละ 5000 บาท เมื่อนำไม้มาเก็บสะสมไว้แล้วก็รอลูกค้ามาซื้อซึ่งไม่แน่นอน แล้วแต่ช่วงความต้องการ แต่ต้นทุนทุกอย่าง เขาต้องจ่ายเป็นเงินสด ซึ่งเมื่อต้องการจะหาค่าเฉลี่ยเป็นรายได้ต่อวัน ต่อเดือน และต่อไปไม่แน่นอน ต่างกับอาชีพขายโรตี่

ตารางแสดงค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด และแหล่งที่มาของค่าใช้จ่ายในรอบปีที่ผ่านมา

รายการรายจ่าย	ขายโรตี่	ขายไม่มีมือสอง
ค่าซื้อข้าวสารบริโภค	10,000	14,400
ค่าอาหารที่ซื้อบริโภคในครัวเรือน	36,000	72,000
ค่าเชื้อเพลิง (ค่าน้ำมัน ฟืน ถ่าน แก๊ส)	36,000	72,000
ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำ	10,000	36,000
ค่าผงซักฟอก สบู่ ยาสิฟัน	160	6,000
ค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร	8,000	14,000
ค่าอาหารและค่าพาหนะเมื่อออกจากบ้าน	0	36,000
ค่าเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องประดับ	24,000	36,000
ค่าก่อสร้างและซ่อมแซมที่อยู่อาศัย(ผ่อนบ้านกับ ธนาคาร)	30,000	120,000
ค่ารักษาพยาบาล(บัตรทอง 30)	0	0
ค่าใช้จ่ายตามประเพณี	2,400	36,000
ค่าบุหรี หมากพลู	18,000	18,000
ค่าบันเทิงเริงรมย์ (อินเทอร์เน็ต)	0	9,000
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ส่วยด้านต่างๆ ต่อใบอนุญาตทำงาน)	3,100	12,000
รวมค่าใช้จ่าย	105,660	341,400

(ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเป็นเงินสดในแต่ละวัน ในรอบปี)

ตารางแสดงรายได้สุทธิ

รายการ	รายได้เฉลี่ย	ค่าใช้จ่าย	รายได้สุทธิ
อาชีพค้าไม้มือสอง	500,000	341,400	158,600
อาชีพขายโรตี่	180,000	105,660	74,340

ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้เพียงพอต่อรายจ่าย หากติดขัดบางครั้งจะแก้ปัญหาโดยการประหยัดเป็นอันดับแรก รองลงมาจะกู้ยืมจากญาติ/เพื่อนบ้านและหาอาชีพเสริม อาจกล่าวสรุปได้ว่า กลุ่มโรฮิงจาที่ประกอบอาชีพหลัก สองอาชีพนี้ มีรายได้เลี้ยงครอบครัวตลอดระยะเวลา สิบปี หรือมากกว่านั้นในการดำรงชีวิตในประเทศไทย

เส้นทางการส่งเงินกลับบ้านให้ญาติในอาร์กัน

เมื่อกลุ่มมุสลิมโรฮิงจาประกอบอาชีพในประเทศไทย เก็บเงินได้จากรายได้สุทธิ และบางส่วนเก็บเป็นเงินออม ซึ่งน้อยมากในกลุ่มอาชีพขายโรตี่ แต่ในกลุ่มค้าไม้มือสอง ส่วนใหญ่แล้วจะใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการซื้อไม้เข้ามาเก็บไว้รอการขายต่อไป ส่วนใหญ่แล้วมุสลิมโรฮิงจาจะส่งเงินกลับบ้านในต่างวาระกันอย่างเช่น หากช่วงไหนมีรายได้จากการขายโรตี่ได้มาก พวกเขาจะส่งเงินกลับบ้านเป็นประจำทุกเดือน และในวาระเทศกาลทางศาสนา วันอีด เดือนรอมฎอน หรือ เมื่อทางบ้านมีกิจกรรมพิเศษ แต่งงาน คนที่ทำงานนอกประเทศพม่าจะส่งเงินกลับบ้าน และเส้นทางการส่งเงินอาจจะต่างออกไปจากการโอนเงินธรรมดา

ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเส้นทางการส่งเงินที่ไม่ธรรมดาของกลุ่มโรฮิงจาเมื่อเขาต้องการส่งเงินกลับบ้านดังต่อไปนี้

1. มีโรฮิงจาคนหนึ่ง(ขอสงวนชื่อ) เป็นที่ยอมรับในกลุ่มว่าเป็นคนที่ซื่อสัตย์ เมื่อส่งเงินผ่านเขาแล้วจะถึงมือผู้รับแน่นอนจึงทำให้เขาได้รับการไว้วางใจจากกลุ่มโรฮิงจาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จนกระทั่งได้กลายเป็นธุรกิจส่วนตัวของเขาที่ทำความร่ำรวยได้ โดยมีลูกค้าไม่ต่ำกว่า หนึ่งพันคน

2. อัตราการส่ง โดยปกติ จะส่งเงินไปครั้งละไม่ต่ำกว่า 100,000 จาต โดยลูกค้าต้องโอนเงินเข้าบัญชีในประเทศไทย 3,200 บาท = 100,000 จาต (ส่วนต่างคือ ผลกำไรของธุรกิจ) ซึ่งค่าเงินอาจจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลา แต่จะมีส่วนต่างไม่น้อยกว่าคนละ 400 บาท ต่อ คน ต่อ ครั้งของการโอนเงิน

3. เมื่อลูกค้า(โรฮิงจา) โอนเงินให้เขาแล้วพร้อมบอกชื่อที่อยู่ผู้รับปลายทาง ภายในหนึ่งวันจะได้รับเงิน โดยมีกระบวนการให้ลูกค้าอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งอยู่ในรัฐอาร์กัน จ่ายเงินให้ผู้รับปลายทาง โดยผู้รับจะต้องนำหลักฐานที่มี ชื่อตัว ชื่อบิดา ให้ตรงกับทางฝ่ายลูกค้าระบุ

4. เมื่อตัวแทนฝ่ายไทยได้เงินแล้ว ก็จะนำเงินส่วนนั้นไปซื้อสินค้าให้ครอบคลุมกับจำนวนเงินที่ตัวแทนในรัฐอาร์กันจ่ายเงินไป และในตัวแทนจากฝั่งไทยก็จะทำกำไรให้กับลูกค้าทางพม่าได้อีกด้วย

5. กระบวนการตรวจสอบว่าเงินถึงมือผู้รับหรือไม่โดยการโทรศัพท์ติดประสานกันระหว่างผู้ส่งเงินนอกประเทศพม่ากับญาติที่อยู่ในประเทศพม่า ซึ่งได้เงินครบตามที่ส่งไปให้จริงๆ

กระบวนการนี้ อาศัยความซื่อสัตย์การไว้วางใจกันในกลุ่มโรฮิงจา ด้วยกัน เมื่อก่อนมีผู้ประกอบการหลายคน แต่ในที่สุด ระยะเวลาที่จะพิสูจน์ว่าคนไหนซื่อสัตย์จะได้รับความไว้วางใจทำธุรกิจนี้ได้ยืนนานตลอดไป

โรตี : ศิลปะและอัตลักษณ์การทำมาหากินของคนพลัดถิ่นชาวโรฮิงจา

ในวัฒนธรรมมุสลิมชาวโรฮิงจาผู้ชายจะมีหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น การเกษตร และทำการประมง ส่วนหน้าที่ในการทำอาหารก็จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงแต่ในการที่เป็นคนพลัดถิ่นและใช้ชีวิตอยู่คนเดียวทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ต้องทำอาหารกินด้วยตนเองอยู่เสมอและในการทำมาหากินของเขาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนเองจากการทำงานที่ผู้ชายที่ทาสวนทำประมงมาเป็นผู้ทำอาหารแทนนอกจากการเปลี่ยนอัตลักษณ์ตัวตนของตนเองแล้วยังมีการนำเอาโรตีมาเป็นอัตลักษณ์การทำมาหากินของตนเองด้วย ซึ่งแต่เดิมโรตีเป็นอาหารประจำของชาวอินเดียที่ในประเทศจะกินโรตีเป็นหลักและชาวโรฮิงจาก็มีอาหารประจำเหมือนกันก็คือ รูฟีดา เป็นขนมอย่างหนึ่งที่ทำด้วยข้าวเหนียวที่ไว้สำหรับกินกับน้ำชา เมื่อเข้ามาอยู่เมืองไทยต้องดิ้นรนในการทำมาหากินชาวโรฮิงจาจึงนำเอาโรตีที่เป็นอาหารของชาวอินเดียมาเป็นอัตลักษณ์ในการทำมาหากินเพราะหน้าตาลักษณะทำทางที่คล้ายกับคนอินเดียจนไม่สามารถแยกออกได้จึงนำเอาอัตลักษณ์ของตนเองมาใช้ในการทำอาชีพด้วย และที่สำคัญเป็นอาชีพที่ไม่ซ้ำกับอาชีพของคนไทยชาวโรฮิงจาจึงนำอัตลักษณ์โรตีมาเป็นอัตลักษณ์ในการทำอาชีพในเมืองไทย

ความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับการทำโรตี

เมื่อชาวโรฮิงจาที่ข้ามแดนเข้ามาทำงานในประเทศไทย เป็นประเทศที่มีบริบทที่แตกต่างจากพม่าเป็นพื้นที่ที่ทำมาหากินที่มีความแตกต่างจากบ้านเกิดของตนเอง ในการพลัดถิ่นเข้ามาอยู่จึงมีความจำเป็นจะต้องทำดิ้นรนในการหาอาชีพที่มีความแตกต่างเพื่อที่จะอยู่รอดในสังคมใหม่ ชาวโรฮิงจาจึงนำเอาโรตีขึ้นมาแสดงเป็นอัตลักษณ์ในการทำมาหากินได้ จนทำให้ชาวโรฮิงจามีความรู้ที่ลึกซึ้งในการทำโรตีที่มีการเรียนรู้มาเป็นอย่างดี จนสามารถสอนความรู้นี้ให้กับชาวโรฮิงจาที่มาใหม่ได้ ในการเก็บเกี่ยวความรู้ของเขาก็จะมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ใช้เทคนิคความจำและใช้ประสบการณ์ในการเป็นลูกจ้างการขายโรตีเพื่อที่จะทำให้ตัวเองมีอาชีพที่ติดตัวไปตลอด นอกจากประสบการณ์ในการเป็นลูกจ้างก็ยังมี การเรียนรู้การทำโรตีจากญาติจากญาติพี่น้องที่มาอยู่เมืองไทยนานคอยสอนให้โดยจะมีสูตรเฉพาะที่นำเอาการบริโภคของคนไทยที่มักจะมีการบริโภคสหวานมาดัดแปลงเป็นสูตรในการทำโรตีเรียนรู้ก็ใช้เวลาเพียงสั้นไม่ถึงเดือนที่เรียนรู้เรื่องของการเตรียมแป้ง การตีแป้ง สูตรการทำโรตีนี้เป็นคนมีประสบการณ์เท่านั้นถึงจะสอนได้

ชาวโรฮีนจาที่มีสูตรเฉพาะที่นำความรู้เดิมมาดัดแปลงให้เข้ากับการบริโภคของคนไทยจึงทำให้มีสูตรเฉพาะ ในการทำโรตีสองชาวโรฮีนจาจะใส่ใจในรายละเอียดทุกขั้นตอนในกระบวนการเตรียมแป้งจะใส่เครื่องตามสูตรและเตรียมไว้ตั้งแต่ตอนกลางวันพอเตรียมเสร็จแล้วก็นำไปแช่ในตู้เย็นเมื่อถึงเวลาตอนเย็นไปขายจะต้องนำแป้งออกจากตู้เย็นก่อน 30 นาทีให้ความเย็นออกเป้งถึงจะความนุ่มและดีง่าย ในการตีจะต้องตีแผ่นใหญ่ๆถ้าไม่ตีเป้งจะทำเป้งสุกไม่เสมอกันและจะมีความแข็งกินไม่อร่อย

ในการเลือกซื้อวัตถุดิบการทำโรตีสองชาวโรฮีนจาจะซื้อจากร้านค้าร้านส่งในตลาดซื้อมาเก็บไว้ที่ละมากๆเพื่อที่จะทำให้ราคาถูกลงและได้ส่วนลดและก็เก็บกล่องไว้ขายของเก่าด้วยในการเลือกซื้อวัตถุดิบจะซื้อแต่ยี่ห้อที่เคยใช้เป็นประจำเพื่อที่จะทำตามสูตรและรักษารสชาติให้คงเดิม นอกจากการมีความรู้ในเรื่องการบริโภคของคนไทย การทำโรตีสองและการเตรียมวัตถุดิบแล้ว ชาวโรฮีนจายังมีความรู้ในเรื่องของการขายโรตีสองด้วยการที่โรตีสองขายดีมากที่สุดก็จะเป็นช่วงเวลาที่อากาศเย็นๆหลังจากที่ฝนหยุดตก แต่เมื่ออากาศร้อนจะเป็นช่วงที่โรตีสองขายไม่ดี การที่มีความรู้จึงทำให้ชาวโรฮีนจาไม่คอยหยุดในช่วงที่มีอากาศดีเพราะเป็นช่วงที่ได้กำไรมากที่สุดตกวันละ 2,000-3,000 บาท ต่อวัน

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจึงแสดงให้เห็นว่าชาวโรฮีนจามีความรู้รอบด้านในการทำโรตีสองและการขายโรตีสองการเตรียมของค้นหาสูตรการดัดแปลงการทำโรตีสองให้เข้ากับการบริโภคของคนไทย เป็นการประยุกต์ความรู้มาเป็นทำอาชีพและสร้างอัตลักษณ์การทำมาหากินของตนเอง

ภาพประกอบ 12 รถเข็นขายโรตีสองของชาวโรฮีนจาที่มีสัญลักษณ์ของชาวมุสลิมรับประทานได้

การดิ้นรนเพื่อจะได้เป็นเจ้าของกิจการชาวโรฮีนจาจะต้องมีความพยายามและมีความกระตือรือร้นอยู่ตลอดตั้งแต่การเลือกพื้นที่ในการขายตลอดถึงทุกอย่างในการที่ชาวโรฮีนจาเลือกพื้นที่ในการขายโรติ ชาวโรฮีนจาจะเลือกพื้นที่ที่อยู่ในเมืองและมีตลาดก็จะตั้งรถเข็นขายโรติตามพื้นที่ว่าง เช่น หน้าคิกแถว หน้าตลาด และตามริมถนนซึ่งจะไม่มีใครเสียด่าใช้ง่ายแต่อย่างใดเพราะขายโรติมานานเป็นประจำตั้งแต่ยังไม่มีเหรียญแต่ชาวโรฮีนจาจะต้องคอยดูแลความสะอาดและเป็นคนคอยเปิดปิดไฟรวมถึงดูแลความเรียบร้อยในตลาดเมื่อเวลาเทศกาล ในการเลือกพื้นที่การขายนั้นสำหรับบางคนก็ไม่ได้ขายอยู่กับที่ต้องไปขายตามจุดขายต่างๆ การได้มาในพื้นที่การขายมีความยากลำบากต้องเผชิญกับปัญหาหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยงต่อการถูกจับ การถูกกลั่นแกล้งจากกลุ่มคนอื่นๆ ที่ต้องการพื้นที่การขายโรติมีทั้งคนไทยและคนบังคลาเทศจึงทำให้ชาวโรฮีนจาต้องหาย้ายและพื้นที่การขายครดิไปเรื่อยๆ จนได้มาปักหลักในเมือง

สำหรับบางคนมีจุดขายถึงสองที่ตอนกลางวันขายในตลาด ตอนกลางคืนออกมาขายริมถนนที่มีผู้คนสัญจรตลอดคืน ชาวโรฮีนจาส่วนหนึ่งที่มีพื้นที่ขายในตลาดจะขายผลไม้ดองและน้ำอัดลมด้วยมีหลายครั้งที่ชาวโรฮีนจาถูกกลั่นแกล้งจากกลุ่มคนต่างๆ ที่ต้องการพื้นที่การขายโรติคนกลุ่มนี้ก็จะแจ้งตำรวจมาจับชาวโรฮีนจาตำรวจก็จะยึดรถเข็นและอุปกรณ์ในการทำโรติไปทั้งหมดจนบางครั้งชาวโรฮีนจาจะต้องดิ้นรนหาซื้ออุปกรณ์ในการทำรถเข็นจากเพื่อนที่มีหลายคันมาประกอบเองเพื่อที่จะได้ขายโรติต่อไปเมื่อตั้งหลักได้แล้วชาวโรฮีนจาก็จะสั่งทำรถเข็นดีๆ ที่ได้มาตรฐานมาขายที่ออกแบบรถเข็นด้วยตัวเองเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของตนเองและเป็นคนที่สะดวกในการใช้งาน

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่าชาวโรฮีนจาจะต้องมีความอดทนและดิ้นรนเพื่อหาพื้นที่การขายโรติที่มั่นคงรวมถึงมีความพยายามที่จะจัดหาอุปกรณ์ในการทำมาหากินของเขาซึ่งชาวโรฮีนจาจะต้องเผชิญกับปัญหาและต่อสู้กับอุปสรรคมากมายเพื่อเอาชีวิตรอดและการเป็นเจ้าของกิจการด้วยตัวเอง

ศิลปะการขายโรติ

การนำเสนอโรติของชาวโรฮีนจาส่วนใหญ่จะมีวิธีการนำเสนอการขายด้วยการเป็นมุสลิม เพราะส่วนใหญ่พื้นที่ในการขายเป็นพื้นที่ใกล้กับชุมชนมุสลิมก็จะใช้ความเป็นมุสลิมในการนำเสนอการขายโรติ เช่น ที่รถเข็นขายโรติก็จะมีสัญลักษณ์ตราฮาลาล พระจันทร์เสี้ยวดาวเดือนที่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นอาหารที่ทำจากชาวมุสลิม ชาวมุสลิมก็สามารถรับประทานได้และที่สำคัญจะมีหมายเลข 786 ที่ติดอยู่กับรถขายโรติของชาวโรฮีนจาทุกคน เพราะตัวเลขนี้มีความสำคัญกับชาวโรฮีนจามาก ตัวเลข 786 นี้ ชาวโรฮีนจาเชื่อว่าเป็นตัวเลขที่มีสิริมงคล เมื่อคิดไว้จะทำให้ประสบความสำเร็จในการเริ่มต้นทำอะไรใหม่ และเป็นตัวเลขที่ใช้ติดรถขายโรติมาตลอด ในการนำเสนอขายโรติ โดยใช้ความเป็นมุสลิมจึงทำให้ชาวมุสลิมที่อยู่ในละแวกนั้นมาซื้อโรติของกามาลเป็นจำนวนมาก และยังทำให้ขายดีด้วย

แต่สำหรับชาวโรฮีนจาคนอื่นที่ไม่ได้ขายในชุมชนมุสลิม แต่เป็นพื้นที่ที่ติดกับตลาดอยู่ย่านโรงงาน นิคมอุตสาหกรรมก็จะมีการนำเสนอการขายโรติที่แตกต่างกัน แต่ก็ยังให้ความสำคัญกับการติด

สัญลักษณ์ของชาวมุสลิมที่ยังแสดงให้เห็นความเป็นมุสลิมอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ย่านชุมชนมุสลิมก็ตาม

นอกจากการให้ความสำคัญกับการเป็นมุสลิมแล้ว ชาวโรฮีนจายังให้ความสำคัญกับความละเอียดในการรักษาความสะอาด เมื่อผู้วิจัยได้ติดตามไปขายโรตีกีพบว่า ก่อนที่จะออกไปขายโรตี ชาวโรฮีนจาจะทำความสะอาดรถเข็น กระตะ และสิ่งอื่นๆ และจัดของเตรียมของให้อย่างเรียบร้อยพอถึงที่ขายก็จะจัดและเช็ดของอีกรอบ ซึ่งกระตะจะทำด้วยสแตนเลสอย่างดี จะทำให้ล้างทำความสะอาดง่าย ตอนทำโรตีให้กับลูกค้าจะมีผ้าเช็ดแผ่นสแตนเลสที่ดีแผ่นโรตีทุกครั้ง เวลาทำโรตีทุกครั้งก็จะเช็ดทำเสร็จก็เช็ดทุกครั้ง แล้วก็มีผ้าเช็ดมือเปลี่ยนตลอดเวลาเมื่อรู้สึกว่ามีสกปรก ผู้วิจัยยังสังเกตเห็นอีกว่า ในการทำโรตีจะมีความละเอียดมาก ชาวโรฮีนจายังพูดกับผู้วิจัยว่า “ถ้าไม่รู้ทำไม่เป็นจริงๆก็ทำไม่อร่อยหรอก” ชาวโรฮีนจายังบอกอีกว่าโรตีของเขามีความสะอาดและยังอร่อยกว่าโรตีคนอื่นๆเพราะมีสูตรที่เป็นของตนเอง ก็มีความนุ่มและหวานกว่าคนอื่น เมื่อผู้วิจัยเข้าไปลองชิมก็รู้สึกว่ามีอร่อยกว่าโรตีของคนอื่นที่เคยกินมาจริงๆ

ชาวโรฮีนจาจากกลุ่มนี้ได้บอกกับผู้วิจัยว่าเมื่อเวลาออกไปข้างนอกก็จะไม่กินโรตีของคนอื่นทำ เพราะรู้สึกว่ามีอร่อยเหมือนของตนเองและไม่มีความสะอาดเท่าของตนเองด้วย สำหรับการขายโรตีของชาวโรฮีนจาจะมีรายละเอียดในการทำโรตีบางส่วนมีความแตกต่างกันรวมทั้งวิธีการในการขายที่ต่างกันไปจึงทำให้มีรายได้ที่ต่างกันไป

เครือข่ายในการขายโรตีโดยจะแบ่งการอธิบายเครือข่ายในการขายโรตีย่อออกเป็นสองเครือข่ายคือ

1. เครือข่ายการขายโรตีของนายจ้าง
2. เครือข่ายการขายโรตีของการเป็นเพื่อนเป็นพี่น้อง

เครือข่ายการขายโรตีของนายจ้าง นายจ้างที่เป็นชาวโรฮีนจาที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานที่ทำอาชีพขายโรตีกีผันตัวเองมาเป็นนายจ้าง ที่ไปหาแรงงานที่ข้ามแดนเข้ามาใหม่ตามชายแดนหรือแรงงานที่นายหน้าเอามาส่งให้ต้องเลือกเอาแต่ชาวโรฮีนจาที่เข้ามาใหม่ไม่มีงานทำเพราะจะได้เชื่อฟังและสั่งอะไรได้ง่ายจากนั้นก็นำมาสอนการทำโรตีเมื่อทำเป็นแล้วก็จะให้แรงงานเตรียมของทุกอย่างและให้ออกไปขายโรตีโดยจะมีค่าแรงให้และมีบ้านพักให้พักฟรี ในสมัยเมื่อ 20 ปีที่แล้วแรงงานจะได้ค่าจ้างวันละ 20 บาท ในการที่มาเป็นลูกจ้างก็จะบังคับไม่ให้ไปทำงานที่อื่นถ้าไม่เชื่อฟังก็ขู่แจ้งตำรวจจับ นายจ้างยังมีการขยายกิจการอีกมากก็จะนำเอากลุ่มแรงงานชาวโรฮีนจามาเป็นลูกจ้างในการขายโรตี

เครือข่ายการขายโรตีของความเป็นเพื่อนและความเป็นพี่น้อง เครือข่ายนี้จะมีลักษณะของการช่วยเหลือกันโดยใช้ความเป็นเพื่อนและความเป็นพี่น้องก็จะช่วยในการสอนทำโรตีและการลงทุนในการทำอาชีพขายโรตีให้ เช่น การซื้อรถเข็น กระตะและอื่นๆรวมถึงการหาที่ขายให้และดูแลให้ความช่วยเหลือก่อนในช่วงแรกแต่ถ้าอยู่ในระดับของความเป็นพี่น้องในบางครั้งก็จะยกที่ขายของตนเองให้รวมถึงการดูแล

ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ต่างๆ เพื่อที่จะทำให้ทำหามาเงินได้อย่างสะดวก ชาวโรฮีนจาในภาคเหนือจะมีเครือข่ายการขายโรตีในรูปแบบนี้เป็นจำนวนมากทำให้ชาวโรฮีนจาที่อยู่ภาคเหนือส่วนใหญ่จะทำอาชีพขายโรตี

การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า

จากที่ผู้วิจัยได้เข้าไปติดตามชีวิตของชาวโรฮีนจาในการประกอบอาชีพการขายโรตีกับชาวโรฮีนจาตามพื้นที่ต่างๆ พบว่าในการขายโรตีของชาวโรฮีนจาได้มีการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าเพื่อเป็นกลยุทธ์การขายและชาวโรฮีนจาบางคนก็ยังมีการสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่ขายที่อยู่ข้างๆ กันด้วย ในการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า ก็จะมีการพูดจาเพราะกับลูกค้า เนื่องด้วยแต่ละคนมีพื้นที่ในการขายที่แตกต่างกันทำให้การสร้างความสัมพันธ์มีความแตกต่างกันออกไป เช่น กามาลที่มีพื้นที่ในการขายที่เป็นย่านชุมชนมุสลิมก็จะเป็นลูกค้าส่วนใหญ่ก็จะเป็นชาวมุสลิมที่ยังเด็ก ๆ ที่มากับพ่อแม่ การใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ที่แสดงว่ามุสลิมกินได้ไม่ว่าจะเป็นตาฮาตาล ตาพระจันทร์เสี้ยวจึงมีความสำคัญมากในการขาย และเวลาเด็ก ๆ มาซื้อ กามาลก็จะให้เครื่องเยอะๆ เพราะเด็กจะชอบ ในบางครั้งก็จะให้กินฟรีด้วย เช่นเมื่อเวลาซื้อมากกามาลก็จะทำแถมให้ลูกค้าด้วยจะไม่ขายเพื่อหวังผลกำไรมากจะเป็นการดึงดูดให้ลูกค้าคิดใจแล้วมาซื้อตลอดเป็นลูกค้าประจำ ในส่วนที่ขายมาเป็นเวลานานก็ทำให้รู้คำรู้จักแล้วสนิทสนมกับกามาลเวลาขับรถผ่านก็จะเรียนทุกครั้ง นอกจากสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าแล้ว กามาลยังสร้างความสัมพันธ์กับแม่ค้าที่ขายกับข้าวอยู่ข้างๆ กันด้วยกามาลก็จะคอยช่วยเหลือขายอยู่ตลอดเวลาจัดร้านหรือเก็บร้านและขายก็ดูแลกามาลด้วย เมื่อเวลาที่มีลูกค้ามาซื้อโรตีแล้วไม่จ่ายเงินขายก็จะทวงให้ ในการที่สร้างความสัมพันธ์กับพ่อค้าและแม่ค้าที่ขายอยู่ข้างๆ กันก็จะได้ช่วยเหลือกันและกันเพราะชาวโรฮีนจาเองก็เป็นคนกลุ่มรอนทางสังคมก็มีคนที่อาจจะหาเรื่องหรือถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา

ขณะที่ยื่นขายโรตีอยู่ผู้วิจัยก็ยืนอยู่ข้างๆ กามาลได้เล่าอดีตที่มีเพื่อนไปขายโรตีบนที่ราบสูงแต่คนที่นั่นไม่เคยรู้จักโรตีและไม่เคยกินมาก่อนเลย เขาเลยทำโรตีแจกให้คนบนที่ราบสูงกินทุกวันเป็นเวลา 3 เดือน จนคนบนคอยรู้จักและคิดใจทำให้มาซื้อโรตีกินจนขายได้ ในส่วนนี้ก็เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าและเป็นกลยุทธ์อีกอย่างหนึ่งในการขาย

แต่สำหรับคนอื่นๆ ก็มีการสร้างความสัมพันธ์ที่หลากหลายและแตกต่างกันไปชาวโรฮีนจาบางคนก็เลือกที่จะสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าเพียงอย่างเดียว ในส่วนของการสร้างความสัมพันธ์ก็แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดีทั้งกับลูกค้าและพ่อค้าแม่ค้าที่ขายอยู่ข้างๆ กันด้วยเป็นการช่วยเหลือกันและกัน ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้โรตีขายได้ดีการขายที่ไม่หวังผลกำไรมากจึงทำให้สามารถทำมาหากินอยู่ในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

บทที่ 4

โรฮิงจา : ชีวิตในดินแดนอื่น

จากแผ่นดินเดียวกันแต่ต้นทุนไม่เท่ากัน

จากหลักการที่ว่าตัวตนของคนมีหลายชั้น ในชั้นที่กว้างสุดแต่ก็ กลุ่มเครือที่สุดจะถือว่าคนเหล่านี้เป็นมุสลิมโรฮิงจาจากอารกัน ในชั้นถัดไปที่มีการ จำแนกให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นจะถือว่าคนเหล่านี้เป็นชาวมุสลิมโรฮิงจาจากเมืองต่างๆ กัน ที่มีภาษาพูดท้องถิ่นโรฮิงจาเป็นของตนเอง เป็นต้น เมื่อผนวกความแตกต่างเหล่านี้ เข้ากับประสบการณ์การอพยพซึ่งต้องอาศัยความเชื่อใจและการพึ่งพาญาติพี่น้อง และเพื่อนสนิทเพื่อที่จะอยู่รอด จึงไม่น่าแปลกใจที่ชุมชนย่อยๆ เหล่านี้จะรวมกลุ่มกันเอง เมื่อพูดถึงตัวตนของโรฮิงจาผู้อพยพส่วนใหญ่จะรู้สึกโหยหาภาพความยิ่งใหญ่จาก แหล่งกำเนิดของตน พวกเขาถือว่ารัฐอารกันเป็น "บ้านเกิด" และพวกเขาต้องทนทุกข์ ทรมานอย่างมากจากการสูญเสียมัน พวกเขายังมีความคิดที่ว่าพวกเขาจะต้องกลับมา ต่อสู้และปกป้องดินแดนของบรรพบุรุษของพวกเขาซึ่งพวกเขามีสิทธิครอบครองอย่างถูกต้อง ชาวโรฮิงจาทุกคนที่เราได้พูดคุยด้วยกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่ามันเป็นความ ปราศรัยที่สูงที่สุดของพวกเขาที่จะกลับไปรัฐอารกัน และพวกเขาไม่ต้องการที่จะอยู่ในฐานะผู้อพยพในต่างประเทศ บางคนก็คิดเสียใจที่ได้ออกจากพม่ามาเพราะพวกเขาตระหนักได้ว่า พวกเขาจะไม่ได้มีวันกลับไป

ชะตากรรมบนเส้นทางแห่งการเคลื่อนย้าย

1.ประเทศไทย

ชาวโรฮิงจาในประเทศไทยนั้นมีจำนวนประชากรในภาพรวมมีจำนวนประมาณ 10,000 ถึง 15,000 คนเท่านั้น ไม่ได้มีจำนวนมากเท่าในประเทศบังกลาเทศหรือในประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นประเทศปลายทางที่ชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่ต้องการที่จะอพยพไป โดยส่วนใหญ่อยู่ที่จังหวัดระนอง จังหวัดตาก จังหวัดในภาคอีสาน และตำบลมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร แต่สถานการณ์ไม่ได้มีความเลวร้ายแตกต่างกันเลย เนื่องจากการที่ประเทศพม่าไม่ได้ให้การรับรองว่าเป็นประชาชนของพม่า อีกทั้งรัฐบาลไทยก็ยังไม่มีการสำรวจประชาชนโรฮิงจาอย่างจริงจัง ทำให้หลายๆ ครั้ง ชาวโรฮิงจานั้นได้ตกสำรวจ ทำให้จำนวนมีความคลาดเคลื่อนไม่แน่นอน อีกทั้งความเป็นไปได้ในการให้สถานภาพทางการเมืองกับชาวโรฮิงจายังเป็นไปได้อย่างยากมาก เนื่องจากชาวโรฮิงจาไม่ได้อยู่ในกลุ่มเชื้อชาติที่กระทรวงมหาดไทยจะให้สถานภาพทางการเมือง เช่น แม้ว่าชาวพม่าทั่วไปจำนวนหนึ่งจะสามารถลงทะเบียนเป็นแรงงานต่างด้าวได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ชาวโรฮิงจาไม่สามารถทำได้เนื่องจากเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้มีความรู้ในส่วนนี้และไม่เข้าใจว่าประชาชนชาวโรฮิงจาเป็นคนพม่า และหลายครั้งเข้าใจผิดว่าเป็นคนบังกลาเทศ ด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวโรฮิงจาถูกกดขี่มากกว่าแรงงานพม่าเป็นพิเศษ

การอพยพของชาวโรฮิงจาได้มีการวางแผนเป้าหมายในการอพยพคือประเทศที่สามจะมีประเทศมุสลิมเป็นเป้าหมายหลัก โดยเฉพาะประเทศมาเลเซียเนื่องจากมีศาสนาอิสลามร่วมกัน ทำให้ได้รับการยอมรับมากกว่าประเทศอื่นๆ สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ประจำประเทศ

มาเลเซียได้มีส่วนทำให้ความช่วยเหลือชาวโรฮิงจาโดยการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยส่งผลให้ชาวโรฮิงจาสามารถเดินทางไปได้ทั่วประเทศแม้ว่ายังไม่สามารถประกอบอาชีพที่เป็นทางการได้ แต่ก็อยู่อย่างถูกกฎหมายในประเทศมาเลเซีย

เส้นทางการอพยพของชาวโรฮิงจาในการเข้าสู่ประเทศไทยอาจจะแบ่งออกได้เป็นสองเส้นทางใหญ่ๆด้วยกันคือ ทางทะเล และทางบกซึ่งเป็นเส้นทางการเดินเท้าผ่านเข้ามาทางอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก ซึ่งในปัจจุบันไม่ค่อยมีการใช้เส้นทางนี้มากนักเพราะไม่สะดวกจากการกวดขันจับกุมของทางการทั้งสองประเทศ เส้นทางทะเลจึงเป็นทางเลือกเดียวที่พวกเขาใช้เดินทางมาสู่ประเทศไทยพอจะแบ่งย่อยออกเป็นสองเส้นทางคือ จากชายแดนเมือง ค็อกซ์บาซาร์ ประเทศบังกลาเทศโดยสารเรือขนาดใหญ่ มุ่งสู่ทะเลอันดามันสู่น่านน้ำไทยที่จังหวัดระนอง และจังหวัดพังงา ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 10-15 วัน และทางย่อยที่สองคือ เส้นทางจากเมืองมอญดอร์ รัฐอรันประเทศพม่า โดยโดยทางผ่านแม่น้ำอิรวดี เกาะโกโก้ รัฐมอญภาคตะนาวศรี และเข้าสู่่านน้ำไทยทางจังหวัดพังงา จังหวัดระนอง เมื่อการเข้าสู่ประเทศไทยได้แล้ว สถานภาพของชาวโรฮิงจาในประเทศไทยอาจจะแบ่งออกได้เป็นสองสถานภาพด้วยกัน คือ สถานภาพภายใต้การดูแลควบคุมของรัฐบาลไทยที่ได้จัดเตรียมไว้ทั้งที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองและสถานที่พักชั่วคราวของกระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์ ในส่วนที่หลบหนีการจับกุมของทางการไทยต้องใช้ชีวิตหลบๆซ่อนๆ และในที่สุดก็ถูกผลักดันเข้าสู่กระบวนการกักขังชาตินิยมและยังมีชาวโรฮิงจาอีกจำนวนหนึ่งที่อพยพเข้ามาอยู่ในศูนย์อพยพตามแนวชายแดนไทย-พม่าเมื่อกว่า 30 ปีที่แล้ว โดยได้รับรองสถานภาพทะเบียนจาก UNHCR ให้สามารถอยู่อาศัยในประเทศไทยได้ชั่วคราวนั้นมาจำนวนน้อยมากประมาณ 100 คน จากจำนวนชาวโรฮิงจา 1000-1500 ในประเทศไทย

ภายใต้บริบทรัฐไทยเริ่มมีชุมชนโรฮิงจาเล็กๆเกิดขึ้นในที่ต่างๆและภายใต้สถานะของการเป็นคนพลัดถิ่น ที่ทำให้ชาวโรฮิงจาต้องอาศัยอยู่ในดินแดนภายใต้การควบคุมของอำนาจรัฐไม่ว่ารัฐไทยหรือรัฐปลายทางที่พวกเขาไปพำนัก ที่ซึ่งไม่ใช่ดินแดนมาตุภูมิของตัวเอง ยังต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นคนจากรัฐที่มีอำนาจ กลุ่มคนในท้องถิ่นที่เขาอยู่ด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ หรือแม้แต่องค์กรต่างๆที่ให้ความช่วยเหลือหรือแม้แต่กลุ่มโรฮิงจาด้วยกันเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนที่จะดำรงชีวิตตนเองให้อยู่รอดได้ และหรือที่สำคัญคือการสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองในสถานคนพลัดถิ่นให้ได้

การเดินทางเคลื่อนที่และกลยุทธ์การต่อรองชาวโรฮิงจา

ชาวโรฮิงจาหลายคนที่หลบหนีจากพม่าต้องการที่จะสร้างชีวิตใหม่ในประเทศที่สาม โดยเฉพาะในประเทศที่มีประชากรเป็นมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ มาเลเซียคือหนึ่งในประเทศเป้าหมายหลัก นอกจากเหตุผลของการมีมุสลิมเป็นประชากรหลักแล้ว UNHCR ยังมีข้อตกลงกับรัฐบาลมาเลเซียในการให้สิทธิการเป็นผู้ลี้ภัยแก่ชาวโรฮิงจาทำให้พวกเขาสามารถอยู่ภายในประเทศได้ถูกกฎหมายแม้เป็นช่วงระยะเวลาหนึ่งก็ตาม จังหวัดระนองเป็นอีกเป้าหมายหนึ่งของชาวโรฮิงจาในการอพยพเพราะเป็นช่องทางที่

เข้าถึงง่ายทางทะเลจึงสะดวกในการเป็นที่พักที่จะไปสู่ประเทศที่สามได้ ปัจจุบัน Human Right Watch (2009) เปิดเผยข้อมูลว่ามีชาวโรฮิงจาอยู่ประมาณ 8000,000 ในประเทศพม่า ประมาณ 200,000 คน ในประเทศบังกลาเทศ ประมาณ 500,000 คนในประเทศแถบตะวันออกกลาง และประมาณ 100,000 คนในประเทศมาเลเซีย และมีที่กระจัดกระจายในประเทศต่างๆยังหาจำนวนไม่ได้ อย่างไรก็ตามยังไม่มีการบันทึกจำนวนประชากรโรฮิงจาในประเทศไทยอย่างเป็นทางการ

บนเส้นทางการอพยพย้ายถิ่นของชาวโรฮิงจาต้องเผชิญกับชะตากรรมทุกเส้นทาง หลายคนก็พาชีวิตรอดพ้นความยากลำบากอันนั้นไปสู่ประเทศเป้าหมายได้

อาเมียร์ ได้อพยพมายังมาเลเซียผ่านทาง “โบรกเกอร์/นายหน้า brokers” หรือ “ตัวแทน agents” ผู้มีความเชื่อมโยงกับกระบวนการค้ามนุษย์ เป็นที่น่าสนใจว่าเขาไม่ สนับสนุนให้เพื่อนและครอบครัวย้ายมาตั้งรกรากที่มาเลเซียถึงแม้ว่าพวกเขาเหล่านั้น อาจจะมา เหตุผลที่เป็นเช่นนั้นก็มีหลายประการ เหตุผลแรกเพราะพวกเขาเหล่านั้น ไม่มี เอกสารสำหรับเดินทางดังนั้นการอพยพจึงไม่ถูกกฎหมายและมีอันตราย การอพยพเองก็ ต้องอาศัยนักค้ามนุษย์ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ สุเชนเองยังมีความรู้สึกเสียใจไม่หายที่ตนได้หนีออกมาจากบ้านเกิดและประเทศเกิดที่ซึ่งเขาคงกลับไปไม่ได้แล้ว เขากล่าวต่อไปว่าหากโรฮิงจาทุกคนออกมาจากอารกันก็จะทำให้ ชาว ยะไข่ Mogs (ชาวพุทธจากยะไข่ (Rakhine)) สามารถยึดครองที่ดินได้ตามสบาย ซึ่งจะ ทำให้บรรพชนโรฮิงจาต้องเสียบ้านเกิดไปตลอดกาล เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สะท้อนอารมณ์ของอาเมียร์เป็นอย่างมาก ซึ่งเราเห็นได้ชัดจากสีหน้าอารมณ์ของเขาในขณะที่เล่าเรื่อง ให้เราฟัง เขาไม่ได้อพยพมายังมาเลเซียโดยสมัครใจ แต่จำต้องหนีเพราะชีวิตของเขาถูก คุกคามข่มขู่ในอารกัน ที่นั่นเขาทำงานให้กับเอ็นจีโอฝรั่งเศส (GRET ทำงานด้าน กิจกรรมไมโครไฟแนนซ์) งานนี้ทำให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นกลางแคลงใจ อาเมียร์จึงถูกคำสั่ง ให้ต้องเข้าพบตำรวจเพื่อถูกซักถามได้ตลอดเวลา เพื่อนๆของเขาหลายคนก็ได้รับการ ปฏิบัติแบบนั้นเหมือนกัน บางคนถูกจับแบบไม่มีกำหนดปล่อยตัว บางคนกลายเป็นคน สบสูญ ด้วยเหตุนี้เขาจึงตัดสินใจหลบหนีคำสั่งจับกุมของตำรวจ ในอารกัน ในตอนแรกเขาต้องหลบซ่อนตัวที่ภูเขาค่อนข้างสูง หลังจากนั้นจึงค่อยตัดสินใจบน สมาชิกของกองทัพพม่าเพื่อที่จะกลับไปยัง หม่องคอร์ด

จากหม่องคอร์ดที่เขาซ่อนตัวอยู่เป็นเวลา 1 เดือน เขาเดินทางไปยังบังกลาเทศข้ามแม่น้ำ นาฟ โดยเรือข้ามฟาก การข้ามฟากนี้สามารถทำได้ในทุกหมู่บ้านเล็ก ๆ ริมแม่น้ำนาฟซึ่ง เป็นพรมแดนของประเทศแบ่งแยกพวกเขา เขาตัดสินใจบนกองกำลังของ NASAKA (กำลังรักษาความปลอดภัยชายแดนพม่า) สุเชนกล่าวว่ามันเป็นเรื่องง่ายสำหรับโรฮิงจาที่จะออกจากอารกัน โดยการตัดสินใจบน NASAKA แต่มันแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะกลับคืนมาอีกครั้ง ใน บังกลาเทศเขากลายเป็นผู้ว่างงานอยู่ 9 เดือนถึงแม้จะพยายามอย่างหนักเพื่อหางานทำในที่สุดเขาก็ถูกเสนองานกับ IRC (กาชาดสากล) แต่ก็ไม่สามารถที่จะเริ่มต้นทำงานได้ เพราะเขาไม่ได้เป็นพลเมืองของบังกลาเทศความพยายามของเขาที่จะได้รับ หนังสือเดินทางปลอมบังกลาเทศล้มเหลว และแผนที่จะย้ายไปยังประเทศซาอุดีอาระเบีย ก็ล้มเหลว ดังนั้นในปี 2013 เขาก็ตัดสินใจที่จะเสี่ยงโชคของเขาในประเทศมาเลเซียโดย ใช้นายหน้า/ โบรกเกอร์ เขาขึ้นเรือที่เทคนาฟเพื่อนำเขาไประนอง เขาไม่ได้ย่างเท้าบนแผ่นดินไทยแต่ถูกจำกัดไว้บนเกาะเล็ก ๆ นอกชายฝั่ง สุเชนตกอยู่ในเงื้อม

มือของ ขบวนการการค้านมนุษย์ แต่เขาได้รับการปล่อยตัวหลังจากที่ญาติของเขารวบรวมเงิน เพียงพอที่จะจ่ายเงินค่าไถ่ เขาถูกนำตัวไปยังแผ่นดินใหญ่ในไทยโดยนายหน้าคน มาเลเซียซึ่งพาเขาเดินทางผ่านป่าหนาทึบเป็นเวลาหนึ่งชั่วโมงแล้วปล่อยตัวเขาในดินแดน มาเลเซียที่อยู่ใกล้ชายแดนไทย

จามาลุดดิน (Jamaludin) เล่าให้เราฟังเกี่ยวกับเรื่องราวชีวิต เมื่อเขาตัดสินใจที่จะออกจากอาร์กันครั้งแรก เขาเดินทางโดยเรือไปยัง บังกลาเทศที่นั่นเขาได้ตัดสินใจบนเจ้าหน้าที่เพื่อขอรับหนังสือเดินทางสัญชาติ บังกลาเทศ จะเห็นได้ชัดว่าการใช้วิธีการอพยพของชาวโรฮิงจาแบบนี้ค่อนข้างที่จะพบ ได้บ่อย ซึ่งวิธีการนี้ก่อให้เกิดความสับสน ณ ประเทศเป้าหมายเมื่อต้องมีการระบุว่าผู้ อพยพคนดังกล่าวเป็นชาวโรฮิงจาจริงเพื่อที่จะได้มีสิทธิได้รับสถานะผู้ลี้ภัยจาก UNHCR เพราะหากถูกระบุว่าเป็นชาวบังกลาเทศก็จะไม่ได้รับสิทธิ

ในบังกลาเทศจามาลุดดินขึ้นเครื่องบินไปยังกรุงเทพฯ จากนั้นเขาก็ถูกพาตัวไปยังประเทศ มาเลเซียโดยรถยนต์ การอพยพของเขาได้ถูกจัดการโดย “ตัวแทน (agent)” ในประเทศไทยซึ่ง ประกอบด้วยชาวโรฮิงจาหนึ่งคนและตัวแทนในประเทศมาเลเซียอีกหนึ่งคนซึ่งเป็น ชาวโรฮิงจาเช่นกัน บริการนี้มีค่าใช้จ่าย 500 ริงกิต (ประมาณ 4,000 บาท) ซึ่งการจ่าย เงินจะมีขึ้นเมื่อมาถึงประเทศมาเลเซียแล้ว ถ้าลองนึกเทียบเคียงค่าใช้จ่ายนี้ค่อนข้างถูกกว่ากรณีอื่นๆ เขายืมเงินจากพี่เขยที่อาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซียซึ่งพี่เขยคนนี้นี่เองที่ ติดต่อโบรกเกอร์ให้ จามาลุดดินเริ่มทำงานเป็นคนงานก่อสร้างซึ่งได้รายได้ประมาณ 40-50 ริงกิตต่อวัน เขา ไม่มีสัญญาผูกมัดกับนายจ้างที่ไหน จึงต้องหางานใหม่อยู่ตลอดเวลา เขาได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินสดเมื่องานเลิกแต่ละวัน เขาอยู่ในบ้านเดียวกับภรรยาของเขา (ซึ่ง เขาได้พบและแต่งงานกันในประเทศมาเลเซีย) กับพี่เขยและพี่สาวของเขาและลูก 4 คน พวกเขาเช่าบ้านจากเจ้าของชาวมาเลเซียในราคาประมาณ 300 ริงกิตต่อเดือน เขารู้สึกเสียใจที่เขาไม่เคยมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาเพราะตอนนี้เขาไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากทำงานก่อสร้าง เขาต้องการที่จะศึกษาต่ออีกครั้ง แต่ตราบไคที่เขาไม่ได้มีหนังสือเดินทางและบัตร UNHCR เรื่องนี้จะเป็นไปไม่ได้

อับดุลลาห์มาจากครอบครัวโรฮิงจาที่ค่อนข้างมีฐานะในอาร์กัน โรฮิงจาที่ฐานะดีจะ สามารถซื้อสิทธิพลเมืองและการศึกษาได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้เป็นเพราะการคอร์รัปชันใน อาร์กันมีอยู่อย่างแพร่หลายมาก ครอบครัวของเขาสามารถจัดหาให้เขาได้รับการ ศึกษาที่เพียงพอ ซึ่งหลังจากนั้นเขาก็สามารถเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยซิดดะเวในสาขาฟิสิกส์ และการเรียนสาขานี้ไม่ได้เป็นตัวเลือกแรกของเขา อับดุลลาห์บอกกับเราว่า ชาวโรฮิงจาในอาร์กันสามารถลงเรียนได้ไม่กี่สาขาเท่านั้น ซึ่งโดยมากจะเป็นสาขาที่ เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ปัจจุบันซึ่งเป็นปี 2015 ชาวโรฮิงจาไม่มีสิทธิที่จะเรียนใน มหาวิทยาลัยในพม่าได้อีกต่อไป อย่างไรก็ตามอับดุลลาห์ทนเรียนได้แค่ปีเดียวเนื่องจาก เขาถูกคุกคามกลั่นแกล้งโดยนักเรียนชาวยะไข่เสมอๆ ไม่แต่เฉพาะในสถานศึกษาแต่ใน ทุกๆด้านของชีวิต อับดุลลาห์เน้นว่าไม่มีกฎหมายหรือความยุติธรรมใดๆทั้งสิ้นในอาร์กัน

หลังจากประสบการณ์นั้นอับดุลลาห์ตัดสินใจที่จะเดินทางออกจากอาร์กันไปมาเลเซีย ที่ พ่อของเขาได้ตั้งรกรากอยู่ตั้งแต่ปี 1993 เขาเองก็ไม่เคยเจอพ่อมาก่อนหน้านี้อยู่ เพราะ ตอนที่พ่อเขาอพยพนั้น เขายังเป็นทารกอยู่ เขาเล่าให้เราฟังว่าสำหรับชาวโรฮีนจาแล้ว เป็นเรื่องปกติที่จะไม่ได้อยู่ด้วยกัน สมาชิกในครอบครัวเพศชายมักจะไปอยู่ประเทศอื่น เพื่อไปหาเงิน ส่วนลูกๆก็จะอยู่ในการเลี้ยงดูในครอบครัวแบบขยาย และเพราะว่าแม่ ของอับดุลลาห์ที่อยู่ที่อาร์กันเสียชีวิตตั้งแต่อาบูไม่มาก พ่อของเขาจึงแต่งงานใหม่ที่ มาเลเซีย

ขณะเดียวกันนั้นครอบครัวของอับดุลลาห์ในอาร์กันก็ถูกเลือกปฏิบัติมากขึ้นเรื่อยๆ พวกเขาถูกคุกคามอย่างต่อเนื่องและถูกบังคับให้ขายสินบนกับตำรวจ นี่เป็นอีกเหตุผลที่ทำให้ อับดุลลาห์เห็นว่าไม่ปลอดภัยที่จะอยู่ในอาร์กันได้อีกต่อไปและตัดสินใจที่จะออก เดินทางไปประเทศมาเลเซียที่จะไปอยู่กับพ่อของเขาอีกครั้ง เขาเดินทางไปยังย่างกุ้งเป็นที่ แรกซึ่งเป็นที่เขาตัดสินใจบนเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะได้รับ “กรีนการ์ดสำหรับชาวมุสลิม” ที่เขา ใช้เพื่อออกหนังสือเดินทาง ทางเลือกนี้มีเฉพาะโรฮีนจาที่ร่ำรวยเท่านั้นที่สามารถ ได้หนังสือเดินทางระบุว่าอับดุลลาห์มีเชื้อชาติ “อินเดียนมุสลิม” ไม่ใช่โรฮีนจา เขาจึงสามารถได้รับวีซ่าสำหรับประเทศมาเลเซียและสามารถเดินทางโดยเครื่องบิน ทำให้เขาไม่ต้องใช้วิธีการเดินทางผ่าน “ตัวแทน” หรือ “โบรกเกอร์/นายหน้า” นอกจากนี้เขายังบอกเราว่ามีชาวมุสลิมโรฮีนจาหลายคนจากอาร์กันที่อาศัยอยู่ในย่างกุ้งกับเอกสารเท็จที่พวกเขาได้รับโดยการตัดสินใจบนเจ้าหน้าที่ ด้วยวิธีการนี้พวกเขาสามารถมีชีวิตอยู่ในย่างกุ้งโดยไม่ถูกตรวจพบ แต่พวกเขาไม่สามารถกลับไปอาร์กันที่ ซึ่งการตรวจตราละเอียดกว่า อับดุลลาห์สองจิตสองใจเกี่ยวกับชาวมุสลิมโรฮีนจาที่ ปฏิเสธตัวตนที่แท้จริงของพวกเขา ในด้านหนึ่งเขาคิดว่ามันไม่ถูกต้องและช่างน่าเศร้า ในอีกด้านเขาคิดว่าพวกเขาเหล่านั้นไม่ได้มีทางเลือกอื่น ๆ แล้ว หากยังต้องการที่จะอยู่ในประเทศพม่าและดำเนินชีวิตอย่างสงบ

อับดุลลาห์เริ่มที่จะพูดคุยเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวโรฮีนจาและเล่าสาเหตุที่ชาวโรฮีนจาสามารถอ้างได้ว่าอาร์กันเป็นบ้านเกิดของพวกเขาโดยอ้างอิงจากเอกสารประวัติศาสตร์ เขาพูดหัวข้อนี้ขึ้นมาเองโดยที่เราไม่ได้ถามและพูดด้วยน้ำเสียงที่สะเทือน อารมณ์มาก เช่นเดียวกันกับที่สมาชิกที่มีการศึกษาเชื้อชาติโรฮีนจาคนอื่นๆ อับดุลลาห์ ได้รับการบอกต่อมาอย่างดีเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของโรฮีนจา และเขาก็ต้องการที่จะ สื่อสารข้อความนี้ต่อไปสู่คนข้างนอก เมื่อเราพูดคุยเกี่ยวกับตัวตนของโรฮีนจาทั้งอับดุล ลาห์และออสมันดูคล้ายว่าจะมีสิ่งรบกวนจิตใจพวกเขา มันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับพวกเขา ที่จะแยกตัวเองจากชาวบังกลาเทศซึ่งแทบไม่ได้มีความคล้ายคลึงกับพวกเขาเลย นอกจากนี้เขายังต้องการที่จะ ทำให้ชัดเจนว่าโรฮีนจาอยู่ในอาร์กันมาตลอดและเนิ่น นาน และเป็นกลุ่มชนที่เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในอาร์กันมาตั้งแต่ก่อนที่อังกฤษจะเข้ามา และออกไป ชาวยะไข่ต่างหากที่อพยพมาจากอินเดียตอนที่อังกฤษเข้ายึดครอง นี่เป็นคำ บอกเล่าของ อับดุลลาห์

โรฮีนจารุ่นใหม่นาม อับดุล หรือ ไมค์ ในย่างกุ้ง

ไมค์ เป็นชายชาวโรฮิงจาวัย 23 ปี เขามีญาติเป็นผู้ประกอบการอยู่ในเมสอค ซึ่งก็คือคนที่เราติดต่อด่วนในตอนแรก เขาจัดอยู่ในกลุ่มของโรฮิงจารุ่นใหม่ที่ค่อนข้างร่ำรวยและมีการศึกษา แต่ไม่ใช่ตัวแทนของผู้อพยพชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่ทั้งในย่างกุ้งและที่อื่นๆทั่วโลก

ไมค์เดินทางมาจากยะไข่เมื่อประมาณ 3 ปีก่อน เพื่อศึกษาให้จบสาขาสัตววิทยา ต่อจากที่เริ่มเรียนในมหาวิทยาลัยซิตตะเว (Sittwe University) การมาจากครอบครัวชาวโรฮิงจาที่ค่อนข้างมีฐานะและอิทธิพล ทำให้เขาสามารถจ่ายเงินสินบนเพื่อเดินทางมาอย่างถูกต้อง จนมีบัตรประจำตัวซึ่งระบุว่าเขาเป็นชาวมุสลิมเบงกอล (Bengali Muslim) และเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยดากอน (Dagon University) ได้ ไมค์เล่าว่าในฐานะมุสลิมโรฮิงจา การขอรับบัตร “เบงกาลี” ย่อมดีกว่าไม่ได้อะไรเลย และยังยืนยันด้วยว่า ถึงแม้รัฐบาลเมียนมาจะสัญญากับชาวโรฮิงจาว่าพวกเขาจะได้รับบัตรประจำตัวหากยอมรับที่จะถูกจัดอยู่ในกลุ่ม “มุสลิมเบงกอล” แต่ในความเป็นจริง ถ้าไม่มีเงินจ่าย ก็ไม่มีทางได้บัตร ยิ่งกว่านั้น ตอนนี้ชาวโรฮิงจาไม่สามารถเดินทางจากยะไข่มาอย่างถูกต้องได้เลย เพราะมาตรการความมั่นคงที่ภาคีรัฐนำมาใช้จำกัดความเคลื่อนไหวของชาวโรฮิงจามุสลิม มีความเข้มงวดกว่าแต่ก่อนมาก

เมื่อปราศจากบัตรประจำตัว ก็เป็นไปได้ที่จะจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยหรือประกอบธุรกิจ และเมื่อ “มุสลิมโรฮิงจา” ถูกกีดกันจากตลาดงานปกติทั่วไปสืบเนื่องจากถิ่นที่มาและศาสนา พวกเขา ก็จะประกอบธุรกิจส่วนตัวเพื่อหาเลี้ยงชีพ ตัวไมค์เองก็เหมือนคนอื่นๆในครอบครัว วางแผนที่จะมีธุรกิจของตนเอง และปัจจุบันก็กำลังระดมความคิดว่าธุรกิจแบบไหนจะรุ่งโรจน์ที่สุดในอนาคต ธุรกิจคือสิ่งที่เชื่อมโยงมุสลิมโรฮิงจาจากยะไข่ที่อาศัยในย่างกุ้งและที่อื่นๆเข้าด้วยกัน หากไม่มีการติดต่อธุรกิจ เขาก็คงจะมีปฏิสัมพันธ์อยู่แค่กับคนในครอบครัว เพราะไม่มีความจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กับมุสลิมจากรัฐยะไข่คนอื่นๆ เขามีเจตนาที่ว่าจะทำธุรกิจโดยไม่แบ่งแยกชาติพันธุ์และศาสนา เพราะ “ธุรกิจย่อมไม่มีอคติแบ่งแยก” ทว่า โชคร้ายที่การโหมสร้างกระแสต่อต้านมุสลิมของรัฐบาล ทำให้คนส่วนใหญ่ปฏิเสธที่จะทำการค้ากับนักธุรกิจมุสลิม

นอกเหนือจากเหตุผลด้านธุรกิจและเครือข่ายแล้ว เขารู้สึกไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างชุมชนมุสลิมยะไข่ที่เป็นปึกแผ่นขึ้นในย่างกุ้ง เขาชื่นชอบบรรยากาศแบบสังคมเปิดในเมือง ที่ซึ่งผู้คนจากหลากหลายถิ่นที่มาอาศัยอยู่ร่วมกัน และเพื่อนบางคนของเขาก็ไม่ใช่มุสลิม ชีวิตมุสลิมในย่างกุ้งไม่มีอะไรยุ่งยาก เพราะมีมุสลิมอยู่มากมายแล้วหลายกลุ่ม และพวกเขาต่างก็ยอมรับซึ่งกันและกัน ไม่มีการแบ่งแยกด้วยพื้นฐานทางชาติพันธุ์หรือถิ่นฐานที่มา แต่คือชนกลุ่มใหญ่กลุ่มเดียว トラバที่ที่ยังพูดจาสื่อสารด้วยภาษาเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือภาษาพม่า แต่ปัญหาคือชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีทักษะภาษาพม่า และเมื่อขาดสิ่งนี้ก็หมดสิทธิ์ประสบความสำเร็จ

ไมค์ยังได้วิจารณ์ต่อด้วยว่าชาวโรฮิงจาจำนวนมากแม้ประสบความสำเร็จทางธุรกิจ แต่มักไม่ค่อยมีการศึกษา และเขาก็ไม่อยากคบหากับคนที่ไร้การศึกษา เขาจะทำธุรกิจด้วย แต่จะไม่คบเป็นเพื่อนหรือใช้เวลาว่างร่วมกับพวกเขา

โดยทั่วไป อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ความเป็นโรฮิงจาไม่ค่อยสำคัญสำหรับเขานัก เขาไม่ได้เรียกตัวเองว่า “โรฮิงจา” แต่ชอบที่จะใช้คำว่า “มุสลิมยะไข่” มากกว่า ถึงแม้มุสลิมโรฮิงจาในย่างกุ้งจะถูกมุสลิมกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเรียกว่า “มุสลิมยะไข่” อยู่แล้ว แต่เขาก็เลือกที่จะไม่ใช่คำว่า “มุสลิมโรฮิงจา” ในย่างกุ้ง เพราะคำนี้ไม่ได้รับการยอมรับจากคนอื่นๆ และเขาก็กลัวที่จะมีปัญหาด้วย

ชายหนุ่มกล่าวต่อไปว่า มุสลิมโรฮิงจาไม่ควร “จริงจังเกินไป” และ “ไม่ควรใส่ใจ” นักรัฐบาลไม่ชอบหรือรังเกียจพวกตน เพราะก่อนอังกฤษจะเข้ามา ชาวยะไข่ (ทั้งพุทธและมุสลิม) และชาวเบงกอล ต่างถูกปกครองด้วยกษัตริย์องค์เดียวกัน (จักรวรรดิโมกุล) และไม่ได้ถูกแบ่งแยกเขตแดนเป็นประเทศนั้นประเทศนี้ เขาชี้ให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันของคนกลุ่มเหล่านี้ บอกว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาามากที่พวกเขาจะมีรูปพรรณสัณฐาน ภาษาพูด และอะไรต่อมิอะไรคล้ายคลึงกัน เพราะพวกเขามีความใกล้ชิดซึ่งกันและกันมาแต่ครั้งประวัติศาสตร์ ในทำนองเดียวกัน ไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดที่ชาวเมียนมาซึ่งอาศัยอยู่ตามตะเข็บชายแดนเมียนมา-จีน จะหน้าตาเหมือนคนจีนมากๆ

ไมค์รู้สึกว่าเขาเป็นพลเมืองของเมียนมาและไม่คิดจะโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น เขายังบอกด้วยว่า ตอนนี้ชาวยะไข่หลายต่อหลายคน รวมถึงคนพุทธอื่นๆ เริ่มจะเข้าใจแล้วว่ามุสลิมไม่ใช่คนชั่วร้าย พวกเขาเริ่มเห็นใจมุสลิมและตระหนักแล้วว่ารัฐบาลกำลังเผยแพร่กระแสการต่อต้านมุสลิมอย่างไม่เป็นธรรมอยู่อย่างแท้จริง

ความคิดเห็นของไมค์ โรฮิงจารุ่นใหม่ที่มุ่งเน้นในเรื่องเศรษฐกิจ ความอยู่รอด และความก้าวหน้าในชีวิต อาจทำให้ ตัวตน อัตลักษณ์ของความเป็นโรฮิงจาได้ลดทอนไปอย่างมาก

ชีวิตของสุนเฐน

สุนเฐน ชายหนุ่มคนหนึ่งที่ตั้งใจในการเดินทางข้ามแดนออกจากบ้านเกิดมาหาชีวิตใหม่ในเมืองไทยเมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในประเทศพม่าที่รัฐอารากันมีความขัดแย้งระหว่างความเป็นชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างทางศาสนาจึงเป็นเหตุที่ทำให้มีการทำหากินอย่างลำบากและถูกบังคับในเรื่องต่างๆของการใช้ชีวิตที่อยู่บ้านเกิดของตน จึงทำให้ สุนเฐน ได้ตัดสินใจเดินทางออกจากบ้านเกิดของตนมาที่เมืองย่างกุ้งเพื่อหาทางเดินทางมาต่อที่ชายแดนในจุดมุ่งหมายในการเดินทางครั้งนี้ก็จะมายังประเทศไทย เพราะมีพี่น้องทำงานอยู่ที่เมืองไทยเมื่อเดินทางมาถึงย่างกุ้งประเทศพม่า สุนเฐน ได้พักอยู่ที่ย่างกุ้งประเทศพม่าเป็นเวลา 15 วันหลังจากนั้นสุนเฐนได้เดินทางมายังชายแดนแม่สอดโดยผ่านนายหน้าที่อยู่ประเทศพม่าเมื่อเดินทางถึงชายแดนแม่สอดแล้วสุนเฐนได้พักรอจังหวะในการข้ามแดนก็ได้พักอยู่ที่แม่สอด 1 อาทิตย์เพื่อที่จะข้ามแดนมายังจังหวัดเชียงใหม่เพื่อที่จะพบพี่น้องที่อยู่ประเทศไทย เมื่อ 13 สิงหาคม 2535 สุนเฐน ได้เดินทางจากชายแดนแม่สอดมาถึงจังหวัดเชียงใหม่ในการเดินทางข้ามมาครั้งนี้ไม่มีประสบการณ์เพราะในความที่มิชอบกับชุมชนพื้นที่แตกต่างจากประเทศพม่าเพราะประเทศไทยมีลักษณะความเป็นเมืองและมีนักท่องเที่ยวมาความเจริญทำให้ สุนเฐน ได้ตัดสินใจเรียนรู้การทำโรติจากพี่น้องของตนเองเพื่อที่จะสร้างอาชีพของตนเองก่อนเพราะไม่มีทางเลือกมากนัก ในการการเรียนรู้ในการทำโรตีสุนเฐน ก็มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อย่างจริงจังจึงมีการไปขายโรตีสวยที่และใช้วิธีการสังเกตการลองทำจึงทำให้มีเรียนรู้ที่จะทำโรตีสวยได้อย่างรวดเร็วเมื่อ สุนเฐน ทำโรตีสวย พี่น้องก็ได้ตัดสินใจเดินทางไปยังประเทศมาเลเซียและประเทศจีนแต่ สุนเฐน ไม่สามารถเดินทางได้ทำให้เขาต้องตัดสินใจทำอาชีพขายโรตีสวยที่เมืองไทย

1 กันยายน 2535 สุนเฐน ได้ออกมาขายโรตีสวยด้วยตนเองที่ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ขายได้ 1 เดือน ก็ได้ย้ายพื้นที่ขายโรตีสวย เนื่องจากทำเลในการขายโรตีสวยไม่ดีจึงได้หาพื้นที่ขายโรตีสวย ก็ได้ย้ายไปขายโรตีสวยที่จังหวัดลำพูนโดยได้รับการช่วยเหลือจากชาวโรฮิงจาด้วยกัน ในขณะนั้นจังหวัดลำพูนยังไม่มี ความเจริญมากนักจึงต้องดิ้นรนในการหาพื้นที่ขายโรตีสวยจึงกลับมาขายที่จังหวัดเชียงใหม่อีกครั้งมาขายที่อำเภอหางดง ขายได้ 6 เดือนก็ถูก ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง ได้ส่งไปจำคุกที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นเวลา 8 เดือน หลังจากนั้นต่อไปอยู่ที่กรุงเทพฯ เพื่อรอการส่งกลับยังประเทศต้นทางในการติดคุกที่กรุงเทพฯ สุนเฐน ก็ได้รู้จักผู้เฒ่าคนหนึ่งที่มีอายุมากที่ติดคุกอยู่ด้วยกันสุนเฐนก็ได้ไปสร้างความสัมพันธ์พูดคุยได้เล่าเรื่องราวชีวิตของตนเองให้ลุงฟังจนมีความสนิทสนมกับลุงทำให้ลุงสงสารและเอ็นดูสุนเฐนมากจึงได้ให้ความช่วยเหลือเวลามีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ในการติดคุกของ สุนเฐนจึงเป็นประสบการณ์เรียนรู้การใช้ชีวิตอยู่ในเมืองไทยได้หลายอย่างสุนเฐนก็ได้ปรึกษาและปรับทุกข์กับลุงตลอดเวลา แล้วสุนเฐนได้คอยให้ความช่วยเหลือลุงในเรื่องต่างๆเพราะลุงมีอายุมากแล้ว นอกจากการระบายความทุกข์ความสุขแล้วสุนเฐนยังใช้โอกาสที่อยู่ในคุกเรียนรู้ภาษาไทยจากลุงทำให้สุนเฐนสามารถพูดและอ่านภาษาไทยได้หลังจากนั้นสุนเฐนได้ถูกส่งไปยังจังหวัดกาญจนบุรีเพื่อรอการส่งกลับชายแดนประเทศพม่า ในขณะที่อยู่ชายแดนกาญจนบุรี สุนเฐนก็ได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษาไทยจากเจ้าหน้าที่โดยใช้วิธีการพูดคุยซักถามเจ้าหน้าที่ ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองที่คอยดูแลอยู่ทำให้สุนเฐนเข้าใจภาษาไทยและเป็นครั้งแรกที่มีประสบการณ์ที่อยู่เมืองไทยในการติดคุกสุน

เช่นได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ต่างๆจำนวนมาก เมื่อถึงเวลาตำรวจตรวจคนเข้าเมือง ก็ได้ส่งสุนเซ็นไปชายแดนพม่าขณะที่สุนเซ็นอยู่ในประเทศพม่า สุนเซ็นก็ได้พยายามหาทางติดต่อกับนายหน้าเพื่อที่จะเดินทางกลับมามาประเทศไทยอีกครั้งแล้วสุนเซ็นก็ได้ตกลงกับนายหน้าในประเทศพม่าโดยนายหน้าเรียกเก็บเงินกับสุนเซ็นในราคา 7,000 พันบาท ขณะนั้นสุนเซ็นไม่มีเงินติดตัวเลย สุนเซ็นจึงต่อรองกับนายหน้าให้มาเก็บดั่งกับพี่น้องที่อยู่ในประเทศไทย

สุนเซ็นได้เดินทางออกนอกประเทศพม่าพร้อมกับนายหน้าและยังมีแรงงานพม่าที่เดินทางมาพร้อมกันจำนวน 10 คน ในการเดินทางทั้งหมดทุกคนนับถือศาสนาพุทธสุนเซ็นกับเป็นคนเดียวที่นับถือศาสนาอิสลามก็ทำให้สุนเซ็นมีความกลัวในการเดินทางเพราะเป็นช่วงที่มีความขัดแย้งทางศาสนา การเดินทางสุนเซ็นจะต้องระวังตัวเป็นพิเศษ การเดินทางนายหน้าก็พาเดินทางด้วยเท้าเข้ามาโดยมีเส้นทางเดินทางมาทางป่าเขาเพื่อที่จะมายังชายแดนกาญจนบุรีในการเดินทางครั้งนี้ สุนเซ็น บอกว่าเป็นประสบการณ์ที่รอดจากความตาย

ในการเดินทางของสุนเซ็นครั้งนี้เป็นการเดินทางที่แสนลำบากเป็นประสบการณ์ชีวิตที่ไม่มีวันลืมเลือนเดินทางออกจากประเทศพม่าสุนเซ็นได้ป่วยเป็นไข้มาเลเลียในเวลาตอนนั้นไม่มี สุนเซ็นอะไรติดตัวเลยนอกจากกระเป๋าเดินทางที่หนังสือแปลภาษาไทย-พม่าซึ่งเป็นหนังสือที่สุนเซ็นใช้ติดตัวตลอดเวลาต่อมาวันที่ 2 กันยายน พ.ศ 2537 ก็ได้เดินทางมาถึงป่าในจังหวัดกาญจนบุรีในขณะนั้นสุนเซ็นยังไม่หายป่วยทำให้สุนเซ็นเดินต่อไปไม่ได้ สุนเซ็นได้บอกกับนายหน้าว่า “ผมเดินต่อไปไม่ได้แล้วขอตายอยู่ในป่านี้ ผมไปไม่ได้จริง” นายหน้าก็ได้ทิ้งสุนเซ็นไว้ที่ป่าแล้วเอากระเป๋าเดินทางที่สุนเซ็นติดตัวไว้ไปด้วย หลังจากนั้นสุนเซ็นได้หมดสติไปจนถึง 10.00 น. ของอีกวันหนึ่งสุนเซ็นจึงได้มีสติขึ้นมาและได้นั่งคิดว่า จะเอาตัวรอดจากป่าได้อย่างไรเพราะไม่รู้ทางและยังไม่มีอะไรติดตัวอีกในการที่ติดอยู่ในป่า 40 วัน สุนเซ็นก็มีการหาทางที่จะทำให้ตนเองมีชีวิตรอดออกจากป่าได้ สุนเซ็นได้เล่าชีวิตที่ติดอยู่ในป่าให้ผู้วิจัยฟังทั้งน้ำตาและยังน้อยใจกับชีวิตของตนเองที่มีความลำบากมากกว่าจะรอดมาถึงวันนี้ ต่อมาเมื่อสุนเซ็นรู้สติขึ้นมาก็ตัดสินใจเดินขึ้นเขาที่มีความสูงมากเพื่อที่จะได้รู้และมองเห็นอะไรบ้างขณะที่สุนเซ็นยืนอยู่บนภูเขาก็ได้เห็นรถวิ่งอยู่บนถนนด้านล่างสุนเซ็นก็ได้เดินตรงลงมาเพื่อที่จะออกไปที่ถนนแต่เมื่อเดินลงมองไปทางไหนก็มีแต่ป่าทึบไปหมดสุนเซ็นจึงตัดสินใจเดินขึ้นเขาอีกรอบหนึ่งเพื่อที่จะดูถนนให้ชัดเจนเมื่อเดินลงมาก็เจอคลองน้ำเล็กๆที่อยู่กลางป่าในขณะนั้นสุนเซ็น ดีใจมากที่รีบลงล่างเนื้อล้าตัวและซักผ้าที่มีความสกปรกในขณะที่ล้าตัวอยู่สุนเซ็นก็ได้มองเห็นกระป๋องแปะซึ่งก็รีบเดินไปเอามาใส่น้ำไว้ดื่มขณะเดิน เมื่อล้าตัวเสร็จสุนเซ็นได้เดินทางในป่าที่มีความทึบมีแต่ต้นไม้มองไม่เห็นอะไรในขณะที่เดินอยู่ก็ได้ยินเสียงรถวิ่งอยู่บนถนน สุนเซ็นจึงเดินตามเสียงรถออกมาจากป่าจึงได้เจอถนน ตอนนั้นก็ไม่รู้ว่าจะเดินไปทางไหนจึงตัดสินใจเดินตามถนนไปในระหว่างทางก็ได้พบกับด่านตรวจคนเข้าเมืองที่มีป้ายเขียนว่าหยุด ด้วยความที่ไม่รู้จึงหยุดตามที่ป้ายบอกเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองก็เลยยืมให้ไม่ได้ตรวจอะไรสุนเซ็นก็ยืนงง แล้วตำรวจก็ปล่อยให้ไป สุนเซ็นคิดในใจว่าถ้าเป็นตำรวจที่พม่าคงถูกจับไปแล้ว หลังจากนั้นก็ได้เดินตามถนนมาจนถึงหมู่บ้านชาวกระเหรี่ยง

ยงแห่งหนึ่งที่อยู่ไม่ไกลจากด่านตรวจคนเข้าเมืองซึ่งชาวกระเหรี่ยงแถบนี้ก็นับถือศาสนาพุทธสุนเซ็นที่นับถือศาสนาอิสลามก็เดินเข้าไปขอความช่วยเหลือก็มีชายร่างใหญ่คนหนึ่งถือปืนลงมาจากบ้านถามสุนเซ็นว่า

ชายร่างใหญ่ : มึงเป็นใครมาจากไหน

สุนเซ็น : ผมเป็นคนมุสลิมขอน้ำกินหน่อยได้ไหม

ชายร่างใหญ่ : น้ำอยู่ในอ่างน้ำได้น้ำแล้วมึงก็รีบออกไปถ้าไม่จั้นเดี๋ยวมึงจะตาย

สุนเซ็นจึงรีบไปตักน้ำแล้วก็รีบเดินออกไปจากหมู่บ้าน ด้วยความที่ไม่สบายและไม่ได้กินอะไรเลยก็เริ่มเหนื่อยในการเดินทางเมื่อเดินทางไปอีก 5 กิโลเมตร ขณะนั้นเวลา 10.30น. ก็ได้เห็นหมู่บ้านเล็กๆประมาณสิบหลังคาเรือนตั้งอยู่ในป่าข้างถนนซึ่งเป็นหมู่บ้านของชาวกระเหรี่ยงตอนนั้นสุนเซ็นก็ได้คิดอยู่เสมอว่าชาวบ้านแถบนั้นไม่ชอบคนมุสลิมจึงทำให้สุนเซ็นต้องระวังตัวเสมอเมื่อเข้าไปขอความช่วยเหลือจากชาวพุทธเมื่อเข้าไปในหมู่บ้านสุนเซ็นก็เลยเข้าไปถามผู้หญิงคนหนึ่งว่า

สุนเซ็น : ผมเป็นคนมุสลิมไม่สบายมาขอความช่วยเหลือขอพักในหมู่บ้านได้ไหม

ผู้หญิงคนหนึ่ง : รอขออนุญาตจากผู้นำชุมชนก่อนว่าจะให้พักหรือไม่

เมื่อผู้หญิงคนนั้นตอบสุนเซ็นก็มีความหวังว่าจะได้รับความเมตตาจากผู้นำชุมชน สุนเซ็นจึงได้นั่งรอผู้นำชุมชนอยู่ที่ตำราเล็กๆที่ไหลผ่านหมู่บ้านจนถึง 18.00 น เมื่อผู้นำกลับจากทำงานก็เดินเข้ามาหา สุนเซ็นก็ขอความช่วยเหลือและบอกกับผู้นำว่า

สุนเซ็น : ผมไม่สบายขอพักในชุมชนสักคืนได้ไหม

ผู้นำชุมชน : ให้พักก็ได้แต่มีข้อแม้ว่าคุณจะต้องเดินทางออกจากหมู่บ้าน

ตอนตีสามพร้อมกับผม

สุนเซ็นก็รีบรับปากทุกอย่างผู้นำก็เลยพาไปพักที่บ้านของผู้นำ ภรรยาของผู้นำก็ได้นำหมอน ผ้าห่มมาให้นอนที่หน้าบ้าน ขณะนอนอยู่ก็รู้สึกตัวร้อนมาก ภรรยาผู้นำก็มาดูแล้วหาข้าวหามาให้กินแล้วก็นอนหลับได้จนถึงเวลาตีสามผู้นำก็มาปลุกให้ตื่นเพื่อจะเดินทางออกจากหมู่บ้านตามที่ตกลงกันไว้ตอนนั้นก็ไม่มีแรงที่จะลุกแต่จำเป็นจะต้องลุกเพื่อที่จะเดินทางออกจากชุมชน

รุ่งเช้าวันต่อมา เมื่อเวลา 05.00 น ขณะเดินทางอยู่ตามถนนอยู่ก็มองเห็นโรงพักที่อยู่

ด้านหน้าไม่ไกลนัก ขณะกำลังเดินอยู่ก็มีสุนัขหลายตัววิ่งไล่ สุนเซ็นก็ไม่มีแรงที่จะวิ่งหนี ตอนขณะที่เล่าก็มีความรู้สึกน้อยใจกับชีวิตตัวเองและยังบอกกับผู้วิจัยว่า “ตอนนั้นที่อยู่กับชีวิตมากจนไม่อยากมีชีวิตต่อ ชีวิตลำบากจริงๆ” แล้วก็ร้องไห้ให้กับชีวิตของตนเอง

ต่อมาเมื่อเวลา 08.00 น ขณะที่เดินไปตามถนนที่ไม่มีจุดมุ่งหมายก็มีชุมชนหนึ่งที่อยู่ไม่ไกลจากเมือง สุนเซ็นก็เข้าไปถามคนในชุมชนว่าในหมู่บ้านมีคนมุสลิมบ้างไหม ตอนนั้นสุนเซ็นคิดว่าถ้าขอ

ความช่วยเหลือจากคนมุสลิมที่นับถือศาสนาเดียวกันก็คงจะได้รับความเมตตาว่าชาวพุทธ ด้วยความโชคดีในหมู่บ้านมีบ้านของชาวมุสลิมอยู่หลังหนึ่งที่อยู่บนเขาไกลจากหมู่บ้าน สุนเซ็นก็เดินขึ้นไปที่บ้านของชาวมุสลิมเพื่อขอความช่วยเหลือจึงขอพักกับเขาหนึ่งคืน แต่เขากับมีความกลัวจึงไม่ให้พักด้วยแล้วก็บอกให้รีบออกไปจากหมู่บ้าน เขาก็ห่อข้าวและน้ำให้กับสุนเซ็นไว้กินขณะที่เดินทาง เมื่อเดินทางออกมาเรื่อยๆจนในเมืองอำเภอสังขบุรีเป็นเวลา 12.00 น ก็เข้าไปถามหาที่พักที่อยู่อีกบริเวณนั้น ก็มีคนบอกทางมาที่มัสยิดเมื่อมาถึงมัสยิดก็เข้าไปหาโต๊ะอิหม่าม ด้วยความที่โชคดีที่โต๊ะอิหม่ามที่นั่นเป็นชาวโรฮีนจาเหมือนกัน สุนเซ็นดีใจมากรีบวิ่งเข้าไปกอด โต๊ะอิหม่ามแล้วร้องไห้เพราะดีใจว่าตนเองรอดมาแล้ว สุนเซ็นก็ได้พักอยู่ที่มัสยิดเป็นเวลาวัน แล้วติดต่อกับนายหน้าเพื่อที่จะเดินทางมาที่จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นที่ที่ตนเองเคยอยู่มาก่อน

ต่อมา 15 กันยายน 2537 ได้เดินทางมาถึงจังหวัดลำพูนโดยผ่านกระบวนการเดินทางของนายหน้า เมื่อมาถึงก็มาเป็นแรงงานกับนายจ้างที่ทำอาชีพค้าขายนายจ้างก็ได้พาไปทำบัตรแรงงานต่างด้าวเมื่อทำงานกับนายจ้างก็พอมีเงินเก็บสุนเซ็นก็ตัดสินใจออกมาทำอาชีพขายโรตีสีที่ตนเองเคยทำมาก่อนพอมีเงินเก็บ สุนเซ็นก็ได้ไปทำพาสปอร์ตเมื่อปี 2544 เมื่อมีพาสปอร์ตแล้ว ปี 2547 สุนเซ็นได้ตัดสินใจเดินทางไปประเทศจีนเพื่อไปหาพี่น้องที่อยู่ที่นี่ก็ได้ฝากที่ขายโรตีสีไว้กับเพื่อน เมื่อไปอยู่ประเทศจีนก็ได้ลงทุนกับเพื่อนเปิดร้านขายเพชร-พลอย แต่อยู่ได้แค่ 3 เดือนสุนเซ็นก็ยกกิจการให้เพื่อนแล้วตัดสินใจกลับประเทศไทย เพราะแพ้อากาศที่ประเทศจีนอีกทั้งยังไม่ชอบคนที่ประเทศจีนที่มารยาทไม่ดีด้วย ก็ได้มาทำอาชีพขายโรตีสีอยู่ที่แม่สอด

ต่อมาเมื่อปี 2549 ได้ถูกจับอีกครั้ง ได้ถูกส่งตัวกลับไปประเทศพม่าทางแม่น้ำเมย ที่ชายแดนแถบนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นหมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาพุทธ ด้วยความที่แตกต่างทางชาติพันธุ์และในช่วงที่เกิดความขัดแย้งทางศาสนาสุนเซ็นจึงไม่กล้าที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือ สุนเซ็นก็เลยหานายหน้าที่จะพาเดินทางมาที่ประเทศไทยอีก ก็ได้เข้าพักที่บ้านของนายหน้าเพื่อรอเดินทางมาที่ประเทศไทย รุ่งเช้าวันต่อมาขณะที่เดินทางมาประเทศไทยในการเดินทางครั้งนี้ก็มีแรงงานที่เป็นชาวพุทธร่วมเดินทางด้วยมากกว่า 20 คน มีสุนเซ็นคนเดียวที่เป็นคนมุสลิม ทำให้สุนเซ็นต้องระวังตัวมาก นายหน้าก็ได้มาส่งให้กับเจ้าหน้าที่แม่สอด สุนเซ็นก็ได้เดินทางต่อมากับเจ้าหน้าที่เมื่อมาถึงแม่สะเรียงก็ถูกจับอีกครั้งแต่ก็ได้เจรจากับเจ้าหน้าที่เลยเสียค่าปรับ 2,500 บาท ก็ปล่อยให้มาจนถึงจังหวัดลำพูน เมื่อเดินทางมาถึงจังหวัดลำพูนสุนเซ็นก็ได้พูดคุยกับเพื่อนที่อยู่จังหวัดเชียงใหม่เพื่อขอความช่วยเหลือ

ปัจจุบัน สุนเซ็นได้กลับมาขายโรตีสีเหมือนเดิมและเช่าห้องแถวที่ไม่ไกลจากที่ขายโรตีสีมากนัก ก็ขายอยู่หน้าตลาดแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูนซึ่งมีความเจริญมากขึ้นกว่าเดิมเมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมา จึงเป็นพื้นที่ขายที่ดีและอีกทั้งไม่ได้เสียค่าที่เหมือนคนอื่น ๆ เนื่องจากถือได้ว่าเป็นผู้บุกเบิกที่ขายและขายมานานกว่า 20 ปี ก่อนที่จะเกิดความเจริญ รถเข็นที่วางขายก็ได้ติดกับตลาด อยู่หน้าร้านทองซึ่งเจ้าของร้านจะรู้จักสุนเซ็นเป็นอย่างดีสุนเซ็นก็จะทำโรตีสีไปให้กินอยู่บ่อยๆด้วยความที่ขายมานานแล้วเจ้าของร้านก็เลยให้ขายฟรีหมดทั้งตลาดมีสามเจ้า ที่ไม่ได้จ่ายค่าเช่าหน้าร้านเพราะขายนานพอๆกับสุนเซ็น คน

ที่จ่ายค่าเช่าที่ก็จะอยู่หลังตลาดและอยู่คนละด้านกับที่สุนเฐนขายซึ่งค่าเช่าก็แพงละ 2,500-3,000 บาท ต่อเดือน แต่สุนเฐนก็ได้ดูแลคอยเปิด-ปิดไฟเมื่อตลาดวายหรือเมื่อตลาดปิดเวลาช่วงเทศกาล เพราะแรงงานส่วนใหญ่ก็จะหยุดกลับบ้านตลาดก็จะปิด แต่ก็มีส่วนที่ไม่หยุด ซึ่งเป็นอีกช่วงหนึ่งที่โรตียะขายดีมาก ๆ เพราะหาอะไรกินยากสุนเฐนก็จะขายตลอดจะไม่หยุดในช่วงนี้และคอยดูแลตลาดด้วย

สุนเฐนกับเพื่อนได้เข้ามาละหมาดที่มัสยิดและได้เข้าหาผู้วิจัยในชุมชนข้างคลานเพื่อที่จะติดต่อ VDO เกี่ยวกับสถานการณ์ไม่สงบที่อยู่ในประเทศพม่าและให้ข้อมูลในเรื่องต่างๆจนถึงเวลา 14.00 น. ก็ได้เวลาที่สุนเฐนจะต้องกลับบ้านไปเตรียมของในการขายโรติ ผู้วิจัยก็ขอติดตามไปบ้านและการขายโรติของสุนเฐนด้วย เมื่อได้รับอนุญาตให้ไปด้วยผู้วิจัยก็ตัดสินใจขับรถมอเตอร์ไซค์กับเพื่อนตามสุนเฐนไปที่จังหวัดลำพูน ขณะที่เดินทางตามสุนเฐนผู้วิจัยมีความตื่นเต้นและกลัวมากเพราะขับรถในถนนใหญ่ก็มีรถเยอะ แต่สุนเฐนก็ขับรถผู้วิจัยอยู่ตลอด เมื่อเข้าไปถึงที่พักของสุนเฐนในจังหวัดลำพูน ก็พบว่าป็นห้องเช่าเล็กๆที่มีราคาไม่แพงนักมีจำนวนหลายตึกส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่ทำงานอยู่แถวนั้น แต่ก็ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์เช่น ไทยใหญ่ พม่า ที่ได้พักอาศัยอยู่ตึกแถวนั้น เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปเห็นที่พักของสุนเฐนก็ตกใจมาก เพราะห้องของสุนเฐนมีความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยมาก อยู่ภายในห้องจะมีเครื่องในการทำโรติและเครื่องในการทำอาหารกินเอง สุนเฐนได้ต้อนรับผู้วิจัยเป็นอย่างดี หาน้ำหาผลไม้มาให้กินจนผู้วิจัยรู้สึกเกรงใจ สุนเฐนใจดีมาก นอกจากนี้แล้วบริเวณหน้าห้องของสุนเฐนยังมีเครื่อง ออกกำลังกายที่ทำด้วยตัวเอง สุนเฐนบอกกับผู้วิจัยว่าเขาชอบออกกำลังกายเวลาว่าง

จากที่ผู้วิจัยสังเกตคำพูดของสุนเฐน ก็รู้สึกได้ว่าสุนเฐนจะมีความสนิทสนมกับผู้ดูแลห้องแถวมาก ก็เห็นได้จากการเรียกกันซ้ำและการทักเวลาไปไหนมาไหนคนแถวนั้นจะเรียกสุนเฐนว่าอาบัง ขณะที่อยู่ในที่พักนั้นได้เดินสังเกตการณ์ก็พบว่าหน้าห้องของสุนเฐนจะมีความสะอาดมากกว่าห้องของคนอื่นๆ และมีดอกไม้อยู่หน้าบ้านซึ่งเป็นดอกพุทธรักษาที่มีกลิ่นหอมจากนั้นเมื่อเวลา 16.00น. สุนเฐนก็เริ่มเตรียมของมาจัดใส่รถเข็นที่จอดอยู่หน้าบ้านอย่างเป็นระเบียบและทำความสะอาดรถเข็นเป็นอย่างดีเมื่อจัดเสร็จเรียบร้อยก็ไปอาบน้ำ ผู้วิจัยยังเห็นว่าในการใส่เสื้อผ้าออกไปขายโรตียะจะแตกต่างกันอย่างมากกับการแต่งตัวออกไปข้างนอก เวลาออกไปข้างนอกสุนเฐนก็จะแต่งตัวใส่เสื้อเชิ้ตที่มียี่ห้อใส่กางเกงขาสั้นที่มีราคาแพง แต่ในขณะที่เดียวกันเวลาที่แต่งตัวออกไปขายโรติกลับใส่เสื้อยืดกางเกงวอร์มธรรมดาพร้อมกับโทรศัพท์ที่พอใช้ได้เมื่อออกไปขายโรติ หลังจากที่ได้แต่งตัวเสร็จเมื่อเวลา 17.30น. สุนเฐนก็เข็นรถออกไปขายโรติหน้าตลาดแห่งหนึ่งที่อยู่ไม่ไกลจากบ้านพักในจังหวัดลำพูน ในขณะที่ผู้วิจัยก็ได้ติดตามออกไปขายโรติด้วยเมื่อถึงที่ขายฝนก็ตกมาอย่างแรงผู้วิจัยก็หลบฝนอยู่หน้าร้านทองก็เห็นเจ้าของร้านทองที่มีอาชีพค้าขายโรติเริ่มเบาลงอากาศก็เริ่มเย็นซึ่งเป็นช่วงเย็นๆหลังเลิกงานผู้คนก็ได้มาซื้อของในตลาดก็มีลูกค้ามาซื้อโรติอยู่ตลาดเพราะเป็นช่วงเวลาที่ขายดีมากมีทั้งลูกค้าที่เป็นแรงงานและลูกค้าที่มาซื้อของในตลาดจนทำโรติขายไม่ทันลูกค้าก็มาสั่งไว้ จะสังเกตเห็นได้ว่าสุนเฐนจะอ่อนน้อมถ่อมตนพูดเพราะกับลูกค้าอยู่ตลอดเวลา การขายโรตียะก็จะขายดีเป็นช่วงๆ ช่วงเวลาที่มีว่างสุนเฐนก็ได้ทำโรติให้ผู้วิจัยชิมก็อร่อยมาก ๆ สมนกับคำพูดที่พูดไว้จริงๆ เมื่อเวลาผ่านไปพระอาทิตย์กำลังจะตกผู้วิจัยกับเพื่อนก็เตรียมตัวเดินทางกลับชุมชนข้างคลานก่อนที่จะ

กลับสู่เส้นทางและดูเป็นห่วงเป็นใยผู้วิจัยมากแล้วว่ากลับชุมชนไม่ถูกจากนั้นผู้วิจัยก็ได้เดินทางกลับชุมชนขณะที่เดินทางสู่เส้นทางก็จะโทรศัพท์มาถามเป็นระยะๆจนถึงชุมชนข้างกลาง

นอกจากนี้ชาวโรฮิงจาเกือบทุกคนรวมทั้งผู้เขียนก็ยังมีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่โดยการส่งเงินให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อให้ตนเองอยู่รอดและปลอดภัยในการใช้ชีวิตและประกอบอาชีพ โดยจะส่งเงินให้กับเจ้าหน้าที่เดือนละ 500 บาท ในการจ่ายเงินในครั้งนี้ก็ได้รับการคุ้มครองจากเจ้าหน้าที่เมื่อมีคนอื่นเข้ามาคลุกคามในบางครั้งก็จะเจ้าหน้าที่กลุ่มอื่นมาจับแต่เจ้าหน้าที่ที่จ่ายเงินให้ก็จะคอยป้องกันและดูแลความปลอดภัยให้เป็นอย่างดี

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นวันนี้ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นวิถีชีวิตของชาวโรฮิงจาต่างไปจากมุมมองของคนอื่นๆ สำหรับหลายๆคนแล้วก็จะมองชาวโรฮิงจาว่าเป็นคนป่าเถื่อนโหดร้ายน่ากลัว แต่สำหรับผู้วิจัยเมื่อได้เข้าไปสัมผัสก็ได้มีความคิดที่แตกต่างจากคนอื่นเป็นอย่างมากก็จะเห็นว่าชาวโรฮิงจาไม่ได้เป็นแบบที่คนอื่นมองแต่กับมีน้ำใจและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกดีและมีความเข้าใจวิถีชีวิตของชาวโรฮิงจาเป็นอย่างดี

ชีวิตของ กามาล

กามาล เป็นชาวโรฮิงจาคนหนึ่งที่ครอบครัวต้องประสบกับเคราะห์ร้ายเมื่อสมัยอดีตก็ได้มีทหารได้เข้ามาทำรายครอบครัวของกามาลทำให้กามาลมีความทรงจำที่แสนเจ็บปวดในบ้านเกิดของตนเอง เมื่อตอนยังเด็กแม่ได้เล่าเรื่องราวให้ฟังว่า ปี 2485 มีทหารจากอังกฤษเข้ามาปกครองประเทศพม่าตอนนั้นแม่อายุ 7 ขวบได้ออกไปเที่ยวนอกบ้าน แต่ในขณะนั้นก็มีตา ยาย น้ำ อยู่ที่บ้านและทหารก็ได้เข้ามาจับ ตา ยาย น้ำ ไปรวมกับชาวโรฮิงจาแล้วก็ใช้ดาบฟันตายทั้งหมด ทุกครั้งที่แม่เล่าให้ฟัง กามาลจะร้องไห้ทุกครั้ง แล้วก็เลยถามแม่ว่า ทำไมตนได้ขนาดนี้ ทำไมไม่ต่อสู้

ต่อมา ปี 2520 วันที่ 22 เมษายน กามาลได้นอนอยู่ ขณะนั้นเวลาประมาณ 3 ทุ่ม ก็ได้มีทหารได้เข้ามาล้อมรอบหมู่บ้านมีทหารประมาณ 2000 คน ได้เข้ามาถามหาบัตรประชาชน ใบทะเบียนบ้าน และให้พูดภาษาพม่า ถ้าใครไม่มีหรือพูดไม่ได้ก็จะจับไปรวมกัน และเกณฑ์เอาวัยรุ่นไปเป็นแรงงานแบกอาวุธ ถ้าแบกไม่ไหวก็จะฆ่าทิ้ง

เป็นเหตุการณ์ที่กามาลได้เจอด้วยตนเองก็ไม่รู้จะสู้ได้อย่างไร ออกไปไหนก็ไม่ได้ทหารจะยิงทิ้งอย่างเดียว ปี 2522 เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้กามาลย้ายมาอยู่ที่ข้างทุ่งกับพี่ชาย ในสมัยนั้นค่าเครื่องบินมีราคาเพียง 172 บาท กามาลก็ตัดสินใจไปหาพี่ชายย้ายมาก่อนพี่ชายก็ได้มาสมัครครอบครัวอยู่ที่ข้างทุ่ง ตอนนั้นกามาลได้ทำอาชีพขายน้ำอ้อย ที่หน้าโรงหนังของอินเดีย ถนน 39 ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเจริญมากที่สุด ก็อยู่ข้างทุ่งเป็นเวลา 3 ปี ในช่วงเวลาที่ทำงานที่ข้างทุ่งกามาลก็เข้ากับพี่สะใภ้ไม่ได้ ก็เลยทำให้กามาลออกจากบ้านของพี่ชาย มาเป็นลูกจ้างขายหมาก ซึ่งได้เงินเดือนๆ 80 จ๊าด เท่ากับเงินไทยประมาณ 3 บาท

ต่อมาปี 2525 วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พี่ชายมาซื้อของที่แม่สอดเพื่อเอาไปขายที่ย่างกุ้ง กามาลก็ได้ตามที่ชายมาที่แม่สอด ก็ได้มาพักที่ชายแดนแม่สอด 9 วัน ก็มีชาวโรฮิงจาที่อยู่ในประเทศไทยไปหาถูกจ้างที่แม่สอด กามาลก็เลยมาอยู่กับนายจ้างและมีเพื่อนชาวโรฮิงญามาด้วยกันทั้งหมด 7 คน ก็มารับจ้างขายโรตียูที่จังหวัดลำปาง ในการเข้ามาอยู่กับนายจ้างก็มีข้อตกลงกันว่าต้องอยู่กับนายจ้างขายโรตีเป็นเวลา 6 เดือน จะได้วันละ 20 บาท หลังจาก 6 เดือนไปแล้วจะไปทำงานที่ไหนก็ได้ กามาลก็เลยตกลงมาอยู่กับนายจ้างซึ่งมาขายโรตีและขนมต่างๆ กามาลได้ตั้งตั้งแต่ ตี 3 ทำงานจนถึงเช้าและนอนพัก 1 ชั่วโมง ตอนบ่ายสองก็ได้ออกไปขายของจนถึง 5 โมง แล้วก็กลับมาจนถึงตี 3 ก็ตื่น จะทำแบบนี้เป็นประจำทุกวัน เมื่อถึงกำหนดครบเวลา 6 เดือนแล้ว กามาลก็ได้ขออนายจ้างแยกขายโรตีเป็นของตัวเอง เมื่อนายจ้างฟังแล้วก็รู้สึกไม่พอใจมากก็เลยได้แจ้งตำรวจจับ ในข้อหาเป็นแรงงานต่างด้าวไม่มีบัตร ซึ่งนายจ้างคนที่แจ้งจับก็เป็นชาวโรฮิงจาที่ไม่มีบัตรเหมือนกัน ขณะที่แจ้งนายจ้างก็ได้หนีไปที่อื่น เมื่อกามาลถูกจับก็ไม่มีอะไรคิดตัว เงินที่หยอดกระปุกเอาไว้ก็ไม่ได้เอาไป และจากนั้นกามาลก็ได้ถูกสอบสวนและเสียค่าปรับ แล้วก็ส่งตัวไปที่อำเภอฝาง เพื่อที่จะส่งกลับไปยังประเทศพม่า เมื่อข้ามไปประเทศพม่าแล้วกามาลก็ได้ไปพักที่บ้านสวนของคนจีนฮ้อ เจ้าของบ้านเขาก็เลยหาข้าวให้กินแล้วถามว่า ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองส่งมาใช่ไหม เพราะเจ้าของบ้านจะรู้ว่าตำรวจตรวจคนเข้าเมือง จะส่งแรงงานมาทุกวัน ก่อนที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง จะส่งตัวมาจะให้เงินติดตัวคนละ 20 บาท หลังจากที่ถูกกินข้าวแล้วกามาลกับเพื่อนก็ได้พักอยู่บ้านสวนของคนจีนฮ้อเพื่อพักเอาแรง ตอนนั้นก็มีแรงงานชาวโรฮิงจา 10 คน รวมทั้งกามาล ก็ได้เดินทางมาเรื่อยๆ จนมาถึงมัสยิดแห่ง และก็รอให้เขาละมดเสร็จก็ได้เข้าไปขอความช่วยเหลือกับอิหม่าม ก็เลยถามโตะอิหม่ามว่าขอพักที่มัสยิดได้ไหม โตะอิหม่ามบอกไม่ให้พักแล้วก็ไล่กามาลกับเพื่อนออกจากมัสยิด และมีเสียงตะโกนออกมาว่า ถ้าไม่ออกไปจะเรียกตำรวจตรวจคนเข้าเมือง มาจับอีก กามาลกับเพื่อนๆ ก็เดินร้องไห้ออกมาจากมัสยิด เดินมาจนถึงเวลา 19.00 น ก็เดินไปถึงตลาด แต่ตลาดปิดแล้วกามาลกับเพื่อนก็เลยนั่งคิดปรึกษากันว่าจะเอาอย่างไรดี จึงเอาของมีค่าที่พอมีติดตัวมารวมกันแต่ขณะนั้นก็นึกขึ้นได้ว่าตำรวจตรวจคนเข้าเมือง ได้ให้เงินคนละ 20 บาท ก็ได้เอาเงินไปซื้อน้ำที่ร้านค้า ซึ่งมีเจ้าของเป็นคนจีนฮ้อ เจ้าของร้านก็เลยถามกามาลกับเพื่อนว่า ถูกตำรวจตรวจคนเข้าเมือง จับส่งมาใช่ไหม กามาลก็เลยตอบว่าใช่ครับ เจ้าของร้านก็สงสารเลยให้น้ำกินฟรี และถามต่อว่ามีที่พักกันหรือยัง กามาลก็ตอบว่ายังไม่มีไม่รู้จักใครไม่รู้จะไปพักที่ไหนไปขอพักที่มัสยิดเขาก็ไล่ออกมาไม่ให้พัก คนจีนฮ้อสงสารก็เลยให้พักที่บ้านเขาก็เอาเสื้อผ้ามาให้เปลี่ยน และหาข้าวมาให้กินและบอกว่าไม่ต้องเกรงใจนอนหลับให้สบาย คืนมาพรุ่งนี้ค่อยว่ากันใหม่

เมื่อรุ่งเช้าเจ้าของบ้านก็เลยถามกามาลกับเพื่อนว่าจะพากันไปไหนและมีค่ารถกันหรือยัง กามาลตอบไม่มี กามาลกับเพื่อนก็เลยเอาของมีค่ามารวมกันที่สามารถขายได้ และเจ้าของบ้านก็ได้ส่งค่ารถและมาส่งที่ท่ารถด้วย จากนั้นก็ได้เดินทางต่อมาที่ข้างฝือกจังหวัดเชียงใหม่เพื่อที่จะเดินทางต่อไปจังหวัดลำปาง ตอนนั้นยังไม่รู้จักอะไรเพราะเขามาใหม่ๆ ยังไม่มีประสบการณ์

เมื่อถึงจังหวัดลำปางแล้วก็ได้กลับไปหานายจ้างคนเดิมที่เคยไปรับจ้างขายโรตีม้าเป็นลูกจ้างขายโรตีเหมือนเดิมได้ค่าจ้างวันละ 20 บาท สาเหตุที่ทำให้ต้องกลับมาทำงานกับนายจ้างคนเดิมก็เนื่องมาจากไม่มีที่จะไปไม่รู้จักใครจึงไม่มีทางเลือกจึงทำให้ต้องกลับมาที่เดิม ยิ่งนายจ้างคนนี้ได้ภรรยาเป็นคนไทย ภรรยาคนไทยก็ได้พูดล่อว่า ถ้าไม่เชื่อฟังจะแจ้งตำรวจมาจับ พออยู่มาครบถึง 6 เดือนกามาเริ่มเก็บเงินได้และพูดภาษาไทยได้บ้าง เพราะการที่มายุ่นานและการที่ถูกตำรวจจับได้ทำให้มีประสบการณ์เริ่มไปไหนมาไหนถูก กามาจึงตัดสินใจบอกนายจ้างว่าจะไปทำงานที่เชียงใหม่ แต่นายหน้าก็ไม่ให้ไปก็เลยขึ้นค่าจ้างให้เป็น 30 บาท กามาได้ตัดสินใจขายโรตีอีก 6 เดือน ก็เริ่มเก็บเงินได้มากกว่าเดิม กามาจึงตัดสินใจบอกนายจ้างอีกครั้งว่าจะมาอยู่เชียงใหม่ ในการบอกครั้งนี้ทำให้นายจ้างไม่พอใจอย่างมาก

นายจ้างจึงได้แจ้งตำรวจจับกามาพร้อมกับเพื่อนอีกครั้งเพราะจะบังคับไม่ให้ไปไหน ซึ่งในเวลานั้นกามาพร้อมกับเพื่อนๆ ก็ได้ทำกับข้าวด้วยกัน 3 คน ขณะนั้นตำรวจเลยเข้ามาถามว่าอยู่ด้วยกันกี่คน กามา ก็เลยตอบว่าอยู่ด้วยกัน 10 คน แต่อีก 7 คนไม่อยู่เพราะเขาไม่ใช่เวรทำกับข้าว ตำรวจก็ได้จับกามาพร้อมกับเพื่อนอีกสองคนไว้

กามา ก็คุยกับเพื่อนอีกคนหนึ่งโดยคุยภาษาโรฮีนจาตำรวจก็ฟังไม่รู้เรื่อง กามาบอกเพื่อนให้แก้มออกไปซื้อบุหรี่ แล้วก็ให้หนีไปบอกเพื่อนๆ อีก 7 คน ว่าอย่าเข้ามาในบ้านเพราะตำรวจจะมาจับอยู่ที่บ้าน ขณะนั้นตำรวจก็เข้ามาถามว่าพูดอะไรกัน กามาบอกกับตำรวจว่าบอกให้เพื่อนไปซื้อบุหรี่ ตำรวจสงสัยเลยให้เงิน 20 บาท ไปซื้อบุหรี่ แต่เพื่อนที่ออกไปซื้อบุหรี่กลับหนีไปไม่ยอมไปบอกเพื่อนๆ อีก 7 คน กับเอาเงินไปซื้อผลไม้กินเพราะคิดว่าตัวเองรอดจากการถูกจับแล้วก็ได้ไปรอรถที่สถานีลำปางเพื่อที่จะหนี

เมื่อตำรวจเริ่มรู้ตัวตำรวจก็ได้ติดตามหาคนที่หนีไปก็จับชาวโรฮีนจาได้ทั้ง 8 คน รวมทั้งนายจ้างด้วย และขณะนั้นกามาพร้อมกับเพื่อนอีกคนหนึ่งที่ถูกจับด้วยกันก็ได้ถือโอกาสนี้หนีไปหาเพื่อนคนที่ขายกล้วยอยู่ข้างร้านที่ตัวเองเคยไปขายโรตี และได้ขอความช่วยเหลือเพื่อนคนไทยก็เลยเอาไปฝากไว้กับญาติของเขาเป็นเวลา 3 วัน ไม่ให้ออกไปไหนแล้วได้ไปส่งกามาไปยังอำเภอเงิน เพื่อจะไปอยู่กับเพื่อนชาวโรฮีนจา ได้ไปขายโรตีช่วยเพื่อแลกกับที่พักและค่ากิน อยู่ได้หนึ่งเดือนก็เลยกลับมาอยู่ที่ลำปางเพื่อขายโรตีอีกครั้งและได้มารวบรวมเงินกันกับเพื่อน ซื้อรถเงินขายโรตีทั้งสองก็ขายโรตีด้วยกันแล้วขายที่เดิมของนายจ้าง เพราะนายจ้างถูกจับไปแล้ว

มีคนไทยเขาเห็นกามาพร้อมกับเพื่อนขายโรตีด้วยกันด้วยความสงสัยเลยมาถามขายรถเงินให้เขาก็เลยขายรถให้แบบผ่อนส่ง หลังจากนั้น กามา ก็ได้แยกกันขาย

ต่อมาปี 2530 เพื่อนที่อยู่ด้วยก็ไม่สบาย ด้วยความที่ไม่มีบัตรที่จะรักษาที่เมืองไทยก็เลยทำให้ต้องกลับอารากัน

กามา ก็เลยขายโรตีที่เมืองไทยต่อคนเดียว แต่เมื่อนายจ้างพ้นโทษออกมาก็ได้ตั้งนักเลงมาขู่ไม่ให้ขายโรตี ถ้าเห็นมาขายอีกจะยิงทิ้ง ขณะนั้นกามา ก็กลัวจึงตัดสินใจขายรถเงินให้คนอื่นในราคาที่ถูกแล้วก็ได้กลับไปหาพี่ที่ข้างกุ่มอยู่ 8 เดือน แล้วก็ไปหาแม่ที่อารากัน

เมื่ออยู่อารากันได้ไม่นานกามาลจึงตัดสินใจกลับมายังประเทศไทยอีกครั้ง มาขายโรตีสั้แต่ตอนนั้นไม่มีที่ขายทำให้ต้องย้ายที่ขายถึง 3-4 ที่ต่อเดือน เพื่อที่จะหาที่ขายที่ดีจนมาถึงที่ปัจจุบันที่อำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ กามาลจึงปรกหักขายอยู่ที่ตรงนี้โดยจะขายโรตีสั้คนเดียวมาตลอด กามาลก็ได้ไปหาเพื่อนอยู่ที่จังหวัดลำพูนตลอด อยู่มาวันหนึ่งขณะที่ไปหาเพื่อนที่ลำพูนก็ได้พบรักกับผู้หญิงอีสานคนหนึ่งทำงานอยู่ในจังหวัดลำพูน ก็ได้คบหาดูใจกันมาเป็นเวลานาน ต่อมาเมื่อปี 2535 ก็ตัดสินใจแต่งงานกับหญิงชาวอีสานด้วยความรัก และหวังว่าการแต่งงานกับคนไทยจะทำให้ชีวิตดีขึ้นอาจจะช่วยในเรื่องของการใช้ชีวิตที่อยู่เมืองไทย ให้ดีขึ้นเพราะตอนนั้นเป็นคนต่างด้าวไม่มีบัตรอะไรจึงคิดว่าการแต่งงานจะทำให้ชีวิตดีขึ้น กามาลยังคิดอีกว่าผู้หญิงอีสานมีความอดทนและสู้ชีวิตน่าจะอยู่ด้วยกันได้ดี ในการแต่งงานก็ได้เปลี่ยนศาสนานับถือศาสนาอิสลามก็มีการปรับตัวในการที่ใช้ชีวิตตามแบบมุสลิม ในช่วงแรกๆที่อยู่ด้วยกันกามาลก็จะสอนให้ ไม่ว่าจะเป็นการละหมาด การอ่านคำภีร์รวมถึงการทำอาหารแบบมุสลิมและอาหารโรตีสั้ ชีวิตที่แต่งงานในบางโอกาสกามาลก็จะพาภรรยาไปเยี่ยมบ้านที่อีสานอยู่บ่อยๆ หลายๆครั้งลูกก็ไม่เข้าใจว่าทำไมพ่อเป็นคนต่างด้าว และเมื่อมีตำรวจมาเก็บเงินที่บ้านก็ยังทำให้ลูกไม่เข้าใจมากกว่าเดิมก็จะถามตลอดว่าทำไมต้องจ่ายเงินให้ตำรวจ เมื่อลูกโตขึ้นมารู้จักคิดก็เข้าใจพ่อมากขึ้น และลูกของกามาลก็ยังเอาพ่อเป็นแบบอย่างเพราะกามาลชอบซ่อมรถยนต์ ซ่อม TV ก็ทำให้ลูกเห็นตั้งแต่ตอนเด็กๆเมื่อโตมาลูกก็ชอบซ่อมเหมือนพ่อ กามาลก็ได้ส่งลูกเรียนในระดับที่สูงทั้ง 2 คน ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตัวเอง โดยหาเงินมาจากการขายโรตีสั้ ขณะเดียวกันกามาลก็ได้ส่งลูกไปเรียนภาษาอาหรับที่มัสยิดบ้านฮ้อยด้วย ในการที่ส่งลูกเข้าไปเรียนในมัสยิดก็เพื่อที่จะให้ลูกเรียนรู้ชีวิตแบบมุสลิมและอีกทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กามาลได้เข้าไปทำพิธีทางศาสนาที่มัสยิดได้ง่าย

ภาพประกอบ 11 อาชีพการขายโรตีสั้ของกามาลพื้นที่ขายริมถนนย่านชุมชนมุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันกามาลได้เช่าบ้านอยู่แหล่งหนึ่งที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นบ้านหลังไม่ใหญ่ ขนาดพอที่
สามารถที่อยู่ได้พอครอบครัว ได้ยึดอาชีพขายโรตีสเป็นหลักในการหาเลี้ยงครอบครัวและส่งลูกเรียน ส่วน
ภรรยาก็ได้ทำงานที่โรงงานที่อยู่ใกล้บ้านที่สามารถทำงานมาทำที่บ้านได้ เพื่อที่จะได้ช่วย เติร์มของใน
การทำโรตีส ในบางเวลาที่ภรรยาและลูกว่างก็จะไปช่วยกามาลขายโรตีส การออกไปขายโรตีสของกามาลจะ
ออกต่ำกว่าศูนย์เพราะกามาลจะขายย่านชุมชนมุสลิมและขายข้างถนนเวลาที่มียอดสัญจรไปมา ที่ขายเป็น
เหมือนตลาดโต้รุ่งที่มีร้านก๋วยเตี๋ยวร้านกับข้าวขายจนถึงตีหนึ่งตีสอง กามาลก็จะขายจนถึงเที่ยงคืนค่อยเข้า
บ้าน บ้านที่ขายโรตีสก็ไม่ไกลจากบ้านเช่าอยู่ริมฟุตบาท กามาลก็ไม่ได้เสียค่าที่เพราะขายมานานแล้วจนรู้จัก
สนิทกับเจ้าของบ้านที่ตั้งอยู่หน้าบ้านเขาแต่กามาลก็จะคอยดูแลความสะอาดหน้าบ้าน ก็มีร้านขายโรตีสของ
กามาลกับร้านขายกับข้าวของยายสองร้านเท่านั้นที่ไม่ได้เสียค่าที่ การขายโรตีสของกามาลก็จะมีกลยุทธ์การ
ขายโดยการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าโดยการลดราคาขายไม่หวังผลกำไรมากนักและเมื่อเด็ก ๆ มาซื้อก็จะ
ใส่เครื่องให้เยอะๆและแถมยังให้กินฟรี เมื่อซื้อโรตีสหลายๆอัน กามาลก็จะทำแถมด้วย ในรูปแบบการขาย
ของกามาลก็เลยทำให้ผู้คนคิดใจจึงทำให้มีลูกค้าประจำ

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ชัดเจนว่า ชาวโรฮีนจาส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ในการ
เดินทางเคลื่อนที่เพราะจะต้องดิ้นรนเดินทางออกจากบ้านเกิดของตนเองที่มีความขัดแย้งทางด้านศาสนาที่
ชาวโรฮีนจานับถือศาสนาที่แตกต่างจากศาสนาประจำชาติและยังเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกดขี่มากที่สุดใน
ประเทศพม่า ชาวโรฮีนจาจึงจำต้องจากบ้านเกิดของตนเองมาเพื่อหาชีวิตใหม่ในการหาชีวิตใหม่ชาวโรฮีนจา
จะต้องแสวงหาพื้นที่ที่สามารถอยู่รอดได้จึงมีประสบการณ์ในการเดินทางที่มีความหลากหลายซึ่งจะ
แตกต่างกับตอนที่อยู่บ้านเกิดที่ไม่มีประสบการณ์อะไรเลย สำหรับชาวโรฮีนจาบางคนแล้วการเดินทาง
เคลื่อนที่ไปหลายที่ไม่ว่าจะเป็นประเทศไทย ลาว รวมถึงจีน จึงทำให้ชาวโรฮีนจามีประสบการณ์และได้เรียนรู้
สิ่งต่างๆเช่นได้เรียนรู้ภาษาเมื่อเวลาถูกจับ จนทำให้ชาวโรฮีนจาคิดว่าการถูกจับกุมเป็นเรื่องธรรมดาของ
พวกเขา ในการเดินทางแต่ละครั้งก็จะเดินทางไปหลายที่จนถึงที่อยู่ปัจจุบันในประเทศไทย ส่วนชาวโรฮีน
จาที่อาศัยอยู่ในประเทศอื่นๆก็จะมีกลยุทธ์การต่อรองกับกลุ่มคนต่างๆ เมื่ออยู่ในประเทศไทยบางคนก็ไม่มี
บัตรจึงเลือกที่จะเข้าไปเป็นแรงงานแล้วให้นายจ้างพาไปทำบัตรและยังได้รับความเชื่อเหลือจากนายจ้าง แต่
สำหรับบางคนแล้วยังถูกนายจ้างแจ้งจับและต้องการที่จะเป็นอิสระ เมื่อเวลาถูกจับก็จะถูกส่งไปยัง
ชายแดนเพื่อที่จะส่งไปยังประเทศบ้านเกิด แต่ชาวโรฮีนจาก็จะดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอดและกลับมาอยู่ใน
ประเทศไทยเหมือนเดิม ประสบการณ์ที่อยู่ชายแดนก็จะขอความช่วยเหลือแต่เมื่อรู้ว่าเป็นชาวมุสลิมก็จะ
ไม่ได้รับความช่วยเหลือทำให้ชาวโรฮีนจาต้องต่อสู้กับการเอาชีวิตรอดจากสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น จะ
เห็นได้ว่าการที่มีความแตกต่างทางด้านศาสนาจะเป็นกำแพงกั้นระหว่างชาวพุทธกับชาวมุสลิมอยู่ตลอด
ในการที่กลับเข้ามาอยู่ในประเทศไทยชาวโรฮีนจาก็จะเลือกจ่ายเงินให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะได้รับความ
คุ้มครองและการใช้ชีวิตในการประกอบอาชีพให้มีความสะดวก และจะไม่ได้ถูกรบกวนจากเจ้าหน้าที่

เพราะในบางครั้งจะมีเจ้าหน้าที่จากกลุ่มอื่นเข้ามาจับกุม แต่ก็ได้รับการคุ้มครองจากเจ้าหน้าที่ที่ได้รับเงิน จึงทำให้ชาวโรฮิงจาเลือกที่จะจ่ายเงินให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะแลกกับการใช้ชีวิตที่สงบในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม เมื่อชาวโรฮิงจาออกมาเคลื่อนไหวให้กับชาวโรฮิงจาที่เป็นข่าวในปัจจุบัน ภาครัฐและคนอีกหลายส่วนก็จะมองว่าชาวโรฮิงจาเป็นปัญหาจึงทำให้ชาวโรฮิงจาต้องอยู่สงบและจะออกมาเคลื่อนไหวอย่างเงียบๆ ในบางเวลาเพื่อที่จะช่วยเหลือพี่น้องที่ถูกจับ

ในการศึกษายังพบว่าชาวโรฮิงจาได้นำเอาโรติมาเป็นอัตลักษณ์ในการประกอบอาชีพก็จะมี การนำเสนอการขายโรติโดยการใช้ความเป็นมุสลิม เช่น มีตาฮาลาล พระจันทร์เสี้ยว ดาวเดือน และมี ตัวเลข 786 ที่เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงว่าเป็นอาหารที่คนมุสลิมกินได้ นอกจากนี้ก็ยังมี การสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าของพื้นที่เพื่อเป็นการตอบแทนที่ไม่ได้เสียค่าที่ดินในการตั้งร้านขายโรติโดยการจะทำโรติ ได้กินฟรีอยู่บ่อยๆ และก็จะดูแลคอยทำความสะอาดในบริเวณที่ขาย ส่วนบางคนก็สร้างความสัมพันธ์กับ แม่ค้าพ่อค้าที่ขายอยู่ข้างๆ กันเพื่อเป็นการช่วยเหลือและได้พึ่งพาอาศัยกันและกัน นอกจากนี้ชาวโรฮิงจาก็ ไม่ได้ขายโรติเพื่อหวังผลกำไรเกินควร ก็จะเห็นได้จากการทำโรติให้ลูกค้าชิมฟรีก่อน การลดแลกแจกแถม อยู่เสมอเพื่อเป็นกลยุทธ์การขายอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ

การที่ชาวโรฮิงจาได้เข้ามาทำมาหากินในประเทศไทยก็จะสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มคน ต่างๆ เพื่อเป็นการเอาชีวิตรอดปลอดภัยจากสังคมใหม่ ที่เขาเป็นคนกลุ่มน้อยและเป็นคนกลุ่มลองทางสังคม ชาวโรฮิงจาจึงมีความจำเป็นมากในการที่จะเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มคนอื่นๆ อยู่เสมอเพื่อเป็นการ เอาชีวิตรอดโดยจะอาศัยการสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ

ชีวิตผู้รอลอย กระบวนการส่งต่อสู่ประเทศที่สาม

Alam ชายหนุ่มโรฮิงจาจากบูชิดองที่เราได้นัดหมายกันไว้ก่อนล่วงหน้า ได้พาเราไปยังสถานที่พัก ของผู้ลี้ภัยที่รอการส่งตัวไปประเทศที่สามซึ่งอยู่ในการควบคุมดูแลจาก UNHCR เป็นอพาทเมนต์ มีโรฮิงจา พักอาศัยที่นี่ประมาณ 60 กว่าคน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายโสด จะมีครอบครัว ชาวโรฮิงจาประมาณ สามสี่ ครอบครัว และมี ผู้ลี้ภัยสัญชาติอื่นอยู่รวมด้วยเช่น อัฟกานิสถาน อิหร่าน อุยกูร์ และกลุ่มประเทศแถบ แอฟริกา ทุกคนอยู่รวมกันไม่น้อยกว่า ปีหรือมากกว่านั้น เราได้ ทุกคนที่มาอยู่ที่นี่ ได้รับการลงทะเบียนจาก UNHCR และมีบัตร ผู้ลี้ภัย ผู้ลี้ภัยทุกคนรอการส่งตัวไปประเทศที่สาม 1-2-3 ปี หรืออาจจะมากกว่านั้น ได้รับเงินเดือนจาก UNHCR คนละ 100 US ต่อคนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพมีที่พักอาศัยได้ถูกจัดไว้ ให้อย่างเหมาะสมไม่เดือดร้อนมี น้ำไฟ แอร์ ห้ามออกจากเขต มากาซาร์ ห้ามประกอบอาชีพ เด็กๆ ไม่ได้รับ การศึกษาตามวัย เข้าถึงการรักษาพยาบาลได้ในโรงพยาบาลใกล้ที่พัก (เป็นข้อตกลงของ UNHCR กับรัฐบาล ท้องถิ่น) และทุกคนรอเวลาที่จะถูกส่งตัวไปประเทศที่สาม แต่ไม่รู้ว่าจะเมื่อไหร่จะได้ไป ทำให้เกิดความกังวล ขวนขวาย หาทางติดต่อเพื่อให้ตัวเองได้เดินทางเร็วที่สุด อีกสถานที่หนึ่งคือที่พักที่เป็นบ้านหลังใหญ่มี ครอบครัวโรฮิงจาสูงวัยอาศัยอยู่รวมกัน กับกลุ่มชายโสด ภายในบ้านแบ่งเป็นห้องพัก หลายห้อง เมื่อเราไป

ถึง พวกเขาก็ออกมา ต้อนรับ พร้อมยื่นหนังสือที่เขียนขึ้นให้กับ องค์การที่จะช่วยให้เขาได้เดินทางไปพบญาติ ที่ได้เดินทางไปก่อนหน้านี้แล้วในประเทศที่สาม

ภาพประกอบที่ 12 ครอบครัวชาวโรฮิงจาที่รอการส่งตัวไปประเทศที่สาม กระบวนการส่งผ่านที่ยาก ดูเหมือนเขาจะขอความช่วยเหลือกับองค์กรหรือใครก็ตามที่เข้ามาในชุมชนเขา ซึ่งเราก็ไม่สามารถช่วยอะไรได้

Alam ได้พาเราไปพบปะพี่น้องโรฮิงจาอีกที่หนึ่ง ซึ่งอยู่ใกล้กับ PONDOK มีสภาพคล้ายๆ หอพักนักศึกษาเป็นสถานที่พักของกลุ่มผู้ลี้ภัยที่มีหลายเชื้อชาติไม่เฉพาะแต่ โรฮิงจา มีทั้ง อิหร่าน อัฟกัน จากอัฟริกา ทุกคนอยู่ด้วยความกังวลและการรอคอย เราได้สัมภาษณ์และให้เขาได้แสดงความคิดเห็นความรู้สึก ของผู้ลี้ภัยที่ใช้เวลารอคอยยาวนาน แม้ว่าจะไม่ต้องห่วงเรื่องค่าใช้จ่ายแต่ชีวิตที่ผ่านมาไปเรื่อยๆกับการรอคอยก็ทำให้สูญเสียชีวิตบางส่วนของเขาที่น่าจะมีประโยชน์กับตัวเองและสังคม

ภาพประกอบที่ 13 สถานที่พักของผู้ลี้ภัยอีกแห่งหนึ่งใน มากาซาร์ อินโดนีเซีย

สถานที่สุดท้ายของการพบปะวันนี้เป็นโรงแรมหลังหนึ่งที่ UNHCR ได้เช่าให้ผู้ลี้ภัย ได้พักอาศัย ก่อนข้างจะหรรษาเราเข้ามาก็ได้รับการต้อนรับ จาก โรฮินจาผู้ใหญ่ชื่อ Muslim fasolry ที่รอการส่งตัวไปประเทศที่สาม มาเป็นเวลา สามปีกว่าแล้วแต่ยังไม่มีความหวังว่าจะได้ไปเมื่อไหร่ เขาเป็น ชาวจอกตอ ใน จิตเวย์ ได้เคยอาศัยอยู่ใน ปทุมธานี ประเทศไทยเป็นเวลาสี่ห้าปี สามารถพูดภาษาไทยได้ เล็กน้อยเพราะลี้มไปมากแล้ว อยู่ในมาเลเซีย สามกว่าปี แล้วเดินทางมารอส่งตัวที่மாகาซาร์

รายชื่อ มุสลิมโรฮินจาที่พักในแต่ละสถานที่พัก ในமாகาซาร์ สุลาเวสี อินโดนีเซีย

Name	birth of place	Hotel name	Family
1.Reyas Alam	Buthidaung	Wisma KPI 2	
2.Nurul Amin	Maungdaw	wisma KPI	
3.Abdul Amin	--		--
4.Nur boshor	--		--
5.Shomshul Alam	--		--
6.Mohamed Faisal Khan	--		--
7.Abdurahman	--		--
8.Mohamed Enose	Buthidaung		--
9.Abdul Hakim	--		--
10.Rohima Kathu	--	--	mother
11.Mohamed alom	--	--	son
12.Mohamed solim	Buthidaung	--	hasband
13.Menara	--	--	wife
14.Hamida	Indonesia	--	daughter

15.Asmeda	--	--	--
16.Abu Kasim	kyaw phyu	--	Father
17.Nasima	--	--	Daughter
18.Abdu Shakur	Maungdaw	--	Hasband
19.Sindhi	Indonesia	--	wife
20.Nur Ayasha	Malaysia	--	daughter
21.Mohamed Yasin	Indonesia	--	son

From second accommdation

1.Shohit	maungdaw		Mustika 1
2.Rahamottullah	--		--
3.Zubair	--		--
4.Din	--		--
5.Ayub Ali	--		--
6.Hussin	Mandaly		--
7.Shafik Khamal	Maungdaw		--
8.Kamal Hussin	--		--
9.Sayadul Amin	Akayb		--
10.Iman Hussin Akayb	in jail		Husband
11.Nur Jahan	--		Mustika 1 wife
12.Nur Hakim	Malaysia	--	son
13.Nur Jumah	--	--	daughter
14.Mohamed Rofik	Akayb	--	son
15.Aziza	--	--	daughter in law
16.Fajar	indonesia	--	grandson
17.Nosur Ullah	--	--	--

Yunus โรฮินจาหนุ่มในวัยประมาณ 30 กว่าปีผิวดำแดง แลดูเคร่งขรึม ไม่ค่อยคุย มีพร้อม ทำทางระแวดระวัง เหมือนยังไม่ไว้วางใจเรา ในขณะที่รับประทานอาหารค่ำด้วยกันเขาได้แต่ตอบคำถามแค่บางส่วนของเราเท่านั้น เขาเล่าว่า เขาเป็นคน Mongdow Arakan ไม่ได้บอกเรื่องราวการเดินทางเพียงแต่บอกว่า ที่ Medan นี้ มีชาวโรฮินจาที่ลงทะเบียนกับ UNHCR และรอการส่งตัวไปประเทศที่สามพักอยู่ในโรงแรมที่เขาจัดให้ สามโรงแรมดังนี้

- Hotel Ypap 184 คน
- hotel pelangi 132 คน

- hotel sentabi. 32 คน
- hotel top inn 35 คน
- and hotel braspati and detention center belawan ยังไม่ทราบจำนวนแน่นอน

เมื่อเราถามว่าจะเข้าไปพูดคุยพบปะกับเขาได้ไหม เขาตอบว่าที่นี่มีการดูแลที่เข้มงวดมาก มีการตรวจสอบการเข้าออกของคนที่มาเยี่ยมและสมาชิกโรฮิงจาที่อาศัยอยู่หากมีใครแหกกฎ จะถูกนำไปขังคุก และจะถูกถอนสถานภาพ

ภาพประกอบที่ 14 Yunus และเพื่อนชาวโรฮิงจา ขณะให้ข้อมูลในเมดาน ประเทศอินโดนีเซีย

Bayan Camp แคมป์แรกที่เราเดินทางเข้าไปเยี่ยมชม เคยเป็นโรงงานกระดาษเก่ามาก่อน แล้วปรับเป็นแคมป์ที่พักให้กับชาวโรฮิงจา เมื่อสามปีที่แล้ว ตอนกระแสนิยมเรือขึ้นฝั่ง อาเจ๊ะ เราผ่านเข้าไปในแคมป์ด้วยมิตรภาพที่ดีเยี่ยมจากตำรวจที่เฝ้าดูแลแคมป์ที่พัก จากตำรวจชายสูงวัยสองคนและอีกคนเป็นตำรวจหญิง เราได้เดินไปเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับ ชาวโรฮิงจาที่อพยพมาในครั้งนั้น กว่า

สามร้อยชีวิต ซึ่งปัจจุบันนี้ มีจำนวนชาวโรฮิงจาเหลืออยู่เพียง 162 คน มีผู้หญิง 22 คน ผู้ชาย 140 คน มีแคมป์สำหรับ ครอบครัว 12 ครอบครัว มีสถานที่ฝึกงาน ห้องเย็บผ้า มีจักรเย็บผ้าประมาณ ยี่สิบตัว มีแปลงเกษตร ปลูกผักและเลี้ยงสัตว์

ภาพประกอบที่ 15 เจ้าหน้าที่ในแคมป์ผู้อพยพ อาเจ๊ะ พานักวิจัยเดินเยี่ยมชม โรฮิงจา

ภาพประกอบที่ 16 มัสยิด Muhayireen บริการให้กับมุสลิมโรฮิงจาภายในค่าย

ภาพประกอบที่ 17 บ้านพักอาศัยชั้นเดียว ประมาณ สิบหลัง

ภาพประกอบที่ 18 โรงเรียน พร้อมของเล่นเด็กก่อนวัยเรียน

นับเป็นสิ่งที่ประทับใจที่ได้เห็นความเป็นอยู่ที่ดีเยี่ยมของพี่น้องโรฮิงจาภายในค่ายแห่งนี้ ชาวโรฮิงจาเกือบทุกคนมีสีหน้าที่ผ่อนคลาย มีน้ำมีนวลแม้จะผิวดำ และแลดูสะอาด มีความสุข

ภาพประกอบที่ 19 ค่ายแห่งนี้เป็นผู้หญิงและครอบครัวที่ไม่มีสามี (สามีอยู่มาเลเซีย)

ภาพประกอบที่ 20 สตรีมุสลิมโรฮิงจาได้รับการศึกษาผู้ใหญ่

ค่ายแห่งนี้มีอยู่ทั้งหมด ประมาณ 30 คน เป็นผู้หญิงโสด 6 คน นอกนั้นเป็นผู้หญิงที่มีครอบครัว พร้อมเด็ก เด็กสองคน เกิดที่ อาเจะ แต่ไม่ได้สัญชาติและหนึ่งคน แม่ได้พาหนีออกจากแคมป์ไปมาเลเซีย มีการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมพร้อมให้ไปประเทศที่สาม แต่ไม่มีการเรียนภาษาอินโดนีเซีย ผู้ให้ข้อมูลคือ Istafani Nasria สตรีมุสลิมชาวอาเจะ เป็นครูสอนภาษาอังกฤษ ภายใต้การดูแลของและสนับสนุนโดย องค์กรระหว่างประเทศ IUM

ภายใต้การควบคุมดูแลของมุสลิมอาเจ๊ะ โรฮินจาที่นี้ได้พบกับความสุขอีกครั้งเสมือนได้อยู่ใน
ชุมชนมุสลิมของเขาเองในรัฐอารกัน บ้านเดิมที่จากมา หากแต่ว่าที่นี่ไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอนของเขา เมื่อเรา
ถามเขาว่าจะกลับไปอารกันอีกไหม ทุกคำตอบยังยืนยันเช่นเดิม จะกลับบ้านมาตุภูมิ

บทที่ 5

การสร้างเครือข่ายทางสังคมของชาวโรฮีนจา

ในบทนี้ผู้วิจัยจะอธิบายให้เห็นถึงการสร้างเครือข่ายทางสังคมของผู้พลัดถิ่นชาวโรฮีนจาที่ได้ข้ามแดนเข้ามาทำงานอยู่ในประเทศไทยและประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในประเทศไทยกลุ่มคนเหล่านี้มักจะกระจายอยู่จังหวัดต่างๆ ที่อยู่ตามภาคเหนือจะไม่อยู่รวมกัน เนื่องจากมีพื้นที่ประกอบอาชีพ(ขายโรติ)อยู่ในเมืองและตามตลาดที่มีความเจริญและมีคนมากมาย ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่การทำมาหากินจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้อยู่กระจายกันตามจังหวัดต่างๆ ไม่สามารถมาอยู่รวมกันได้แต่ชาวโรฮีนจายังมีการรวมตัวกันและติดตามรับรู้ความเป็นอยู่ของกันและกัน จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะเรียนรู้วิธีการสร้างเครือข่ายทางสังคมของชาวโรฮีนจาที่มีอะไรเป็นตัวกลางที่สามารถให้พวกเขาอยู่ด้วยกัน ช่วยเหลือกันทั้งที่มีข้อจำกัดในพื้นที่ในการทำมาหากินที่ไกลกัน ผู้วิจัยจะแบ่งประเด็นการศึกษาการสร้างเครือข่ายเป็น 2 ประเด็น

- 1.การสร้างเครือข่ายชาวโรฮีนจาในประเทศไทย
- 2.การสร้างเครือข่ายกับญาติพี่น้องที่อยู่ประเทศพม่าหรือประเทศอื่นๆ

1.การสร้างเครือข่ายชาวโรฮีนจาในประเทศไทย

มูลนิธิคารูลอิสลามหนองจอก เป็นมูลนิธิหนึ่งที่ทำงานให้ความช่วยเหลือกับชาวโรฮีนจา มูลนิธิคารูลอิสลามตั้งอยู่กรุงเทพฯ มีนบุรี เป็นมูลนิธิที่ขยายเครือข่ายมาจากสมาคมโรฮีนจาแห่งประเทศไทย โดยจะมีหัวหน้ามูลนิธิเป็นชาวมุสลิมที่ทำงานในศูนย์นี้จะมีลักษณะการทำงานด้านการให้ความช่วยเหลือกับชาวโรฮีนจาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการไม่ยอมรับการเป็นพลเมืองของพม่าและการถูกทำร้ายจากทหาร ทำให้ชาวโรฮีนจาต้องหนีตายไปยังประเทศอื่นๆ แต่ประเทศที่เข้าไปอาศัยก็ยังมองว่าคนกลุ่มนี้เป็นปัญหาความมั่นคงของชาติ และมีนโยบายส่งคนกลุ่มนี้กลับประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มูลนิธิคารูลอิสลามต้องลุกขึ้นมาช่วยเหลือและหาแนวทางแก้ไขร่วมกันกับคนมุสลิม โดยในกระบวนการทำงานของมูลนิธิ ก็จะเป็นการรวมกลุ่มของชาวโรฮีนจาที่อยู่ในประเทศไทยเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลไทยหาแนวทางการช่วยเหลือหรือแนวทางการแก้ไข โดยไม่ต้องให้ส่งกลับไปยังประเทศต้นทาง

จากการที่ได้สัมภาษณ์ฮุสเซนที่ได้เข้าร่วมมูลนิธิว่ามูลนิธิคารูลอิสลามเป็นอย่างไรเมื่อเข้าไปเป็นสมาชิกแล้ว ฮุสเซนได้บอกว่า เมื่อปีที่แล้วได้มีการประท้วงที่หน้าทำเนียบรัฐบาลในเรื่องหาทางออกให้กับกลุ่มโรฮีนจาในตอนนั้นเขาก็ได้อยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วยเป็นเหตุการณ์ที่ชาวมุสลิมไปประท้วงอยู่ที่ทำเนียบรัฐบาลเพื่อกดดันไม่ให้ส่งชาวโรฮีนจากลับประเทศพม่าและขอให้ส่งไปประเทศที่สามแทน ใน

เหตุการณ์ตอนนั้นก็มีความตื่นเต้น หวาดกลัวที่มีแกนนำเป็นคนพูดประทุ้งเกี่ยวกับข้อเรียกร้องต่างๆ จนถึงเวลาผ่านไปเหตุการณ์ตอนนั้นก็เริ่มกดดันมากขึ้นจนทำให้รัฐบาล ยอมรับฟังและให้หัวหน้าแกนนำเข้าไปเจรจาในสิ่งที่เรียกร้องเมื่อเจรจาแล้วรัฐบาลได้ให้คำตอบว่าอีกหนึ่งเดือนจะให้คำตอบว่าในข้อเรียกร้องจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร สุนเซ็นได้อธิบายให้ฟังในเรื่องของการขับเคลื่อนของมูลนิธิโดยจะมีการแต่งตั้งแกนนำชาวโรฮิงจาแต่ละภาคที่อยู่ในประเทศไทยให้เข้าร่วมประชุมในการช่วยเหลือชาวโรฮิงจาเป็นประจำทุกครั้งที่ทราบการเคลื่อนไหวของเครือข่ายและในการประชุมทุกครั้งแกนนำจะต้องนำข้อมูลจากการประชุมมาบอกให้สมาชิกรับรู้ ให้เพื่อนๆ หรือให้สมาชิกรู้สถานการณ์อยู่ตลอดเวลาส่วนใหญ่ผมจะบอกเพราะไปมาหาทักลำบาก ในตอนนี้ทางมูลนิธิได้ให้แกนนำรวบรวมสมาชิกชาวโรฮิงจาที่อยู่ตามจังหวัดต่างๆ โดยการลงทะเบียนรายชื่อชาวโรฮิงจาเพื่อที่จะนำรายชื่อไปเรียกร้องให้ชาวโรฮิงจาเป็นแรงงานต่างด้าวให้อยู่ในประเทศไทยได้อย่างถาวร และสุนเซ็นยังได้บอกว่าไม่ใช่มีแค่การเรียกร้องอย่างเดียว ในมูลนิธิก็มีช่องทีวี CMM ซึ่งเป็นช่องทีวีที่มีเหตุการณ์เกี่ยวกับความขัดแย้งในประเทศพม่าที่ชาวโรฮิงจาถูกทำร้ายจากทหารและชาวพุทธ เพื่อที่จะให้สังคมได้รับรู้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น ในการดูทีวีช่องนี้ก็จะมีความสนใจที่สนใจที่สามารถเข้าดูได้

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่าในการเข้ามาเป็นสมาชิกของมูลนิธิดารุลอิสลามก็ทำให้ชาวโรฮิงจาที่มีพื้นที่ที่จะทำให้องค์กรรับรู้ความต้องการและได้รับความช่วยเหลือตามที่เขาต้องการเพื่อที่จะทำให้องค์กรเข้าใจและยอมรับ โดยจะเห็นได้ว่าชาวโรฮิงจาที่มาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานก็จะลุกขึ้นมาเป็นตัวขับเคลื่อนในกระบวนการต่างๆ เพื่อที่จะทำให้องค์กรที่เข้ามาใหม่และตนเองได้รับความช่วยเหลือมากขึ้น ดังนั้นการสร้างเครือข่ายระดับองค์กรก็สามารถเป็นตัวเปิดพื้นที่ทางสังคมให้ชาวโรฮิงจาได้มีโอกาสพูดในสิ่งที่เกิดขึ้น การสร้างเครือข่ายในระดับนี้มีความสำคัญกับกลุ่มคนเหล่านี้มากในเรื่องของความหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลและการยอมรับจากสังคมมากขึ้น

การสร้างเครือข่ายของชาวโรฮิงจาที่ข้ามแดนเข้ามาทำงานในประเทศไทยก็จะมีลักษณะของความเป็นเพื่อน รวมถึงความเป็นญาติพี่น้องหรือว่าคนที่รู้จักมาจากเมืองเดียวกัน ในส่วนของการสร้างเครือข่ายชาวโรฮิงจาก็จะให้ช่วยเหลือกันในเรื่องของการทำมาหากินและในเรื่องของการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือกันในเรื่องของการทำมาหากิน ส่วนใหญ่ชาวโรฮิงจาที่เข้ามาอยู่ก่อนจะประกอบอาชีพขายโรติ จึงทำให้การช่วยเหลือกลุ่มที่เข้ามาใหม่ก็จะมีสอนทำโรติเพื่อเป็นการสร้างอาชีพ การสอนนั้นจะสอนให้ทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นเรื่องเครื่องมือในการทำโรติ ขั้นตอนการทำโรติ และการจัดหารถเข็นให้ มีการลงทุนในขั้นแรกให้ก่อน นอกจากนั้นแล้วบางครั้งเมื่อมีความสนิทกันมากหรือมีความเป็นพี่น้อง คนที่มาอยู่ก่อนแล้วจะรู้ช่องทางก็จะยกที่ขายโรติให้ ตัวเองก็ไปหาที่อื่นขายใหม่ ชาวโรฮิงจาที่อยู่มานานแล้วก็จะมีการสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ คนกลุ่มนี้จึงหาช่องทางที่จะสร้างความสัมพันธ์ให้กับชาวโรฮิงจาที่เข้ามาใหม่ โดยการจะขอให้ได้รับการคุ้มครองจากเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะทำมาหากินได้อย่างราบรื่น

นอกจากการช่วยเหลือกันในเรื่องของการทำมาหากิน ชาวโรฮิงจายังคอยเป็นห่วงเป็นใยกัน จะคอยดูแลเสมอ เช่น เวลาที่มีใครไม่สบายก็จะพาไปหาหมอและไปเยี่ยมรวมถึงการไปเฝ้าเมื่อได้นอนโรงพยาบาล ในบางครั้งก็จะรวบรวมเงินเพื่อช่วยเหลือในเรื่องของค่าใช้จ่าย ชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานก็จะมีครอบครัว ทำให้ไม่มีภาระมากนัก แต่สำหรับชาวโรฮิงจาที่มีครอบครัว มีภาระมากก็จะได้รับความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงเป็นอย่างดี นอกจากการช่วยเหลือคนที่อยู่ในประเทศไทยแล้ว ชาวโรฮิงจายังมีการสร้างเครือข่ายกับคนที่อยู่ต่างประเทศด้วย เช่น ชาวโรฮิงจาที่อยู่ในประเทศจีน ในบางครั้งก็จะมาทำธุระในประเทศไทย เช่น การต่อวีซ่า ชาวโรฮิงจาที่อยู่ประเทศจีนก็จะเลือกมาต่อที่จังหวัดเชียงใหม่ เพราะมีเพื่อนชาวโรฮิงจาที่อยู่จังหวัดเชียงใหม่ ก็จะได้รับความช่วยเหลือในเรื่องของการพาไปต่อ วีซ่า เพราะชาวโรฮิงจาที่อยู่จังหวัดเชียงใหม่จะมีความชำนาญในเรื่องของพื้นที่ที่จะสามารถช่วยเหลือได้ดีกว่าที่จะเลือกไปจังหวัดอื่น เมื่อมาถึงประเทศไทยที่จังหวัดเชียงใหม่แล้วก็จะมาพักที่บ้านของเพื่อนเป็นเวลาหลายวัน ก็จะถือโอกาสมาเที่ยวด้วยก่อนที่จะกลับประเทศจีน

ภาพประกอบ 21 ชาวโรฮิงจามารวมตัวกันเนื่องในเดือนรอมฎอนเป็นวันสำคัญทางศาสนา

นอกจากนี้ในส่วนในเรื่องการส่งข่าวหรือพูดคุยกันด้วยความมีข้อจำกัดในเรื่องของการประกอบอาชีพที่ต้องหาใกล้กัน ชาวโรฮิงจาก็จะใช้โทรศัพท์เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการที่สร้างเครือข่าย

ของพวกเขา ชาวโรฮีนจาจากกลุ่มนี้ก็จะโทรถามข่าวหรือโทรคุยกันอยู่ตลอด เมื่อใครรู้ข่าวมาไม่ว่าจะข่าวจากบ้านเกิดที่รัฐอารกันหรือข่าวของเพื่อนก็จะโทรบอกกันจะเป็นลักษณะที่โทรบอกกันเป็นทอดๆ จึงเห็นได้ว่าการใช้โทรศัพท์มือถือจะมีความสำคัญมากกับคนกลุ่มนี้ ในบางเวลานานๆ ครั้งชาวโรฮีนจาก็จะมารวมกลุ่มกันเมื่อเวลามีปัญหาที่จะต้องปรึกษากันหรือช่วงเวลาที่มีวันสำคัญ เช่น เดือนรอมฎอน ที่เป็นเดือนที่สำคัญมากกับชาวมุสลิม ชาวโรฮีนจาก็จะใช้เวลาในเดือนนี้เพื่อรวมตัวกันและขับเคลื่อนของการทำงานในเครือข่ายต่างๆ ชาวโรฮีนจาก็จะฉลองโดยการโทรเรียกเพื่อนมาจากทุกที่เพื่อมาทำอาหารรับประทานร่วมกันจะนัดรวมกันที่อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ที่ถือว่าเป็นจุดรวมตัวของชาวโรฮีนจาในภาคเหนือจะทำอาหารรับประทานร่วมกัน รวมถึงเพื่อเกิดการรวมตัวกันแล้ว ชาวโรฮีนจาก็จะพูดคุยกันเป็นเวลานานเพราะบางคนเป็นสิบปีถึงจะได้เจอกันได้คุยกัน ในบางครั้งก็จะคุยกันจนถึงสว่าง จากการที่ผู้ศึกษาติดตามการรวมตัวของชาวโรฮีนจาที่แม่สรวยจังหวัดเชียงรายได้พบว่าชาวโรฮีนจาก็จะทำอาหารที่เป็นอาหารของชาวโรฮีนจาเองแล้วจะรับประทานร่วมกันอย่างครึกครื้น เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วก็จะมานั่งคุยกันในเรื่องของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชาวโรฮีนจาในปัจจุบันและพูดคุยเรื่องราวชีวิตของตนให้เพื่อนฟังแล้วก็จะนอนพักด้วยกันอีกเพราะนานกว่าจะได้เจอกัน ชาวโรฮีนจาก็จะใช้เวลาช่วงนี้ได้พูดคุยกันให้เต็มที่

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่า การสร้างเครือข่ายของชาวโรฮีนจาที่ข้ามแดนเข้ามาทำงานจะมีความช่วยเหลือกันในเรื่องของการสอนให้ทำอาชีพในการทำมาหากินและมีความช่วยเหลือกันในทุกๆ เรื่อง การสร้างเครือข่ายในระดับนี้จึงมีความสำคัญมากกับชาวโรฮีนจาเพราะได้ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้มาเจอกัน โดยจะใช้วันเวลาที่มีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นเดือนรอมฎอน วันอื่นๆ ที่มีความสำคัญทางศาสนาจะทำให้ได้พบปะสังสรรค์กันในช่วงเวลาที่มีความสำคัญและยังช่วยให้การทำงานของเครือข่ายของคนกลุ่มนี้ขับเคลื่อนไปด้วยกัน การสร้างเครือข่ายในระดับนี้จึงมีความสำคัญมากกับชาวโรฮีนจา

การสร้างความสัมพันธ์ของชาวโรฮีนจากับมุสลิมในประเทศไทย จะเห็นได้จากเวลาชาวโรฮีนจาที่อยู่ในประเทศไทยจะสร้างความสัมพันธ์กับพวามุสลิม ด้วยความเป็นอยู่ที่มีความแตกต่างกันที่พวามุสลิมมีสภาพการเป็นอยู่แบบเปิดเผยมีสมาชิกที่เป็นจำนวนมากไม่ปิดบังตนเองเหมือนชาวโรฮีนจา จึงทำให้ชาวโรฮีนจาต้องเข้าไปแฝงตัวหรือเข้าไปร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การเข้าไปละหมาดในมัสยิด การเข้าไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนา เช่น ในเดือนรอมฎอนหรือวันสำคัญของศาสนาอิสลามที่มีการทำกิจกรรมที่มัสยิดตลอดทั้งเดือนไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาละหมาดในมัสยิดร่วมกัน การละศีลอดร่วมกันในวันสำคัญเหล่านี้จะมีชาวโรฮีนจาที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มัสยิดเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทำให้ตนเองมีพื้นที่ทางสังคมมากขึ้น นอกจากชาวโรฮีนจาก็ยังเข้าร่วมการละหมาดที่มัสยิดบ้านฮ้อยที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่เป็นมัสยิดที่ส่วนใหญ่จะมีชาวไทยมุสลิมที่เข้าร่วมกิจกรรมในมัสยิด ชาวโรฮีนจาก็จะเข้าร่วมทำกิจกรรมกับคนไทยมุสลิมในมัสยิดด้วยก็จะเห็นได้ว่าชาวโรฮีนจาก็จะใช้ความเป็นมุสลิมที่เข้าร่วมกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ทั้งกับแรงงานพวามุสลิมและคนไทยมุสลิมเพื่อที่จะหาพื้นที่ทางสังคมให้ตนเองให้คนไทยยอมรับและเข้าใจเขามากขึ้นโดยใช้ศาสนาเป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อ

ภาพประกอบ 22 ชาวโรฮีนจาเข้าร่วมการละศีลอดในเดือนรอมฎอนที่มัสยิดช้างกลาง

นอกจากนี้แล้วชาวโรฮีนจาก็สร้างเครือข่ายทำความรู้จักกับนายหน้าที่เป็นแรงงานพม่าที่อยู่ในชุมชนซึ่งมีอำนาจสามารถควบคุมแรงงานของตนเองได้และยังเป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อกับตำรวจก็จะสามารถช่วยได้ในเรื่องของกรคุ้มครองจากเจ้าหน้าที่การทำมาหากินที่มีทางสะดวกรวมถึงเรื่องของบัตรสถานะต่างๆ ในส่วนของตรงนี้นายหน้าก็จะช่วยเชื่อมต่อกับเจ้าหน้าที่ได้ แต่ ชาวโรฮีนจาอีกหลายๆคนก็มีการสร้างเครือข่ายของตนเองที่แตกต่างไปจากคนอื่นๆก็จะมีช่องทางที่หลากหลายที่สามารถเข้าถึงด้วยตนเองผ่านนายหน้า

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่า การสร้างเครือข่ายของชาวโรฮีนจากับคนมุสลิมที่อยู่ในประเทศไทยก็จะเห็นความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายในระดับนี้มีการสร้างเครือข่ายสร้างความสัมพันธ์ทั้งแรงงานพมามุสลิมที่ทำให้ตนเองรวมกลุ่มนี้ได้เวลาเข้าไปประหมาดหรือทำพิธีทางศาสนาและมีการสร้างเครือข่ายกับคนไทยมุสลิมเพื่อที่จะหาพื้นที่ทางสังคมให้ตนเองและถูกยอมรับมากยิ่งขึ้นในสังคมใหม่ๆ และสร้างเครือข่ายกับนายหน้าที่สามารถช่วยเหลือในเรื่องต่างๆได้โดยเฉพาะการเชื่อมต่อกับเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะได้รับการคุ้มครองและทำมาหากินได้สะดวก ในการสร้างเครือข่ายในระดับนี้จึงมีความสำคัญกับชาวโรฮีนจามากเพราะได้รับความช่วยเหลือและเพื่อที่จะได้รับการยอมรับจากสังคมใหม่ๆ โดยใช้ศาสนาเข้ามาเป็นตัวเชื่อมในการสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายกับญาติพี่น้องที่อยู่พม่าหรือประเทศต่างๆ จะเห็นได้ว่าชาวโรฮีนจาที่ข้ามแดนเข้ามาทำงานในประเทศไทยก็ยังคงมีญาติพี่น้องที่อยู่ในประเทศพม่าหรือบางคนก็ได้ข้ามแดนไปทำงานที่ประเทศต่างๆ เช่น ประเทศจีน ประเทศมาเลเซีย การสร้างเครือข่ายกับญาติพี่น้องที่อยู่ในประเทศพม่าก็

จะทำให้ชาวโรฮิงจาที่อยู่ในประเทศไทยรับรู้ข่าวสารโดยจะติดต่อผ่านทางโทรศัพท์ทำให้รู้สถานการณ์ต่างๆที่อยู่ในประเทศพม่า ในการที่ติดต่อกับญาติพี่น้องที่อยู่ในประเทศพม่าจึงทำให้สุนเซ็นที่มีพี่น้องอยู่เป็นจำนวนมาก จึงยกระดับตัวเองขึ้นมาเป็นตัวกลางในการกระจายข่าวให้เพื่อนๆชาวโรฮิงจาที่อยู่อื่นได้รับรู้ด้วย นอกจากการรับรู้ข่าวสารที่อยู่ในบ้านเกิดแล้วชาวโรฮิงจาที่อยู่ในประเทศไทยยังคอยช่วยเหลือญาติพี่น้องที่ถูกจับกุมอยู่ภาคใต้ที่ข้ามแดนเข้ามาใหม่อย่างที่เป็นข่าวในปัจจุบัน

กรณีติดตามเครือข่ายญาติข้ามชาติของสุนเซ็น

ปี 2012 ที่ผ่านมาชาวโรฮิงจาได้อพยพมาทางเรือ การอพยพครั้งนี้มีทั้งผู้หญิง เด็ก ในกลุ่มผู้อพยพครั้งนี้มีหลานสาว(ลูกของน้องชาย สุนเซ็นร่วมมาด้วย) เมื่อตอนที่หลานสาวคนนี้เกิดมา สุนเซ็นได้เดินทางออกจากบ้านที่อาร์กันมาแล้วเลยไม่เคยเห็นหน้า น้องชายของสุนเซ็นที่เป็นพ่อของหลานสาวอยู่ในประเทศมาเลเซียได้โทรศัพท์มาบอกให้สุนเซ็นไปรอรับและช่วยดูแลด้วย แต่กลุ่มผู้อพยพชุดนั้นได้ถูกตำรวจตรวจคนเข้าเมืองจับและนำไปพักที่บ้านพักชั่วคราวของ กระทรวงพัฒนาสังคมฯ สุนเซ็นไปเยี่ยมหลานที่ภาคใต้ ด้วยการที่สุนเซ็นข้ามแดนมานานกว่า 30 ปี จึงไม่รู้ว่าหลานหน้าตาเป็นอย่างไรรู้แต่ชื่อ เมื่อสุนเซ็นได้รับโทรศัพท์จากญาติพี่น้องที่อยู่พม่าก็รีบไปตามหาหลานของตนเองว่าถูกจับอยู่ค่ายไหนได้เข้าไปตามหาตามค่ายอพยพต่างๆในภาคใต้จนพบหลานของตนเองก็ได้ช่วยเหลือให้กำลังใจและหาวิธีการต่างๆเพื่อที่จะช่วยหลานของตนเองให้ออกจากค่ายอพยพ แต่ในที่สุดก็ไม่สามารถให้ความช่วยเหลืออะไรได้ สองสามวันต่อมาเมื่อเขาเดินทางกลับมาถึงเชียงใหม่แล้ว น้องชายสุนเซ็น ได้โทรศัพท์ มาจากประเทศมาเลเซีย ว่า ลูกสาว(หลานสาวสุนเซ็น)ได้มาอยู่กับเขาในประเทศมาเลเซียเรียบร้อยแล้ว

ภาพประกอบที่ 23 สุนเซ็นยืนอยู่ใกล้กับหลานสาวที่มาจากอาร์กันในบ้านพักแห่งหนึ่งทางภาคใต้

เมื่อเรามีความจำเป็นต้องลงไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ประเทศมาเลเซีย สุนเซ็นได้ติดต่อน้องชายของเขา อาเมียร์ ให้มาช่วยเหลือและพาเราไปพบกับชุมชน องค์กร โรฮินจาในประเทศมาเลเซีย อาเมียร์ (Amir) และน้องชายของเขาขับรถมาเพื่อรับ เราเริ่มต้นจากการพูดคุย อย่างเป็นกันเองในภาษามลายูซึ่งเป็นภาษาที่อาเมียร์และน้องชายพูดได้คล่อง พวกเขาได้ขับรถพาเราไปที่บ้านของครอบครัวพวกเขา ซึ่งอยู่ในเขตอุตสาหกรรม ชานเมืองของกรุงกัวลาลัมเปอร์เรียก เรียกว่า อัมปัง (Ampang) เราได้ข้อมูลติดต่ออาเมียร์และครอบครัวของเขาผ่านทางฮุสเซน (Husen) ผู้ให้ข้อมูลชาวโรฮินจาในเมืองไทยที่เชื่อถือได้ ทั้งสองคนเป็นพี่น้องกันแต่ไม่ได้เจอกันมานานหลายปี เมื่อเรามาถึงที่บ้านของพวกเขา เราได้รับการต้อนรับจากสมาชิกในครอบครัวคนอื่น

เราได้พบกับลูกสาวของอาเมียร์ (หลานสาวสุนเซ็นคนที่ไปพบในบ้านพักผู้อพยพในจังหวัดภาคใต้ เมื่อปี 2012 เราได้คุยกับอาเมียร์ถึงเส้นทางการผ่านเข้ามาจากชายแดนประเทศไทยถึงกัวลาลัมเปอร์ เมืองหลวงของมาเลเซียได้อย่างไร คำตอบที่ได้เป็นไปอย่างที่เราคิดไว้ ในครอบครัวประกอบด้วยเด็กและผู้ใหญ่ชาวโรฮินจาคนอื่นๆที่อาศัยอยู่ใน ละแวกเดียวกันผู้เข้ามาสังเกตการณ์การมาเยี่ยมเยือนของเรา ภรรยาชาวอินโดนีเซีย ของอาเมียร์อยู่ในห้องครัวถูกแนะนำให้รู้จักกับเรา

ภาพประกอบที่ 24 ครอบครัวของอาเมียร์พร้อมลูกสาว(หลานสาวฮูเซ็น)ที่มาจากรัฐอารกัน

เครือข่ายโรฮิงจาในประเทศมาเลเซีย

ประเทศมาเลเซียและประเทศไทยมีกรอบการทำงานทางการเมืองที่คล้ายคลึงกันในเรื่องผู้อพยพโรฮิงจา กล่าวคือพวกเขาจะไม่ได้รับการยอมรับในฐานะผู้ขอลี้ภัยหรือผู้ลี้ภัย แต่จะเป็น "แรงงานข้ามชาติที่ผิดกฎหมาย" ถึงแม้ว่าในประเทศมาเลเซียที่ซึ่ง UNHCR ยังได้รับ อนุญาตให้ดำเนินการและออกสถานภาพผู้ลี้ภัย(ซึ่งประเทศไทยได้ยกเลิกสิทธิดังกล่าว ในปี 2005) ผู้อพยพโรฮิงจาในมาเลเซียก็ไม่ได้ได้รับอนุญาตให้ทำงานถูกต้องตามกฎหมายและไม่มีโอกาสที่จะแก้ไขการเป็นคนไร้สัญชาติของพวกเขา นอกจากนี้ยังมีบางส่วนแตกต่างที่เกี่ยวข้องเนื่องที่ว่า เพราะว่ามีผู้อพยพชาวโรฮิงจาจำนวน มากกว่าในประเทศมาเลเซีย ชุมชนชาวโรฮิงจาจึงได้จัดตั้งโครงสร้างและมาตรการบางอย่างเพื่อบรรเทาสิ่งที่ขาดตกบกพร่องของรัฐบาลมาเลเซีย ชาวโรฮิงจาหลายคนที่เรา ได้พูดคุยกล่าวถึงชีวิตที่ยากลำบากจากการไม่มีสิทธิพลเมืองหรือแม้กระทั่งเอกสาร แสดงตนใด ๆ ในประเทศมาเลเซีย การไม่มีมีเอกสารทำให้พวกเขาเข้าไม่ถึงบริการการดูแลสุขภาพ อีกทั้งยังมีความเสี่ยงกรณีพวกเขาจะถูกจับโดยตำรวจมาเลเซีย ด้วยเหตุนี้หลายองค์กรโรฮิงจาจึงยกระดับความพยายามที่จะบรรเทาที่รัฐบาลมาเลเซีย ขาดตกบกพร่องโดยการสร้างระบบออกเอกสารประจำตัวให้กับสมาชิกของพวกเขาเอง

ที่น่าสนใจก็คือ ในประเทศมาเลเซียมีองค์กร โรฮิงจามากมายแตกต่างกันที่ไม่ได้ให้ ความร่วมมือกันใด ๆ กันเลย พวกเขาต่างทำงานอย่างอิสระ องค์กรโรฮิงจาเหล่านี้เกิด ขึ้นจากการจัดตั้งชุมชนขึ้นในประเทศมาเลเซีย หนึ่งลักษณะของชุมชนเหล่านี้คือการมา รวมกันเป็นชุมชนจากคนที่มาจากถิ่นกำเนิดเดียวกัน ซึ่งถูกกระตุ้น โดยกลไกของการ อพยพและต้นทุนทางสังคม นำไปสู่ความจริงที่ว่าในคนที่มิ

ประสบการณ์การย้ายถิ่นจาก บ้านเกิดเดียวกันหรือญาติที่ใกล้ชิดกันรวมกลุ่มกันเอง ตัวอย่างเช่น สมาชิกของ RSM ทั้งหมดมาจากเมืองหม่องดอว์ ในขณะที่สมาชิกของ UWRO มีบ้านเกิดอยู่ที่ Kyaktawaw ผู้อพยพมาจากเมืองอื่น ๆ ในอารกันไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งขององค์กรโรฮิงจาใดๆ สมาชิก พบปะสังสรรค์กันเอง โดยที่ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับชาวโรฮิงจาที่มาจากสถานที่อื่น ๆ เป็นที่ น่าตั้งข้อสังเกตว่าหากองค์กรโรฮิงจาที่แตกต่างกันเหล่านี้สามารถทำงานร่วมกันเป็นปึกแผ่นจะมีโอกาสมากขึ้นที่พวกเขาจะประสบความสำเร็จในการปรับปรุงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ของผู้อพยพโรฮิงจาหรือไม่ เหตุผลที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะในความเป็นจริงแนวคิดที่ว่า-แบบนี้เท่านั้น-คือชาวโรฮิงจาแท้จริงแล้วไม่มี คำว่าโรฮิงจาที่เราใช้เรียกกันทั่วไปก็เพื่อสื่อสารให้โลกตระหนักถึง ปัญหาที่ต้องประสบและการดิ้นรนของชาวมุสลิมในรัฐอารกัน ซึ่งคนเหล่านี้ก็มาจากกลุ่มย่อยๆ หลายกลุ่มอีกที่ซึ่งบางครั้งก็แข่งขันกันเอง ซึ่งนี่เองคือการเกี่ยวเนื่องกับตัวตนของการ เป็นโรฮิงจา กล่าวคือ จากหลักการที่ว่าตัวตนของคนมีหลายชั้น ในชั้นที่กว้างสุดแต่ก็ กลุ่มเครือที่สุุดจะถือว่าคนเหล่านี้เป็นมุสลิมโรฮิงจาจากอารกัน ในชั้นถัดไปที่มีการ จำแนกให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นจะถือว่าคนเหล่านี้เป็นชาวมุสลิมโรฮิงจาจากเมืองต่างๆ กัน ที่มีภาษาพูดท้องถิ่น โรฮิงจาเป็นของตนเอง เป็นต้น เมื่อผนวกความแตกต่างเหล่านี้ เข้ากับประสบการณ์การอพยพซึ่งต้องอาศัยความเชื่อใจและการพึ่งพาญาติพี่น้องและเพื่อนสนิทเพื่อที่จะอยู่รอด จึงไม่น่าแปลกใจที่ชุมชนย่อยๆ เหล่านี้จะรวมกลุ่มกันเอง

สมาคมโรฮิงจามาเลเซีย Rohingya Society Malaysia

สมาคมโรฮิงจามาเลเซีย Rohingya Society Malaysia (RSM) เราติดต่อพวกเขาไว้ก่อนทางเว็บไซต์ แล้วก็ได้พบพวกเขาที่สำนักงานซึ่งตั้งอยู่ชายูเมืองอัมปาง สลังงอร์ ซึ่งสำนักงานนี้ตั้ง อยู่ชั้นบนสุดของร้านค้าทั่วไป

ภาพประกอบที่ 25 สมาคมโรฮิงจามาเลเซีย Rohingya Society Malaysia RSM อัมปาง กรุงกัวลาลัมเปอร์)

เราได้รับการทักทายจาก ฮุเซน(Husen) ประธานของ RSM ผู้ที่เราได้ติดต่อไว้ล่วงหน้าทางโทรศัพท์ ผู้วิจัยเองก็รู้จักเป็นการส่วนตัวกับประธานคนก่อนของสมาคมนี้ ซึ่งก็คือ अबดุล ฮาหมิด Abdul Hamid ผู้ที่ได้ย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อ สองสามเดือนก่อนหน้านี้ ฮุเซนได้เชิญเราเข้าไปนั่งสัมภาษณ์ในห้องทำงาน ณ อาคาร ขององค์กร ช้างนอกห้องมีอีกห้องที่เป็นห้องขนาดใหญ่เพื่อใช้จัดกิจกรรมทุกกิจกรรมของชุมชนโรฮิงจาใกล้เคียง ผนังห้องถูกประดับไว้ด้วยรูปภาพของกิจกรรมก่อนๆที่ผ่านมา โดยเน้นไปที่ภาพของสมาชิกคนสำคัญของชุมชนโรฮิงจาและชุมชนมุสลิมมาเลเซีย นอกจากนั้นยังมีโปสเตอร์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการขอบัตรของสำนักงาน UNHCR

ประธานฮุเซนเล่าเรื่องเกี่ยวกับงานขององค์กรเป็นส่วนใหญ่ และเล่าเรื่องเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวด้วย เขาเกิดที่ หม่องดอว์ (Maungdaw) แต่หลังจากนั้นย้ายมาอยู่ที่บูซิดอง (Buthidaung) RSM เป็นหนึ่งในองค์กรที่ใหญ่ที่สุดและบริหารจัดการดีที่สุดในมาเลเซีย พวกเขามี สาขาอยู่ที่ประเทศมาเลเซียที่ มะละกา , อิปอห์, ยะโฮร์บาห์รู และ ปีนัง. องค์กรนี้ทำงาน ด้วยความร่วมมือของ UNHCR มาเลเซีย ซึ่ง อำนวยการให้มีการตั้งถิ่นฐานใหม่ได้สำเร็จ กว่า 2,000 รายต่อปี องค์กรมีอำนาจตัดสินใจให้กับทั้งประเทศ โดยการให้คำปรึกษา จากคณะกรรมการ 35 คนที่อยู่ในคณะกรรมการบริหารกลาง ที่น่าสนใจก็คือ RSM ทุก สาขาถูกจัดตั้งขึ้นด้วยชาวโรฮิงจาที่มาจากหม่องดอว์ในอารกันเท่านั้น

ณ สำนักงานใหญ่ในกัวลาลัมเปอร์ สลังงอร์ จะมีคนทำงานอยู่ 3 คน แต่มีเพียงคนเดียวเท่านั้น (ประธานสุเชน) ที่ถูกจ้างอย่างเป็นทางการและได้รับค่าตอบแทนบ้างเล็กน้อย สำหรับงาน RSM ได้รับเงินสนับสนุนจากสมาชิกชาวโรฮิงจาเท่านั้นผ่านทางกรรมาธิการ และผลตอบแทนทางการเงินสำหรับการให้บริการที่ดำเนินการโดยองค์กร โดยไม่ได้รับ การสนับสนุนจากรัฐบาลมาเลเซียแต่อย่างใด มีหลายองค์กรโรฮิงจาอื่น ๆ ดำเนินงานทั่วมาเลเซียเช่น UWRO, MERHOM, RARC, IKIAM แต่พวกเขาไม่ได้รวมเป็นหนึ่งเดียวกันและไม่ได้ทำงานร่วมกัน

RSM สลังงอร์ มีกิจกรรมหลักคือการดำเนินการให้ที่พักพิงดูแลสุขภาพสำหรับผู้พลัดถิ่นชาวโรฮิงจา 1 ศูนย์ และมีโรงเรียน 1 โรง ที่มีครูสองคนสอนเด็กผู้พลัดถิ่น โรงเรียนนี้ไม่มี ความสัมพันธ์ใดๆกับโรงเรียนก่อนหน้านี้ที่เราได้เข้าชมในวันนี้ สุเชนบอกเราว่ามีโรงเรียน ประมาณ 40 โรงสำหรับผู้พลัดถิ่นชาวโรฮิงจา และทุกสาขาของ RSM จะมีโรงเรียนด้วย นี่ เป็นสิ่งจำเป็นเพราะเด็กโรฮิงจาไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลมาเลเซีย ไม่เว้นแม้กระทั่งเด็กที่มีบัตร UNHCR และ UNHCR เองก็ไม่ข้องเกี่ยวกับโรงเรียนเหล่านี้ เพราะรัฐบาลมาเลเซียไม่อนุญาตให้ทำเช่นนั้น Kassim (2013) ประมาณการว่ามีเพียง 40% ของเด็กผู้พลัดถิ่นชาวโรฮิงจาที่ได้จดทะเบียนแล้วที่ได้รับการศึกษา ส่วนที่เหลือซึ่งเป็น ส่วนใหญ่ของพวกเขา รวมถึงเด็กที่ยังไม่ได้จดทะเบียนทั้งหมดยังประสบปัญหาการขาด การเข้าถึงการศึกษาอย่างจริงจัง

นอกจากนั้น RSM ยังคงเน้นงานด้านเอกสารที่แสดงถึงความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดัง จะเห็นได้จากการออกบัตรสมาชิกให้กับชาวโรฮิงจาที่ถือเป็น “บัตรประจำตัวประชาชน ขนาดย่อม” และใบทะเบียนสมรสอีกด้วย ปัญหาส่วนใหญ่ของชาวโรฮิงจาในปัจจุบัน คือการอพยพออกจากรัฐอารกันโดยไม่ มีเอกสารทางกฎหมายใดๆทั้งสิ้นที่จะใช้อพยพ ไปยังประเทศอื่น หรือที่จำเป็นในประเทศอื่น นี่ถือเป็น ปัญหาที่น่ากังวลมากเพราะทำให้ ชาวโรฮิงจาถูกละเมิดได้ง่าย ทั้งเรื่องเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ การล่วงละเมิดโดยเจ้า หน้าที่การไม่ได้สิทธิในการได้รับการจ้างงาน ด้านสุขภาพ การศึกษาและการบริการจากรัฐอื่นๆ หนทางหนึ่งที่จะแก้ปัญหานี้ได้คือการสมัครเพื่อรับบัตรผู้ลี้ภัย UNHCR ซึ่งวิธีการ นี้อาจใช้เวลาเป็นปีในประเทศมาเลเซีย ทั้งยังมียอดของผู้ที่สมัครที่ยังไม่ได้บัตรตกค้าง อยู่เป็นจำนวนมาก

ผู้นำบางคนของชุมชนโรฮิงจาใช้วิธีแก้ปัญหาโดยการออกบัตรประจำตัวประชาชนให้ กับผู้พลัดถิ่นชาวโรฮิงจาในมาเลเซียเอง เพื่อให้ใช้เป็นหลักฐานพิสูจน์ตนเองไว้อย่างหนึ่ง ผู้สมัครจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าตนเป็นชาวโรฮิงจาจากอารกันจริง โดยดูจากระดับภาษา และความรู้เกี่ยวกับชีวิตและวัฒนธรรมในอารกัน ซึ่งนี่ก็เป็นวิธีใช้คัดแยกพวกเขาออก จากผู้พลัดถิ่นแรงงานชาวบังกลาเทศซึ่งมักจะกล่าวอ้างว่าเป็นชาวโรฮิงจา บัตรประจำตัว RSM ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลมาเลเซียและสถานบริการของรัฐ เช่น โรงพยาบาล มากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีปัญหาว่ายังมีการละเมิดจากเจ้าหน้าที่ตำรวจบางคน ที่ยังไม่ยอมรับบัตรประจำตัวนี้ที่ใช้อ่านอย่างไม่ถูกต้องในการเรียกสืบค้นกับชาวโรฮิงจา

ภาพประกอบที่ 26 ตัวอย่างของบัตรประจำตัวที่ออกโดย RSM)

RSM ยังได้ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลของประเทศมาเลเซียโดยมีรองผู้อำนวยการเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หนึ่งในประเด็นที่ถูกกล่าวถึงเป็นประจำ คือการค้ามนุษย์ของผู้อพยพโรฮิงญา สุเชนบอกเราว่าเขาได้ยินข่าวลือว่ากระบวนการค้ามนุษย์ยังคงมีอยู่ถึงแม้จะมีมาตรการดำเนินการโดยประเทศที่เกี่ยวข้อง เช่นในประเทศไทย ขณะนี้ประเทศไทยได้ทำให้มันเป็นไปได้ที่นักค้ามนุษย์จะใช้พื้นที่ที่จะกักตัวผู้อพยพ เรียกค่าไถ่ ซึ่งตอนนี้ได้มีการเรียกค่าไถ่กลางทะเลแทน แต่โดยทั่วไปแล้วสุเชนกล่าวว่า การค้ามนุษย์ได้หยุดชะงักหรืออย่างน้อยก็ชะลอตัวลงเป็นอย่างมาก

Union of the World Rohingya Organization – มาเลเซีย

Union of the World Rohingya Organization Malaysia (UWRO) สถานที่ที่เป็นสำนักงานอยู่ในบริเวณขนาดใหญ่ซึ่งถูกใช้เป็นศูนย์ชุมชนเพื่อจัดกิจกรรม นอกจากนี้องค์กรนี้ยังจัดให้มีโรงเรียนสำหรับเด็กอพยพโรฮิงญาที่อาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียง แต่น่าเสียดายที่มันเป็นเวลาบ่ายแก่ๆแล้วตอนที่เราไปเยือนจึงไม่มีการสอนแล้วและเราจึง ไม่มีโอกาสที่จะได้พบกับนักเรียนและครู ที่UWRO ผู้อพยพโรฮิงญาที่ฐานะดีในมาเลเซีย(ผู้ซึ่งบางครั้งก็ยังไม่ได้รับการเข้าถึงการศึกษาจากรัฐ) จะไม่ส่งลูกไป โรงเรียนโรฮิงญาที่ไม่เป็นทางการเหล่านี้ แต่จะเรียนเองที่บ้านแบบโฮมสคูล (home schooling) แทน ตัวเล็กลูกนี้ต้องใช้ค่าใช้จ่ายมาก จึงเห็นได้ชัดว่าผู้อพยพโรฮิงญาส่วนใหญ่ไม่ใช่ทางเล็กลูกนี้

UWRO ทำงานร่วมกับเอ็นจีโอมลายเซียเรียกว่าสถาบันความร่วมมืออิสลามมาเลเซีย IKIAM (Institut Kerjasama Islam Antarabangsa Malaysia; engl. Malaysia Institute of Islamic Cooperation)

UWRO นิยามความมุ่งหวังขององค์กรว่าเป็น “ตัวแทนที่ทำงาน อย่างมุ่งมั่นและสม่ำเสมอสำหรับบริการด้านมนุษยธรรมสำหรับชาวโรฮิงจาที่ได้รับผลกระทบไม่ว่าโดยตรงหรือโดยทางอ้อม และสำหรับชาวมุสลิมพม่าอื่น ๆ จากประเทศพม่า

ฮาฟิซผู้นำของกัวลาลัมเปอร์ไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ เราจึงได้พูดคุยกับ พนักงานสองคนที่พูดภาษาอังกฤษแทนได้แก่ ไอชา Aisha เป็นมุสลิมพม่าที่ไม่ได้เป็นโรฮิงจาและฮามีด Hamid โรฮิงจามุสลิมจากอรกัน นอกจากนั้นยังมีชายชาวโรฮิงจาอีกประมาณ 10 คนที่สังเกตเฝ้าชมเราอยู่ข้างนอกภายในพื้นที่ชุมชนสมาชิกเกือบทั้งหมดของ UWRO มาจากเมืองเจ้าตอ (Kyauktaw) รัฐอรกัน

UWRO ไม่ได้มีสาขาในเมืองอื่นในมาเลเซีย แต่บางครั้งพวกเขาส่งคณะผู้แทนไปเยี่ยม ชมสถานที่อื่น ๆ และลงทะเบียนผู้อพยพโรฮิงจาภายใต้องค์กรของพวกเขาโดยตรง กิจกรรมหลักของพวกเขาคือการให้เอกสารสำหรับผู้อพยพ เช่นเดียวกับ RSM เช่นบัตรประจำตัวและใบสำคัญสมรส จนมาถึงปี 2015 UWRO ได้ลงทะเบียนผู้อพยพ มุสลิมชาวพม้ามามากกว่า 17,000 คนภายใต้องค์กร ที่พวกเขาได้ออกบัตรประจำตัวให้ บัตรเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในโรงพยาบาลบางแห่ง เพื่อที่จะได้รับการรักษาทางการแพทย์ซึ่งทั้งนี้ยังช่วยให้เก็บประวัติทางการแพทย์สำหรับผู้อพยพได้อีกด้วย UWRO ยัง ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยและที่ปรึกษาทางกฎหมายเมื่อผู้อพยพโรฮิงจาได้รับการปฏิบัติ ที่ไม่เป็นธรรม เช่น กรณีไม่ได้รับค่าจ้าง ในกรณีนี้พวกเขาจะมีการรายงานปัญหากับ ตำรวจ หนึ่งในสมาชิกของ UWRO มีความสัมพันธ์อันดีกับตำรวจ ดังนั้นจึงมีการดำเนิน กระบวนการตรวจสอบขึ้นจริง โดยทั่วไปสมาชิกคนนี้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาล มาเลเซีย ซึ่งอาศัยความร่วมมือกับองค์กรเอ็นจีโออิสลาม IKIAM ด้วย UWROยังช่วย ในการออกใบสำคัญสมรสซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในประเทศอิสลาม ซึ่งผู้หญิงก็จะ สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าได้แต่งงานภายใต้กฎหมายอิสลามแล้ว และสามารถมีบุตรได้ ถูกต้องตามกฎหมาย ก่อนที่ผู้หญิงมุสลิมจะแต่งงานพวกเขาจะถูกมองว่าเป็นผู้ที่เปราะบางต่อความเสี่ยงมากกว่า ซึ่งนี่เป็นเหตุผลที่ UWRO ให้ที่พักพิงสำหรับผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานจนกว่าพวกเขาจะหาสามีได้ องค์กรโรฮิงจาเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงหน่วยงาน เดียวที่รับรองการสมรส ยังมีสำนักงานท้องถิ่น Ulama (ประกอบด้วยนักวิชาการมุสลิม หรือผู้นำทางศาสนา) ในประเทศมาเลเซียที่สามารถออกใบสำคัญสมรสได้

ฮามีดยังกล่าวว่าส่วนหนึ่งที่สำคัญของการทำงานของ UWRO คือการระบุได้อย่าง ชัดเจนว่าผู้อพยพคนใดที่เป็นชาวมุสลิมโรฮิงจาหรือชาวมุสลิมจากประเทศพม่า และ ผู้อพยพคนใดถูกรื้อเรื่องขึ้นมาเท่านั้น เขาบอกเราว่ามีปัญหาใหญ่เรื่องผู้อพยพจากประเทศ บังกลาเทศที่อ้างว่าเป็นชาวโรฮิงจาและพยายามที่จะได้รับการระบุว่าเป็นชาวโรฮิงจา โดยการมาที่องค์กรโรฮิงจาเหล่านี้เพื่อให้ลงทะเบียนให้ที่ใช้ในการระบุตัวว่า เป็นโรฮิงจาจริง คือการครอบงำการนิควัดขึ้นที่ชาวโรฮิงจาและชาวมุสลิมพม่าอื่น ๆ มีอยู่ บนแขนข้างซ้ายในขณะที่ชาวบังกลาเทศมีรอยดำหนิบนแขนข้างขวา

นอกจากนี้พวกเขายังใช้ ภาษาพูดและภาษาถิ่นเป็นเกณฑ์ ความจริงที่ว่าต้องใช้ลักษณะทางกายภาพ เช่นการใช้ รอยการฉีควัคซีนเพื่อแยกระหว่างชาวโรฮิงจาและบังกลาเทศโดยปราศจากการคลางแคลงใจไปมากกว่านี้ แสดงให้เห็นว่าคนสองกลุ่มนี้มีความคล้ายคลึงกันเพียงใด

ภาพประกอบที่ 27 ตัวอย่าง บัตรประจำตัวที่ออกโดย UWRO)

ภาพประกอบที่ 28 ตัวอย่าง รอยฉีควัคซีนของชาวโรฮิงจา และชาวมุสลิมพม่า)

สามีเอง ซึ่งเป็นพนักงานหนุ่มจาก UWRO เพิ่งได้เข้ามาที่ประเทศมาเลเซียในปี 2013 เท่านั้น การหลบหนีของเขาได้รับการสนับสนุนโดยแม่ของเขาผู้ที่ออกแบบวิธีการเดินทางให้ ซึ่งเขาไม่ต้องการที่จะพูดถึงเกี่ยวกับวิธีการที่เขาทำที่นี่ สามีมาจากครอบครัวโรฮิงจาที่มีฐานะจากเมืองอาร์กันนั้นเป็นเหตุผลที่เขาได้รับการศึกษาที่ดีในอาร์กัน ซึ่ง ตอนนี้เขาใช้มันเพื่อศึกษาต่อระดับปริญญาตรีสาขาเคมีใน กัวลาลัมเปอร์ สามีพูดได้ หลายภาษา (Mog (= Muslim Rakhine ยะไข่มุสลิม) พม่า, โรฮิงจา, บังกลาเทศ, อินเดีย, อู รดู, ฟาร์ซี, อาหรับ และอังกฤษ) ซึ่งเขาได้รับการสอนโดยพ่อของเขาอันเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทางศาสนาของเขา หนึ่งความจริงที่น่าสนใจของ UWRO ก็คือพวกเขาไม่เพียงแต่สนับสนุนชาวมุสลิมโรฮิงจาเท่านั้นแต่ยังสนับสนุนชนกลุ่มน้อยมุสลิมอื่น ๆ จากการอาร์กันและส่วนที่อื่นๆของ ประเทศพม่า เราหาหรือเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับกลุ่มมุสลิมที่แตกต่างกันในพม่าและ ลักษณะเฉพาะของพวกเขาซึ่งมีหลากหลาย ดังนี้

- มุสลิมโรฮิงจา Rohingya Muslim
- มุสลิมพม่า Myanmar Muslim (มุสลิมใหม่ที่เพิ่งเปลี่ยนมานับถืออิสลามในคนรุ่นหลังๆ)
- มุสลิม Patee (พ่อมาจากปากีสถาน ส่วนแม่เป็นมุสลิมพม่า) ส่วนมากอยู่ในรัฐฉาน
- มุสลิม Kabiya (มุสลิมผสมมาจากอินเดีย ปากีสถาน หรือ บังกลาเทศ)
- มุสลิม Kyuliya: (มุสลิมอินเดีย, ทมิฬ)
- มุสลิม Pantee: (จากมณฑลยูนนานในจีน)
- มุสลิม Paju: (มุสลิมมลายู)

- มุสลิม Kamar: (ชาวมุสลิม จากอนุทวีปอินเดียที่อพยพ ไปอารกัน นกก่อน สงครามโลกครั้งที่สองที่อยู่ ในประเทศพม่าและแต่งงานกับคนในท้องถิ่น)

ภาพประกอบที่ 29 ใบสมัครจำนวนมากเพื่อขอรับบัตรประจำตัว UWRO

RSM (Rohingya Society Malaysia) สาขาปีนัง

เราได้รับการแนะนำให้ติดต่อเขาจากการเข้าชมของเราที่ สำนักงานในกัวลาลัมเปอร์ RSM ใน ปีนังก็มีการเปิดโรงเรียนสำหรับเด็กโรฮีนจาเช่นกัน ซึ่งที่โรงเรียนนี้เองที่เราได้พบกับเขา ออสมันประธาน สมาคม เกิดในหม่องดอร์ และมาที่มาเลเซียในปี 1993 เขาออกจากพม่ามาที่แม่สอดแล้วเดินทางต่อไปที่ หาดใหญ่ ปาดังเบซาร์ และในที่สุดก็มาถึงปีนังผ่านหมู่เกาะสิมิลัน เขาเป็นหนึ่งในสมาชิกของชุมชนที่เก่าแก่ ที่สุดและยังทำหน้าที่เป็นผู้นำโรฮีนจาในเกลูกอร์ (Gelugor)

ภาพประกอบที่ 30 ผู้นำชุมชนโรฮิงจาในเกลูกอร์, ปีนัง ประเทศมาเลเซีย

เราได้โอกาสที่จะพูดคุยกับกลุ่มของนักเรียนชาย ช่วงอายุ 7 ถึง 12 ปี กลุ่มเด็กชายที่อายุนาน้อยพูดภาษาอังกฤษได้เล็กน้อย ดังนั้นพวกเขาจึงได้เล่าให้ฟัง เกี่ยวกับชีวิตของพวกเขา และช่วยแปลให้เพื่อนๆ ที่อายุน้อยกว่าฟัง พวกเขาสื่อสาร กันเองด้วยภาษาโรฮิงจา พวกเขาเกือบทั้งหมดเกิดในประเทศมาเลเซีย แต่ไม่มี ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ของเด็กที่พึ่งอพยพมาจากอาร์กันเมื่อเร็ว ๆ นี้ เด็ก 5 คน มีบัตรผู้ลี้ภัย UNHCR อยู่ในความครอบครอง(และพวกเขารู้ว่าสิ่งนี้คืออะไร) และมีหนึ่ง คนที่ถือหนังสือเดินทางประเทศบังกลาเทศ มันเป็นที่น่าสนใจว่าแม้ว่าวัยวุฒิจะน้อยแต่ พวกเขาตระหนักดีถึงชาติกำเนิดของพวกเขา และปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศบ้านเกิดของตน พวกเขาทุกคนรู้ว่าบรรพบุรุษของพวกเขามาจากที่ไหน (ในชุมชนแห่งนี้พวกเขา ทั้งหมดมาจากหม่องคอร์ด) และถึงแม้ว่าเราจะได้เยี่ยมชมโรงเรียนนี้ถึงสามวันติดกัน ก็ตามเราไม่เคยเห็นนักเรียนหญิงเลยสักคน เช่นเดียวกับที่ไม่ได้พบกับผู้หญิงชาวโรฮิงจาสักคนในเวลาสามวันที่เราใช้กับชุมชนโรฮิงจาเกลูกอร์

ภาพประกอบที่ 31 เด็กๆในโรงเรียนผู้อพยพชาวโรฮีนจาใน เกลูกอร์ ปีนัง ในชุดสำหรับการเรียนวิชาศาสนา)

ตัวออสมันเองเป็นหนึ่งในครูผู้สอนสองคนในโรงเรียนโดยเขาเป็นครูสอนภาษา เขาพูด มลายูได้ในระดับหนึ่ง แต่ทักษะของเขาไม่ได้รับการพัฒนามากเท่าไรและเขาก็ไม่ได้มี เกียรติบัตรวิชาชีพครูใดๆ แต่อย่างไรเขาก็ต้องเป็นครู มันเป็นเรื่องยากมากสำหรับ ชุมชนโรฮีนจาที่จะจัดหาครูผู้สอนที่มีคุณสมบัติพร้อม

การให้บริการของ RSM ปีนังได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากชุมชนเองทั้งหมดโดยสมาชิกประมาณ 6,000 คนในเกลูกอร์ต้องจ่ายค่าธรรมเนียม ส่วนจะจ่ายเท่าไรนั้นขึ้นอยู่กับเงินที่สมาชิกแต่ละคนสามารถจ่ายได้ ชาวโรฮีนจาที่เพิ่งมาถึงก็จะถูก สนับสนุนให้เข้าร่วมด้วย RSM ปีนังแห่งนี้มีการประชุมอย่างเป็นทางการ ในทางทฤษฎีที่ สมาชิกทุกคนสามารถเข้าร่วมได้ แต่สำหรับผู้อพยพใหม่อาจเป็นเรื่องยากที่จะทำเช่นนั้น ซึ่งเป็นเพราะสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของพวกเขาซึ่งยังแย่กว่าของสมาชิกที่อยู่มาเลเซียนานกว่า มีการเลือกตั้งผู้นำชุมชนใหม่ทุกๆ 1 ถึง 2 ปี ในทางทฤษฎีสมาชิก ชายของชุมชนโรฮีนจาเกลูกอร์ทั้งหมดมีสิทธิสมัครและโหวต แต่ในความเป็นจริงผู้อพยพที่ยากจนจะไม่สามารถลงสมัครได้ ออสมันเป็นผู้ทำได้เพราะเขามีฐานะดีพอที่จะไม่ต้อง ทำงานหาเลี้ยงชีพ เขาจึงสามารถอุทิศเวลาเพื่อทำหน้าที่ในตำแหน่งของประธาน กรรมการหรือประธานองค์กร เขาทำงานนี้ด้วยความสมัครใจและไม่ได้รับผลตอบแทนทางการเงิน

MAPIM (Malaysian Consultative Council of Islamic Organization

ยังมีอีกหลายชุมชนผู้อพยพชาวโรฮีนจาในพม่าที่มีผู้นำและองค์กรของตัวเอง บางครั้ง ผู้นำขององค์กรเหล่านี้จะมาประชุมร่วมกัน แต่มันก็เกิดขึ้นไม่บ่อย ส่วนสมาชิกปกติไม่มีบทบาทในการจัดโครงสร้างองค์กร และไม่ข้องเกี่ยวกับชาวโรฮีนจาจากชุมชนอื่น ๆ นอกจากโรงเรียนที่ทำหน้าที่เป็นสำนักงานสำหรับชุมชนโรฮีนจาเกลูกอร์ ยังมีบ้านหลังใหญ่หนึ่งหลังที่ให้บริการเป็นศูนย์ชุมชนและสถานที่สำหรับทำกิจกรรมทางศาสนา ชาย โสคชาวโรฮีนจาสามารถพักอยู่ที่นั่นจนกว่าพวกเขาจะมีภรรยาและที่อยู่ของตัวเอง

MAPIM เป็นส่วนหนึ่งของอุมมะห์ (Ummah) และพวกเขาเห็นว่ามันเป็นความรับผิดชอบของพวกเขาก็จะให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนทุกชุมชนมุสลิมชายขอบ (marginalized Muslims) ทั่วโลก พวกเขายังปฏิบัติการกิจด้านมนุษยธรรมในซีเรีย ปาเลสไตน์และชุมชนมุสลิมอื่น ๆ ที่ใกล้สูญพันธุ์ในประเทศพม่าเช่นในมิกทิลลา Miktila และหมักเว Magwe ในจังหวัดมณฑลทะเลที่มีค่ายผู้พลัดถิ่นสำหรับมุสลิม Patan ตั้งอยู่ ในอารกัน พวกเขาให้ความร่วมมือกับองค์กรเอ็นจีโอในซิดดเว และสนับสนุนค่ายผู้พลัดถิ่นซิดดเวและหม่องค่อว์ การเดินทางเพื่อให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมได้รับเงินสนับสนุนจากการบริจาคของชาวมุสลิมจากทั่วทุกมุมโลก พวกเขายังให้ความร่วมมือกับสถานทูตของประเทศตุรกีในพม่า และได้รับความช่วยเหลือจากอาสาสมัครชาวมุสลิมจากประเทศจีนอีกด้วย

MAPIM มุ่งเน้นไปที่การปรับปรุงการศึกษาสำหรับเด็กโรฮีนจาในรัฐอารกัน โดยมาก พวกเขาได้รับการศึกษาทางศาสนาเท่านั้น แต่ไม่ได้รับการศึกษาสายสามัญ MAPIM ได้ริเริ่มโครงการให้ความรู้แก่ครูเพื่อให้ สามารถให้ความรู้กับเด็กโรฮีนจาในค่ายผู้พลัดถิ่น นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนโดยการพัฒนาหลักสูตร โครงการที่สองคือการให้บริการสินเชื่อขนาดเล็ก (micro credit service) สำหรับโรฮีนจาในค่ายผู้พลัดถิ่น

MAPIM ชี้ให้เห็นว่าโรฮีนจาในประเทศมาเลเซียกำลังมีชีวิตอยู่ในสังคมแบบคู่ขนานบ่อยครั้งที่พวกเขาไม่ได้เรียนรู้ภาษามลายูท้องถิ่นเพื่อให้พวกเขาถูกกีดกันออกจากสังคมมาเลเซียและให้สมาคมอยู่เพียงภายในชุมชนของตัวเอง ที่ศูนย์การเรียนรู้ MAPIM มีกลยุทธ์ในการให้การศึกษาเด็กอพยพโรฮีนจาเป็นภาษามลายู (นอกเหนือ จากวิชาอื่น ๆ) เพื่อให้พวกเขาสามารถเข้ากับสังคมที่กว้างขึ้นได้ง่ายขึ้น MAPIM จะ ช่วยหาครูที่เพียงพอและหลักสูตรสำหรับโรงเรียน

MAPIM ยังวิพากษ์วิจารณ์นโยบายเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติของรัฐบาลมาเลเซียซึ่งเป็น ที่คลุมเครือมากและมีการปรับใช้ที่ขาดความต่อเนื่อง แต่ทำให้แรงงานข้ามชาติโรฮีนจา มีความเปราะบางมากขึ้น เนื่องจากพวกเขาไม่สามารถได้รับสถานะทางกฎหมายอีกต่อไป มุมมองต่อแรงงานข้ามชาติชาวโรฮีนจาในสังคมมาเลเซียค่อนข้างเป็นไปในแง่ลบ แรงงานข้ามชาติมักจะจะถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามเพราะพวกเขาก่อภัยพมาอยู่เป็นกลุ่มขนาดใหญ่ เป็นชุมชนที่มีและใช้วัฒนธรรมและภาษาของตนเอง จึงดูเข้มข้ม

วัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ประชากรมาเลเซียยังโกรธแรงงานข้ามชาติที่ผิดกฎหมายที่ใช้บริการ และโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะแต่ไม่ต้องจ่ายภาษี

ผู้อพยพชาวโรฮิงจากลุ่มล่าสุด หรือที่เรียกว่าชาวเรือ boat people ถูกจับกุมและถูกคุมขังพักหนึ่งก่อนถูกย้ายไปที่ค่าย UNHCR บนเกาะลังกาวิทีที่พวกเขาสามารถได้รับบัตรผู้ลี้ภัย สถานที่แห่งนี้จะเรียกว่า “พื้นที่รักษาความปลอดภัยภายใน internal security area” และอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลมาเลเซียที่ โดยทั่วไปมันก็คือ “ค่ายผู้ลี้ภัย” นั่นเอง แต่ ก็เหมือนกับกับประเทศไทยรัฐบาลมาเลเซียเองก็หลีกเลี่ยงการใช้คำนี้ MAPIM ตระหนักถึงปัญหาที่ว่ามีการค้างค้ำของการสมัครรับบัตร UNHCR อยู่เป็นจำนวนมาก และผู้อพยพต้องรอเป็นเวลานาน

สมาชิกคนหนึ่งของ MAPIM กล่าวว่า 20 ปีก่อนเมื่อผู้อพยพ ชุดแรกเข้ามายังประเทศมาเลเซีย พวกเขาเรียกตัวเองว่าบังกลาเทศแม้จะมีต้นกำเนิดมาจากประเทศพม่า คำว่าโรฮิงจาเป็นเพียงที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายโดยชุมชนโรฮิงจาเองหลังจากที่ความรุนแรงเพิ่มขึ้นในอารกันในปี 2012 ก่อนนั้นมีเพียงเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เคยได้ยินเกี่ยวกับคำนี้

ภาพประกอบที่ 32 หน้าสำนักงาน MAPIM ที่สุโงปัดตานี)

การศึกษาของโรฮิงจาในต่างแดน

ประเทศมาเลเซียไม่เหมือนประเทศไทย เด็กผู้อพยพไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลในมาเลเซียไม่ว่าในกรณีใดๆก็ตามไม่ว่าแม้แต่เด็กที่ได้รับการลงทะเบียนอย่างถูกต้องตาม UNHCR ดังนั้นส่วนใหญ่หน่วยงานเอกชนจะเป็นผู้ที่ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กผู้อพยพ โรงเรียนแห่งนี้จัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะสำหรับเด็ก ชาวโรฮิงจาที่อาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียง ที่นี้มีครูสองคนได้แก่ คาหลิ

(Khalid) ครูผู้สอนภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ภาษาโรฮิงจาและมลายู เขามีอายุเพียง 23 ปีเท่านั้นและ เรียนจบสาขาจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัย ซิตเว (Sittwe) ที่ซึ่งทำให้เขาได้รับทักษะ การใช้ภาษาอังกฤษ คาหลิดไม่ได้เรียนมาเพื่อเป็นครู ไม่ได้รับประกาศนียบัตรเพื่อสอน และยังพูดภาษามลายูได้ไม่คล่องนัก อย่างไรก็ตามเขาต้องสอนภาษาที่เขาก็ไม่คล่องเท่า ไหร่นี้ให้กับเด็ก ๆ สำหรับครูอีกคนหนึ่งสอนเฉพาะวิชาภาษาอาหรับ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนาเท่านั้น

โรงเรียนไม่ได้รับเงินสนับสนุนใด ๆ จากรัฐบาลมาเลเซียจึงมีปัญหาเรื่องการเงินเสมอๆ ขณะนี้มีคนโรฮิงจาที่ร่ำรวยคนหนึ่งช่วยจ่ายเงินเดือนครู คาหลิดได้รับ 1,200 ริงกิตต่อ เดือน (ประมาณ 10,000 บาท) และครูผู้สอนศาสนาได้รับ 1,500 ริงกิต (ประมาณ 12,300 บาท) ซึ่งเป็นค่าจ้างที่เทียบเท่ากับค่าจ้างที่ผู้อพยพที่ทำงานก่อสร้างสามารถคาดหวังที่จะ ได้รับในประเทศมาเลเซีย พ่อแม่ของเด็กชาวโรฮิงจาจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายปกติอื่น ๆ ทั้งหมด โรงเรียนมีโต๊ะและเก้าอี้เพียงพอสำหรับนักเรียนทุกคน แต่นอกเหนือจากนั้นแล้ว แทบจะไม่มีสื่อการสอนอย่างอื่นเลย

เด็กในโรงเรียนได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม แต่ละกลุ่มเรียนกับครูแต่ละคน เด็กในแต่ละ กลุ่มอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน เด็กผู้ชายและผู้หญิงได้รับการศึกษาเหมือนกัน เด็กหลาย คนเกิดที่มาเลเซีย แต่บางคนเพิ่งมาอยู่ที่มาเลเซียได้สองปีเท่านั้น เด็กแต่ละคนมีพื้นฐาน ด้านการศึกษาที่มีมาก่อนไม่เท่ากัน ในกลุ่มนักเรียนที่อายุน้อยกว่ามีนักเรียนประมาณ 21 คน โดยเป็นนักเรียนหญิง 13 คน และนักเรียนชาย 8 คน สำหรับในกลุ่มนักเรียนที่มีอายุ มากกว่ามีนักเรียนเพียงแค่ 5 คน เป็นหญิง 3 ชาย 2 นักเรียนทุกคนใส่ชุดทั่วไปมา โรงเรียน นักเรียนส่วนใหญ่มีบัตรผู้ลี้ภัย UNHCR มีเพียงแค่ 3 คนที่เพิ่งย้ายมาที่มาเลเซีย ได้ไม่นานนี้ที่ยังไม่มีบัตร คาหลิดเองซึ่งได้ย้ายมาเมื่อปี 2013 ก็ยังไม่ได้ลงทะเบียนเช่นกัน เขาเล่าว่ามันรบกวนจิตใจเขาเป็นอย่างมากและบัตร UNHCR ก็ได้มายากขึ้นเรื่อยๆ ในปัจจุบัน ซึ่งทำให้ชีวิตของแรงงานชาวโรฮิงจาในมาเลเซียยากมาก

(ภาพประกอบที่ 33 นักเรียนและครู ณ โรงเรียนผู้พวยพชาวโรฮิงจาในกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย)

ถึงแม้ว่าในมาเลเซียจะมีอยู่หลายโรงเรียนที่มุ่งเน้นให้การศึกษาเด็กๆชาวโรฮิงจา แต่ดูเหมือนว่าโรงเรียนเหล่านี้จะไม่ร่วมมือกันในเรื่องเกี่ยวกับวัสดุและสื่อการสอนที่ใช้กลายเป็นว่าเป็นตัวครูผู้สอนเป็นผู้ตัดสินใจว่าเด็กๆจะเรียนอะไรและจะใช้อะไรเป็นสื่อการสอน คาหลิได้ให้ตัวอย่างหนึ่งของการขาดการวางแผนและร่วมงานกันระหว่าง โรงเรียนว่า มันยากมากที่จะสอนเด็กๆ ในภาษาโรฮิงจาเพราะว่าภาษาโรฮิงจาไม่มีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียนนักวิจัยได้เคยศึกษาเกี่ยวกับภาษาโรฮิงจามาก่อนและได้ค้นเจอเรื่องเหล่านี้เขียนไว้มากมายบนอินเทอร์เน็ต ซึ่งรวมถึงเรื่องการเขียนภาษาโรฮิงจา โดยการหยิบยืมมาจากระบบตัวอักษรและอักขระโรมัน ซึ่งเป็นระบบที่ถูกพัฒนาขึ้นโดย ผู้ลี้ภัยโรฮิงจาในยุโรปและสหรัฐอเมริกา เมื่อได้ให้คาหลิดูข้อมูลเหล่านี้เขาก็ ประหลาดใจและตื่นเต้นมาก ๆ ที่จะได้เอามันไปปรับใช้ในชั้นเรียน

มัคอรอะฮ์ฮาฟิซกูรานใน ปีนัง

โรงเรียนตั้งอยู่ในตึกแถวในเขตที่คึกคักข้างเป็นเขตอุตสาหกรรมของปีนังเกลูกอร์ อยู่ห่างออกไปประมาณ 20 นาทีจากเมืองเก่า มันเป็นเรื่องสำคัญสำหรับออสมันในการชี้ให้เราเห็นว่าโรงเรียนของพวกเขาไม่ได้รับการสนับสนุนในรูปแบบใดๆจากรัฐบาล มาเลเซียหรือจากเอ็นจีโอ และกล่าวว่ามีเพียงชุมชนโรฮิงจาในท้องถิ่นเท่านั้นที่ช่วยให้ โรงเรียนตั้งอยู่ได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ออสมันโกรธมาก เด็ก ๆ 53 คน ได้รับการสอนภาษา (โรฮิงจา, มลายู, อาหรับและพม่า) ซึ่งถูกบรรจุลงไว้ในอุปกรณ์และสื่อการเรียนการ

สอน ที่ใช้ในโรงเรียนพวกเขาจะได้ศึกษาคัมภีร์ อัลกุรอานในภาษาอาหรับ เป็นเวลา 5 ชั่วโมง โรงเรียนนี้ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาเมื่อเร็ว ๆ นี้เท่านั้น เป็นเวลาที่ยาวนานมากที่เด็กผู้อพยพโรฮิงจาไม่ได้มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาที่เหมาะสมและ ต้องพึ่งพาสิ่งที่พ่อแม่ของพวกเขาสามารถที่จะสอนให้พวกเขาที่บ้าน ในตอนเย็นเท่านั้น ชุมชนของโรฮิงจาในเกลูกอร์ เข้าใจถึงความสำคัญของการศึกษาและเห็น ว่ามันเป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ที่ตอนนี้มีโรงเรียนในท้องถิ่นแล้ว ส่วนใหญ่ของเด็กที่เข้า เรียนในโรงเรียนอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงของโรงเรียน แต่บางส่วนมาจากส่วนอื่น ๆ ของเกาะปีนัง

เราได้โอกาสที่จะพูดคุยกับกลุ่มของนักเรียนชาย ช่วงอายุ 7 ถึง 12 ปี กลุ่มเด็กชายที่อายุน่าจะน้อยพูดภาษาอังกฤษได้เล็กน้อย ดังนั้นพวกเขาจึงได้เล่าให้ฟัง เกี่ยวกับชีวิตของพวกเขา และช่วยแปลให้เพื่อนๆ ที่อายุน้อยกว่าฟัง พวกเขาสื่อสาร กันเองด้วยภาษาโรฮิงจา พวกเขาเกือบทั้งหมดเกิดในประเทศมาเลเซีย แต่ไม่มี ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ของเด็กที่พึ่งอพยพมาจากอาร์กันเมื่อเร็ว ๆ นี้ เด็ก 5 คน มีบัตรผู้ลี้ภัย UNHCR อยู่ในความครอบครอง(และพวกเขารู้ว่าสิ่งนี้คืออะไร) และมีหนึ่ง คนที่ถือหนังสือเดินทางประเทศบังกลาเทศ มันเป็นที่น่าสนใจว่าแม้ว่าวัยวุฒิจะน้อยแต่ พวกเขาตระหนักดีถึงชาติกำเนิดของพวกเขา และปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศบ้านเกิดของตน พวกเขาทุกคนรู้ว่าบรรพบุรุษของพวกเขามาจากที่ไหน (ในชุมชนแห่งนี้พวกเขา ทั้งหมดมาจากหม่องดอร์) และถึงแม้ว่าเราจะได้เยี่ยมชมโรงเรียนนี้ถึงสามวันติดกัน ก็ตามเราไม่เคยเห็นนักเรียนหญิงเลยสักคน เช่นเดียวกับที่ไม่ได้พบกับผู้หญิงชาวโรฮิงจาสักคนในเวลาสามวันที่เราใช้กับชุมชนโรฮิงจาเกลูกอร์

ตัวออสมันเองเป็นหนึ่งในครูผู้สอนสองคนในโรงเรียนโดยเขาเป็นครูสอนภาษา เขาพูด มลายูได้ในระดับหนึ่ง แต่ทักษะของเขาไม่ได้รับการพัฒนามากเท่าไรและเขาก็ไม่ได้มี เกียรติดับตราวิชาชีพครูใดๆ แต่อย่างไรเขาก็ต้องเป็นครู มันเป็นเรื่องยากมากสำหรับ ชุมชนโรฮิงจาที่จะจัดหาครูผู้สอนที่มีคุณสมบัติพร้อม

ศูนย์การเรียนรู้ Baitul Rahman ที่อลอร์สตาร์

หลังจากนั้นเราไปเยี่ยมชมหนึ่งในโรงเรียนสำหรับผู้อพยพชาวโรฮิงจาซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก MAPIM โรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ขนาดใหญ่ ที่มีพื้นที่กลางแจ้งขนาดใหญ่ที่ นักเรียนได้รับอาหาร มีห้องเรียนหลายห้องสำหรับนักเรียนทุกเพศทุกวัยที่แตกต่างกัน และห้องครัวขนาดใหญ่ แต่น่าเสียดายที่ในวันนั้นไม่มีการเรียนการสอน ดังนั้นเราจึงไม่ได้พูดคุยกับนักเรียนและครูผู้สอน แต่เราได้รับเชิญไปดูรอบๆ ห้องเรียนและชมวัสดุการเรียนการสอน ในศูนย์การเรียนรู้อลอร์สตาร์แห่งนี้มีครูผู้สอน 3 คนที่รับผิดชอบ นักเรียน โรฮิงจาประมาณ 30 คน โรฮิงจาคนแรกเข้ามาอลอร์สตาร์เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้วและ ชุมชนของพวกเขามีการเจริญเติบโตขึ้นตั้งแต่นั้น โดยมีผู้อพยพมากมายในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาขณะนี้มีการครอบครัวยุโรปประมาณ 50 ครอบครัวใน 6 หมู่บ้านในและรอบ ๆ ออลอร์สตาร์ มีเด็กอายุระหว่าง 1-18 ปี ประมาณ 70 คน นักเรียนชายและหญิงเข้าเรียน ด้วยกัน

ในฐานะที่เป็นโรงเรียนนี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจาก MAPIM พวกเขาสามารถ จ้างครูมืออาชีพมาสอนได้ วิชาที่สอนคือ ภาษามลายู, อังกฤษ, อาหรับ, วิชาการศึกษา อิสลาม คณิตศาสตร์ ศิลปะ พลศึกษา การเรียนการสอนและท่องคัมภีร์อัลกุรอาน เป้าหมายของโรงเรียน คือการให้เด็กผู้อพยพโรฮิงจา มีทักษะทางเศรษฐกิจและสังคมที่พวกเขาจำเป็นต้องรู้เพื่อปรับตัวเข้ากับสังคมมาเลเซีย พร้อมกันนั้นยังสอนให้พวกเขารู้ ค่านิยมทางศีลธรรมและศาสนาอิสลาม

เมื่อเทียบกับอีกสองโรงเรียนผู้อพยพโรฮิงจาโรงเรียนอื่นๆ โรงเรียนนี้สร้างความประทับใจที่ ดีกว่ามาก ห้องเรียนเป็นระเบียบและมีความพร้อมเป็นอย่างดี มีเฟอร์นิเจอร์และวัสดุการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับเด็ก ห้องเรียนทุกห้องยังมีหิ้งที่เก็บรักษาเอกสารที่ลงทะเบียน เรียน,การบ้าน,และหนังสือสอบถูกเก็บไว้ กล่าวได้ว่าศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้สร้างความ ประทับใจแบบมืออาชีพ โรงเรียนโรฮิงจาโรงเรียน ๑ และนักเรียนของพวกเขาในประเทศ นี้สามารถที่จะได้รับประโยชน์แน่นอนหากพวกเขาสามารถร่วมมือกับเอ็นจีโอแบบ MAPIM ได้

ภาพประกอบที่ 35 ห้องเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้โรฮิงจา Baitul Rahmah

สำหรับญาติพี่น้องที่อยู่ต่างประเทศก็จะคุยกันทางโทรศัพท์ตามข่าวกันอยู่เสมอและจะชวนพี่น้องมาอยู่ด้วยกันและหาช่องทางการทำมาหากินรวมถึงหางานให้ทำ นอกจากนี้ก็ยังช่วยเหลือกันและกันเวลามีปัญหาไม่ว่าจะเป็นการส่งเงินให้ใช้ในยามทุกข์ยาก รวมถึงทุกอย่างที่สามารถช่วยเหลือกันได้

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่าการสร้าง เครือข่ายของความเป็นญาติพี่น้องที่อยู่ในประเทศพม่าหรืออยู่ในประเทศต่างๆ จะเป็นเครือข่ายที่มีความสำคัญมากกับชาวโรฮิงจาเพราะในการสร้างเครือข่ายนี้จะมีความเป็นญาติพี่น้องที่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันพี่น้องที่อยู่ในประเทศพม่ายังคอยส่งข่าว

ทำให้รู้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับบ้านเกิดของตนเอง ส่วนชาวโรฮีนจาที่อยู่ในประเทศไทยก็จะหาทางช่วยเหลือญาติพี่น้องที่อยู่ในพม่าเพื่อที่จะหาชีวิตใหม่ถึงแม้ว่าจะมีความเป็นไปได้ยากก็ตาม สำหรับญาติพี่น้องที่อยู่ประเทศต่างๆก็จะคอยช่วยเหลือในเรื่องของการหางานให้ทำและคอยช่วยเหลือในเวลาที่ตกทุกข์ได้ยากจึงมีความสำคัญมากในเรื่องของความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง โรฮิงจา : การเรียนรู้และความเข้าใจสู่ประชาคมอาเซียน มีความมุ่งหมายสองประเด็นด้วยกันคือ ประเด็นแรก เพื่อศึกษาบริบททางด้านเศรษฐกิจสังคมของชาวโรฮิงจาที่ข้ามแดนเข้ามาทำงานในประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆในกลุ่มประชาคมอาเซียน ประเด็นที่สอง เพื่อศึกษาชีวิตและความเป็นอยู่ในประเทศปลายทางที่โรฮิงจาเข้าไปพักอาศัยโดยให้ความสำคัญกับความเป็น พหุสังคมชีวิตคนโรฮิงจาจะได้รับการยอมรับมากน้อยแค่ไหน โดยมองผ่านแนวคิดหลักตามคำสอนของอิสลามที่กล่าวว่า “มุสลิมคือพี่น้องกัน”

สรุปผล

ชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ในเรื่องของการเดินทางเพื่อจะต้องคืนรนาวิถีชีวิตที่ดีกว่าอยู่ในบ้านเกิดของตนเอง ชาวโรฮิงจาแต่ละคนจึงมีประสบการณ์เดินทางที่มีความหลากหลายเดินทางไปหลายประเทศบางคนไปประเทศมาเลเซีย ประเทศจีน และบ่อยครั้งที่ถูกจับชาวโรฮิงจาก็จะใช้ช่วงเวลาที่ติดคุกเพื่อเรียนรู้การปรับตัวที่อยู่ในประเทศนั้นๆ เมื่อถูกส่งตัวไปยังชายแดนชาวโรฮิงจา ก็จะคืนรนาออกมาทุกครั้ง

เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศใหม่ชาวโรฮิงจาจะมีกลยุทธ์การต่อรองกับกลุ่มคนต่างๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อต้องการเป็นอิสระในสิ่งที่พบเจอมาจึงทำให้พวกเขาสร้างความสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นและคนอื่นๆเพื่อหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือ รวมถึงสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่โดยการจ่ายเงินเพื่อที่จะได้รับความคุ้มครองและสามารถทำมาหากินได้อย่างสะดวกปลอดภัย

นอกจากนี้ชาวโรฮิงจายังมีการนำเอาโรดีมาเป็นอัตลักษณ์ในการทำมาหากินโดยใช้ความเป็นมุสลิมเพื่อการนำเสนอการขายไม่ว่าจะมีการติดตราฮาลาลพระจันทร์เสี้ยว ซึ่งการทำอาชีพขายโรดีจะเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้และเป็นเศรษฐกิจของชาวโรฮิงจา

ประเด็นที่สอง ศึกษาเกี่ยวกับการเป็นคนพลัดถิ่นและการได้รับการยอมรับทางสังคมของชาวโรฮิงจาในประเทศปลายทางที่เข้าไปอาศัย ผลการศึกษาได้นำเอาแนวคิดปฏิบัติการในการพลัดถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ชาวโรฮิงจาที่ข้ามแดนเข้ามาทำงานในประเทศไทยและประเทศต่างๆด้วยความที่เป็นกลุ่มรองทางสังคมและมีจำนวนน้อยและมีข้อจำกัดในเรื่องของพื้นที่ในการทำมาหากินจำเป็นจะต้องอยู่กระจ่ายกันทำให้ชาวโรฮิงจาสร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อความช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยจะใช้โทรศัพท์มือถือเป็นหลักในการเชื่อมต่อของการสร้างเครือข่าย การสร้างเครือข่ายทางสังคมของชาวโรฮิงจา สำหรับการสร้างเครือข่ายนี้แต่ละเครือข่ายก็จะมีมีความสำคัญกับชาวโรฮิงจามากแต่ละเครือข่ายก็จะมีลักษณะของความช่วยเหลือกันและการสร้างเครือข่ายนี้ยังเป็นการรวมตัวของชาวโรฮิงจาที่จะสามารถต่อรองกับคนอื่นๆได้ก็เพื่อที่จะได้ถูกยอมรับและเข้าใจจากสังคมใหม่มากขึ้น

อภิปรายผล

ชาวโรฮีนจา ถือเป็นมนุษย์และบุคคลตามนิยามของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ที่ต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิต่างๆ ตามที่กฎบัตรรับรองแน่นอน ประเทศไทยในฐานะที่มีพันธกรณีอยู่กับกฎบัตรสิทธิมนุษยชนย่อมมีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและงดเว้นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของชาวโรฮีนจา แต่ชาวโรฮีนจามีไซพลเมืองสัญชาติไทย ถึงแม้ชาวโรฮีนจาไม่ใช่พลเมืองไทยและมีปัญหาทางเอกสารยืนยันในความเป็นสัญชาติพม่า แต่การจัดการปัญหาผู้อพยพชาวโรฮีนจาจะต้องไม่ละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ รัฐที่มีกฎหมายเป็นเครื่องมือสูงสุดในการปกครองประเทศตามหลัก “นิติรัฐ” จะต้องใช้กระบวนการแก้ไขปัญหามาโดยไม่ได้ขัดกับหลักความยุติธรรมของกฎหมาย คือ แนวทางที่นำไปสู่การสร้างบรรทัดฐานในการจัดการปัญหาคนต่างด้าว คนไร้สัญชาติ

รัฐบาลพม่าได้วางหมากแห่งการแบ่งแยกทางโครงสร้างไว้อย่างหนาแน่น จนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสองกลุ่มศาสนาในดินแดนส่วนใหญ่ของรัฐยะไข่ แทบจะไม่มีทางเป็นไปได้อีกเลย และยิ่งตอนนี้เมื่อชาวมุสลิมถูกกักบริเวณและไม่อาจมีส่วนร่วมในทางการเมืองทุกรูปแบบ แล้วไม่ปรากฏเหตุการณ์ความขัดแย้งรุนแรงใดๆ ขึ้นอีก ก็ยิ่งตอกย้ำอคติที่ฝังหัวชาวพุทธยะไข่ ที่มองว่านี่คือบทพิสูจน์ถึงความเป็นคนนิยมความรุนแรงของชาวมุสลิม ที่เป็นฝ่ายจุดประเด็นความขัดแย้งทั้งหมดที่ผ่านมาในอดีต

ถ้าคำถามคือ ในอนาคตคนสองกลุ่มนี้จะสามารถอยู่ร่วมกันโดยสันติได้อย่างไร คำตอบที่ได้จะมีสองด้าน นั่นคือ ทางหนึ่งรัฐบาลต้องพยายามที่จะยุติการแบ่งแยกทางกายภาพและการกักกันชาวมุสลิม (ซึ่งหากเป็นจริงตามข้อมูลจาก MRF ส่วนนี้กำลังมีการดำเนินการอยู่) และทุ่มเทพัฒนารัฐยะไข่อย่างเต็มที่ แม้แต่องค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานให้ความช่วยเหลือต่างๆ ก็ควรเผื่อแผ่ความช่วยเหลือไปถึงชาวพุทธยะไข่ จะได้ไม่เค็มเชื้อแห่งความระแวงชาวมุสลิมให้เพิ่มขึ้นในใจชาวพุทธ ส่วนอีกด้านหนึ่ง ทั้งชาวพุทธและมุสลิมยะไข่ ก็ควรยื่นหยัดเคียงข้างกันอีกครั้ง

มาเลเซียและไทยมีกรอบการทำงานทางการเมืองที่คล้ายคลึงกันในเรื่องผู้อพยพโรฮีนจา กล่าวคือพวกเขาจะไม่ได้รับการยอมรับในฐานะผู้ขอลี้ภัยหรือผู้ลี้ภัย แต่จะเป็น “แรงงานข้ามชาติที่ผิดกฎหมาย” ถึงแม้ว่าในประเทศมาเลเซียที่ซึ่ง UNHCR ยังได้รับ อนุญาตให้ดำเนินการและออกสถานภาพผู้ลี้ภัย (ซึ่งประเทศไทยได้ยกเลิกสิทธิดังกล่าว ในปี 2005) ผู้อพยพโรฮีนจาในมาเลเซียก็ไม่ได้รับอนุญาตให้ทำงานถูกต้องตามกฎหมายและไม่มีโอกาสที่จะแก้ไขการเป็นคนไร้สัญชาติของพวกเขา นอกจากนี้ยังมีบางส่วนแตกต่างที่เกี่ยวเนื่องที่ว่า เพราะว่ามีผู้อพยพชาวโรฮีนจาจำนวน มากกว่าในประเทศมาเลเซีย ชุมชนชาวโรฮีนจาจึงได้จัดตั้งโครงสร้างและมาตรการบางอย่าง เพื่อบรรเทาสิ่งที่ขาดตกบกพร่องของรัฐบาลมาเลเซีย ชาวโรฮีนจาหลายคนที่เรา ได้พูดคุยกล่าวถึงชีวิตที่ยากลำบากจากการไม่มีสิทธิพลเมืองหรือแม้กระทั่งเอกสาร แสดงคนใด ๆ ในประเทศมาเลเซีย การไม่มีมีเอกสารทำให้พวกเขาเข้าไม่ถึงบริการการดูแลสุขภาพ อีกทั้งยังมีความเสี่ยงกรณีพวกเขาจะถูกจับโดยตำรวจมาเลเซีย ด้วยเหตุนี้หลายองค์กรโรฮีนจาจึงยกระดับความพยายามที่จะบรรเทาที่รัฐบาลมาเลเซีย ขาดตกบกพร่องโดยการสร้างระบบออกเอกสารประจำตัวให้กับสมาชิกของพวกเขาเอง

เป็นที่น่าตั้งข้อสังเกตว่าหากองค์กรโรฮิงจาที่แตกต่างกันสามารถทำงานร่วมกันเป็นปึกแผ่นจะมีโอกาสมากขึ้นที่พวกเขาจะประสบความสำเร็จในการปรับปรุงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ของผู้พลัดถิ่นโรฮิงจาหรือไม่ เหตุผลที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะในความเป็นจริง แนวคิดที่ว่า แบบนี้เท่านั้น คือชาวโรฮิงจา แท้จริงแล้วคำว่าโรฮิงจาที่เราใช้เรียกกันทั่วไปก็เพื่อสื่อสารให้โลกตระหนักถึงปัญหาที่ต้องประสบ และการดิ้นรนของชาวมุสลิมในรัฐอารกัน ซึ่งคนเหล่านี้ก็มาจาก กลุ่มย่อยๆ หลายกลุ่มอีกที่ซึ่งบางครั้งก็แข่งขันกันเอง ซึ่งนี่เองคือการเกี่ยวเนื่องกับตัวตนของการเป็นโรฮิงจา กล่าวคือ จากหลักการที่ว่าตัวตนของคนมีหลายชั้น ในชั้นที่กว้างสุดแต่ก็คลุมเครือที่สุดจะถือว่าคนเหล่านี้เป็นมุสลิมโรฮิงจาจากอารกัน ในชั้นถัดไปที่มีการจำแนกให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น จะถือว่าคนเหล่านี้เป็นชาวมุสลิมโรฮิงจาจากเมืองต่างๆ กัน ที่มีภาษาพูดท้องถิ่นโรฮิงจาเป็นของตนเอง เป็นต้น เมื่อผนวกความแตกต่างเหล่านี้ เข้ากับประสบการณ์การอพยพซึ่งต้องอาศัยความเชื่อใจและการพึ่งพาญาติพี่น้องและ เพื่อนสนิทเพื่อที่จะอยู่รอด จึงไม่น่าแปลกใจที่ชุมชนย่อยๆ เหล่านี้จะรวมกลุ่มกันเอง เมื่อพูดถึงตัวตนของโรฮิงจาผู้อพยพส่วนใหญ่จะรู้สึกโหยหาภาพความยิ่งใหญ่จากแหล่งกำเนิดของตน พวกเขาถือว่ารัฐอารกันเป็น “บ้านเกิด” และพวกเขาต้องทนทุกข์ ทรมานอย่างมากจากการสูญเสียมัน พวกเขายังมีความคิดที่ว่าพวกเขาจะต้องกลับมา ต่อสู้และปกป้องดินแดนของบรรพบุรุษของพวกเขาซึ่งพวกเขามีสิทธิครอบครองอย่างถูกต้อง ชาวโรฮิงจาทุกคนที่เราได้พูดคุยด้วยกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่ามันเป็นความปรารถนาที่สูงที่สุดของพวกเขาที่จะกลับไปรัฐอารกัน และพวกเขาไม่ต้องการที่จะอยู่ในฐานะผู้อพยพในต่างประเทศ บางคนก็คิดเสียใจที่ได้ออกจากพม่ามาเพราะพวกเขาตระหนักได้ว่า พวกเขาไม่ได้มีวันกลับไปอีกแล้ว

เราได้สังเกตเห็นว่าสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนโรฮิงจาในประเทศ มาเลเซียอยู่ในสังคมแบบขนาน แทบจะไม่มีใครติดต่อกับคนมาเลเซียและมีหลายคนที่ยังพูดภาษามาเลย์ไม่ได้ถึงแม้ว่าพวกเขาจะอาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซียมาเป็นเวลาพักใหญ่ แล้วก็ตาม เฉพาะผู้นำที่อาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซียเป็นเวลานานและได้ศึกษาภาษา ท้องถิ่นที่ได้ติดต่อกับคนมาเลเซียและเจ้าหน้าที่มากขึ้นสักหน่อย ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ชุมชนโรฮิงจาแน่นแฟ้นมาก ทุกความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมสามารถจัดหาให้ ได้ภายในกลุ่ม อีกทั้งคนมาเลเซียก็ยังคลั่งใจต่อกลุ่มผู้อพยพกลุ่มนี้ ดังที่ นักศึกษาหนุ่มชาวโรฮิงจาที่ศึกษาอยู่ในปีนังกล่าวไว้ “ไม่มีเพื่อนในท้องถิ่นที่ต้องการที่จะไปไหนมาไหนด้วยกับผม ดังนั้นผมจึงไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากอยู่กับพวกโรฮิงจา ด้วยกัน” ผู้อพยพโรฮิงจาเป็นยังมักจะตกเป็นเหยื่อของการล่วงละเมิดจากคนมาเลเซีย ตัวอย่างเช่นโดยตำรวจและหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งบางครั้งก็ขู่ว่าจะขังหรือส่งตัวกลับถึง แม้ว่าพวกเขาจะสามารถแสดงบัตร UNHCR ให้ดูได้ก็ตาม เว้นแต่ผู้อพยพจ่ายเงิน สิบบ่น นอกจากนั้นการล่วงละเมิดยังมาจากนายจ้างมาเลเซียที่สามารถปฏิบัติอย่างไร ก็ตามแรงงานข้ามชาติที่ไม่ถูกกฎหมายก็ได้ เช่น ไม่จ่ายค่าจ้าง ทารุณกรรมทางกาย เป็นต้น และด้วยเหตุผลนี้ทำให้เข้าใจว่าทำไมชุมชนโรฮิงจาจึงยังมีความคลั่งใจกับ ชาวมลายูและพยายามที่จะอยู่ร่วมกับพวกพ้องตนมากกว่า แม้ว่ามันจะเป็นเรื่องดีที่ว่าองค์กรโรฮิงจาพยายามที่จะตอบสนองความต้องการการศึกษาของบุตรหลานของตนด้วยความพยายามของตนเอง แต่การไม่มีการเข้าถึงครูผู้ สอนภาษามลายูที่มีคุณภาพที่พวกเขาเหล่านั้นจึงติดอยู่ในวงสังคมเด็กไม่สามารถ เข้าสู่สังคมในวงกว้างของมาเลเซีย แน่แน่นอนว่านี่เป็นความล้มเหลวของรัฐบาล มาเลเซีย

ที่ไม่เต็มใจที่จะสนับสนุนการศึกษาให้ผู้อพยพ เมื่อเราถามตัวแทนของโรงเรียน ว่าพวกเขาคิดดีที่จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานมาเลเซียหรืออินโดนีเซียหรือไม่ ครูใน กัวลาลัมเปอร์กล่าวว่าพวกเขาร่วมอย่างเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือ ในขณะที่ชุมชนใน ปีนังดูไม่ได้สนใจความคิดนี้นัก ในทางกลับกันเราได้เห็นตัวอย่างความร่วมมือระหว่างโรฮิงจาและคนมาเลย์ที่เกิด ประโยชน์สำหรับทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่ ชุมชนในลออร์สตาร์ที่ได้รับการสนับสนุน โดย MAPIM ชาวโรฮิงจาและชาวมุสลิมมาเลย์เข้าร่วมมัสยิดเดียวกัน และเด็กได้รับการ ศึกษาที่เหมาะสมและการสนับสนุนซึ่งจะทำให้มันง่ายขึ้นสำหรับพวกเขาที่จะปรับตัวเข้ากับสังคมมาเลเซีย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การแก้ไขปัญหาในระยะยาว (ภายใต้กรอบการทำงานของรัฐบาลไทย)

1. รัฐบาลควรแสดงจุดยืนและบทบาทการให้การสนับสนุนต่อ กระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนการเข้าไปมีส่วนร่วมในเวที การระดมความคิดเห็น ซึ่งประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วนของสังคม อาทิ นักวิชาการ ภาคประชาสังคม ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ ที่ เกี่ยวข้อง โดยตรงในปัญหามุสลิมโรฮิงจา ทั้ง มีปัจจัยแห่งความสำเร็จ อยู่กับการกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนและเพื่อให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่เห็นผลเป็นรูปธรรมโดยเร็ว

2. ระดมความคิดของนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละ ด้าน เพื่อให้ข้อเสนอแนะการแก้ไข ปัญหาในระยะยาวนำเสนอต่อ รัฐบาล

3. ประสานการทำงานระหว่างภาครัฐองค์กรเอกชนอิสระ (NGOs) และสื่อมวลชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และเกิดความร่วมมือในอีกมิติหนึ่ง

4. เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ต้องเคร่งครัดในการปฏิบัติงาน

5. ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายและ แนวทางของภาครัฐ เพื่อนำไปสู่การประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายใน การแก้ปัญหาร่วมกัน

6. การแก้ไขปัญหามุสลิมโรฮิงจา ควรดำเนินการพร้อมกันใน 3 แนวทาง

แนวทางที่ 1 (Track I) ดำเนินการ โดยความริเริ่ม ของหน่วยงานและเครื่องมือภายใต้การควบคุมของภาครัฐ

แนวทางที่ 2 (Track II) ดำเนินการ โดยความริเริ่ม ของภาควิชาการ

แนวทางที่ 3 (Track III) ดำเนินการ โดยภาค ประชาสังคม (Civil Society Organization: CSO)

ในการดำเนินการของแต่ละแนวทางให้มีการประสาน ความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ นักวิชาการ ภาค ประชาสังคม NGOs อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง รวมทั้งการแสวงหา ความร่วมมือในระดับพหุภาคี เพื่อแบ่งเบาภาระของไทยที่ต้องแบก ภาระแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายในประเทศกว่า 2 ล้านคน ทั้งนี้ เพื่อให้ ได้ แนวทางการแก้ ปัญหาที่ครอบคลุมในทุกมิติ และจาก ทุกมุมมองของทุกภาคส่วนในสังคมทั้ง ใน ระดับ ชาติ และ ภูมิภาค

อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

จักรกริช สังขมณี . 2551 “ พรหมแดนศึกษาและมานุษยวิทยาชายแดน : การเปิดพื้นที่สร้างเขตแดนและการข้าม

พรหมแดนของความรู้“ ใน วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 2.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ . 2552 .พม่า : ประวัติศาสตร์และการเมือง . กรุงเทพฯ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

จิรวุฒิ เสนาคำ. 2547 . “แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์“ ใน ว่าด้วยแนวทางศึกษาชาติพันธุ์. นววรรณ

ประจวบเหมาะ(บรรณาธิการ) . กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

นิธิ วิทยารัฐ. 2552. วิกฤตของชาวโรฮิงญา : จากความขัดแย้งในพม่าสู่ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศใน กระแส

อาคเนย์ปีที่ 6 ฉบับที่ 70 . กรุงเทพฯ ศูนย์ศึกษาเอเชียอาคเนย์.

ปกป้อง เลาว์ณย์ศิริ. 2550. “โรฮิงญาส์ ประชาชาติที่ถูกกลืนในพม่า“ (ออนไลน์)

พรพิมล ตรีโชติ. 2542 . ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า . กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุเทพ สุนทรเกสัช. 2548. ชาติพันธุ์สัมพันธ์ : แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์ กลุ่มชาติพันธุ์

ประชาชาติ และการจัดองค์กรทางชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

ภาษาอังกฤษ

Adrian Edwards. 2013. “UNHCR - One year on: Displacement in Rakhine state, Myanmar”. United Nations High Commissioner for Refugees.

Agence France-Presse, “Myanmar envoy brands boatpeople 'ugly as ogres': report,” (10 February 2009). Retrieved 18 January 2016.

Agence France-Presse. “Myanmar, Bangladesh leaders 'to discuss Rohingya',” (27 June 2012). Retrieved 30 November 2015.

Bayly, Christopher and Harper, Tim. 2005. *Forgotten Armies: The Fall of British Asia, 1941-1945*. MA: Harvard University Press.

Dapice, David. 2015. “A Fatal Distraction from Federalism: Religious Conflict in Rakhine”. MA: Ash Center for Democratic Governance and Innovation, Harvard Kennedy School.

Khin Maung Saw, U. 1993. The “Rohingyas”, Who Are They? : The Origin of the Name “Rohingya” in Tradition and Modernity in Myanmar, Proceeding of an International Conference held in Berlin from May 7th to May 9th, 1993. Berlin: Berliner Asien – Afrika – Studien, Universitas zu Berlin.

Leider, Jacques P. 2014. “Rohingya: the name, the movement and the quest for identity,” in *Nation Building in Myanmar*. Yangon: Myanmar Egress and the Myanmar Peace Center.

Leider, Jacques P. ““Rohingya”: Rakhaing and Recent Outbreak of Violence: A Note,” Network Myanmar. Retrieved 15 December 2015.

Myint-U, Thant. 2008. *The River of Lost Footsteps: A Personal Histories of Burma*. New York: Farrar, Straus

and Giroux.

Selth, Andrew. 2003. *Burma's Muslims: Terrorists or Terrorised?*. Australia: Strategic and Defence Studies Centre, Australian National University.

The Economist, "Unforgiving history," (3 November 2012). Retrieved 19 February 2016.

The Equal Rights Trust. 2014. *Equal Only in Name: The Human Rights of Stateless Rohingya in Malaysia*, London: Equal Rights Trust in Partnership with the Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University.

The Independent, "Burma's monks call for Muslim community to be shunned," (25 July 2012). Retrieved 30 May 2016.

The International Crisis Group, "Myanmar: The Politics of Rakhine State," (22 October 2014). Retrieved 25 October 2015.

The Irrawaddy, "The 'Rohingya' Identity - British experience in Arakan 1826-1948," (9 April 2014). Retrieved 31 January 2016.

The New York Times, "Ethnic Cleansing in Myanmar," (12 July 2012). Retrieved 10 March 2016.

The New York Times, "Rohingya Refugees from Myanmar Have Been Persecuted for Decades," (12 May 2015). Retrieved 15 April 2016.

The Secretariat of the Permanent Forum on Indigenous Issues. 2004. The Concept of Indigenous Peoples, Workshop on Data Collection and Disaggregation for Indigenous Peoples, New York, 19-21 January 2004.

United Nations. 2014. Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, Covering the period 1 July 2013 – 30 June 2014. New York: General Assembly Official Records, UN.

United Nations. 2015. Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, Covering the period 1 July 2014 – 30 June 2015. New York: General Assembly Official Records, UN.

UN News. “UN refugee agency redeploys staff to address humanitarian needs in Myanmar,” (29 June 2012). Retrieved 19 June 2016.

Yegar, Moshe. 1972. *Muslims of Burma*. Wiesbaden: Verlag Otto Harrassowitz.

ประวัติผู้วิจัย

นายธานินทร์ สาละม Mr. Thanin Salam

1. ประวัติส่วนตัว

วัน เดือน ปีเกิด 25 กุมภาพันธ์ 2505 อายุ 54 ปี

2. การศึกษา

- ครุศาสตร์บัณฑิต (ค.บ.) พ.ศ.2527 วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
- ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต (ศคม.) อิสลามศึกษา (ประวัติศาสตร์ –อารยธรรมอิสลาม) พ.ศ. 2547 วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- Ph.D Candidate Islam Civilization USM. Malaysia

3. ประสบการณ์การทำงาน

- อาจารย์ประจำโรงเรียนศาสนูปถัมภ์ปากพะยูนมูลนิธิ
- อาจารย์ประจำโรงเรียนสะบ้าย้อยวิทยา
- อาจารย์พิเศษวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี
- วิทยากรบรรยายอารยธรรมอิสลาม
- นักวิจัยหลัก การจัดทำฐานข้อมูลสังคม-เศรษฐกิจ โครงการโรงไฟฟ้าสงขลา
- นักวิจัยหลักโครงการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมโครงการเหมืองลิคในตำบลสะบ้าย้อย
- นักวิจัยร่วม ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี(ศพส.) มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2554- ปัจจุบัน นักวิชาการประจำศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4. ผลงานวิจัย

- บทบาทสายสกุลสุลต่านสุลัยมาน ซาห์ ในการปกครองของไทยสมัยอยุธยาตอนปลาย : ศึกษากรณีเมืองไชยา (วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต)
- ฐานข้อมูลสังคม-เศรษฐกิจ โครงการโรงไฟฟ้าสงขลา
- บทบาทของมุสลิมในการปกครองของไทยสมัยอยุธยาตอนปลาย
- อิสลามบนเส้นทางสายไหม
- การประสานความร่วมมือกับผู้สำเร็จการศึกษาจากประเทศมุสลิม (วิจัยร่วมกับสถาบันสันติศึกษา ม.มหิดล)
- Muslim Institution and Organizations in Chiang Mai city special referent with Attawa School and Muslim provincial committee Chiang Mai . (Thesis Ph.D)

5. สถานที่ติดต่อ

100/2 หมู่ 3 บ้านสันป่าเลียง ต.หนองหอย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000

E-mail rafli1@windowslive.com โทรศัพท์ 084-854-6400

